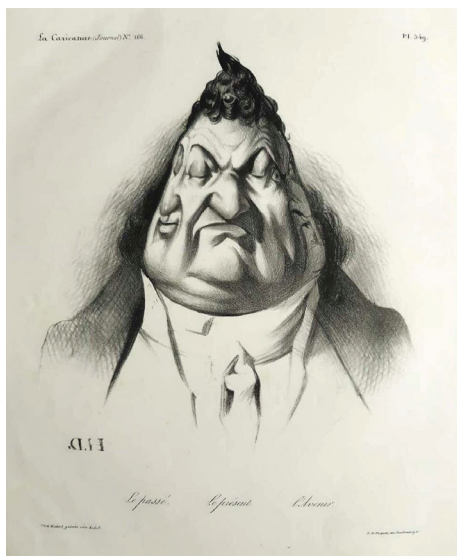


# Nenad Veličković GLUPOST NE ZASTARIJEVA



LEKTIRA  
NARODU



ŠKOLEGIJUM  
LEKTIRA  
23

ŠKOLEGIJUM  
LEKTIRA  
23

Nenad Veličković  
GLUPOST NE ZASTARIJEVA  
Obrazovna politika u Kantonu Sarajevo,  
u sloumoušnu

Izdavač:  
*Mas Media Sarajevo*  
*Fond otvoreno društvo BiH*

Za izdavača:  
*Emina Šukalo*  
*Dobrila Govedarica*

Urednik biblioteke:  
*Nenad Veličković*

Recenzenti:  
*Dejan Ilić*  
*Viktor Ivančić*

Ilustracija na naslovnoj strani:  
*Onore Domije*

Korektura:  
*Sandra Zlotrg*

Dizajn-koncept:  
*Asim Đelilović*

DTP:  
*Boriša Gavrilović*

Nenad Veličković

GLUPOST NE  
ZASTARIJEVA

Obrazovna politika u Kantonu Sarajevo,  
u sloumoušnu

*Sarajevo, 2021.*



# Sadržaj

|                                  |     |
|----------------------------------|-----|
| TRI OD DEVET                     |     |
|                                  | 7   |
| UMJESTO UVODA                    |     |
|                                  | 9   |
| PISMA ANI                        |     |
|                                  | 25  |
| OBRAZOVANJE U ZAKONOPISNOM ŽANRU |     |
|                                  | 69  |
| ISTORIJSKA SJEDELJKA             |     |
|                                  | 133 |
| PREMAZANI UDŽBENICI              |     |
|                                  | 151 |
| NASILJE KAO MJERA ŠTEDNJE        |     |
|                                  | 177 |
| ŠKOLOPOVLUK                      |     |
|                                  | 185 |

|                       |     |
|-----------------------|-----|
| NACIJA I RETARDACIJA  | 217 |
| KRAJ DOBA NEVINOSTI   | 263 |
| ŠUPLJINE ZA 21. VIJEK | 289 |
| VUK, KOZA I KUPUSARA  | 359 |
| MANIFEST              | 369 |



## TRI OD DEVET

Polovini generacije u toku devetogodišnjeg obrazovanja ukradene su tri godine.

Preko njihovih stisnutih očiju prešli su tenderi, dositeji, skije, osnovne.ba, emisi, iživljavali su se direktori, inspektori, ministri, recenzenti, komisije, povjerenstva, donosili zakoni sve jedan gori od drugih, branili vagoni mastera i doktorata u tvrdom povezu deset primjeraka, jahali su na katedrama i kurte i murte, i evo, na kraju prve petine dvadeset prvog vijeka svako drugo dijete, na pitanje kada je profesorica koja se posljednjih devet mjeseci bavila proučavanjem statua na ostrvu započela svoje proučavanje statua na ostrvu, odgovori: prije godinu dana, početkom maja.

Koja rijeka teče ispod ćuprije na Drini? Žepa.

Iz kojeg grada je Mančester Junajted? Iz Junajteda.

Gdje se nalazi čuvena Kelnska katedrala? U Bonu.  
Koja je zemlja poznata po škotskom viskiju? Irska...  
Po kojoj rijeci su cigare Morava dobile ime? Po Drini.  
Koja energija pokreće parobrod? Električna.  
Od kojeg se drveta pravi bukov parket? Od lipe.  
Po kojoj knjizi je snimljen istoimeni film *Vlak u snijegu*? Po  
*Družbi Pere Kvržice*...

Možda se nekoliko petnaestogodišnjaka zajebavalo. Možda ih je nekoliko previdjelo to pitanje. Možda ih je nekoliko željelo napakostiti nastavnicima, direktoru, roditeljima... Ali 3.200 od 6.400 nije dalo tačan odgovor na najprostije moguće pitanje!

PISA istraživanje sigurno ima mana. Ne moramo se slagati ni s ideološkim okvirom koji ga opravdava. (Autor ovih redova se ne slaže.) Ali prije nego što se ta pitanja otvore, ovo se treba zatvoriti: ko je odgovoran da svako drugo dijete s navršenih petnaest godina čita kao da ima dvanaest?<sup>1</sup>

---

<sup>1</sup> Preuzeto sa: <http://skolegijum.ba/tekst/index/2028/prvi-put-s-pisom-na-izbore>

## UMJESTO UVODA

Kada su sredinom marta 2020. godine škole zatvorene i redovna nastava prešla na tzv. online kanal, za sve aktere u obrazovanju to je bilo novo i snažno iskustvo. Mjesec dana nakon zatvaranja portal Školegijum pozvao je te aktere da učestvuju u konkursu za nagradu Šukrija Pandžo i to iskustvo opišu. Konkurs je ostao otvoren do kraja juna. Odazvalo se 197 osoba, među njima po sedamdeset učenica i nastavnica (misli se i na učenike i nastavnike, učiteljice i učitelje), trideset roditelja (od kojih desetak *sa sljubljenim roditeljskim i učiteljskim funkcijama* koji su pisali *iz ugla roditelja, nastavnika i razrednika* s pričama o tome, naprimjer jedne učesnice, kako je preko noći postala *online mama, online učiteljica, online radnik*, pa čak i *online supruga*), desetak studenata, dvoje bibliotekara, možda poneka školska psihologinja, nijedan univerzitetski profesor, isto kao ni političar.

Nisu se odazvali ni književnici (osim jednog izuzetka), ali je svejedno bilo književnih pokušaja, u žanrovima satire, parodije, pripovijetke, humoreske, dnevnika, eseja, igrokaza, poučne parabole, lirskog zapisa, manifesta (*Spustite te maske, a podignite glasove!*), jednog protesta (protiv zabrane kretanja mladima do 18), pamfleta, pohvale... Povremeno bi se čuo i odjek medijskog izvještavanja, bilo kroz spikerske fraze, bilo kroz odabir tema i motrišta. Nekoliko ekološki osviještenih učenika, valjda pod utiskom snimaka bistrnih kanala u Veneciji, poradovalo se pobjedi prirode nad čovjekom. Sa društvenih mreža preuzeta je i tema aktuelnih poređenja vanrednih mjera sa posljednjim ratom u BiH. Jedna nastavnica nije se mogla oteti utisku *da je sva ta nastava sa različitih kanala kablovske televizije bila namijenjena prvenstveno nama, generacijama koje zbog rata propustiše gotovo trećinu redovnog školovanja.*

Ponegdje bi napor da se literarizuje iskaz učinio tekst jedva čitljivim, pa se pažnja čitaoca gubila u imperfektima, aoristima i inverzijama, deminutivima... Svega toga su, srećom, bili oslobođeni *neknjiževni* prilozima – komentari, analize, ispovijedi i propovijedi, nekoliko primjera NVO motivacijskog besjedništva, metodički opisi održanih uspješnih časova, javno podijeljena samohrabrenja, inventurni izvještaji, izrazi zahvalnosti i panike, reklama i samoreklama. Izostali su i komentari na odustajanje od maturalnog ispita, osim što je jedna maturantica lamentirala nad *neobučanim maturalnim haljinama* a što se na kraju pokazalo i nepotrebno, jer su proslave nakon nepoćaganja mature dopuštene.

## Dragocjen uzorak

Iako *uzorak* nije velik, tek 201 personalizirana, lična i posebna priča na zadatu temu, analiza njegovog sadržaja može ponuditi odgovor na pitanje: šta je u tzv. online nastavi bilo dobro, šta nije. Uprkos skromnom odzivu aktera, on je dragocjen, jer sadrži iskaze i opise kakve inače ankete rijetko ohrabruju. Možda bi se više slične građe (boga-te primjerima, i emocijama!) moglo skinuti s društvenih mreža, čak je i moguće zamisliti jedno takvo istraživanje koje bi proveli skupa ministarstvo i univerzitet, ali teško ćemo dočekati dan kada će se lokalna politika i provincijalna nauka udružiti na nekom opštevažnom poslu.

## Srž sreće

Skoro nepodijeljeno je bilo uvjerenje (onih koji su o tome pisali) da *online nastava* ne može dugoročno zamijeniti učenje u učionici. Dirljivo je to izrazila jedna učenica 6. razreda: *Moje djetinjstvo prolazi tako brzo, a tek je počelo. Jedini drug mi je sada računar.* Druga učenica prepoznala je ogroman trud nastavnika da sačuvaju privid neometanog procesa – *čine sve da budem bezbrižna i sigurna*, ali svejedno *u dubini duše osjeća nemir i prazninu.* Nastavnica koja je iznad računara na zid *zalijepila raspored časova i raspored zvonjenja* zaključuje, uprkos naporima da sačuva pouzdanost forme, da *djeci fale druženja.* Riječima druge učenice: *Nema srži naše školske sreće*, tj. nema pogleda na školskim hodnicima, ceduljica koje se šalju između redova... Jezikom *Ježeve kućice*, treća ovako izražava želju za

povratkom u školsku klupu: *Mala je, slatka, često neudobna, ali meni je najljepša*. Samo je jedan nastavnik, nakon ankete provedene među svojim učenicima, našavši da je njih čak 77.5% vrlo pozitivno nastrojeno prema nastavi na daljinu, zaključio da u novim okolnostima, i sa novim tehnologijama, u kojima su svi jednaki pred ekranima (nema katedre naspram klupa), *nastavnik mora biti menadžer*. Do njega nije stiglo pitanje koje jeste do njegove kolegice: *Nastavnice, ja nemam PC, laptop i tablet, šta da radim?*

Jednakost kojoj se raduje menadžerski optimizam sumnjiva je. Druga će nastavnica priznati da je upravo kroz online komunikaciju shvatila gdje i kako žive djeca *ostavljena bez jednog roditelja*. Ukazala joj se *socijalna slika* učenika koji su *gladni ali ponosni*. Ona je, i hvala joj, unijela dubinu u tehnološku predstavu o nejednakosti, za koju se politika odmah zakačila videći u slaboj konekciji i nemanju tableta novu priliku za vanredne javne nabavke koje, osim populističkih poena, džeparošima na vlasti mogu priskrbiti i koji realan procenat u posredničkoj marži.

Naspram ovog *malinarskog*<sup>2</sup> refleksa dirljivo i ohrabrujuće stoji učenička priča o teško bolesnoj nastavnici o kojoj su brinuli njeni maturanti dok nije mogla izlaziti. Vrlo je važna i tačna primjedba jedne majke, čija kćerka *nije od pelela zabavljana 'uređajima'*, zbog čega je *na početku sporije odgovarala na zadatke*. Tehnologija, kao i sami sadržaji, u obrazovanju mora voditi računa o uzrastu djeteta.

---

2 Afera "Srebrna malina", u kojoj je Federalna vlada BiH nabavila, preko firme za uzgoj malina, izvjestan broj medicinskih pomagala (respiratora) za liječenje najtežih slučajeva korone, a koja su se, iako plaćena preko cijene, pokazala neadekvatnim.

## Pidžama ne čini učenika

Veliki broj učesnica i učesnika konkursa smatrao je za shodno da svoje iskustvo izrazi kao (pr)ocjenu učinka alternativnog oblika nastave. Učenici, vjerovatno srednjoškolci, pozdravili su prelazak na online režim videći u tome priliku da škola u budućnosti koristi više tehnologije, odnosno da se jedan dio časova i nakon povratka u prave škole nastavi držati putem aplikacija, društvenih mreža i platformi. Jedan je učenik taj kanal prenošenja znanja vidio kao *sistem moderniji, jednostavniji i mnogo pristupačniji od tradicionalnog*. Njegova duhovita vršnjakinja dodala je *online prednostima više slobode i kreativnosti* koju nove tehnologije nude, ne samo nastavnicima i učenicama, nego i nenama (fig. svim ukućanima), kao priliku da se i oni uključe u dijalog o metodama i ciljevima obrazovanja.

Autor nagrađenog rada<sup>3</sup> statistički je, vrlo uvjerljivo, pokazao da se *uključenost đaka koji na redovnoj nastavi ne iskazuju nikakvu želju za radom* putem online platformi i aplikacija *povećala preko 50%*.

Kao prednosti online nastave navedeni su, uz navodnu 24/7 dostupnost, aktivacija online dnevnika, uzdrmana inercija obrazovnog sistema, ocjenjivanje putem kvizova, mogućnost da se učenje proširi i na sadržaje koje nastavni planovi i programi ne predviđaju, ali obrazovne platforme na internetu besplatno nude, ili riječima jedne učenice: *Sve*

---

3 Nagrađeni su Adnan Šehić, za tekst *Online nastava: moja iskustva*, Dina Bavčić, za tekst *Iskustva online nastave*, Dea Dalal Stolica, za tekst *Korona i kaos u višočlanjoj porodici*, Indira Buljubašić, za tekst *Od Stojanke do Classrooma ili – kako sam opstala kao nastavnik?* i Ivona Grgić, za tekst *Nevolje jednog osnovca u doba korone*.

*na dohvata ruke, mnogo radionica, a ona u pidžami. Ili, iz perspektive roditelja: Mnogim učenicima je veliko rasterećenje i ispunjavanje dugogodišnjih želja – da jedu i piju u toku nastave ili filmski da dignu noge na stol dok prate nastavu. Učenicima je, dakle, odgovarala opuštena kućna atmosfera, kratkoća časova, koja se pozitivno odražava na koncentraciju, a jedna je učenica izdvojila okolnost da su zahvaljujući online časovima i bolesni u stanju fizički prisustvovati nastavi. Štaviše, mogli su zadatke raditi preko računara i mobilnog telefona i obrađivati lekcije putem istih.*

Nastavnici su istaknuli i da su sramežljivi i introvertni učenicima zablistali. Jedan citira: *Meni je drago, nastavnice, što me niko ne vidi. Što mogu da kažem što mi je na srcu, a da mi se ne smiju.* Nekolicina nastavnica pribilježila je u prednost saradnju sa roditeljima i njihovu podršku, a jedna je zakoračila u sarkazam, videći kao dodatnu dobru stranu online nastave to što je procent zlostavljanja u školama dosta nizak trenutno.

## **Izmoždeno, ali ponosno**

Nastavnici koji su svoje radove poslali u junu, nakon završetka školske godine, izrazili su zadovoljstvo, a njih nekoliko i ponos činjenicom da su u kratkom vremenu savladali tehničke probleme, ovladali novim jezikom komunikacije. *Naučismo slati i koristiti emotikone, avatare, kojekakve stripove, padlete i genijuse.* Jedna nastavnica priznaje da je s oduševljenjem shvatila kako je učitelj neznalica i da je mnogo naučila od svojih sedamnaestogodišnjaka, a druga da se osjeća umorno, izmoždeno, ali nekako i ponosno jer je



*trećim okom sagledala svijet oko sebe i vidjela dobre stvari tamo gdje su bili zidovi još iz njenih socijalističkih osamdesetih.*

Nekolicina je ponos i zadovoljstvo argumentovala opisom onoga što su činili. Tako nastavnica istorije opisuje kako se kostimirala za predavanja, nastojeći đacima kroz igru i zabavu približiti teme lekcija, a bibliotekarka svoj upad s knjigama u slobodno vrijeme učenika zatvorenih u kućama završava manifestnim uzvikom da želi *školu u biblioteci, a ne samo biblioteku u školi.*

Naravno da nisu svi dijelili ovakvo raspoloženje. Nastavnici se žale na *odsustvo komunikacije*, teško im pada *svijest o nedovoljnosti i ograničenosti vlastitog znanja*, uključujući i tehničku zaostalost, a jedan posrće u defetizam, videći u novom obliku nastave *dijete bačeno u istu arenu straha u kojoj se i mi borimo za puko preživljavanje*. Roditelji su mogli pratiti dane koji su se *polako pretvarali u trku sa vremenom i bjesomučno pisanje kilometarskih zadaća.*

## **Spuštanje kriterija**

Učenice i učenici su nezadovoljni jer *sada pišemo više nego što smo pisali dok smo bili u školskim klupama*. Nekima nedostaje *motivacija i koncentracija koju smo imali u školskim klupama*, a jedan se žali što je prepušten sebi, u matematici, jer ne može postavljati pitanja kao na času. Kao nevolju ističu tehničke probleme i vlastitu preopterećenost, ali i nepripremljenost, kašnjenja i nefleksibilnost nastavnika. Na ovo posljednje osvrće se i jedna studentica, opisujući kako je online nastava učinila nerazumijevanje između

nastavnica i učenika/studentica vidljivijim. Radi se o različitim interesima i različitim jezicima kojima se oni izražavaju: generacijskim, prije svega, koji se odnose na privilegije i obespravljenost.

Iz ovakvog defetističkog raspoloženja izašle su i neke projekcije bliske budućnosti.

Jedan učenik vjeruje da će se sve vratiti na staro, tj. da se opet kreativnost neće cijeliti: *Svijet se drastično mijenja posljednjih stotinu godina, ali način na koji učimo o njemu ostaje isti. U sadašnjosti, gdje je budućnost veoma nesigurna, sistem obrazovanja koji nas priprema za prošlost je prepreka, a ne edukacija.* Drugi je isto tako siguran da *ne može biti bolje, može samo gore, ukinuće se eksperimenti.* Prema ovome zvuči optimistično darvinistička nada da je korona *prilika da evoluiramo.*

Jedan roditelj razočarano je priznao da se početni entuzijazam opet sveo na ocjene i uspjeh, primjećujući da se *prema kraju godine sve više aktivnosti usmjeravalo ka administrativnom finišu.* Marljiviji i odgovorniji učenici su u svojim radovima podijelili ljutnju što nastavnici pribjegavaju *spuštanju kriterija i nefer blagom ocjenjivanju,* koje je dijelom posljedica preopterećenosti đaka gradivom, protiv čega buntovnički piše i jedna roditeljka. *Ali ako me u školi učiteljica može prevariti da učim ono što mi ne treba, sad ne može!*

Razočaranoj učenici ne ostaje ništa osim da se naivno tješi: *U početku mi je bilo teško prihvatiti prevare drugova i drugarica tokom online nastave. Na kraju sam shvatila da su oni koji su varali profesore tokom online nastave grdno prevarili sami sebe.* Drugi nas obavještava da je *kroz online nastavu bolje uvidio da je sve više onih koji do željenih rezultata žele*

*doći preko tuđih leđa.* Tačno opažanje jednog nastavnika, da 99% učenika neće pročitati preporučeno gradivo *ukoliko je naznačeno da se neće ocjenjivati, biti ispitani i slično,* dodatno zaoštrava pitanje opravdanosti ocjenjivanja kao obrazovnog instrumenta.

## **Potcjenjivačka politika**

To pitanje u neposrednoj je vezi s obrazovnim politikama. One nisu, kako bi se očekivalo, zauzele mnogo mjesta u pristiglim radovima. Uglavnom su se nastavnici doticali te teme. Jedan dopušta sebi nadu da će iskustvo online nastave dovesti do borbenosti, buđenja svijesti prosvjetnih radnika i dokidanja praksi koje *savjetodavna tijela našeg obrazovnog sistema iz osamnaestog stoljeća strogo propisuju,* koja bi dovela do veće slobode nastavnika i redukcije sadržaja, tj. promjene programa *neprilagođenih potrebama većine.*

Nastavnici su razočarani neorganizovanošću ministarstava i nedostatkom uputa *odozgo.* Indirektno, kritiku je sadržavala i emotivna konstatacija da je online nastava *pokazala koliko je potcijenjen posao učitelja. Koliko je malo plaćen i koliko nipodaštavan. Koliko je potreban, a u isto vrijeme zanemaren. Koliko vremena, žrtvovanja i cjeloživotnog učenja traži.*

## Velika kuća s malim prozorima

Nastavnici su zaista osjetili teret, ali i društvenu važnost svog poziva, u okolnostima u kojima je *bilo teško prihvatiti činjenicu da nekome pomažemo tako što ga ostavljamo u samoći.*

*Naši časovi nisu trajali četrdeset i pet minuta, već dvadeset i četiri sata, rekapitulira jedan, drugi šturo birokratski podsjeća da je trebalo izbjeći zamku preporučenog 'reduciranja nastavnih sadržaja' u korist otaljavanja istih jer je uvijek bio prisutan problem izbora načina prezentiranja sadržaja te praćenja kvaliteta i trajnosti stečenih znanja uz sve reducirajuće okolnosti, što je zahtijevalo dodatno vrijeme za pronalaženje novih ideja, dok treća to duhovito sažima, opisujući kako joj 20 sati dnevno non-stop nešto negdje pišti, svira, blješće.*

*Mnogi prosvjetni radnici su zbog posvećenosti plemenitom pozivu učitelja zapostavili svoje porodice i privatne obaveze, želi jedna nastavnica da se ne zaboravi, dodajući kako su se nepripremljeni i bez ikakvih prethodnih uputa snalazili onako kako su to najbolje znali. To, kako vrijeme odmiče, ne donosi očekivane rezultate. Jedna se nastavnica žali: Pripremam, kombinujem, smišljam. Pokazujem nevjerovatan smisao za inovacije, a njima sve dosadnije. Već sedmu sedmicu ovako. Izostaju sve češće, a razlozi sve interesantniji. Čuju se ogorčeni tonovi. Za skoro trideset godina radnog iskustva nisam više zadataka pregledala, više komentara napisala, i SMS poruka i mejlova poslala. I nikada nisam bila ni umornija, ni ljuća, niti više razočarana. Autorica ovih redova kao da želi svojim primjerom ilustrovati stanje prosvjete u državi: Živim u prizemlju kraj magistrale, u velikoj*

*kući s malim prozorima. Osjeti se vlaga i stalno sam u polumraku.*

Teret o kome sami nastavnici, međutim, nisu rekli ni riječi, a donio ga je prelazak na online nastavu, jeste i odjednom radikalno otvorena transparentnost njihovog rada. Jedan učenik šaljivo dotiče tu temu. *Iako nije popularno, reći ću i da neki nastavnici pišu 'da li' i 'je li' skupa. Da nije bilo online nastave, mama mi to ne bi vjerovala.*

## **Mame govore!**

Online nastava, govori nam posljednji komentar, nije bila neki virtuelni, digitalni, *matrix* događaj, izmješten iz ambijenta školske zgrade sa svim njenim učionicama, tablama, klupama i zidovima opečatanim panoima, posterima, crtežima, grafikonima, mapama i olujama uma, Venovim dijagramima i drugim teškim oruđem metodičkog arsenala. Nastava se, najprostije rečeno, preselila iz javne ustanove u privatne prostore, u domove učenika i njihovih roditelja ili staratelja, ukućana, porodice... Ako je išta u ovom pokretu bilo revolucionarno, onda to nije bila promjena kanala komunikacije putem tehnologije, nego promjena učesnica u komunikaciji. U njoj su novu, drugačiju i bitno vidljiviju ulogu dobili roditelji. Ili, da budemo pravedni prema učesnicama u konkursu – mame!

*Za večeru pravim pizzu i na gotovoj pizzu objašnjavam razlomke, opisuje jedna svoj novi vanredni poziv, nakon što se vratila sa redovnog. Druga, nakon što zaključi da je nastavnike zamijenio kompjuter, a učiteljicu mama, priznaje: U životu mi nije bilo teže nego odgonetnuti kojem*

glagolskom obliku pripada glagol *pecijaše*. Treća slici dodaje dnevnu rutinu: *Ja ustajem ranije, spremam doručak, radim poslove po kući. Zatim ustaju i ostali ukućani. Približava se 10 h, Harun priprema sveske, pribor i udžbenike. Objasnila sam da se ponaša kao i u školi, dolazak u školu na vrijeme, spreman pribor, udžbenici, te radni stol.*

Četvrta povodom jedne lekcije otkriva djetetu internet kao prostor spoznajne avanture: *Gdje je Željezno Polje? Sad ću da potražim na internetu. Uuuu, velike poplave su bile tamo. Strašno. A kada su bile poplave? A pa da, učili smo o zaštiti rijeka i hidrocentralama. Rijeke moramo čuvati. A zašto se polje piše velikim slovom? Zato što je naziv mjesta. A pa da, učiteljica nam je to govorila. A zašto je Livanjsko polje malim? Zato što je pravo polje, nije mjesto. Sad ću da vidim na Googleu... Kako je lijepo, lijepi su i ovi konji, kad ćemo ići tamo. A ovo Željezno Polje je kao Careva Čuprija, velikim slovom, tamo gdje se rodio onaj pisac. A malim slovom je most u Sarajevu, Careva čuprija.* Peta otkriva da je saradnja u nastavi prilika da *upozna svoje dijete na posve drugačije načine, čija je vrijednost neprocjenjiva.*

I nastavnici su reagovali na tu novinu u procesu: *Dobijam komentare roditelja, toliko istinite i pune života, uzvikuje jedna.*

Posebno zanimljivu perspektivu donosi nekoliko radova koje potpisuju autori u dvostrukoj ulozi – i nastavnika i roditelja. Jedna, bojeći se da je *narušila zdravlje vlastitog djeteta*, pita: *Koliko je nas takvih – ljudi koji su bili primorani u potpuno istom trenutku i na istom mjestu biti nastavnici pred dvadesetak učenika i biti roditelji svojoj djeci?!* Druga otvara pitanje pravičnosti, odnosno odgovornosti, sumnjajući bez uvjerljivih dokaza da su djeca prosvjetnih radnika

imala manje prostora za eskiviranje nastave, izvrđavanje iz karantene i izmotavanja bilo koje vrste.

Roditelja, naravno, ima različitih. Jednima je stalo više, drugima manje, jedni imaju resursa (vremena, znanja, sredstava...), drugi nemaju. Ovi drugi pojavljuju se i u priči jedne nastavnice, čijoj učenici brane da učestvuje u nekom online sadržaju u *nepristojno* vrijeme. Pozivajući djevojčicu da se usprotivi i da *nove izvore znanja* pretpostavi starim izvorima patrijarhata, ova nastavnica izaziva cijeli *moderni* koncept obrazovanja. Pitanje svih pitanja je: ima li škola pravo i obavezu da diže djecu na više nivoe moralnog i kognitivnog razvoja od onih u kojima ih, misleći najbolje, čuva porodica? Ako, načelno, ima, koji autoritet određuje šta je u toj razvojnoj putanji niže, a šta više?

## **Novo iskustvo, stara pitanja**

Ukupno 174 žene i 30 muškaraca (i ovo nešto govori o položaju obrazovanja u društvu!) podijelili su s javnošću svoje utiske i razmišljanja o neželjenom socijalnom i obrazovnom eksperimentu u kome smo svi učestvovali, a koji još uvijek u nešto opuštenijem režimu traje.

Iz sume rečenog moguće je zaključiti da su i u izmijenjenim okolnostima suštinska pitanja ostala ista i mogla bi se, pojednostavljeno, formulisati ovako:

Šta učiniti da ocjenjivanje prestane biti sredstvo prisilne motivacije na učenje, odnosno kako sadržajem i pristupom zainteresovati učenike i učenice?

Kako online učenje konstruktivno ugraditi u klasični koncept škole?

Kako dužinu časova (45 minuta) učiniti fleksibilnijom, s obzirom na različite stalne i promjenjive okolnosti?

Do koje tačke rad nastavnica učiniti transparentnim, kome i s kojim ciljem, a s tim u vezi: koliko im slobode i, proporcionalno, odgovornosti osigurati u postizanju obrazovnih ciljeva?

Kada će se (ne: da li treba!) redefinisati uloga školske biblioteke tako da ona postane mjesto (i realno i virtuelno) otkrivanja sebe i svijeta?

Kada, kako i ko treba da smanji preopterećenost đaka gradivom?

Kako aktivnije uključiti roditelje u život škole i proces učenja, kojeg su zahvaljujući iskustvu online nastave postali svjesniji i prema njemu kritičniji?

Ova pitanja ne iscrpljuju sve izazove pred kojima stoji reforma obrazovanja, ali dovoljno jasno ilustruju koliko ona mora biti široka i inkluzivna. Odziv na konkurs za nagradu Šukrija Pandžo 2020. godine pokazao je da su potrebe za promjenama svjesni i učenici i nastavnice i roditelji. Samo vlast ima lošu konekciju i pokvarenu kameru.

## **Inspekcija kao tehnološki višak**

Njena udarna snaga, inspekcija, obično bi u ovo doba godine prevrtala po kojekakvim papirima, istresala naopačke registratore, mikroskopima provjeravala vrstu tinte u matičnim knjigama, pomno analizirala rubrike u dnevnicima i poredila ih sa godišnjim planovima rada, a sve s gipkošću mačke nad prestravljenim mišem i s ovlastima da naredi, zabrane, obustave...



Dok se umnožavaju svjedočanstva o inventivnosti učitelja i nastavnika, o sve višim nivoima profesionalne solidarnosti i kreativnosti, o novim registrima komunikacije s roditeljima, uz sve učestalije bljeskove spoznaje o uskoći važnih programa, normativa, standarda, odjednom je postalo važno na šta se i zašto troši školsko vrijeme i kakvim se to znanjem djeca kljukaju. Isto je tako odjednom postalo normalno i da se ne mora *odraditi* sve što je decenijskom inertnošću zguravano i nabijano u godišnje planove rada. Odjednom, gle čuda, razmišlja se o različitim modelima ocjenjivanja, pa čak i o tome da se ocjenjivanje zamijeni drugim načinima vrednovanja.

Sada kad svi *vidimo* da ono kako je bilo nije jedina opcija, možemo također pretpostaviti da nije bila ni najbolja. I prilično je jasno kako radi dobar učitelj: prilagođava sadržaje i metode okolnostima i mogućnostima svojih đaka, racionalizira resurse, preuzima odgovornost i osvaja svoju slobodu. Istražuje, uči, posmatra, analizira, saraduje i razmjenjuje iskustva s jednako motivisanim kolegama, ne ucjenjuje ocjenama i poštuje svoje đake kao ličnosti, ne koristi ih kao nastavno sredstvo. Pa iz toga slijedi da bi u reformisanom školstvu nadarenost i znanje, a ne broj bodova na birou i stranačke veze, morali biti presudni kod zapošljavanja u nastavi.

Zato je ovo prilika i pravi čas da se postavi pitanje o svrsi prosvjetne inspekcije. Ako nije batina u ruci obrazovne vlasti, šta je? Nakon online iskustva trebalo bi već od sutra biti nedopustivo da se učitelje i nastavnike izlaže teroru birokratskog sadizma. Moralo bi se i nastavnike i direktore i same inspektore osloboditi te inkvizitorske logike i učiniti komunikaciju struke i politike oblikom saradnje, a ne nasilja. Naprosto,

nakon godinu dana ovog ogromnog i do juče nezamislivog socijalnog eksperimenta, nema razloga da školu ne zamišljamo kao mjesto gdje će kvalitet nastave zavisiti od slobode i znanja učitelja, a ne od visine prijetnji i količine straha.

\* \* \*

Ali jedna godina je, ma koliko neobična i intenzivna bila, nedovoljna. Njoj prethode, i po zakonu inercije nastaviće se, godine koje karakterišu loši obrazovni zakoni, logički i pravno brljavi, jezički i pojmovno aljkavi. Akti izvedeni iz njih podjednako su apstraktni i vrlo često neprimjenjivi. Ova knjiga namjerava da nas na to podsjeti i upozori. Izabrani članci mahom su objavljeni na portalu Školegijum bivajući, u svoje vrijeme, glas kritike loših obrazovnih politika. U različitim registrima pisani, i različitim povodima, svi dijele zajedničku metodologiju *sloumoušna* (*close re-reading*). Svima je u fokusu tekst koji dolazi od vlasti s ciljem da *uredi* polje obrazovanja, dakle tekst zakona, nacрта, prijedloga, instrukcija ministra, statut, jezik (*koji kosti nema ali kosti lomi*)... a u tom tekstu smisao koji često nedostaje, ili je neizrečen, sakriven da bi prevario one kojih se tiče i protiv kojih će se upotrijebiti.

Cilj ove lingvističke (stilističke) forenzike jeste da utvrdi činjenice na mjestu zločina; ako se ikada otvori istraga o tome kako je i zašto izgubljeno vrijeme u obrazovanju, zašto je devetnaesti vijek u Bosni i Hercegovini trajao do kraja dvadeset prvog, na stranicama koje slijede istražitelji će naći iscrpnu *foto-dokumentaciju* o sredstvima, motivima i izvršiocima zlodjela. Današnjim čitaocima, ako ništa drugo, ostaće samo da se čude formi u kojoj se kritičarski mazohizam pojavio pred njima.

# PISMA ANI

## Paralelna opservacija

Poštovana kolegice Babić,<sup>4</sup>

Vaše sam ime pročitao na dnu Prijedloga zakona o osnovnom obrazovanju, planiranom za usvajanje u ponedjeljak 10. aprila na sjednici Skupštine kojom Vi predsjedavate. Ne znam jeste li Zakon pročitali, ali pretpostavljam da niste, inače ga ne biste uvrstili u dnevni red zbog jezika kojim je napisan. Nije u pitanju to da li je *bosanski*, *hrvatski* ili *srpski*, iako ostaje otvoreno pitanje koji je; to jest, da li Vaša Skupština na ovaj način prihvata i slijedi Deklaraciju

---

<sup>4</sup> Ana Babić (rođ. 1958, SBB, profesorica Akademije scenskih umjetnosti na predmetu Glas) bila je u periodu 2015–2018. predsjedavajuća Skupštine Kantona Sarajevo.

o zajedničkom jeziku ili jednostavno ne koristi sva tri službena jezika ravnopravno?

Razlog zašto biste trebali odložiti usvajanje ovog zakona zapravo je taj da njegov tekst sadrži veliki broj grešaka. Pošto se ne zna ko ga je tačno pisao, ostaje da njegovom potpisnikom smatramo Vas, na kraju dugog niza potpisnika različitih saglasnosti, u ime Sindikata... Ekonomsko-socijalnog vijeća... Ministarstva finansija... Ureda za zakonodavstvo... Ministarstva pravde i administracije... sve do premijera kao predlagača.

Budući potpisnica ovog zakona, Vi se, profesorice Babić, pojavljujete u javnosti kao osoba koja ne zna koristiti crticu u polusloženicama (*razredno – časovni sistem, govorno – jezička komunikacija, odgojno disciplinske mjere, ustanovu-školu*, itd.), ne snalazite se najbolje sa č i ć (*mogućnost, učešču, veći*), mučite se sa je i ije (*prosljeduje, obaviještava, redosljed, primjeniti*), tu i tamo koristite čudnu množinu (*državljanini* umjesto državljani), gutate slova (*pedgog, razješava, opsevacija, finasijski*) ili ih ubacujete (*okonačenje*, umjesto okončanje, *paralelene* umjesto paralelne, *skolonosti, dokumenat, odjeljenjsko*), a negdje udarite u pogrešnu puljku: *nadleđnost*. Naročito je zabavna odredba da kandidati trebaju *polažiti* stručni ispit. (Frojdistički: iz osnove *laž, lagati*; malo polažemo, a malo polagujemo.)

Naravno, Vi u ponedjeljak možete usvojiti Zakon uz ove moje pravopisne amandmane (iako njih ima još), ali i za pravne teoretičare i teoretičarke i za jezičke stručnjake i stručnjakinje otvorili ste zanimljiva pitanja: da li se tekst zakona može lektorisati nakon usvajanja i da li pogrešno napisane riječi u usvojenom zakonu ulaze u leksički fond jednog jezika?

Međutim, ja Vam pišem kao nastavnik budućih nastavnika maternjeg jezika. Zamolio bih Vas da i meni i njima javno odgovorite: u čemu je svrha maltretiranja hiljada i hiljada djece pravopisnim začkoljicama, ako najviše zakonodavno tijelo do toga ne drži? Šta da kaže nastavnik sutra djetetu kome je ispravio učešće u učešće, ako ga ono pita zašto je to bitno? A on odgovori: da se po tome razlikuje pismeni i obrazovan čovjek od nepismenog i neobrazovanog?

Kolegice profesorice Babić, u ime tih budućih nastavnika (i u svoje, naravno), molim Vas da odgovдите usvajanje ovakvog teksta Zakona, zaštitivši tako Vašu (i našu, i moju!) Skupštinu od opravdanog prigovora da je čine nepismeni i neobrazovani ljudi. To mi se čini posebno bitnim jer se ovdje radi o Zakonu o osnovnom obrazovanju.

Ukoliko to učinite, daćete mi dovoljno vremena da Vam u narednim danima ukažem na druge i daleko ozbiljnije propuste u tekstu Zakona. Tek sada, kada je ovaj tekst skupa sa obrazloženjem objavljen i dostupan na stranici Skupštine, moguće je otvoriti ozbiljnu raspravu ne samo o tome kakvo osnovno obrazovanje želimo, nego i kako da procedure donošenja zakona učinimo transparentnijim, kako da unutar njih definišemo individualnu odgovornost, kako da Skupštinu učinimo mjestom zaštite interesa građana, a ne kulisom za stranačka potkusurivanja.

## Ukor zbog lopate

Poštovana predsjedateljice Skupštine Kantona Sarajevo,  
profesorice Babić,

Pišem Vam ohrabren rezultatom mog prethodnog pisma Vama, u kojem sam, pod uslovom da prihvatite moj tadašnji prijedlog, obećao podrobnije objašnjenje.

Da Vas podsjetim: ukazao sam na veliki broj pravopisnih grešaka u tekstu Prijedloga zakona o osnovnom odgoju i obrazovanju, pozivajući Vas da odložite njegovo usvajanje, iz razloga koji su daleko dublji i ozbiljniji od brkanja č i ć.

Pišem Vama, jer od svih zastupnica i zastupnika u Skupštini Vi imate najviše razloga za oprez i zabrinutost. Vaše će ime, naime, stajati ispod tog zakona, ako se usvoji, i možda postati sinonim za jedan komično neobrazovan akt o obrazovanju, predmet pravnih analiza i zasluženih ismijavanja. Pišem Vam i kao kolegici, profesorici, koja zna da riječ obrazovanje ima veze sa obrazom, tj. da nastavnik jednako poučava riječima koliko i primjerom. Vi možete dati primjer desetinama hiljada đaka kako se donose važne odluke vodeći se savješću i znanjem.

Sve što treba da učinite jeste da zakon ne stavite na glasanje dok ne budete sigurni da su sva rješenja u skladu sa (vašim) zdravim razumom, logikom i interesima djece. (Djece, naglašavam, a ne stranaka!)

Naprimjer, upitajte predlagača šta je mislio kad je predvidio članom 81. (*Izricanje odgojno-disciplinskih mjera*, stav 1, al. g) da se učenike kažnjava zbog “posjedovanje oružja ili hladnog oruđa u prostorijama i dvorištu škole, na ekskurziji ili izletu, te tokom realizacije drugih nastavnih i vannastavnih aktivnosti”?

Šta je, poštovana predsjedateljice, hladno *oruđe*? Koji je to jezik: bosanski, srpski, hrvatski? (I opet koristim priliku da vas pitam, na kojem je od *zvaničnih* jezika napisan ovaj Prijedlog zakona?)

Naš jezik (ovaj jedan, na kom je Prijedlog napisan, kako god ga ko zove) poznaje *vatreno oruđe* i tada obično misli na artiljeriju. Poznaje i *hladno oružje*, kao naprimjer nož, bokser, paliju... Oruđe, ako nije vatreno, uglavnom je ono za rad: motika, ašov, krampa... Šta Vlada, poturajući Vam na potpis ovaj zbrzani, kompilirani, isprepisivani Prijedlog očekuje od Vas – da stanete iza zakona koji bi da kažnjava djecu ako/kad npr. nose lopate tokom vannastavnih aktivnosti pošumljavanja?

Naravno, i ovo je sitnica, kao i ono brkanje č i ć i gutanje slova, na koje sam Vam skrenuo pažnju, a Premijer priznao grešku i povukao Prijedlog.<sup>5</sup> Jedna dobra lektura može to srediti. Ali šta ćemo sa *sitnicama* za koje lektor nije nadležan?

O njima ću Vam pisati sutra.

I prekosutra.

I tako svakog dana, do sjednice na kojoj ćete definitivno odlučiti dajete li ili ne dajete svoje ime i akademsko zvanje ovom i ovakvom Zakonu o osnovnom odgoju i obrazovanju.

---

<sup>5</sup> Premijer, Elmedin Konaković (1974, u to vrijeme SDA), skinuo je razmatranje Prijedloga sa dnevnog rada sjednice Skupštine zakazane za 10. april 2017. zbog, zvanično, dodatnih konsultacija sa zainteresovanim grupama, a nezvanično zbog naloga da se tekst lektoriše.

## Sakrivni jezik i 12 bezličanstvenih

Poštovana predsjedateljice Skupštine Kantona Sarajevo,  
profesorice Babić,

Kao što sam obećao/najavio, nastavljam da Vam predlažem pitanja koja ćete kao (nesuđena, nadam se) potpisnica Zakona o odgoju i obrazovanju postaviti Predlagaču, kad/ako ovaj predmet dođe na sjednicu pod Vašim predsjedanjem.

Da ne bih kod Vas i naših čitalaca ostavio (pogrešan) dojam da se bavim samo tipfelerima i lektorskim propustima, danas ću vam skrenuti pažnju na član 39. (*Pedagoška dokumentacija i evidencija*), i to prvi i posljednji stav:

“(1) U školi se u elektronskom i materijalnom obliku vodi pedagoška dokumentacija i evidencija u skladu s propisom koji donosi ministar.

(5) Škole vode pedagošku dokumentaciju i evidenciju u skladu s propisom iz stava (1) ovog člana.”

Molim Vas da upitate Predlagača koju informaciju daje stav pet, a koje nema u stavu jedan. Ako je potrebno, pustite mu sloumoušn:

Prva rečenica:

Šta se radi? Vodi se.

Ko vodi? Ne znamo.

Šta se vodi? Pedagoška dokumentacija i evidencija.

Gdje? U školi.

Kako? U skladu s propisom.

Druga rečenica:

Šta se radi? Vodi se.

Ko? Škole...



Šta se vodi? Pedagoška dokumentacija i evidencija.

Kako? U skladu s propisom.

Gdje? Ne znamo...

Spajanjem ove dvije rečenice dobili bismo sljedeću: *Škole vode pedagošku dokumentaciju i evidenciju u školi u skladu s propisom koji donosi ministar.*

Možemo dopustiti da Predlagač ima problema s pogađanjem vlastitih misli iz prvog puta, pa su mu trebala dva pokušaja da promaši ono što je iz jednog mogao pogoditi, ali Vama i Skupštini kojom predsjedavate vjerujem da ne trebaju. I ne nasjedajte na objašnjenja da je ovo *pravni jezik*. Jer nije.

Ovo je krivni jezik. Tj. sakrivni jezik. Jer mu je svrha da zbuni, zamuti, zavrti, pa da onda u toj nejasnoći od nikakvih propisa odlučuje bez ikakvih propisa.

Kad već pominjemo Predlagača, to je u ovoj fazi donošenja novog zakona Vlada, je li tako?

Međutim, nije Vlada godinu dana radila na ovom materijalu za pravnu sprdačinu. Ona je to dobila od ministra za obrazovanje (nauku, mlade itd.). Ali nije ni iz njegove glave ovo, nego iz glava Radne grupe, koju čini (dobili ste to u materijalima za 27. sjednicu: str. 71–89, sa priložima, str. 90–118) 12 članova. Tih 12 članova je odgovorno za ovu bruku, a samo njihovih 12 imena ne znamo.

Ko su ti ljudi, ispred kojih se sada prse Premijer i Ministar, oba nestručni i za pravo i za obrazovanje? Molim vas, kolegice profesorice i predsjedateljice Babić, da u svoje, moje i ime akademske odgovornosti postavite i to pitanje.

A sutra ćemo, javnosti radi, proći kroz tu proceduru... Možda Vam bude zanimljivo uputiti se malo iscrpnije u proces donošenja zakona koje potpisujete.

## **Zakašnjeli porođaj u osmom mjesecu**

Poštovana predsjedateljice Skupštine Kantona Sarajevo,  
profesorice Babić,

Kao što sam Vam juče najavio, danas ćemo proći kroz proces/proceduru donošenja ovog Zakona o osnovnom odgoju i obrazovanju. Njegov nacrt uputila je Vlada u Skupštinu Kantona 19. maja 2016. godine. Skupština ga je prihvatila 1. juna i uputila u javnu raspravu. Prema stenogramu s te sjednice, Vi ste predložili (što je usvojeno jednoglasno) da se ona održi u kantonalnim organima, jedinicama lokalne samouprave, naučnim i stručnim ustanovama i da traje 30 dana. Trajala je do 14. jula. U tom periodu Nacrt je bio dostupan i ostalim građanima, na web stranici Ministarstva. Prema Izvještaju o javnoj raspravi (prilog Prijedlogu zakona) učešće u njoj uzelo je 29 subjekata. Među njima niti jedna naučna ustanova. Niti jedna.

Zaključak Skupštine, dakle, nije ispunjen u cijelosti. Naučne ustanove ostale su po strani. Neko bi za to morao biti odgovoran, čini mi se. Da pred Vašu skupštinu dođe Prijedlog zakona o obrazovanju a da se o njemu nije izjasnio niti jedan odsjek Sarajevskog univerziteta koji školuje buduće nastavnike i čiji članovi pišu ili recenziraju udžbenike, ili sastavljaju nastavne planove i programe. Po službenoj, ako ne već po akademskoj dužnosti.

Prijedlog zakona, na kome je radila Radna grupa od 12 članova, a koju je rješenjem imenovao ministar obrazovanja, dostavlja se 6. marta 2017. na mišljenje Uredu za zakonodavstvo, Ministarstvu finansija i Socijalno-ekonomskom vijeću, od kojih pozitivna mišljenja dobija zaključno sa 21. martom.

Kompletirane materijale zastupnici dobijaju 28. marta 2017. i imaju svega nekoliko dana da analiziraju iznimno kompleksan tekst od 170 stranica i nakon toga da formulišu i dostave amandmane.

U vezi s ovim, mogli biste postaviti Predlagaču nekoliko pitanja.

Prvo: šta je Radna grupa radila od 14. jula 2016. do 6. marta 2017.? Osam mjeseci imali su za razmatranje 29 dobijenih prijedloga po obavljenoj javnoj raspravi, ukupno 40 stranica u materijalima za Skupštinu. Ili, da preformulišem pitanje: ko je odgovoran da je Vaša Skupština dovedena u situaciju da mora odlučivati pod pritiskom roka za donošenje Zakona i da Vaši zastupnici nemaju vremena pažljivo proučiti tekst Prijedloga? Kome je u interesu da se Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju donese na ovakav, zbrzan i nekvalitetan, način?

Prvo i po: ko su bili članovi te grupe i po kojim kriterijima ih je ministar odabrao? Zašto se nisu potpisali na svoj izvještaj?

Drugo: kao pravnom laiku, nije mi jasno hoće li se nova verzija Prijedloga, ova na kojoj se radi nakon njegovog povlačenja sa sjednice 10. aprila, ponovo morati uputiti na mišljenje Uredu za zakonodavstvo, Ministarstvu finansija i Socijalno-ekonomskom vijeću? Meni se čini da bi trebalo. Jer, ako su usvojeni prijedlozi vezani za inkluziju, na primjer, i ako su oni kvalitetni, to znači da se budžet za obrazovanje mora povećati. Osim ako se neće štedjeti na drugim stranama. Ili zarađivati.

Treće: čemu uopšte služi javna rasprava o zakonu o školstvu ako je njen cilj provesti je formalno, u neadekvatnom terminu (kraj školske godine i godišnji odmori)? Da bi se

Predlagač zaklanjao iza nje, u smislu: pa imali ste priliku da date svoje prijedloge? Tačno je, imali smo, na Nacrt. Ali ne i na Prijedlog. Koji se u nekim bitnim tačkama razlikuju. Jedna je tzv. mreža škola. O tom marifetluku ću Vam pisati sutra.

## Ko je pauk iza mreže škola

Poštovana predsjedateljice Skupštine Kantona Sarajevo, profesorice Babić,

Kako sam juče najavio, danas ću Vas zamoliti da na sjednici Skupštine kojoj ste Vi predsjedateljica postavite nekoliko pitanja u vezi s tzv. *mrežom škola*. Prvo i najvažnije glasi: Šta je mreža škola? Predlažem i nekoliko potpitanja, ali njih ostavljam za kraj.

Dakle, u Prijedlogu zakona ta se sintagma pominje u odjeljku IV:

“IV VRSTE, TRAJANJE I ZAJEDNICA ŠKOLA  
Član 22. (Vrste, trajanje i mreža škola)”

Molim Vas da zapazite trik, dodao bih, prilično šibicarski. U naslovu odjeljka se pominje *zajednica škola*, a u naslovu člana *mreža škola*. Pretpostavljam da i Vas zanima šta je zajednica, a šta mreža. Pa, osnovna razlika je u tome što, kako Prijedlog definiše, u *zajednici* škole ostaju pravni subjekti, a u *mreži* ne znamo kako stvari s tim stoje.

Naime, u Pojmovniku koji prati tekst Prijedloga piše doslovno:

“Zajednica škola je udruživanje u jednu ili više zajednica osnovnih škola radi međusobne saradnje u ostvarivanju zajedničkih interesa i pružanja

pomoći u odgojno-obrazovnom radu, s tim da svaka škola zadržava svojstvo pravnog lica.

**Mreža škola** obuhvata sve ustanove koje obavljaju djelatnost osnovnog odgoja i obrazovanja na području za koje se mreža utvrđuje, sa svim objektima u kojima se provodi osnovni odgoj i obrazovanje.”

Ko utvrđuje mrežu, zašto to čini, šta može mreža a ne može zajednica? Kad se ova zavrzlama malo razmrsi u prvi plan iskoči *racionalna* organizacija koja podrazumijeva *optimalnu iskoristivost postojećih školskih prostornih, materijalnih i kadrovskih kapaciteta*. Naravno, ne znamo ni šta je optimalna iskoristivost, niti ko nju utvrđuje. Možemo pretpostaviti, na osnovu jednog ranijeg istupa premijera Kantona, da se misli na ukidanje *matičnih* i pretvaranje u područne svih škola koje imaju mali broj učenika.

“Izvršiti spajanje (fuziju) svih osnovnih škola koje ne ispunjavaju uslove utvrđene standardom (min. 18 odjeljenja). Na taj način se smanjuje administracija i dva menadžmenta spajaju u jedan. Osim toga, udruživanjem odjeljenja sa malim brojem učenika u ovim školama pojavljuje se višak nastavnog osoblja, kao i višak administracije i pomoćnog osoblja i istovremeno smanjuju troškovi. Višak radnog prostora, osiguran kroz ovu mjeru racionalizacije, treba koristiti za iznajmljivanje i sticanje finansijske dobiti.”<sup>6</sup>

---

6 Dokument upućen Sindikatu prosvjetnih radnika (a s kojim su upoznati i neki direktori škola) bez zaglavlja, s datumom u potpisu – Sarajevo, 09.05.2015. godine i s potpisom – PREMIJER – poslan iz kantonalnog ministarstva obrazovanja,

Sloumoušn: višak nastavnog osoblja, smanjenje troškova, finansijska dobit.

Mreža škola nije se pominjala u Nacrtu zakona. Pojavila se u Prijedlogu, u foto-finišu. Zna li na čiji prijedlog? Na prijedlog sindikata.

Sindikata obrazovanja se bori za sticanje finansijske dobiti Kantona u oblasti obrazovanja na račun otpuštanja nastavnika? Zvuči čudno? Nažalost, predlagač ovog umetka u Zakon nije obrazložio svoje motive i nije dao razloge. Nije to učinila ni Radna grupa.

Možda je ovo trenutak, poštovana kolegice i predsjedateljice Skupštine Kantona Sarajevo, da posumnjate u dobre namjere Predlagača i zaustavite ruku s perom iznad mjesta na Zakonu predviđenom za Vaš potpis.

Kakav je to Zakon o obrazovanju koji priprema zatvaranje škola i uštedu na otpuštanju nastavnika smutljivim (čitajte: nerazumljivim) jezikom, nedorečenim formulacijama i neobjašnjenim pojmovima?

Jesu li to interesi Kantona čijom Skupštinom Vi predsjedavate? Ako jesu, šta vas sprečava da ih jasno i nedvosmisleno navedete kao glavni razlog za donošenje novog zakona. Znam da biste sada još nešto čuli o ulozi predstavnika sindikata u proturanju mreže škola u Zakon, ali mi se čini važnijim da Vam skrenem pažnju na odnos tog zakona prema nastavnicama i nastavnicima. Biće to i njima zanimljivo,

---

s tri i po reda dugačkim naslovom: PROGRAM MJERA RACIONALIZACIJE BUDŽETA MINISTARSTVA ZA OBRAZOVANJE, NAUKU I MLADE KANTONA SARAJEVO U CILJU UNAPRJEĐENJA KVALITETA NASTAVNOG PROCESA I SUKCESIVNE ISPLATE TUŽBI UPOSLENIKA OSNOVNOG I SREDNJEG OBRAZOVANJA.

jer mnogi Prijedlog nisu ni pročitali, vjerujući da njihov sindikat radi u njihovom interesu.

Šta je, međutim, interes nastavnika? Da strepe od toga kad će ih neko proglasiti tehnološkim viškom, pa da onda čekaju na nekakvoj listi u džepu šefa sindikata ko će od aktivnih kolega ili kolegica otići u penziju, na trudničko ili ne daj bože na ahiret, pa da ih rasporede na njegovo ili njeno mjesto?

O nastavnicima u Zakonu pisaću Vam prekosutra. A sutra ćemo se vratiti na zabavnije teme. Naprimjer, analizu formulacije stava deset člana o Zajednici, pardon, Mreži škola.

“(10) Racionalnu organizaciju školskih područja iz stava (8) ovog člana podrazumijeva optimalnu iskoristivost postojećih školskih prostornih, materijalnih i kadrovskih kapaciteta.”

Predlažem da ovu rečenicu uvrstimo u eksternu maturu, sa zadatkom đacima da pronađu subjekat.

## **Fiškalna kaša**

Poštovana predsjedateljice Skupštine Kantona Sarajevo, profesorice Babić,  
Nastavljam Vam pisati s nadom da nećete potpisati Zakon o odgoju i obrazovanju koji nije napisan jasno i suvislo. Danas ću Vam, kao primjer nejasnoće i nesuvislosti, skrenuti pažnju na

“Član 77.

(Izuzimanje učenika od realizacije nastavnih sadržaja iz nastavnog predmeta)

(1) Učenik koji iz zdravstvenih razloga ne može učestvovati u realizaciji nastavnih sadržaja iz tjelesnog i zdravstvenog odgoja, biće privremeno ili trajno izuzet iz tih aktivnosti.

(2) Na osnovu mišljenja nadležne zdravstvene ustanove, učesnik ne učestvuje u realizaciji sadržaja iz stava (1) ovog člana.

(3) Ako se stav (1) ovog člana primjenjuje na nastavni predmet, učenik će iz tog predmeta dobiti ocjenu na osnovu drugih sadržaja predmeta iz kojih učenik nije izuzet.

(4) Odluku o izuzimanju učenika iz određenih aktivnosti na period do dvije sedmice donosi predmetni nastavnik, a preko tog perioda nastavničko vijeće, na osnovu nalaza nadležne zdravstvene ustanove.”

Šta saznajemo iz naslova člana?

Saznajemo da se on odnosi na izuzimanje učenika od realizacije nastavnih sadržaja iz nastavnog predmeta. To se moglo reći jasnije: oslobađanje učenika rada predviđenog programom nastavnog predmeta.

Kojeg predmeta? To nam kaže stav (1): Tjelesnog i zdravstvenog odgoja.

Kada se učenik oslobađa? To nam kaže stav (2): Kad doktori kažu da za to postoji (zdravstveni) razlog.

To je do sada manje-više sve jasno, iako se očito moglo reći prostije.

Ali šta nam kaže stav (3)?

Ako se stav (1)...

A stav (1) odnosi se na tjelesni odgoj, tj. da se učenik može osloboditi obaveza na tom predmetu ako ima za to



zdravstveno opravdanje. Dakle, Predlagač nam u stavu (3) kaže:

Ako se oslobađanje od tjelesnog odgoja odnosi na tjelesni odgoj učenik će iz tjelesnog odgoja dobiti ocjenu na osnovu drugih sadržaja tjelesnog odgoja iz kojih učenik nije izuzet. Vama je ova kaša jestiva?

Otprilike: učenik se zbog zdravstvenih razloga može osloboditi određenih vježbi na fizičkom, ali će ocjenu dobiti radeći one koje može. Ako je to smisao cijele ove priče, onda je bio dovoljan jedan član, i onda se mogao zvati: Poštediti učenika fizičkog. (Ili, kako se to zaoprave i pretenzionozno zove, tjelesnog i zdravstvenog odgoja.)

Ali! Možda je Predlagač htio reći da se učenici mogu poštediti i iz drugih predmeta? Npr. iz muzičkog, ako je učenik npr. gluh kao Betoven? Ili iz matematike, ako ima poremećaj pažnje. Ili iz istorije, ako ima problema sa pamćenjem. Itd. Priznaćete da je sve skupa nejasno, osim što je jezički rogovatno, u najgoroj tradiciji fiškalskog palamuđenja. Srećom, Radna grupa je dala obrazloženje za ovaj član. Evo ga u cijelosti:

“Obrazloženje:

Član 77. (Izuzimanje učenika od realizacije nastavnih sadržaja iz nastavnog predmeta) Propisano je i dodatno definisano da će učenik koji iz zdravstvenih razloga ne može učestvovati u realizaciji nastavnih sadržaja iz tjelesnog i zdravstvenog odgoja, biti privremeno ili trajno izuzet iz tih aktivnosti. Ako će se prethodno definisano primjenjivati na nastavni predmet, učenik će iz tog predmeta dobiti ocjenu na osnovu drugih sadržaja predmeta iz kojih učenik nije izuzet. Odluku

o izuzimanju učenika iz određenih aktivnosti na period do dvije sedmice donosi predmetni nastavnik, a preko tog perioda nastavničko vijeće, na osnovu nalaza nadležne zdravstvene ustanove.”

Je li ovo Vama obrazloženje?

Zamislite da ste odgajateljica i da Vam u vrtiću dijete kaže da ne smije piti kakao jer je alergično na mlijeko. Vi ga pitate kako zna da je alergično na mlijeko, a ono Vam odgovori tako što ne smije piti kakao jer je alergično na mlijeko. Nasmiješili biste se i provjerili to s roditeljima.

Ali šta činiti kad Predlagač zakona o osnovnom odgoju i obrazovanju komunicira s Vama na predškolskom nivou?

Ako Vam ovo izgleda kao cjepidlačenje, postavicu pitanje drugačije: Zašto je uopšte potrebno Zakonom regulisati poštedu od fizičkog, a nije, recimo, ulogu nastavnika u obrazovnom procesu? U narednom pismu skrenuću Vam pažnju na ponižavajući tretman nastavnica i nastavnika u Prijedlogu ovog zakona, što smatram jednim od najvažnijih razloga da ne stanete svojim potpisom ispod njega.

## **Sindikat maht fraj**

Poštovana predsjedateljice Skupštine Kantona Sarajevo, profesorice Babić,

Nastavljam Vam pisati s nadom da ćete, suočeni s vrstom i količinom manjkavosti u Prijedlogu zakona o osnovnom odgoju i obrazovanju, odbiti da potpišete njegovu punosnažnu valjanost. Nadu zasnivam na tome da ste pozitivno reagirali na moje prvo pismo. Danas ću Vam skrenuti pažnju na član 88. (*Zasnivanje radnog odnosa, zbrinjavanje radnika i prestanak radnog odnosa*), koji kaže u stavu:

“(14) U slučaju osnovane sumnje da je radniku psihofizičko zdravlje narušeno u tolikoj mjeri da ista bitno umanjuje njegovu radnu sposobnost, direktor će, nakon prethodno pribavljenog mišljenja sindikata, školskom odboru uputiti obrazloženi prijedlog za donošenje odluke o upućivanju radnika na ocjenu radne sposobnosti.”

Uključimo sloumoušn.

Kada će direktor uputiti radnika na ocjenu radne sposobnosti?

U slučaju osnovane *sumnje*.

*Sumnje* na šta?

Da mu je zdravlje toliko narušeno da ista ugrožava njegovu radnu sposobnost.

Šta ista? Mjera ili sumnja?

Ako je *mjera*, ko tu mjeru određuje? Gdje se u zakonu definiše *bitnoća* umanjenja? A ako je *sumnja*, šta nam onda ovaj stav govori?

Govori nam da će direktor, ako njegova (direktorova!) osnovana sumnja umanjuje radnikovu sposobnost, poslati radnika na ocjenu.

Tako se zapravo na mala vrata u upravljanje školom uvodi mobing. Direktor *sumnja* na radnika i daje mu to do znanja; pod teretom te sumnje smanjuje se radnikova radna sposobnost; na kraju radnik postaje kandidat za otkaz.

Sve ovo se ne bi moglo ovako tumačiti da je Predlagač dobar poznavalac maternjeg jezika, odnosno da nije pravni laik koji izostavlja ili sakriva subjekte u svojim rečenicama. U slučaju *čije* se osnovane sumnje radnik može šikanirati i otpuštati? Šta je *osnovana* sumnja? To nam Predlagač ne kaže.

Radnik je dužan svake godine ići na sistematski ljekarski pregled. Ljekar, a ne direktor, ocjenjuje njegove psihofizičke sposobnosti. Ponižavajuće je za radnike da direktor ima pravo, ovim prijedlogom, sumnjati u njihovo (potvrđeno) psihofizičko zdravlje.

Direktor može, i treba, ako radnik iz bilo kojeg razloga ne ispunjava svoje radne i zakonske obaveze, radniku izricati mjere, uključujući i otkaz. A radnik može, ako je razlog njegovog lošijeg rada narušeno zdravlje, tražiti da mu se mjere ublaže, odnosno da se nađe rješenje koje će biti u skladu s njegovim željama i mogućnostima. Radnikovim, a ne direktorovim.

To bi trebala biti suština jednog radnik-frendli zakona. Ovaj to očito nije, jer daje direktoru u ruke ovlasti za koje nema kvalifikacije. Direktor nema pravo sumnjati u radnikove sposobnosti. Direktor ima pravo provjeravati kvalitet radnikovog rada i djelovati u skladu sa rezultatima tog rada. Osnov za pokretanje bilo kojeg postupka ne može biti sumnja, koja je subjektivna i neodređena, nego to moraju biti činjenice, koje su dokazive i mjerljive.

(Ali ovaj zakon ne bavi se kvalitetom; ovaj zakon bavi se raspodjelom moći u obrazovanju. I zato se nadam da ga nećete potpisati.)

Jer, ako radnik odbije ponižavajući nalog da ide na vanrednu ocjenu radne sposobnosti, samo na osnovu *osnovane* sumnje direktora, otkazuje mu se ugovor u radu. Otkaz. Ne zbog lošeg rada, nego zbog neposlušnosti.

A ako radnik ipak pristane na poniženje i poslušno ode na tu procjenu, pa se utvrdi da mu je PF zdravlje trajno narušeno, a nema za njega drugog posla, otkazaće mu se i opet ugovor o radu, jer je bolestan, a bolest je u ovom

zakonu lična krivica!!! Stav 18: “Ako škola nema odgovarajuće poslove, radniku će se otkazati ugovor o radu zbog lično uvjetovanih razloga.”

To je to. Radnik se razboli i dobije otkaz.

I sindikat kaže aferim.

Ali ja se evo i dalje (naivno, priznajem) nadam da Vi nećete.

### **Potrebe i interesi, čiji?**

Poštovana predsjedateljice Skupštine Kantona Sarajevo, profesorice Babić,

Danas ću Vam skrenuti pažnju na član koji oslikava svu bijedu ponuđenog Prijedloga zakona o osnovnom odgoju i obrazovanju. Zašto bijedu? Zato što izražava nemoć Predlagača da formuliše vlastiti odnos prema obrazovanju. Kakvo obrazovanje žele građani Kantona? Sudeći po članu 113, nikakvo. U njemu Predlagač, u ime svih građana Kantona (O tome šta je *Kanton* u smislu ovog zakona, sutra!), definiše potrebe i interese Kantona.

Šta su *potrebe*, a šta *interesi*?

To se, naravno, u Prijedlogu nigdje ne objasni. Svakako nisu sinonimi. Potrebe se, recimo, odnose na nešto što je nužno, bez čega se ne može, na šta se ima pravo, a interesi, recimo, na razlog zašto se nešto hoće ili želi. Prema tome, obrazovanje je potreba koja se ne može uskratiti; mora se osigurati njeno ispunjenje. Potrebe se odnose na građane, ovdje na djecu određenog uzrasta. Ne mogu se odnositi na neki apstraktni Kanton, na *kanton* kao administrativnu jedinicu ili područje, na Vladu, Ministarstvo, Skupštinu...

U vezi s obrazovanjem, Vlada i Ministarstvo mogu imati potrebu da nauče pravopis, recimo, ili logiku, opštu i pravnu, kako bi bili u stanju sročiti pismen prijedlog zakona, na primjer.

Interes u vezi s obrazovanjem može biti različit: zadovoljstvo u učenju, zapošljavanje i napredovanje, povezivanje sa zajednicom...

U smislu ovog zakona, potrebe i interesi građana su da imaju obrazovni sistem koji će im osigurati zadovoljenje potreba i ostvarenje interesa. Tačka.

U smislu ovog zakona, dužnost je Vlade, Ministarstva i Skupštine kojom Vi predsjedavate da takvo obrazovanje osigurate. Tačka.

To znači da član 113. ne treba da se odnosi na apstraktni i bezlični *Kanton*, nego na Vladu, Ministarstvo i Skupštinu, tako što će se u njemu definisati mehanizmi kojima će te instance osigurati potrebe i interese građana (djece). A ne Kantona, shvaćenog kao mehanizam jedne stranke ili jedne političke/ideološke opcije.

Otpribliže ovako:

Za ispunjenje ciljeva, u skladu s načelima obrazovanja, definisanih ovim zakonom, odgovara Ministarstvo obrazovanja, na čelu s ministrom, Vladi i Skupštini Kantona. S jasno definisanim ciljevima (što sada nije slučaj), zakon bi mogao biti tri puta kraći i isto toliko puta funkcionalniji. A evo kako to, nažalost i na sramotu, sada (komentari u zagradama su moji) stoji u Prijedlogu:

“Član 113, **Potrebe i interesi Kantona.**

(1) U smislu ovog zakona, potrebe i interesi Kantona u ostvarivanju obrazovanja i odgoja učenika u osnovnim školama na teritoriji Kantona su:

(**Ostvarivanje** odgoja i obrazovanja??? Dakle, obrazovanje nije potreba i interes učenika?)

a) organiziranje općeg i stručnog obrazovanja na osnovu dostignuća savremene nauke, tehnologije i društvenog razvoja za sticanje znanja i vještina za rad i nastavak obrazovanja,

(Za koji rad poslije osnovne škole??? Kojeg stručnog obrazovanja u osnovnoj školi?)

b) unapređivanje djelatnosti osnovnog obrazovanja i obezbjeđivanje uvjeta rada škole u skladu sa propisima i kretanjima na tržištu rada,

(Kakve veze ima obezbjeđenje propisanih uvjeta za rad osnovne škole sa tržištem rada?)

c) osiguravanje dostupnosti osnovnog obrazovanja prema sposobnostima i mogućnostima učenika, a posebno nadarenih učenika koji postižu natprosječne rezultate,

(Kome 'dostupnosti'? Šta je 'dostupnost'? Osiguran prevoz ili osigurani udžbenici ili nešto treće? U čemu je tačno razlika u dostupnosti za posebno nadarene u odnosu na 'obične' učenike?)

d) organiziranje takmičenja učenika,

(U čemu? Karaokama?)

e) stipendiranje redovnih učenika,

(Ko su neredovni učenici u osnovnoj školi?)

f) stručno usavršavanje nastavnika,

(Ali ne i zaposlenih u ministarstvu obrazovanja i u školskim upravama?)

g) dopunsko obrazovanje i prekvalificiranje odraslih,

(U osnovnoj školi?)

h) izdavanje školskih udžbenika, priručnika i stručne literature,

(Na isti način kao do sada?)

i) učestvovanje učenika u realiziranju Dana Kantona Sarajevo i drugih društveno korisnih manifestacija i projekata,

(U kom smislu je Dan Kantona Sarajevo društveno korisna manifestacija? U čemu se sastoji društvena korisnost manifestacija? Je li to opisano u ovom Zakonu?)

j) praćenje i unapređivanje aktivnosti udruženja, ustanova i organizacija od interesa za osnovno obrazovanje.”

(Vladinih, ili i nevladinih?)

Očito je ovaj član ovdje samo iskopiran iz nekog birokratskog foldera, bez svijesti o specifičnostima osnovnog odgoja i obrazovanja i njegovoj važnosti u savremenom društvu. Kao takav, on je uvredljiv ne samo za inteligenciju pažljivog čitaoca (nadam se i Vašu), nego i sramotno nesvjestan kome i kako obrazovanje treba da služi.

## **U sudijskoj nadoknadi**

Poštovana predsjedateljice Skupštine Kantona Sarajevo, profesorice Babić,

Iako sam juče najavio da ću Vam danas detaljnije pisati o značenju imenice Kanton u ovom Zakonu, od toga sam odustao iz opravdanog razloga. Samo ću Vam skrenuti pažnju na član 1. (*Predmet Zakona*)

“(1) Ovim zakonom uređuje se:



a) obavljanje djelatnosti osnovnog odgoja i obrazovanja na području Kantona Sarajevo (u daljem tekstu: Kanton)”

U zakonu, međutim, ta imenica – Kanton – ne koristi se u smislu administrativnog područja, nego u smislu političkog tijela koje donosi odluke, vjerovatno tog kojim Vi predsjedavate. Zbog toga mi se čini da bi neka druga formulacija bila prikladnija. Npr.

*(1) Ovim zakonom Skupština Kantona Sarajevo (u daljem tekstu: Kanton) uređuje:*

*a) obavljanje djelatnosti osnovnog odgoja i obrazovanja na području Kantona. Itd.*

Možda se čini kao sitnica, ali za jasnu komunikaciju daleko je važnije ima li rečenica subjekt nego da li je tipfelersko znanje pravopisa izbljedilo ili izbjedilo. Posebno je u tekstu Zakona važno da radnje ne ostaju bez svog (iz)vršioca, tj. da se ne zna ko je za njihovo (iz)vršenje odgovoran. Što je manje pasivnih i bezličnih konstrukcija u tekstu Zakona, to je njegova operativnost veća.

A opravdan razlog zašto prelazim na drugu temu je informacija koja se od prekjuče (dakle, od 27. 4. 2017.) nalazi na stranici Skupštine Kantona, pod naslovom:

“Vanredna sjednica Vlade KS: Utvrđeni prijedlozi zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju, pred zastupnicima Skupštine 10. maja”

Tu, između ostalog, piše da je Vlada “utvrdila i prema Skupštini uputila revidiran i dodatno uređen prijedlog zakona o osnovnom odgoju i obrazovanju”. Dodatno su uređeni, prema istom saopštenju, provođenje inkluzivne nastave, mandat direktora i mreža škola, “koje će dovesti do racionalne upisne politike”.

U tom prijedlogu, za koji Vlada kaže da ga je utvrdila 28. aprila 2017. priložena su mišljenja:

– Ministarstva pravde i uprave Kantona Sarajevo, br.: 03-06-02-10252/17 od 14. 03. 2017.

– Ureda za zakonodavstvo Vlade Kantona Sarajevo, 09-02-10253/17, 09 02-10248/17 od 15. 03. 2017.

– Ministarstva finansija Kantona Sarajevo, br. 08-01-02-10254/17 od 13. 03. 2017.

i Zaključak Ekonomsko-socijalnog vijeća za područje Kantona Sarajevo, br. 01-59-2 18/17 od 14. 03. 2017.

Dakle, mišljenja se NE ODNOSE na utvrđeni prijedlog od 28. aprila.

Budući da nisam pravnik, pretpostaviću da su mišljenja tražena po osnovu čl. 146 i čl. 141 Poslovnika Skupštine Kantona Sarajevo (prečišćeni tekst) koji je utvrdila Zakonodavno-pravna komisija Skupštine Kantona Sarajevo na sjednici od 17. 9. 2012. godine, u kojima piše da se na Prijedlog zakona odnosi isto što i na Nacrt, konkretno: da su “obavezni sudionici javne rasprave kantonalni organi uprave i jedinice lokalne samouprave, te kantonalne ustanove i javna preduzeća”.

Hoćete li Vi, kad sve ovo znate, kao predsjedateljica Skupštine Kantona Sarajevo, ipak uvrstiti ovaj Prijedlog, iako on očito nije poštovao Poslovnik, tj. nije prijedlog utvrđen 28. 4. 2017. uputio na gornje adrese?

I, da me ne shvatite pogrešno, kao i u vezi s pravopisom, iza ovog mog upiranja u formalnosti stoji nemoć pojedinca pred inertnom (i bojim se, nekompetentnom) institucijom (ministarstvom obrazovanja), čija bi prva i osnovna

dužnost bila, u ovom slučaju, ponuditi Skupštini kvalitetan i *pravovremen* prijedlog zakona, a ne dovoditi Vladu, zastupnike i Vas u nezahvalan položaj da odlučujete na ivici zakonitosti i da u sudijskoj nadoknadi postizete autogolove.

## **Hitnjav posao**

Poštovana predsjedateljice Skupštine Kantona Sarajevo, profesorice Babić,

Danas ću Vam skrenuti pažnju na jednu (naravno ne i jedinu) neusklađenost u Prijedlogu zakona o osnovnom odgoju i obrazovanju. Radi se o članovima 118. (*Obaveza Vlade u donošenju i usklađivanju ostalih propisa i akata*) i 119. (*Obaveze ministra u donošenju i usklađivanju ostalih propisa i akata*).

U prvom stoji:

“(1) Vlada će na prijedlog Ministarstva, u roku od šest mjeseci od dana stupanja na snagu ovog zakona:

e) donijeti Odluku o standardima i kriterijima za nominiranje/imenovanje predsjednika i članova školskih odbora škola (član 93. stav (26) ovog zakona),

g) poništiti važeća rješenja o imenovanju školskih odbora i imenovati školske odbore u skladu s odredbama ovog zakona.”

A u drugom da će:

“(5) Ministar u roku od šezdeset dana od dana stupanja na snagu ovog zakona raspisati javni

poziv za izbor i imenovanje predsjednika i članova školskog odbora.

(6) Imenovanjem školskog odbora iz stava (5) ovog člana po sili zakona prestaje mandat licima zatečenim na poziciji predsjednika i člana školskog odbora.”

U vezi s tim pitao bih Vas: kako će ministar raspisati poziv u roku od šezdeset dana ako će Vlada kriterije za taj izbor donijeti za šest mjeseci? Ne mislite li da je trebalo biti obrnuto? Drugo, i možda još zanimljivije: hoće li školskim odborima rješenja poništiti Vlada ili će ona prestati da važe po sili zakona? Ili su Vlada i sila zakona u ovom Prijedlogu sinonimi?

I treće, najvažnije: šta se krije iza ove žurbe Predlagača da posmiče važeće školske odbore? Šta je razlog toj vlastohlepnoj nestrpljivosti? To bi trebalo biti objašnjeno u obrazloženju. A tamo, samo, čuti sapeti *zbog*:

“Dio dvadeset prvi: Prelazne i završne odredbe: U čl. 118., 119., 120. i 121. detaljno smo precizirali obaveze Vlade, ministra i škole u donošenju i usklađivanju ostalih propisa i akata.”

Dakle, ne znamo čemu hitnja. U obrazloženju, na drugom mjestu, povodom člana 93. (Školski odbor) čitamo ovo: “Imajući u vidu da je školski odbor organ upravljanja, sasvim logično bi bilo da se zove upravni odbor.”

Ali obrazlagač ipak ostaje kod sasvim nelogičnog *zovenja*. Šta je onda uopšte razlog da se ova nesuvisla rečenica nađe u obrazloženju? Zamislite da ste kupili automobil i da čitate uputstvo za korištenje, u kojem piše: *Imajući u vidu da je servo volan mehanizam upravljanja, sasvim logično bi bilo da se zove upravljački mehanizam.*

Šta biste pomislili? Da vas neko vuče za nos ili da je prevodioca nešto prebacilo? Međutim, citirana *logička* opservacija samo je uvertira za pravu tandrknjavu:

“U stavu (2) predviđeno je da ‘Školski odbor škole kao javne ustanove broji četiri člana i to: jedan predstavnik Ministarstva, predsjednik, jedan predstavnik lokalne zajednice, jedan predstavnik roditelja učenika i jedan predstavnik radnika škole. Na ovaj način će se efikasnije upravljati školom, jer smo često imali slučajeve da se donošenjem odluka Školskog odbora omjerom od 4:3 blokira rad škole.”

Je li Vama, kolegice profesorice i predsjedateljice Babić, jasna ova matematika: sa 4:3 je rad škola bio blokiran, a sa 2:2 će biti odblokiran? U kojim je to slučajevima rad škola bio blokiran? Kako je bio blokiran? (Nije bilo nastave? Jesu li Vama poznati ti *česti* slučajevi?) Ko ga je blokirao? Ko je to MI koje je imalo te *česte* slučajeve? Hoćete li, molim Vas, izvesti ovu stvar na čistac? Hoćete li pozvati Predlagača da objasni pred Vašom skupštinom, da ostane u stenogramu, za istoriju pravnog dilentantizma, ovo traljavo i polupismeno nastojanje da se loš život svede na još lošiji zakon? Hoćete li mu zaista dati Vaše ime, potpisavši ga, na dnu prava i 66. stranice Prijedloga?

## Uvod u direktokratiju

Poštovana predsjedateljice Skupštine Kantona Sarajevo,  
profesorice Babić,

Molim Vas da uporedite sljedeća dva člana; ne morate sve  
čitati ako nemate vremena da čitate ono što potpisujete,  
samo ih obuhvatite pogledom:

“Član 71. Nastavnik/nastavnica je lice kvalificirano za izvođenje odgojno-obrazovnog rada sa djecom i odraslima, koje treba da ima široko i temeljno opće obrazovanje, da dobro poznaje disciplinu koju predaje, da poznaje psihološko-pedagoške i metodičke osnove nastave i odgoja, kao i da ima ljudske kvalitete neophodne za nastavničku profesiju. Primarni zadatak nastavnika/nastavnica u osnovnoj školi je odgoj i obrazovanje učenika/učenica.”

“Član 96. (Prava i obaveze direktora) (1) Direktor škole je odgovoran za zakonitost rada i stručni rad škole. (2) Direktor škole, osim poslova i zadataka utvrđenih ovim zakonom, obavlja i sljedeće poslove: a) priprema nacrt godišnjeg programa rada škole nakon čijeg donošenja je odgovoran za njegovu provođenje, b) podnosi izvještaj o realizaciji godišnjeg programa rada školskom odboru, osnivaču, ministru i nadležnom općinskom organu na kraju prvog polugodišta na kraju školske godine i dostavlja ga u elektronskoj formi, c) planira rad, saziva i vodi sjednice odjeljenjskih i nastavničkih vijeća; d) predlaže finansijski plan škole i podnosi finansijski izvještaj školskom odboru i

osnivaču, u skladu s pravilnikom iz člana 88. ovog zakona vrši izbor i postavljenje radnika i s njima zaključuje ugovor o radu, e) brine se o zbrinjavanju radnika u skladu sa pravilnikom iz člana 88. ovog zakona; f) osigurava uvjete za stručno usavršavanje radnika; g) brine se o sigurnosti, pravima, obavezama i interesima učenika i radnika; h) surađuje s učenicima i roditeljima; i) predlaže školskom odboru pravila i druge opće akte; j) posjećuje nastavu i druge oblike odgojno-obrazovnog rada; k) poduzima mjere propisane zakonom zbog neizvršavanja poslova ili zbog neispunjavanja drugih obaveza iz radnog odnosa; l) surađuje s osnivačem, organima državne uprave, ustanovama i drugim organima; m) nadzire blagovremeno i tačno unošenje podataka u sistemu EMIS; o) utvrđuje raspored nastavnika i drugih radnika škole na određene poslove, u skladu s općim aktom o organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta u školi, p) utvrđuje raspored radnog vremena svih radnika u skladu sa zakonom i kolektivnim ugovorima, r) predlaže raspored časova nastavničkom vijeću, s) rješava po žalbama i prigovorima na rad nastavnika, stručnih i drugih saradnika, t) rješava po žalbama i prigovorima roditelja, u) odgovoran je za izvršenje naloga Ministarstva, prosvjetnog inspektora u slučaju neprimjerenog ponašanja nastavnika, stručnih saradnika, saradnika i drugih radnika i njihovog negativnog uticaja na učenike i radnike škole, v) provodi odluke školskog odbora i nastavničkog vijeća, z) vrši i

druge poslove utvrđene relevantnim propisima i pravilima škole.”

Šta ste zapazili? U čemu je razlika? Naravno – u obimu, u prostoru. Direktor je u ovom zakonu važan, nastavnik nije. Nastavnik je u Vašem zakonu o odgoju i obrazovanju zadnja rupa na svirali.

U čemu je još razlika? Ako niste čitali, reći ću Vam: nastavnik, prema zakonu, treba da ima ljudske kvalitete, direktor ne mora.

Ali, u čemu je najveća razlika? Pa u tome što ova dva člana nisu iz istog zakona!!! Prvi, naime, nije u Prijedlogu zakona. Jeste u zakonu koji je sada na snazi, ali kad Vi potpišete novi, neće ga više biti. Izbacćete nastavnike i nastavnice s ljudskim kvalitetima, a ubaciti direktore kojima ti kvaliteti ne trebaju, figurativno, u obrazovanje.

Hoćete li, molim Vas, ako sami sebi date riječ na sjednici kojom predsjedavate, upitati Predlagača zašto je iz Zakona o osnovnom obrazovanju (Službene novine Kantona Sarajevo, broj 10/04), pogl. VI *Nastavnici/nastavnice, stručni saradnici/saradnice i drugi zaposleni* izbacio nastavnice i nastavnike? Zašto misli da su prava i obaveze direktora škole važnija od prava i obaveza nastavnica i nastavnika?

## **Udžbenici u rupi od zakona!**

Poštovana predsjedateljice Skupštine Kantona Sarajevo,  
profesorice Babić,

Danas ću Vam skrenuti pažnju na način kako se Zakonom priprema teren za mešetarenje. Radi se o udžbenicima, dakle temi za koju se smatram kakvim-takvim *stručnjakom*.

U članu 37. (Udžbenici) stoji:



“(1) U školi se mogu koristiti samo udžbenici, radni udžbenici, priručnici, radni listovi i zbirke zadataka čiju je upotrebu odobrilo nadležno ministarstvo u skladu sa zakonom.

(2) Škola je dužna omogućiti besplatno korištenje udžbenika i drugih nastavnih sredstava koje posjeduje.”

To je manje-više sve o udžbenicima, ako se ne računa i član 117: (Novčane kazne)

“(2) Novčanom kaznom od 2.000 do 10.000 KM kaznit će se za prekršaj škola ako:

e) se u školi upotrebljavaju udžbenici i nastavna sredstva koja nije odobrio nadležni organ (član 37. ovog zakona)”

U jednom članu upotrebu odobrava nadležno ministarstvo, u drugom nadležni organ, pri čemu ne znamo o kojem se zapravo ministarstvu radi, kantonalnom ili federalnom. (Jer se time posljednjih deset godina bavi ovo drugo.) Svega, ukratko, dva stavčića o udžbenicima. Uporedite to sada sa npr. članom 41. (*Informacioni sistem upravljanja u obrazovanju*):

“(1) S ciljem efikasnog funkcionisanja odgojno-obrazovnog sistema evidencija u elektronskom obliku iz člana 40, stav (2) ovog zakona se vodi kroz informacioni sistem upravljanja u obrazovanju (u daljem tekstu: EMIS) koji uspostavlja i kojim upravlja Ministarstvo.

(2) EMIS je sistem za prikupljanje, obradu i generisanje statističkih izvještaja na nivou osnovnog i srednjeg obrazovanja, a sastoji se od dva nivoa baza podataka:

a) školska baza, za čiji rad je zaduženo EMIS odgovorno lice u školi koje brine o njegovom funkcioniranju i b) ministarska baza za čiji rad je zaduženo EMIS odgovorno lice u Ministarstvu.

(3) Ministarsku bazu podataka čine objedinjene baze svih osnovnih škola koje se vode kao pojedinačne baze podataka.

(4) Obrada ličnih podataka u EMIS sistemu vrši se uz korištenje obaveznih mjera tehničke zaštite, koje uključuju pohranu u bazu podataka i pristup serveru, preko mreže kontrolisane s firewall-om. Podaci o prenosu od udaljenih korisničkih računara do servera i obratno zaštićeni su od prisluškivanja i izmjene. Zaštita se provodi upotrebom kriptografije, upotrebom HTTPS protokola i alternativno upotrebom VPN mreža.”

Imate li Vi neko objašnjenje zašto za *Informacioni sistem upravljanja u obrazovanju* u Zakonu ima mjesta, a za udžbenike nema i zašto se ostavlja da se njima bakća nekakav pravilnik? Odnosno – ako nam ne promakne standardno nemušto *obrazloženje* člana 37 – poseban zakon: “Regulisano je koji se mogu koristiti udžbenici, kao i besplatno korištenje udžbenika i drugih nastavnih sredstava, te je predviđeno donošenje Zakona o udžbenicima Kantona Sarajevo.”

Očito da ništa nije regulisano: predviđeno je, ali se ne zna kada će biti. U čl. 119. (*Obaveze ministra u donošenju i usklađivanju ostalih propisa i akata*) piše da

“(1) Ministar će u roku od 12 mjeseci, od dana stupanja na snagu ovog zakona donijeti bliže propise o:

h) udžbenicima i nastavnim sredstvima (član 37. stav (1) ovog zakona);”

ali, ministar ne donosi zakone. Dakle, evo nas pred tzv. rupom u zakonu!

Dozvoliću sebi da Vas, u najkraćem, uputim u ovo važno pitanje, ne gubeći vrijeme na elaboraciju, jer sam posljednjih nekoliko godina o tome javno pisao na mnogo mjesta, a da nisam dobio ijednu artikulisanu i argumentovanu kritičku primjedbu.

Udžbenici su biznis. Onaj ko u taj biznis uđe ima zagaranovano tržište, bez obzira na kvalitet robe. Profit je velik, a dio se može usmjeriti na potrebe stranke, koja je izdavaču omogućila zaposjedanje tržišta, putem *mreže direktora*.

(Možda je to suština ovog Zakona, s obzirom da je u njegovom nastajanju najviše vremena ulupano na pitanja upravljanja tj. *raspolaganja školama?*)

To je sprega politike i obrazovanja koja izmiče opažanju većine građana. (Ali o tzv. *depolitizaciji obrazovanja* koju Predlagač gura u prvi plan u pridobijanju javnosti za ovaj zakon pisaću Vam za koji dan.)

Tome, bojim se, treba da posluži ova rupa od zakona, kojoj ćete Vi možda, uprkos mojih 18 pisama, na kraju dati svoje ime?

## **Senzacionalno! Skupština Kantona Sarajevo podržava Deklaraciju o zajedničkom jeziku!**

Poštovana predsjedateljice Skupštine Kantona Sarajevo, profesorice Babić,

Danas ću Vam postaviti jedno trik-pitanje. Prijedlog zakona, naime, reguliše održavanje nastave za pripadnike

nacionalnih manjina i to je opisano u članu 8. (*Nastava na jeziku i pismu nacionalne manjine*). Međutim, gdje je u Prijedlogu zakona regulisana nastava za pripadnike manjinskih konstitutivnih naroda u Kantonu Sarajevo?

Ne morate čitati Prijedlog ponovo, ja ću Vam reći: nigdje. Zato što manjinski konstitutivni narodi u Bosni i Hercegovini ne postoje. Ima ih tri, i svi su većinski. Je li tako? E, u tome je trik: i jeste i nije.

Većinski su, ali svako na teritoriji koju je u ratu osvojio/ odbranio (terminologija zavisi od perspektive). Prema zadnjem i jedinom poslijeratnom popisu, na teritoriji Kantona Sarajevo, čijom Skupštinom Vi predsjedavate, oko 90 posto građana izjasnilo se da govori bosanskim jezikom. Primijetite: nisam rekao 90 posto Bošnjaka, nego 90 posto govornika bosanskog jezika. Zašto sam to uradio? Pa zato što je ta stvar u Prijedlogu zakona tako postavljena, u članu 7.

*(Upotreba jezika i pisma u nastavi):*

“(1) Nastava i drugi oblici odgojno-obrazovnog rada u školi se izvode na jednom od tri zvanična jezika konstitutivnih naroda Bosne i Hercegovine, koji se imenuju jednim od tri naziva: bosanski jezik, hrvatski jezik ili srpski jezik.”

(O ovoj nesretnoj i nespornoj formulaciji pisaću vam posebno.) Ovdje ću Vam samo skrenuti pažnju na to da se nastava izvodi na jednom od tri *zvanična* jezika.

Piše li kako se izvodi? Ne piše.

Zašto ne piše? Zato što Predlagač izbjegava da zakonski definiše to pitanje.

Neodređenom i krajnje uopštenom formulacijom on ostaje politički korektan i neutralan, ali u praksi, na terenu, on se tim pitanjem bavi pragmatično: tako što nastavu drži na

jednom jeziku, istom za sve. Taj jezik većina nastavnika i školskog osoblja, đaka i roditelja, zove bosanski. Niko im ne brani da ga zovu srpski i hrvatski.

Šta to znači?

To znači da se u Kantonu Sarajevo i prije nego je bila sačinjena i objavljena, uvažavala, poštovala i provodila Deklaracija o zajedničkom jeziku.

Hoće li Vaša Skupština, usvajanjem Zakona koji izbjegava da definiše i precizira pitanje nastavnog jezika javno stati iza pomenute deklaracije?

Ako to učini, šta ćemo sa onim *tri zvanična jezika*?

A opet, ako Vi i Vaša Skupština (ili barem njena većina) mislite, vjerujete i tvrdite da u Bosni i Hercegovini imamo tri različita (zvanična) jezika, kojima govore tri konstitutivna naroda (Bošnjaci, Hrvati i Srbi), onda ovakav Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju ne možete usvojiti, jer on diskriminira pripadnike konstitutivnih manjina u Kantonu Sarajevo, a na jedan uvrnut način moglo bi se tvrditi da diskriminira i konstitutivnu većinu. Kako?

Pa tako što se za jezike vezuju *različiti* (nacionalni) nastavni planovi i programi – bosanski/bošnjački, srpski, hrvatski. To je, da Vas podsjetim, opravdanje za koncept *dvije škole pod jednim krovom*.

Pitanje koje mislim da ste dužni postaviti na sjednici Predlagaču Zakona (Kad to već nije učinilo Ministarstvo pravde i uprave) je ovo: ako za nacionalne manjine u Kantonu Sarajevo važi sljedeće (član 8):

“(1) U školi u kojoj učenici – pripadnici jedne nacionalne manjine čine najmanje jednu trećinu od ukupnog broja učenika, organizira se obrazovanje učenika nacionalne manjine na jeziku te

nacionalne manjine, a ako čine jednu petinu, organizira se dodatna nastava o jeziku, književnosti, historiji i kulturi nacionalne manjine kojoj pripadaju, ako to zahtijeva većina njihovih roditelja.”

– koliko pripadnika konstitutivnog naroda Hrvata odnosno konstitutivnog naroda Srba treba da bude u jednoj sarajevskoj školi da bi se za njih organizirala nastava na konstitutivnom jeziku ili nastava o jeziku, književnosti, historiji i kulturi nacionalne većine kojoj pripadaju? I kada bi to bila *dodatna* nastava, a kada redovna?

Pošto na ovo (Vaše?) pitanje na sjednici na kojoj je planirano usvajanje ovog zakona neće biti odgovora, jer ga ozbiljnog, principijelnog, stručno i naučno argumentovanog ne može biti u ponuđenom pravnom okviru, predlažem Vam da za ovakav prijedlog ne glasate, a ako on ipak bude izglasan da odbijete da ga potpišete.

## **Konstitutivne manjine**

Poštovana predsjedateljice Skupštine Kantona Sarajevo, profesorice Babić,

Juče sam Vam pisao o kukavičkom i/ili šarlatanskom, ako ne i lukavo-podmuklom izbjegavanju da se raščisti pitanje jezika u nastavi u školama u Kantonu Sarajevo. Uputio sam Vas u povezanost naziva jezika sa nastavnim sadržajima i postavio samo naoko šaljivo pitanje o položaju konstitutivnih manjina, Hrvata i Srba, u Kantonu čijom Skupštinom Vi predsjedavate.

Koliko je to guranje obrazovanja u matrice nacionalizma besmisleno, da ne kažem nedotupavno, pokazaću Vam na

sljedećem primjeru. U članu 93. (*Školski odbor*) stoji, između ostalog, i ovo: “(6) Školski odbor po svom sastavu treba da odražava etnički sastav učenika i roditelja, radnika škole i lokalne zajednice u kojoj škola djeluje.”

Školski odbor ima četiri člana. Jednog imenuje Ministarstvo, jednog opština, jednog roditelji, i jednog škola. Zašto je ovaj član, osim što je glup i pravno loš, a osim toga i neprovođiv u praksi? Evo, redom:

Prijedlogom zakona ne predviđa se ustanovljavanje bilo kakve evidencije o etničkoj pripadnosti učenika i roditelja.

Član 42. (*Evidencija o učeniku*) kaže to jasno ovako:

“(2) Lični podaci o učeniku iz stava (1) ovog člana su: ime i prezime učenika, jedinstveni matični broj, spol, datum rođenja, mjesto, općina i država rođenja, adresa, mjesto stanovanja, kontakt telefon, matični broj učenika, nacionalna pripadnost i državljanstvo.”

Nacionalna pripadnost nije isto što i etnička, to zna svaki student prava, pa bi trebalo da zna i Predlagač Zakona. Za roditelje se, štaviše, ne traži ni nacionalna pripadnost:

“(3) Lični podaci o roditelju učenika iz stava (1) ovog člana su: ime i prezime roditelja, adresa, mjesto, općina stanovanja, kontakt telefon, odnosno adresa elektronske pošte na koje je moguće prenijeti hitne poruke roditelju u vrijeme kada učenik boravi u školi.”

Isto važi i za radnike škole, pa možemo zaključiti da se ne može znati etnički sastav, odnosno da školski odbor ne može odražavati etnički sastav učenika, roditelja i radnika škole. Škola nije ovlaštena da traži te informacije od roditelja i radnika, oni nisu dužni da ih daju čak i ako neki

revnosni direktor zajuni na tu stranu. Ostaje lokalna zajednica. Da vidimo kako s njom stoje stvari. Recimo, s opštinom Novo Sarajevo. Prema zadnjem popisu (konačni rezultati popisa 2013/ KNJIGA 2 – *Etnička, nacionalna, pripadnost, vjeroispovijest, maternji jezik*), ukupan broj stanovnika te opštine bio je 64.814, od toga:

Bošnjaka 48.188

Hrvata 4.639

Srba 3.402

Bosanaca 3.164

Bosanaca i Hercegovaca 1.699

Muslimana 265

Roma 275

Albanaca 151

Turaka 68

Jugoslavena 105

Crnogoraca 120

Hercegovaca 19

Slovenaca 47

Bosanskohercegovaca 89

Makedonaca 39

Ostalih 614

Neizjašnjenih 1.893

Nepoznato 37

Sad ja Vas pitam: kako ovo rasporediti na četiri člana školskog odbora? Tri čista Bošnjaka i jedan mješanac od oca Hrvata, majke Srpkinje, djeda Bosanca i Hercegovca, bake Romkinje? Ne znam da li je i Vama kao i meni ovakva matematika odvratna (nadam se da jeste, zato Vam i pišem), ali složićete se da je cijeli koncept pravno klimav.

Zašto je klimav?



Zato što je diskriminatoran po osnovu etničkog porijekla, jer isključuje sve osim jednog manjinskog predstavnika.

Za etnički ključ u sastavljanju školskih odbora nema opravdanja ni po osnovu poštovanja načela obrazovanja, po kojima su kvalifikacije znanje, sposobnost i moralna ispravnost, a ne etnička pripadnost.

Zato Vas molim da na sjednici postavite pitanje Predlagaču: šta je želio postići odredbom da "Školski odbor po svom sastavu treba da odražava etnički sastav učenika i roditelja, radnika škole i lokalne zajednice u kojoj škola djeluje". Da odgovor uđe u stenogram i zapisnik, a onda i u istoriju bosanskohercegovačkog prava.

Kad smo već kod sastava: Vi biste, kao predsjedateljica (očito držite do rodne ravnopravnosti, čim se potpisujete tako) mogli pitati Predlagača zašto nije predvidio da školski odbori odražavaju spolni sastav zajednice. U Novom Sarajevu to je 29.580 muškaraca i 35.234 žena.

Ali o tome više sutra.

## **Ženski rod**

Poštovana predsjedateljice Skupštine Kantona Sarajevo,  
profesorice Babić,

Juče sam Vam najavio nastavak propitivanja odnosa Zakona prema ženama. U članu 3. (*Upotreba ženskog ili muškog roda*) piše: "Terminološko korištenje muškog ili ženskog roda u ovom zakonu podrazumijeva uključivanje oba roda." Da li je Vama jasno šta ovo znači? Meni nije bilo (iako slutim šta pravni mučenik želi da kaže), pa sam pogledao Obrazloženje Prijedloga zakona. Tamo stoji ovo: "Član 3.

(Upotreba ženskog ili muškog roda) Terminološko korištenje ženskog ili muškog roda u zakonu.”

Šta upotreba?

Nedostaje glagol. A s glagolom i smisao iskaza.

Zamislite da u uputi za upotrebu lijeka piše: *terapijsko korištenje tableta ili sirupa ovog lijeka podrazumijeva uključivanje oba oblika, i tableta i sirupa*. Vama nije jasno šta se uključuje a šta isključuje, pa pitate farmaceuta šta se tačno podrazumijeva, a on vam odgovori: terapijsko korištenje i tableta i sirupa.

Hajde da zajedno rekonstruišemo namjeru Predlagača koja je rezultirala besmislenim članom i imbecilnim obrazloženjem:

Predlagač je htio reći da imenice za zanimanja i zvanja korištene u ovom zakonu u muškom rodu uključuju i žene. (Ili: odnose se i na žene i na muškarce.) Zašto onda to tako nekako nije napisao? Ili, zašto nije preuzeo sretniju formulaciju koju koristi Parlament BiH: “Izrazi koji su radi preglednosti u ovom dokumentu dati u jednom gramatičkom rodu bez diskriminacije se odnose i na muškarce i na žene.” Zato što on, Predlagač, ne razumije potrebu da se insistira na jezičko-rodnoj korektnosti. On je smatra nepotrebnim komplikovanjem, feminističkim hirom, pukom formalnošću, pa je kao takvu i uvažava, na silu i protiv svoga dubokog patrijarhalnog uvjerenja da je ženama dovoljno kad su nevidljive, ali se podrazumijevaju.

Vi ste se, kao *predsjedateljica*, izborili da se ne podrazumijevate. Nadam se da tražim od Vas mnogo ako učinite još jedan mali napor, pa ovidljivite u ovom zakonu i učenice, učiteljice, nastavnice, profesorice, pedagogice, psihologinje, direktorice, stručne saradnice, pripravnice...

## Linafo depolitizacija

Poštovana predsjedateljice Skupštine Kantona Sarajevo,  
profesorice Babić,

U tihoj kampanji za usvajanje Zakona o osnovnom odgoju i obrazovanju koju je Predlagač vodio u medijima, na društvenim mrežama i za skupštinskom govornicom, kao jedan od glavnih kvaliteta Prijedloga zakona isticala se *depolitizacija*. Tim terminom opravdavala se golema energija utrošena na pitanja upravljanja školama, sastava školskih odbora i ovlasti direktora.

Iskoristio bih ovo (predzadnje) pismo da Vas upozorim kako cijela ta retorika nema veze ni sa stvarnošću ni sa zdravim razumom.

Prvo, sa zdravim razumom nema veze jer je obrazovni sistem svugdje u svijetu aparat vladajuće ideološke opcije, pa je takav i ovdje. Politika vrišti iz ovog Prijedloga, od tendencije ka racionalizaciji, preko želje za kontrolom školskih odbora, do definisanja vrlo specifičnih i politički motivisanih nastavnih sadržaja.

Drugo, sa stvarnošću nema veze jer se godinama, praktično od rata naovamo, kadrovska politika u svim segmentima društva, pa i u obrazovanju, vodila stranačkim interesima. Očekivati od zaposlenika da sa danom donošenja novog zakona napuste svoja politička uvjerenja i odreknu se na tom principu izgrađenih socijalnih veza, naivno je i nerealno.

Ukratko, obrazovanje se ne može depolitizovati, ali se može donijeti odgovorna i transparentna obrazovna politika, umjesto prikrivenog politikanstva u obrazovanju. Zakon treba tome da služi, to da omogući i olakša.

A to znači da on mora biti rezultat transparentnog i detaljno obrazloženog i argumentiranog rada struke, a ne jedne uske interesne grupe, da mu cilj i svrha trebaju biti emancipacija pojedinaca, a ne manipulacija njima.

Upravo zato je važno da Vi ovakav njegov prijedlog ne potpišete, a, ukoliko se ipak usvoji (što je, sudeći po broju ruku na daljinsko upravljanje, više nego izvjesno da će se desiti), da se tim simboličnim gestom založite za cilj koji ovaj Zakon promašuje – za kvalitetno obrazovanje u najboljem interesu svakog pojedinačnog djeteta. U protekle dvije sedmice dao sam Vam, vjerujem, više nego dovoljno stručnih i pravnih argumenata za takvu odluku. Sutra, u oproštajnom pismu, podsjetiću Vas na neke najvažnije.

### **Alternativa teledirigovanom glasanju?**

Poštovana predsjedateljice Skupštine Kantona Sarajevo,  
profesorice Babić,

Sjednica na kojoj će se teledirigovanim dizanjem ruku usvojiti Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju je sutra. Danas Vam pišem posljednje u nizu pisama.

U tim pismima skrenuo sam Vam pažnju na potrebu da se na sjednici pokrene diskusija u vezi s članovima 1, 3, 7, 8, 18, 22, 37, 39, 41, 42, 77, 81, 88, 93, 96, 113, 118. i 119. argumentujući to analizama i dokazima da je Prijedlog zakona loš, zato što je zbrzan, kompiliran i isprepisivan, jer mnogi ključni pojmovi nisu objašnjeni, jer je stil nejasan, pa stoga pravno neupotrebljiv, jer je izostao doprinos stručne i naučne zajednice, jer je obrazloženje opravdanosti nepotpuno, kao što ni ponuđena rješenja nisu obrazložena, jer

je uloga sindikata bila takva da nije štitió interese nastavnika, koji su u Prijedlogu dobili ponižavajući tretman, jer se Prijedlog nije bavio kvalitetom nego raspodjelom moći u obrazovanju, jer je sačinjen bez svijesti o specifičnostima osnovnog odgoja i obrazovanja i njegovoj važnosti u savremenom društvu, jer se u proceduri prihvatanja nije poštovalo Poslovník, jer su neka ključna mjesta ostala ne-definisana i neregulisana (npr. pitanje nastavnog jezika i s njim u vezi pitanje zajedničkog ili odvojenog nastavnog plana i programa), zato što je rodno nekorektan i diskriminatoran po osnovu etničkog porijekla. Sve to sam, i još više, elaborirao i u članku objavljenom u ozbiljnijem tonu na stranici Centra za javno pravo.<sup>7</sup>

Zbog tona, koji je povremeno bio skriveno ironičan, imam potrebu da Vam se na kraju ovog monologa izvinim. Iako, kao što ste to i sami shvatili budući da mi niste odgovorili ni na jedno od pisama, ona u svojoj suštini nisu bila upućena samo Vama. Izabravši Vas kao adresata simbolično sam se obratio Skupštini Kantona, a to znači svakom od zastupnica i zastupnika pojedinačno. Svaka od njih (misli se i na muškarce) u srijedu (sutra) imaće obavezu da se o Prijedlogu izjasni.

Budući da se radi o Prijedlogu zakona o osnovnom odgoju i obrazovanju, pošao sam od pretpostavke da svaka od vas u ovom posebnom slučaju treba da pruži primjer dobrog odgoja i obrazovanja, u smislu da svaka pojedinka treba da odluku donese uvažavajući najbolje argumente zasnovane

---

7 Nenad Veličković, "Obrazovanje u zakonopisnom žanru: teze za studiju slučaja", *Sveske za javno pravo*, god. 8, br. 27 (2017), (str. 41–61), vidi naredni članak u ovoj knjizi.

na utvrđenim činjenicama (obrazovanje), pošteno, nezavisno i hrabro (odgoj), a ne tako što će glasati o nečemu što nije ni pročitala, a kamoli razumjela, poslušno slijedeći instrukcije partijske centrale.

Ostajući u nadi da ćete argumente koje sam vam predočio iskoristiti u skladu s najboljim interesima građanki i građana koje zastupate, Vi i svaki zastupnik i svaka zastupnica u Skupštini ponaosob,

S poštovanjem...

# OBRAZOVANJE U ZAKONOPISNOM ŽANRU

Teze za studiju slučaja

Razlozi zbog kojih Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju Kantona Sarajevo nije trebalo usvojiti u proljeće 2017. godine mogu se razvrstati u tri grupe:

1. niske jezičke kompetencije tekstopisca Zakona,
2. nekvalitetan proces donošenja Zakona,
3. ideološka netransparentnost i nedovršivost ponuđenih zakonskih rješenja.

Kao osnova za analizu poslužio je materijal<sup>8</sup> objavljen na stranici Skupštine Kantona Sarajevo za 27. Radnu sjednicu

---

8 1. Izvod iz Ustava Kantona Sarajevo, *Službene novine Kantona Sarajevo*, 1/96, 2/96 – Ispravka, 3/96 – Ispravka, 16/97, 14/00, 4/01, 28/04. i 6/13.

2. Izvod iz Zakona o Vladi Kantona Sarajevo, *Službene novine Kantona Sarajevo*, 36/14 – Novi prečišćeni tekst i 37/14 – Ispravka.

3. Okvirni Zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini, *Službeni glasnik BiH*, 18/03.

– Prijedlog zakona o osnovnom odgoju i obrazovanju i 11 dokumenta sa ukupno 84 amandmana. Sam prijedlog ima 170 stranica i sastavljen je od:

1. Zaključka Vlade sa 77. sjednice održane 28. marta 2017. kojim se Prijedlog zakona potvrđuje i predlaže Skupštini da ga usvoji, s potpisom premijera Dine Konakovića;
2. Teksta Prijedloga zakona o osnovnom odgoju i obrazovanju (str. 2–70) s potpisom predsjedateljice Skupštine Kantona Sarajevo prof. Ane Babić;
3. Obrazloženja (str. 71–89, sa priložima, str. 90–118), bez potpisa;
4. Izvještaja o Javnoj raspravi o Nacrtu zakona o osnovnom odgoju i obrazovanju (str. 119–170), bez potpisa.

## 1. Jezička nekompetencija

1.1. Pored pravopisnih, leksičkih i sintaksičkih grešaka, za koje su primjeri s komentarima dati u prethodnom tekstu (Pisma Ani), slabo poznavanje maternjeg jezika predlagača Zakona ilustruju i stilske greške. U primjeru koji slijedi četiri puta je upotrijebljen veznik koji:

---

4. Izvještaj o javnoj raspravi o Nacrtu zakona o osnovnom odgoju i obrazovanju, Radna grupa

5. Mišljenje Ministarstva pravde i uprave Kantona Sarajevo, br. 03-06-02-10252/17 od 14. 03. 2017.

6. Mišljenje Ureda za zakonodavstvo Vlade Kantona Sarajevo, 09-02-10253/17, 09 02-10248/17 od 15. 03. 2017.

7. Mišljenje Ministarstva finansija Kantona Sarajevo, br. 08-01-02-10254/17 od 13. 03. 2017.

8. Zaključak Ekonomsko-socijalnog vijeća za područje Kantona Sarajevo, br. 01-59-2 18/17 od 14. 03. 2017.



“(1) Odgojno-obrazovni rad ostvaruje se na osnovu nastavnog plana i programa za osnovni odgoj i obrazovanje (u daljem tekstu: nastavni plan i program) do donošenja kurikuluma, kojim se prelazi na usvajanje sadržaja koji će imati definisane ishode učenja, odnosno mjerljive pokazatelje znanja koje je učenik usvojio, i koji će dovesti do jačanja učeničkih sposobnosti.” (Član 24. *Nastavni plan i program/kurikulum*)

Stilske greške u pravilu otkrivaju zbrku u mislima. Ovdje predlagач pokazuje da ne razumije šta je kurikulum i da nema jasnu ideju kada će najavljenju reformu provesti. Također, netačno je da pokazatelji dovode do jačanja sposobnosti; kao što brzinomjer na automobilu ne utiče na povećanje brzine.<sup>9</sup>

---

9 Još neki primjeri stilskih grešaka:

Naslov člana 121: “Radnici zatečeni na radu u školi”. Kao da je rad krađa, a oni uhvaćeni u njoj!? Ko ih zatiče? Htjelo se reći da su radnici pod određenim uslovima (npr. ako imaju 30 godina staža) izuzeti od primjene nekih zakonskih odredbi (npr. da moraju polagati neke ispite). Naslov bi morao sadržavati suštinu odredbe – Izuzeci od primjene Zakona.

Ili, u čl. 27(3): “Nastavničko vijeće utvrđuje prijedlog godišnjeg programa na osnovu nacrtu kojeg priprema direktor, a usvaja ga školski odbor.” Šta se htjelo reći: da školski odbor usvaja godišnji plan rada, na osnovu prijedloga nastavničkog vijeća, a da vijeće usvaja prijedlog na osnovu nacrtu koji (a ne *kojeg!*) priprema direktor? Ili da vijeće utvrđuje prijedlog, na osnovu nacrtu koji priprema direktor, a usvaja odbor?

Ili, čl. 107(1) “Vijeće roditelja je tijelo u okviru kojeg se promoviraju interesi roditelja učenika škole u odgojno-obrazovnom procesu škole.” Osim ovog nezgrapnog ponavljanja, važno je zapaziti da između *promoviranja* i *zastupanja* postoji mala, ali bitna razlika: zastupanje ima pravnu težinu, afirmisanje nema. Kao *zastupnici* interesa djece, roditelji bi morali imati značajna prava, koja se navedenom formulacijom rasplinjuju.

Dobar stil nije zahtjev koji se postavlja samo pred umjetničke tekstove. Još je Kvintilijan povezoao stil s mišljenjem, tvrdeći da je loš stil znak lošeg mišljenja. U pravnom tekstu stil je također važan, u smislu da tekst mora biti jasan, tačan i pravilan, da ne smije zbunjivati, izazivati nedoumicu ili se moći dvosmisleno tumačiti.

Kad, naprimjer, u članu 81. (*Izricanje odgojno-disciplinskih mjera*) Predlagač izjavi da se “odgojno-disciplinske mjere izriču za učinjene teže povrede učeničkih dužnosti”, pa onda u nabranju navede da je povreda dužnosti “prepravka podataka u svjedočanstvu, diplomu, đlačkoj knjižici i drugim javnim ispravama koje izdaje škola”, ispada da je dužnost učenika da ne prepravlja podatke. Htjelo se reći da se mjere izriču za kršenje zakona i pravila škole. U istom se članu kaže da je povreda dužnosti “konzumiranje, podstrekanje na konzumiranje, odnosno pomaganje učeniku u upotrebi alkohola ili narkotika”. Šta ako učenik ili učenica alkohol upotrebljava u laboratoriji, u eksperimentu? Zašto je konzumiranje naprasno zamijenjeno upotrebom?

## ***1.2. Nepotpun Pojmovnik sa nekorektnim objašnjenjima***<sup>10</sup>

Pojmovnika u Nacrtu zakona nije bilo. Iz obrazloženja Prijedloga ne saznajemo na čiju se inicijativu tu pojavio. Sve što Radna grupa, ministar i Vlada (koji stoje iza materijala za sjednicu Skupštine) imaju da kažu u o razlozima

---

<sup>10</sup> Na kvalitet Pojmovnika, ali i još neke manjkavosti Prijedloga, reagovao je oštro Namir Ibrahimović, *Zakonodavac na službenom putu*. Vidi na: <http://www.skolegijum.ba/tekst/index/1204>

da uvrste pojmovnik u prijedlog zakona i o cilju koji time žele da ostvare je rečenica bez glagola: “Član 2. (Pojmovnik i definicije) Definicije pojmova koji se pominju u ovom zakonu.”

Nejasni su kriteriji za odabir pojmova u Pojmovniku koji prethodi pravnim rješenjima. Ne znamo ni ko mu je autor, odnosno čija je konkretna odgovornost ne samo za greške i propuste, nego i za sam izbor.

Kriterij bi morao biti ovaj: da se objašnjavaju pojmovi i sintagme koji u zakonu imaju specifično značenje, drugačije od uobičajenog, ili od navedenog u rječnicima.

Tako, recimo, pojam *dислеksija*, koji ne može u zakonu imati drugo značenje od onog koje ima u rječniku, nije potrebno objašnjavati, ali sintagmu *emocionalni poremećaj* jeste, jer se u zakonu vjerovatno posmatra uže nego u svakodnevnom govoru. Posljedica nedostatka jasnih kriterija, kojima se npr. definiše stručno usavršavanje ali ne i ekspertna komisija, za koju se u odgovarajućem članu (14. *Ekspertna komisija*) kaže da se bira “iz reda istaknutih stručnjaka iz oblasti obrazovanja”, jeste stvaranje lažnog utiska da predlagač Pojmovnikom insistira na jasnoći. Naposljetku, ključni pojmovi i koncepti ostaju nedefinisani. U navedenom primjeru vezanom za ekspertnu komisiju ne znamo šta su kriteriji za *istaknutost*? Kako ministar, ili neko drugi, prepoznaje istaknute stručnjake? Jedan od odgovora, nažalost, jeste: po stranačkoj pripadnosti.<sup>11</sup>

Još nekoliko primjera nekorektnih objašnjenja:

---

11 O tome vidi hronologiju slučaja navodnog izbacivanja bošnjačkih pisaca iz lektire u Kantonu Sarajevo, tekst *Revizija revizije* Amera Tikveše: <http://www.skolegijum.ba/tekst/index/1072>.

“Maternji jezik je jezik sa kojim se neko lice identificira.”

“Odjeljenje predstavlja grupisanje učenika u školi za vrijeme nastave prema hronološkoj dobi u zasebne grupe.”

“Pedagog je specijalizovani stručnjak koji se bavi unapređivanjem odgojno-obrazovnog rada škole.”

“Baština se odnosi na imanje koje je naslijeđeno iz prošlosti. Označava ukupna sačuvana i njegovana dobra iz prošlosti.”

Posljednje se odnosi na čl. 4. *Ciljevi i načela obrazovanja*:

“e) razvijati državotvornu svijest i patriotizam, očuvanje kulturno-historijske i duhovne baštine”.

Umjesto da objasni šta je *kulturno-historijska*, a šta *duhovna baština*, pojmodavac prvo daje leksikonsko objašnjenje riječi, a onda netačno objašnjenje sintagmi u kojima se ona pojavljuje.

A neka su objašnjenja najobičniji plagijat.

Pojmovnik:

“Predmetni i razredni ispiti u osnovnoj školi su ispiti koje mogu polagati učenici od I do VIII razreda koji zbog bolesti i drugih opravdanih razloga nisu redovno pohađali nastavu ili su ostali neocijenjeni iz pojedinih ili svih nastavnih predmeta.”

“Pravilnik o polaganju predmetnih i razrednih ispita u osnovnoj školi”, Narodne novine, Zagreb, 1991., članak 2:

“Predmetne i razredne ispite u osnovnoj školi mogu polagati učenici od I. do VIII. razreda koji zbog bolesti i drugih opravdanih razloga nisu redovno pohađali nastavu ili su ostali neocijenjeni iz pojedinih ili svih nastavnih predmeta.”

Ništa ne bi bilo strašno u ovom prepisivačkom zahvatu da obrazovanje u Kantonu Sarajevo nije već 14 godina – devetogodišnje.

### **1.3. Logički neupotrebjljive definicije**

Logičke nekompetencije prijateljice su jezičkih. Predlagač zakona gotovo u pravilu propušta da kod definisanja pojmova ponudi pouzdan osnov za kasnije logičke operacije. Prijedlog zakona ne nudi upotrebjljive definicije. Na pitanje šta je svrha/cilj odgoja, predlagač veli:

“Cilj/svrha odgojno-obrazovnog rada, konkretno realizuje se kroz zadatke, a ostvaruje se kroz sadržaje određenog oblika odgojno-obrazovnog rada, a primarno se odnosi na strateško opredjeljenje usmjereno ka pripremanju mlade (učeničke) generacije za život prenošenjem i usvajanjem naučnih saznanja, te društvenih normi i vrijednosti.”

Dakle, ne *šta* (je cilj/svrha), nego *kako* (se cilj/svrha konkretizuje i ostvaruje). Pri tome, koristi se nepotrebno složena rečenica čije su dvije klauze povezane pogrešno odbačanim suprotnim veznikom *a*. Pasivnom konstrukcijom izostavlja se subjekt, čime se izbjegava adresiranje odgovornosti, a čemu u tekstu zakona ne bi trebalo biti mjesta. Ozbiljne negativne posljedice ovakve nepreciznosti moguće je objasniti na primjeru kojim se definiše odgojno-obrazovna djelatnost. Iz člana 5<sup>12</sup> saznajemo da je ona dio jedinstvenog obrazovnog sistema Kantona, “da predstavlja

---

12 “Član 5. (Odgojno-obrazovna djelatnost)

(1) Osnovni odgoj i obrazovanje učenika dio je jedinstvenog obrazovnog sistema Kantona i predstavlja djelatnost od posebnog društvenog interesa za Kanton.

djelatnost od posebnog društvenog interesa za Kanton”, da se “realizira na način i pod uvjetima utvrđenim ovim zakonom, ukoliko drugačije nije regulisano posebnim zakonima”, da “odgojno-obrazovni rad u školi” podrazumijeva “poslove upisa i ispisa iz škole”, tj. “vođenje propisane evidencije i dokumentacije”, “organizaciju i izvođenje nastave”, “praćenje, vrednovanje i ocjenjivanje učenika”, “primjenu stimulativnih i odgojno-disciplinskih mjera”, “organizacije i realizacije predmetnih i razrednih ispita”, “izdavanja javnih isprava”, “unos i obrade podataka u informacijski sistem” i “druge poslove”.

---

(2) Osnovni odgoj i obrazovanje učenika se realizira na način i pod uvjetima utvrđenim ovim zakonom, ukoliko drugačije nije regulisano posebnim zakonima.

(3) Glavna djelatnost škole je odgojno-obrazovni rad, koji se obavlja u skladu s ovim zakonom.

(4) U školi se u skladu sa ovim zakonom obavljaju sljedeći poslovi:

- a) upisi i ispisi iz škole s vođenjem propisane evidencije i dokumentacije;
- b) organizacija i izvođenje nastave i drugih oblika odgojno-obrazovnog rada s učenicima, te vođenje odgovarajuće dokumentacije i evidencije;
- c) praćenje, vrednovanje i ocjenjivanje učenika, te vođenje propisane dokumentacije i evidencije o napredovanju i postignućima učenika;
- d) primjena stimulativnih i odgojno-disciplinskih mjera i vođenje evidencije o njima;
- e) organizacija i realizacija predmetnih i razrednih ispita i vođenje propisane dokumentacije i evidencije o njima;
- f) izdavanje javnih isprava;
- g) unos i obrada podataka o odgojno-obrazovnom radu u informacijski sistem upravljanja u obrazovanju (u daljem tekstu: EMIS) i
- h) druge poslove od značaja za obavljanje djelatnosti osnovnog odgoja i obrazovanja na području Kantona.

(5) Ako škola u vezi s poslovima iz stava (2) ovog člana ili drugim poslovima koje obavlja na osnovu zakona i javnih ovlasti odlučuje o pravu, obavezi ili općem interesu učenika, roditelja ili drugog fizičkog ili pravnog lica, dužna je postupati u skladu s odredbama Zakona o upravnom postupku (“Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine”, br. 2/98 i 48/99), odredbama ovog zakona i zakona kojima se uređuje djelatnost koju obavlja.”

I opet, ne kaže se šta jeste odgojno-obrazovna djelatnost, nego čega je ona dio, i od čega se sastoji – rada i poslova. Samo kao primjer alternative, bez pretenzija da se ponudi kao valjana definicija, odgojno-obrazovna djelatnost mogla bi se opisati kao zbir različitih pedagoško-stručnih radnji usmjerenih na djecu s ciljem da ona prihvate određene društvene (etičke) vrijednosti i ovladaju određenim znanjima i vještinama. Takav bi se jasan iskaz dalje prirodno nadopunjavao odgovorima na pitanja ko tu djelatnost vrši, gdje, pod kojim uslovima, itd.

U navedenom primjeru niti na jedno takvo pitanje se ne odgovara; škola se pominje u trećem stavu a da nije prethodno rečeno da je ona mjesto obavljanja pomenute djelatnosti. Tako ostaje nejasno šta školu razlikuje od drugih mjesta na kojima se također može raditi ista stvar. A razlikuje je, prije svega, obaveznost. Kada bi se ona pomenula na ovom mjestu, bilo bi jasnije da Zakon mora odgovoriti i na vrlo važno pitanje čime se ta obaveznost, povezana s instrumentima prinude, opravdava. Prvi i najvažniji odgovor bio bi: interesom djeteta.

Međutim, dijete (učenik i učenica) u ovom je članu u drugom planu. Obrazovno-odgojnu djelatnost zakonodavac vidi kao birokratsku; vođenje evidencije i dokumentacije, brojčano ocjenjivanje, upisivanje, ispisivanje, izdavanje isprava, primjena mjera, itd.

Organizacija nastave najbliže je onome što bi djelatnost odgoja i obrazovanja trebala biti: proces, interakcija, zajednički rad s jasnom svrhom.

Nepreciznost u adresiranju odgovornosti signal je ili nedovoljno dobro osmišljenog rješenja ili namjere da se ona u određenim slučajevima izbjegne.

Prvi stav člana 9<sup>13</sup> kaže, praktično, da školu može osnovati bilo ko, uz saglasnost Vlade Kantona. (Kasnije će se to ograničiti.) Drugi stav kaže da školu može osnovati i Kanton. Nejasno je zašto se to ističe, ako je već rečeno da školu može osnovati svako, a isto je tako nejasno i ko je *Kanton*. (U Pojmovniku se ne objasni; u prvom članu se kaže da je Kanton skraćeno od Kanton Sarajevo, u smislu područja.) Osniva li školu Skupština Kantona, Vlada Kantona ili Ministarstvo? Kako se procjenjuje javni interes za otvaranje škola? Kako *Kanton* kao osnivač dobija saglasnost za osnivanje (od Vlade Kantona) i odobrenje (od ministra)? Itd. U četvrtom stavu uvodi se novi pojam – podnosilac zahtjeva; ko je podnosilac zahtjeva u slučaju da *Kanton* podnosi zahtjev? Vlada, koja sama sebi daje saglasnost? Itd. U šestom stavu javlja se opština; zašto, kad je i ona obuhvaćena prvim stavom?

---

13 “Član 9. (Osnivač)

- (1) Školu kao ustanovu može osnovati domaće i strano pravno i fizičko lice u svim oblicima svojine (u daljem tekstu: osnivač) uz odobrenje ministra i uz prethodnu saglasnost Vlade Kantona Sarajevo (u daljem tekstu: Vlada).
- (2) Školu kao javnu ustanovu može osnovati Kanton samostalno ili s drugim pravnim, odnosno fizičkim licem kada Kanton procijeni da za njeno osnivanje postoji javni interes.
- (3) Kanton može, u skladu s međunarodnim ugovorima, otvoriti odjeljenje škole iz stava (2) ovog člana za naše građane u inostranstvu.
- (4) Rad odjeljenja iz stava (3) ovog člana finansira podnosilac zahtjeva.
- (5) Za osnivanje, rad i statusne promjene škole, primjenjuju se odredbe Zakona o ustanovama, (‘Službeni list SR BiH’, br.: 6/92, 8/93 i 13/94) u dijelu koji nije reguliran ovim zakonom.
- (6) Prijedlog za osnivanje škole podnosi općina na čijoj teritoriji bi se škola nalazila u skladu s koncepcijom osnovnog odgoja i obrazovanja i dugoročnim programom razvoja koji donosi osnivač.
- (7) Osnivač škole ne može biti fizičko ili pravno lice pravosnažno osuđeno za krivično djelo na kaznu zatvora u trajanju od tri mjeseca i duže.”



Cijeli ovaj član pokušava da reguliše stanje na terenu, obilježeno sukobom interesa lokalne zajednice (opštine) i političke/stranačke moći, tj. njene potrebe za efikasnom i potpunom (finansijskom, kadrovskom, a kasnije će se pokazati i ideološkom) kontrolom obrazovanja. Očito je da regulacija izostaje, jer predlagač izbjegava da imenuje, pobroji i uključi sve različite interese, što se još jasnije vidi kod ponuđenog rješenja za privatne škole:

“Član. 11. (Odluka o osnivanju)

(2) Privatne osnovne škole osnivaju se na osnovu propisa koji donosi ministar.”

Zašto je potrebno donositi dodatne propise, za privatne škole? Šta se to odnosi na privatnu školu a što ne bi bilo primjenjivo na javnu? Kompleksno pitanje javnog i privatnog obrazovanja također je i pitanje kvaliteta, normativa, standarda. Da li su oni u privatnim školama bolji, i ako jesu, zašto bi Kanton dopustio kršenje jednog od temeljnih principa samog zakona – jednakosti i nediskriminacije, u ovom slučaju po osnovu siromaštva. To su, međutim, teme za četvrti dio ove analize.

#### ***1.4. Redundantnost i nepreciznost rješenja***

Veliki broj rješenja u Prijedlogu čini se da nije prošao nikakvu pravnu recenziju ili barem objektivno i nezavisno stručno čitanje. Dobija se utisak da je Predlagač sve radio pod velikim pritiskom rokova i zahtjeva, u uskom krugu ideoloških istomišljenika.

Prvi i posljednji stav člana 39. (*Pedagoška dokumentacija i evidencija*) primjer je redundantnosti koja opterećuje tekst i otežava njegovo razumijevanje:

“(1) U školi se u elektronskom i materijalnom obliku vodi pedagoška dokumentacija i evidencija u skladu s propisom koji donosi ministar.

(5) Škole vode pedagošku dokumentaciju i evidenciju u skladu s propisom iz stava (1) ovog člana.

Član 117. (Novčane kazne) ostavlja nas bez odgovora ne samo na pitanje ko kažnjava, ko naplaćuje kaznu, nego i u kom smislu se kazne ponavljaju, ako dijete redovno ne pohađa nastavu. Svakog dana, mjeseca, polugodišta?

(7) Novčanom kaznom od 500 KM kaznit će se za prekršaj roditelj djeteta ako ne upiše dijete u školu, odnosno ako dijete redovno ne pohađa nastavu (član 57. ovog zakona).

(8) Ukoliko ni poslije izvršene kazne roditelj ne upiše dijete u školu, odnosno ako dijete redovno ne pohađa nastavu, kazne se ponavljaju.”

Član 27. (4) primjer je inercije pravnog žargona:

“Škola, nakon usvajanja, dostavlja godišnji program rada u elektronskoj verziji, najkasnije do 15. oktobra za tekuću školsku godinu, i to po jedan primjerak: osnivaču, odnosno Ministarstvu i nadležnom organu općine.”

Koja bi bila svrha slanja elektronske verzije izvještaja u dva ili više primjeraka, na istu adresu?

## 2. Nekvalitetan proces donošenja zakona

U drugu grupu razloga protiv usvajanja ovakvog zakona mogu se ubrojiti loše obrazloženje potrebe za donošenjem novog zakona, nekvalitetna javna rasprava, slaba evaluacija javne rasprave, kratak rok zastupnicima za čitanje prijedloga i dostavljanje amandmana i nesposobnost radne grupe da ponudi dovršena rješenja.

### 2.1. Slabo obrazloženje potrebe za donošenjem novog zakona

U Obrazloženju (nedatiranom i nepotpisanom!) koje je sastavni dio materijala za usvajačku sjednicu (str. 71–89) kao razlozi za donošenje Zakona navode se:

“S obzirom da navedena regulativa ne obuhvata sve nove situacije koje se otvaraju u radu osnovnih škola na području Kantona Sarajevo za koja se obraćaju ovom ministarstvu, te cijeneći praktične probleme u primjeni pojedinih odredbi, kao i nedostatke pojedinih odredaba koje su nepotpune i neprecizne ili za čijim je postojanjem prestala potreba, a s ciljem da se kroz predloženi novi tekst nacрта, sada prijedloga Zakona iz ove oblasti stvore neophodne pretpostavke za efikasniji i kvalitetniji odgojno-obrazovni proces, ovo ministarstvo, se odlučilo da pokrene aktinosti na izradi novog teksta nacрта, sada prijedloga Zakona o osnovnom odgoju i obrazovanju (u daljem tekstu: ovaj zakon).”<sup>14</sup>

---

14 Pravopisne greške – zarez iza ministarstvo, *aktinosti* – kao u originalu.

Razlozi se obrazlažu uopšteno i neprecizno. Ne znamo koje su to *nove situacije*, nejasno je koje su odredbe nepotpune i zašto, do kojih praktičnih problema dovode u primjeni. Sve to ne znamo jer se ti problemi, ako ih ima, ne evidentiraju, ne arhiviraju, ne sistematiziraju, ne analiziraju. Bilo bi ne samo logično nego i korisno imati istorijat situacija s kojima se Ministarstvo susretalo, a za koje nije bilo adekvatnih zakonskih rješenja.<sup>15</sup> Iz jednog takvog uvida mogla bi se u obrazloženju potrebe za donošenjem novog zakona ponuditi validna pravna argumentacija: da li je posrijedi zaista bila manjkavost zakona, nesposobnost da se on valjano protumači i primijeni ili neprepoznato nastojanje da se on zaobiđe i prevari. Takva analiza rezultirala bi na kraju ne samo popisom odredbi koje treba mijenjati ili dodati, nego i znanjem o tome kako ubuduće pisati te odredbe a da ispune svoju svrhu.

2.1.1. Ponuđeno obrazloženje, nakon početnih nekoliko floskula, daje objašnjenja pojedinih odredbi. Suviše često<sup>16</sup> to čini, kao u sljedećem primjeru:

---

15 Jedan takav je npr. organizacija nastave za djecu iz Konjević-Polja. U magistrskom radu kandidatkinje Elme Hodović *Osnovnoškolska nastava književnosti i maternjeg jezika u Konjević-Polju*, odbranjenom na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu 2016. godine, analiziran je angažman sarajevskog kantonalnog ministarstva obrazovanja u organizaciji nastave za djecu čiji su roditelji odbili da ih šalju u *srpske* škole. Nažalost, rad je ostao bez adekvatne analize pravnog okvira u kojem je to učinjeno.

16 Na drugom mjestu: "Član 2. (Pojmovnik i definicije) Definicije pojmova koji se pominju u ovom zakonu."

Ni ko ih je pisao, ni kojim se izvorima služio (a služio se često i Wikipedijom, skraćujući rečenice iz članaka prema potrebi), ni šta je uslovilo baš ovakav ponuđeni izbor.

“Član 3. (Upotreba ženskog ili muškog roda)  
Terminološko korištenje ženskog ili muškog roda  
u zakonu.”

Rečenica bez glagola, sasvim besmislena. Šta se htjelo reći: da se odredbom izjavljuje rodno jezička korektnost, u smislu da Predlagač poštuje žene tako što muškim gramatičkim rodnom obuhvata i njih? Iako postoje dobra punuđena rješenja za ovakve prilike,<sup>17</sup> nijedno se ne primjenjuje. Ravnopravnost spolova uvažava se samo na deklarativnom nivou.

Kako je obrazložen član 5, analiziran ranije?

“Član 5. (Odgojno-obrazovna djelatnost) Osnovni odgoj i obrazovanje učenika dio je jedinstvenog obrazovnog sistema i predstavlja djelatnost od posebnog društvenog interesa za Kanton Sarajevo zato je predložen novi član koji detaljno definiše djelatnost odgojno-obrazovnog rada i poslove koji se obavljaju u školi.”

Nikako. Ponovljena je formulacija iz teksta Prijedloga, kojom se onda opravdava uvođenje novog člana. Šta Predlagač na ovaj način tvrdi: da je u tekst Prijedloga dodao nabranje birokratskih poslova jer osnovni odgoj i obrazovanje predstavljaju djelatnost od posebnog društvenog značaja. Iako dva iskaza povezuje uzročnim veznikom zato, uzročne veze nema. Ne samo da nije obrazložena, ona suštinski nije moguća, jer odgoj i obrazovanje ništa ne povezuje sa birokratizacijom. Ovdje, ali i u najvećem broju preostalih obrazloženja uredbi, Predlagač ne daje argumentovana,

---

<sup>17</sup> Vidi: *Upotreba rodno osjetljivog jezika u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine*, ur. Lejla Tafro-Sefić, Sarajevo: Parlamentarna skupština BiH, 2014.

dokumentovana, logički i pravno korektna tumačenja svojih odluka.

2.1.2. U uvodnom dijelu *Obrazloženja* čitalac i čitateljica se upozoravaju da je rad u Radnoj grupi

“koja je brojala 12 članova i jednog tehničkog sekretara bio otežan činjenicom da je bilo teško, a u nekim pitanjima i nemoguće usaglasiti stavove svih članova Radne grupe, te je Radna grupa bila prisiljena da usaglašavanja po tim pitanjima ostavi za ministra za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo i Vladu Kantona Sarajevo.”

Imena članova radne grupe ovdje ne saznajemo. Niti bilo gdje drugo, na 170 stranica materijala za sjednicu. Formulacija da je usaglašavanje ostavljeno za ministra praktično znači da je ministar taj koji preuzima odgovornost za neka rješenja, ali za koja tačno, i zašto, ne možemo znati, jer ti konkretni slučajevi nisu predloženi. Zainteresirani se upućuju na zapisnike sa sjednica Radne grupe, koji se mogu pogledati u originalu, u prostorijama Ministarstva.

Anonimnost članova Radne grupe teško je objašnjiva. Iako u prilogama čitamo različita dokumenta, rješenja o imenovanju komisije, kao ni obrazloženja za svakog člana, nema. Ne znamo ko je i na osnovu čega sastavio tu grupu. Iz takvog jednog nedostajućeg dokumenta moglo bi se iščitati je li Radna grupa formirana kao tim nezavisnih pravnih eksperata i eksperata iz oblasti obrazovanja ili kao produžena ruka ministra i njegove (i Vladine) političke opcije.

## **2.2. Nekvalitetna javna rasprava**

2.2.1. Međutim, znamo da *nauka*, odnosno akademska zajednica, nije uzela učešća u javnoj raspravi. Niti jedan odsjek, niti jedna katedra Sarajevskog univerziteta koja školuje nastavne kadrove i učestvuje u donošenju planova i programa, u radu komisija, u programima stručnog usavršavanja, nije našla za shodno da doprinese kvalitetu zakona. Opravdanje, slabo ali ipak opravdanje, jeste da je rasprava trajala kratko, mjesec dana, u vrijeme ispita i završetka ljetnog semestra. (Od 14. 6. do 14. 7. Što je čudno, jer je obrada 26 dobijenih priloga trajala sedam mjeseci!) Činjenica je da bi Ministarstvo, koje finansira rad Univerziteta, imalo pravo i osnov da insistira na mišljenju akademske zajednice, na isti način na koji traži i potvrdu Ministarstva finansija, recimo, da zakon neće naštetiti budžetu. To što propušta da uključi akademsku zajednicu u javnu raspravu, između ostalog ostavljajući kratko vrijeme za njeno provođenje i birajući za nju najgori mogući termin, još je jedna potvrda sumnji da se javna rasprava provela formalistički, bez stvarnog interesa i želje da javnost ponudi kvalitetan doprinos.

Razlog tome može biti želja/namjera/plan vlasti da što brže i lakše dođe do rješenja koja su njen politički i ideološki prioritet.

2.2.2. Uz par izuzetaka, u javnu raspravu nije se uključio ni nevladin sektor, što je čudno, jer je veliki broj nevladinih organizacija svojim programima fokusirano na mlade, i projekte realizuje u saradnji sa školama. I ovdje je Ministarstvo propustilo da u izradu zakona uključi resurse

nevladinih organizacija, koje imaju i kadrove i sredstva da doprinesu poboljšanju kvaliteta prijedloga.

2.2.3. U javnoj raspravi nisu učestvovala ni političke stranke. Ako za uzdržanost onih u vlasti postoji (slab, ali ipak) razlog, jer na Prijedlog mogu uticati preko amandmana i u samoj raspravi na sjednici Skupštine, teže je objasniti neza interesovanost ostalih. Obrazovanje je oblast za čije je uređenje motivisan veliki broj građana, ne samo zaposlenih u njoj i roditelja. Teže je pronaći osobu koja sa školom nije povezana, lično ili profesionalno, nego onu koja jeste. Pa ipak obrazovanje nije visoko na listi izbornih tema i agendi. Zašto?

Odgovor na ovo pitanje zahtijeva više prostora i nešto drugačiji pristup, ali ga ne bi trebalo tražiti dalje od ideološke zatvorenosti tog prostora i masovne neosvijetlosti o važnosti njegove redefinicije i temeljite reforme.

Da ova pretpostavka ima osnova pokazuje i kratak pregled amandmana koje su ponudili predstavnici i predstavnice stranaka zastupljenih u skupštini.

### **2.3. Slaba evaluacija javne rasprave**

U uvodu *Izveštaja o javnoj raspravi*, koja je rezultirala sa 26 blagovremenih primjedbi, prijedloga i sugestija,<sup>18</sup> (str. 119–170) ističe se ponovo, od riječi do riječi:

---

18 1. Duga; 2. Vijeće roditelja ilidžanskih škola; 3. Vijeće roditelja učenika osnovnih i srednjih škola Kantona Sarajevo; 4. Sindikat srednjeg i visokog obrazovanja, odgoja, nauke i kulture Bosne i Hercegovine; 5. Nastavničko vijeće Javne ustanove Osnovne škole "Hrasno"; 6. Aktiv kulturno-sportske grupe predmeta Javne ustanove Osnovne škole "Hrasno"; 7. Savez samostalnih sindikata Bosne



“da je rad Radne grupe koja je brojala 12 članova i jednog tehničkog sekretara bio otežan činjenicom da je bilo teško, a u nekim pitanjima i nemoguće usuglasiti stavove svih članova Radne grupe, te je Radna grupa bila prisiljena da usaglašavanja po tim pitanjima ostavi za ministra za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo i Vladu Kantona Sarajevo.”

Ovaj put navode se i pitanja oko kojih se nije mogla postići saglasnost:

“Usaglašenost se nije mogla postići po pitanju, vjeronauke i izbora alternativnog predmeta mreža škola, upisnih područja, opisnog ocjenjivanja, koncepcija obrazovanja, opterećenja učenika, školskih odbora, mandata direktora, kaznenih odredbi i sl.”

Rješenja ponuđena u tekstu Prijedloga, a tiču se navedenih pitanja, rješenja su, dakle, Vlade i ministra obrazovanja.

---

i Hercegovine, Samostalni sindikat osnovnog obrazovanja i odgoja, Kantonalni odbor SSOiO Kantona Sarajevo; 8. Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje; 9. Udruženje direktora /ravnatelja sarajevskih osnovnih škola; 10. Kantonalna uprava za inspekcijske poslove; 11. Zdravko Kujundžija; 12. Služba za obrazovanje, kulturu i sport Općine Stari Grad Sarajevo; 13. Služba za društvene djelatnosti Općine Ilijaš; 14. Mario Vukasović, Demokratska fronta, zastupnik u Skupštini Kantona Sarajevo; 15. Udruženje pedagoga Kantona Sarajevo; 16. Javna ustanova Osnovna muzička škola “Mladen Pozajić” Sarajevo; 17. Primjedbe Ministarstva za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo; 18. Izvod iz stenograma 16. redovne sjednice Skupštine Kantona Sarajevo po tački 4.; 19. Profesori i nastavnici sarajevskih škola; 20. Centar za slušnu i govornu rehabilitaciju Sarajevo; 21. Javna ustanova muzička i baletska škola “Novo Sarajevo” Sarajevo; 22. Udruženje za zaštitu žena i djece “Terra”; 23. Skupština Kantona Sarajevo; 24. Ustanova Osnovna škola “EL-MANAR”; 25. Prijedlozi nepotpisani; 26. “EDUS” – “EDUKACIJA ZA SVE”.

Analiza tih rješenja, uključujući i razloge zbog kojih nisu prihvaćena druga ponuđena u javnoj raspravi, može dati odgovor kakvo obrazovanje, odnosno šta od obrazovanja želi vladajuća politička opcija. Konkretno, u vezi sa brojem članova školskih odbora, politika želi jaču kontrolu, preko svog predstavnika, upravljanja ljudskim i materijalnim resursima. Zanimljivo je da je vladinu opciju kroz javnu raspravu zagovarao Sindikat, dajući dva glasa ministarstvu, a jedan radnicima, umjesto, što bi bilo logično, obrnuto.<sup>19</sup> Simptomatična je i formulacija koja se u više odgovora Radne grupe o ovom pitanju ponavlja:

“Broj članova i strukturu školskog odbora u osnovnoj školi će utvrditi Skupština Kantona Sarajevo između brojnih prijedloga koji se kreću od 3 člana do 9 članova školskog odbora koju mogućnost daje Zakon o ustanovama, a način glasanja pojedinih struktura za izbor direktora se propisuje pravilnikom o izboru direktora. U Prijedlogu zakona predviđena su 4 člana školskog odbora.”

U Nacrtu Zakona bila su predložena tri člana, u javnoj raspravi od tri do devet,<sup>20</sup> a u Prijedlogu četiri. Ko je odlučio

---

19 Namir Ibrahimović, *Prijedlog Sindikata – dva glasa političarima, jedan radnicima*, dostupno na: <http://www.skolegijum.ba/tekst/index/1213>

20 U prijedlozima s javne rasprave vezanim za broj članova školskog odbora dominira broj pet. Više od toga predlaže samo Vijeće roditelja učenika osnovnih i srednjih škola Kantona Sarajevo – sedam, od toga dva radnika i tri roditelja. Ostali: Vijeće roditelja ilidžanskih škola – pet, dvoje roditelja; Sindikat srednjeg i visokog obrazovanja, odgoja, nauke i kulture Bosne i Hercegovine – pet, od toga dva zaposlenika; Savez samostalnih sindikata Bosne i Hercegovine, Samostalni sindikat osnovnog obrazovanja i odgoja, Kantonalni odbor SSOiO Kantona Sarajevo – četiri, predsjednik koji je iz ministarstva, ima *zlatni glas*; Zdravko

da bude baš taj broj? Prema ranije rečenom, ministar, na osnovu prijedloga, i opet, istog Sindikata!

2.3.1. U vezi s vjeronaukom i alternativnim predmetima, Radna grupa ostaje iza uopštenih formulacija, izbjegavajući se baviti suštinom problema i primjedbi ili ih sasvim ignoriše. U provedenoj javnoj raspravi Vijeće roditelja učenika osnovnih i srednjih škola Kantona Sarajevo dalo je (između ostalih) i primjedbu (Član 26. Izborni predmet) da

“U skladu sa Presudom Ustavnog suda Federacije Bosne i Hercegovine od 06.11.2012. godine o omogućavanju pohađanja drugih srodnih predmeta o etici i/ili religiji tj. omogućavanje pohađanja alternativnih predmeta, u članu 26. stav 2. nisu ispoštovane odredbe navedene Presude. Smatramo da je neophodno omogućiti svim učenicima mogućnost izučavanja alternativnih predmeta bez obzira na opredjeljenje većine.”

Stav Ministarstva:

“Primjedbe su prihvaćene i već su sadržane u Nacrtu, a sada Prijedlogu zakona. Naime, Radna grupa je po ovoj primjedbi i ovakvim primjedbama od drugih učesnika u javnoj raspravi, organizovala rad struke koju su činili direktori i nastavnici škola za djecu s posebnim potrebama na području Kantona Sarajevo, koja je sa stručnog aspekta izvršila uvid u dostavljene primjedbe u

---

Kujundžija – pet, od toga dva roditelji; Udruženje pedagoga Kantona Sarajevo – pet, od toga dva zaposlenika; Skupština Kantona Sarajevo, članovi Komisije za obrazovanje i nauku Skupštine Kantona Sarajevo – pet, od toga dva iz lokalne zajednice, dva iz reda zaposlenika, jedan roditelj.

odnosu na odredbe Nacrta zakona, te je konstatovala da je suština primjedbi sadržana u Nacrtu zakona, a da se ostale tiču Budžeta, pedagoških standarda i mogućnosti njihovog dostizanja.”

Radna grupa, dakle, uopšte ne odgovara na primjedbu o vjeronauci.<sup>21</sup>

Suština, koju Predlagač zaobilazi, a Radna grupa kao pitanje ignoriše, jeste ova: zašto se u poglavlju Izborni predmeti favorizuje vjeronauka? O tome će kasnije biti više riječi.

2.3.2. Na više mjesta u evaluaciji Radna grupa komentariše i ocjenjuje prijedloge tako da nije jasno radi li se o nepažnji ili o aroganciji. Na prijedlog nevladine organizacije EDUS, Edukacija za sve –

“Potpuna revizija Člana 81 o izricanju odgojno-disciplinskih mjera. Umjesto da jedina sredstva budu ukori i premjestanja iz jednog razreda i škole u drugi razred i školu, neko se treba baviti s

---

21 U Prijedlogu je ostalo da:

“Član 25. (Izborni predmeti)

- (1) Škola će unapređivati i štiti vjerske slobode, toleranciju i kulturu dijaloga.
- (2) Imajući na umu različitost ubjedenja/vjeronanja u Bosni i Hercegovini, učenci će pohađati časove vjeronauke samo ako su u skladu s njihovim ubjedenjem ili ubjedenjima njihovih roditelja.
- (3) Škola ne može preduzimati bilo kakve mjere i aktivnosti kojima bi se ograničavala sloboda izražavanja sopstvenih i upoznavanja drugih i drugačijih vjerskih uvjerenja.
- (4) Učenci koji ne žele pohađati vjeronauku neće ni na koji način biti dovedeni u nepovoljan položaj u odnosu na druge učnike.
- (5) Škola je dužna osigurati uvjete da učenci pohađaju nastavni predmet vjeronauku/vjeronauk, a učenicima koji ne pohađaju vjeronauku/vjeronauk omogućiti će se pohađanje jednog od alternativnih predmeta za koji se opredijeli većina učenika.”

korijenom problema ove djece i to rješavati. Dakle ova djeca bi se trebala tretirati kao djeca sa emotivno-bihevioralnim teskocama i za njih se izrađuje individualni plan. Škola i nastavnici, skupa s roditeljima se bave ovom djecom umjesto da ih se samo premjesta bez rješavanja problema.”

– Radna grupa odgovara copy-paste floskulom:

“Primjedbe su prihvaćene su (sic!) i već su sadržane u Nacrtu zakona. Naime, Radna grupa je po ovoj primjedbi i ovakvim primjedbama od drugih učesnika u javnoj raspravi, organizovala rad struke koju su činili direktori i nastavnici škola za djecu s posebnim potrebama na području Kantona Sarajevo, koja je sa stručnog aspekta izvršila uvid u dostavljene primjedbe u odnosu na odredbe Nacrta zakona, te je konstatovala da je suština primjedbi sadržana u Nacrtu zakona, a da se ostale tiču Bužeta, pedagoških standarda i mogućnosti njihovog dostizanja.”

Suština primjedbe je da se problematična djeca ne kažnjavaju, nego da im se posveti veća pažnja; Radna grupa tu djecu podvodi pod djecu s posebnim potrebama.

2.3.3. Kao predlagatelj i zagovaratelj mreže škola, koja se kao rješenje nije pominjala u Nacrtu, pojavljuje se Sindikat. Rješenje Sindikata, ponuđeno u javnoj raspravi, doslovno je uneseno u Prijedlog zakona. Nakon što se Radna grupa, koju ne znamo ko je činio, nije mogla složiti oko ponude Sindikata, odluku je donio ministar, odnosno Vlada. Koji je zajednički interes Vlade i Sindikata u vezi s tom mrežom? Šta je, uostalom, mreža?

#### “IV VRSTE, TRAJANJE I ZAJEDNICA ŠKOLA

##### Član 22. (Vrste, trajanje i mreža škola)

(5) Mreža škola (u daljem tekstu: Mreža) obuhvaća sve ustanove koje obavljaju djelatnost osnovnog odgoja i obrazovanja na području za koje se mreža utvrđuje, sa svim objektima u kojima se provodi osnovni odgoj i obrazovanje.

(6) Mreža obavezno sadrži:

a) popis škola u kojima se izvode:

- redovni programi odgoja i obrazovanja,
- redovni programi i posebni programi za učenike sa teškoćama,
- programi na jeziku i pismu nacionalnih manjina,

– međunarodni programi,

– eksperimentalni programi,

– produženi boravak ili cjelodnevna nastava,

b) popis ustanova prostorno prilagođenih osobama s invaliditetom i

c) popis škola u kojima se organizuje pedagoška i metodička praksa studenata.

(7) Mrežom se utvrđuje i školsko područje i područja na kojima se mogu osnovati nove škole ili uvesti novi obrazovni programi.

(8) Mreža se organizuje na način da zadovoljava zahtjevima dostupnosti i racionalne organizacije upisnih područja, odnosno škola i programa odgoja i obrazovanja, te ispunjava uvjete i mjerila propisane Standardima i normativima.

(9) Dostupnost iz stava (8) ovog člana podrazumijeva mogućnost redovnog odgoja i obrazovanja

svakom osnovnoškolskom obvezniku u školi, drugoj ustanovi ili školskom objektu, uz primjerenu udaljenost od mjesta stanovanja i saobraćajnu povezanost koja ne ugrožava sigurnost učenika.

(10) Racionalnu organizaciju školskih područja iz stava (8) ovog člana podrazumijeva optimalnu iskoristivost postojećih školskih prostornih, materijalnih i kadrovskih kapaciteta.

(11) Mreža se može izmijeniti na osnovu izmijenjenih okolnosti koje predstavljaju elemente za izradu Mreže, kao što su naseljenost područja na kojemu djeluju škole, broj djece i demografska projekcija, geografski položaj i udaljenost škola.

(12) U slučaju da je Mrežom utvrđeno područje ili izvođenje novog programa iz stava (7) ovog člana, škola, odnosno program moći će se osnovati, odnosno izvoditi ako su ispunjene sve zakonske pretpostavke te uzimajući u obzir potrebna finansijska sredstva.

(13) Odluku o Mreži, na prijedlog ministra, donosi Vlada.

I ponovo se ne definiše pojam: ne kaže se šta jeste mreža, nego šta obuhvata. Pri tome, nejasno je kako se od zajednica škola u naslovu poglavlja pređe na mrežu škola.”

U Pojmovniku se mreža doslovno jednako (ne) definiše:

“Mreža škola obuhvata sve ustanove koje obavljaju djelatnost osnovnog odgoja i obrazovanja na području za koje se mreža utvrđuje, sa svim objektima u kojima se provodi osnovni odgoj i obrazovanje.”

Sindikata ničim ne obrazlaže svoju intervenciju, a vidimo da to ne čini ni Predlagač. Zašto je mreža škola potrebna, to se nigdje ne kaže, osim ako se u tom smislu ne čita tačka 8: mreža treba da “zadovolji zahtjeve dostupnosti i racionalne organizacije upisnih područja”. Racionalne organizacije! Na šta se tačno misli može se zaključiti iz jednog starijeg dopisa premijera Sindikatu,<sup>22</sup> sa početka mandata ove vlade:

“Ukidanje ‘matičnih’ i pretvaranje u područne svih škola koje imaju mali broj učenika. Izvršiti spajanje (fuziju) svih osnovnih škola koje ne ispunjavaju uslove utvrđene standardom (min. 18 odjeljenja). Na taj način se smanjuje administracija i dva menadžmenta spajaju u jedan. Osim toga, udruživanjem odjeljenja sa malim brojem učenika u ovim školama pojavljuje se višak nastavnog osoblja, kao i višak administracije i pomoćnog osoblja i istovremeno smanjuju troškovi. Višak radnog prostora, osiguran kroz ovu mjeru racionalizacije, treba koristiti za iznajmljivanje i sticanje finansijske dobiti.”

Sada je već jasno da Sindikat stoji na strani Vlade i krči put njenim planovima racionalizacije obrazovanja. Nejasno je samo kakve veze takva politika sindikata ima s ciljem zaštite interesa radnika. Povećanje broja učenika u razredu vodi manjem broju odjeljenja i otpuštanju nastavnika.

---

22 Iz dopisa premijera Sindikatu, od 9. 5. 2015.: *Program mjera racionalizacije budžeta Ministarstva za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo u cilju unaprjeđenja kvaliteta nastavnog procesa i sukcesivne isplate tužbi uposlenika osnovnog i srednjeg obrazovanja*, vidi: *Nasilje kao mjera štednje*, 21.5.2015., dostupno na: <http://www.skolegijum.ba/tekst/index/668>



Povećanje broja učenika u razredu unutar iste norme i plaće vodi većem opterećenju nastavnika. Itd.

Očito je da se interesi radnika (prosvjetnih!) ne mogu odvojiti od kvaliteta obrazovanja. Kvalitet obrazovanja je, drugim riječima, interes sindikata. Racionalizacija, kakvu zagovara Vlada, zapostavlja i žrtvuje kvalitet uštedi i zaradi, koja bi se ulagala opet u obrazovanje, ali ostaje nejasno – gdje?

Paktirajući s vladom Sindikat ostavlja na cjedilu radnika čije je psihofizičko zdravlje trajno narušeno:

“Član 88. (Zasnivanje radnog odnosa, zbrinjavanje radnika i prestanak radnog odnosa)

(17) Ako se utvrdi da radnik nije u mogućnosti uredno izvršavati obaveze u odgojno-obrazovnom radu zbog trajno narušenog psihofizičkog zdravlja, ponudit će mu se odgovarajući poslovi prema preostaloj radnoj sposobnosti.

(18) Ako škola nema odgovarajuće poslove, radniku će se otkazati ugovor o radu zbog lično uvjetovanih razloga.”

2.3.4. Valjana argumentacija najvećeg broja ponuđenih/predloženih pravnih rješenja je izostala; pod valjanom argumentacijom podrazumijeva se pozivanje na validne razloge: dokumentovana negativna iskustva, stručna istraživanja i analize, relevantne ankete, primjeri dobre prakse. Osjetljiva tema jezika nastave –

“Član 7. (Upotreba jezika i pisma u nastavi)

(1) Nastava i drugi oblici odgojno-obrazovnog rada u školi se izvode na jednom od tri zvanična jezika konstitutivnih naroda Bosne i Hercegovine,

koji se imenuju jednim od tri naziva: bosanski jezik, hrvatski jezik ili srpski jezik.

(2) U nastavi se koriste oba zvanična pisma Bosne i Hercegovine (latinica i ćirilica), a po potrebi znakovno ili brajevo pismo.

(3) Do kraja četvrog (sic!) razreda učenici će učiti oba pisma Bosne i Hercegovine.

(4) Nastava ili dio nastave može se izvoditi i na stranom jeziku, uz saglasnost ministra.”

– obrazlaže se ovako:

“Član 7. (Upotreba jezika i pisma u nastavi) U stavu (2) je navedeno ‘U nastavi se koriste oba zvanična pisma Bosne i Hercegovine (latinica i ćirilica), a po potrebi znakovno ili Brajevo pismo. U novom stavu (4) predloženo je da se nastava ili dio nastave u školi može izvoditi i na stranom jeziku uz suglasnost ministra.”

Dakle, nikako.

Prvi stav izražava, svojom nesuvislošću, nemogućnost Predlagača da se odredi prema jeziku nastave; nastava se izvodi na jednom od tri jezika, koji se imenuju jednim od tri naziva. Htjelo se reći da se nastava izvodi na bosanskom, srpskom i hrvatskom. Sintagma *zvanični jezik* nije objašnjena u Pojmovniku i nije jasno misli li se ovdje na *službene*.

Predlagač ne kaže kada se nastava odvija na jednom, kada na drugom, a kada na trećem i ko o tome odlučuje. Donosi li o tome odluku škola, vlada, ministarstvo, nastavnica?

U članu 8. jasno se precizira kako se, kada i pod kojim uslovima nastava izvodi na jeziku nacionalnih manjina; ali za tzv. *konstitutivne narode* takvog rješenja nema. Prema

popisu stanovništva, u Kantonu Sarajevo govornika bosanskog jezika je 377.876, hrvatskog 11.530, srpskog 9.044, neizjašnjenih po tom pitanju 15.143. odnosno, 90% bosanskog, 4% hrvatskog i po tri posto srpskog i *ostalskog*.

Nastava se na jeziku manjine organizuje ako učenika te manjine ima jedna petina u razredu. Takva je mogućnost realno zanemarljiva, jer je procenat svih manjina 3%.

Za govornike srpskog i hrvatskog (da li i bosanskog?) jezika nije ponuđeno nikakvo rješenje.

Prečutno, čini se, Predlagač tri zvanična jezika koja imaju tri imena smatra jednim, jer se samo tako ovakvo rješenje može razumjeti. Ali to izbjegava da jasno izrekne. I otuda rješenje koje to nije, koje se daje bez obrazloženja i koje u praksi rezultira jezikom prečutno zajedničkim, ali nastavnim programom većinskim, konkretno probošnjačkim.<sup>23</sup>

2.3.5. Da upravo na ovaj način ideologija, preko nedefinisane, a zapravo prikrivene etnonacionalističke jezičke politike, ulazi u sadržaje obrazovanja primjer je *značajna novina* u zakonu:

“Član 24. (Nastavni plan i program/kurikulum)  
(14) Ministar će osigurati da nastavni sadržaji, odnosno tematske jedinice koje su posvećene izučavanju zločina genocida počinjenog u Bosni i Hercegovini, u vremenskom periodu 1992

---

23 Kada se kasnije kaže – “Član 48. (Vođenje evidencije)

(1) Evidencija se vodi na bosanskom ili hrvatskom ili srpskom jeziku, latiničkim pismom, u skladu sa ovim zakonom.” – mi ne znamo zašto se to tako čini. Od čega to zavisi? Od želje učenika, od želje razrednice, od odluke direktora? Ako je prvo, da li uslov za nastavnički posao treba biti poznavanje sva tri *zvanična jezika*?

1995. godina, tematske jedinice posvećene opsadi Sarajeva, prema presudama nadležnih sudova, budu sastavni obavezujući dio nastavnog plana i programa.”

Uz obrazloženje Radne grupe:

“Značajna je novina u stavu (14) ministar će osigurati da nastavni sadržaji, odnosno tematske jedinice koje su posvećene izučavanju zločina genocida počinjenog u Bosni i Hercegovini, u vremenskom periodu 1992-1995. godina, tematske jedinice posvećene opsadi Sarajeva, prema presudama nadležnih sudova, budu sastavni obavezujući dio nastavnog plana i programa.”

Ponovo se umjesto stvarnog obrazloženja ponavlja sadržaj prijedloga.

*Značajna novina* pojavila se u Prijedlogu, ali je nije bilo u Nacrtu. Niti jedan od učesnika javne rasprave nije predlagao ove značajne novine. Ona je ušla u Prijedlog a da javnost nije imala priliku da je komentariše, problematizuje, doradi ili poboljša. Ko ju je ubacio u Zakon? Ministar? Vlada? Radna grupa? Fantomski predlagatelj zaobišao je ne samo javnost, nego i raspravu, propuštajući da obrazloži razloge za ovakvo rješenje. U skladu s kojim uzrastom učenika osnovne škole, u okviru kojeg predmeta, s kojim metodičkim i pedagoškim ciljevima će ministar osigurati izučavanje ove kompleksne i osjetljive teme? Ne znamo. Na osnovu kojeg saznanja, istraživanja, elaborata je nepoznat netko to prokrijumčario u zakon? Ne znamo. Da li je u poduhvat bila uključena struka? Ne znamo.

## 2.4. Zbrzavanje amandmana

Amandmani na Prijedlog zakona došli su pred Vladu sedam dana prije zakazane usvajačke sjednice Skupštine. Radna grupa bavila se prevođenjem Nacrta u Prijedlog sedam mjeseci, da bi poslanicima i poslanicama potom bilo dato jedva sedam dana da Prijedlog pročitaju i dostave amandmane.

Ukupno ih je dostavljeno 84 i za većinu se može reći da poboljšavaju tekst Prijedloga, iako uglavnom u sitnicama i detaljima.

2.4.1. Kerla Bibija (Demokratska fronta) dostavila je ukupno šest amandmana, u kojima predlaže: da se ukine stav koji dopušta knjigovodstvenim firmama da vode školsko knjigovodstvo; da se rastereti učenike smanjenjem sedmičnog opterećenja za jedan čas (sa 20 na 19, sa 25 na 24 i sa 30 na 29); da se ogledni čas bolje definiše i da to učini PPZ i da se izvodi i dalje svake, a ne svake druge godine, kako je Prijedlogom izmijenjeno; da sekretari s 20 i više godina staža ostanu bez obaveze sticanja više stručne spreme; da se bolje definiše individualni rad s djecom s posebnim potrebama. Nejasan je amandman u kojem problematizira dokvalifikaciju, koja po njenoj računici košta dvije milijarde KM. U vezi s tim postavlja pitanje da li neko želi da što više mladih ljudi napusti ovu zemlju kroz izazivanje nesigurnosti i sumnje u obrazovni sistem i kompetencije koje on daje.

U obrazloženjima svojih amandmana poslanica ne daje validnu argumentaciju, koristeći floskulu *smatramo da*. Primjer ovakvog površnog pristupa problematici je

prijedlog vezan za opterećenje đaka. Nejasno je šta bi se bitno promijenilo u opterećenju s jednim časom manje sedmično. Opterećenje je vezano za broj predmeta, koji bi se u kurikularnoj reformi ionako promijenio (jer se tu predmeti grupišu po srodnosti i jer izbornost igra veću ulogu). Ali Prijedlog zakona, iako se donosi u jeku kampanje za pomenutu reformu, gotovo je u potpunosti zanemaruje.

U vezi s temom opterećenja prilika je na ovom mjestu dekonstruisati jedan zagovarački trik Predlagača. U članu 36, stav 7. stoji:

“U toku sedmice učenici VII, VIII i IX razreda mogu imati najviše 30 časova nastave s tim da u toku dana ne mogu imati više od šest časova redovne nastave.”

Budući da je sedmica petodnevna, učenici moraju imati svaki dan šest časova. Isti smisao imala bi i drugačije formulisana odredba: *u toku sedmice (...) učenici ne mogu imati manje od šest časova*. Tada bi se mnogo jasnije vidjelo koliko su učenici opterećeni i s pravom bi se moglo zapitati zašto je toliko časova i predmeta potrebno, a jedan od mogućih odgovora bio bi: zbog norme nastavnika. Norma nastavnika, kroz ovakav zakon shvaćena kruto, postaje jedan od najjačih argumenata protiv reforme, koja sa klasičnih predmeta prelazi na predmetne oblasti.

2.4.2. Segmedina Srna (SDP) je priložila ukupno 10 amandmana, čija je suština: da se diskriminacija definiše tako da se odnosi na sve učesnike u procesu obrazovanja, ne samo na radnike; da se izričito zabrani diskriminacija učenika s invaliditetom; da se videonadzor definiše u skladu sa

zakonom o zaštiti ličnih podataka (budući da će se najviše snimati maloljetnici); da eksterna procjena znanja u 3. i 6. razredu ne utiče na ocjenu, a eksterna matura u 9. uskladi sa kurikularnom reformom; da se u rad s nadarenim učenicima uključe pedagozi, razrednik i vijeće roditelja; da se nasilje izričito zabrani, umjesto što se učesnici u procesu obrazovanja samo obavezuju da ga prijave; da se umjesto riječi opijati koristi sintagma psihotropne supstance, jer opijatima nisu obuhvaćeni stimulansi i halucinogeni; da se roditelji obavežu (uz dato pravo) da učestvuju na svim nivoima u odlučivanju o svim pitanjima od značaja za rad škole i funkcioniranje obrazovnog sistema i da se ministar obaveže da će kod donošenja podzakonskih propisa konsultovati odgovarajuće partnere i aktere.

Većina prijedloga je konstruktivna, a nekoliko se približava i nekim ključnim problemima, iako nijedan ne pogađa suštinu. Eksternu maturu nije moguće provesti u skladu s kurikularnom reformom, jer ona još nije definisala odgovarajuće ishode, a ukoliko se provede biće potrebno donijeti potpuno novi zakon.

2.4.3. Klub samostalnih zastupnika (Pindžo, Akšamija, Bukva, Mehmedagić) ponudio je 17 amandmana nejednako kvaliteta. Nedomišljen je prijedlog da se nađe sinonim za kurikulum, koji je po njima kao strana riječ nepodoban za zakon o obrazovanju. Dalje se predlaže da se ispravi greška u Pojmovniku u definiciji predmetnih i razrednih ispita, koja se odnosi na osmogodišnju, a ne devetogodišnju školu; da se privatne škole osnivaju pod istim uslovima kao i javne, odnosno da je nepotrebno donositi poseban propis za privatne škole; da se dio o mrežama škola sasvim

izbaci, jer je nejasan; da se godišnji izvještaji o radu dostavljaju i PPZ-u, a osim toga i da se preciziraju obaveze i rokovi pisanja tih izvještaja; da se udžbenici štampaju i odobravaju na osnovu analize usklađenosti sa NPP-om; da Pedagoški zavod provodi vanjsko vrednovanje; da se iz člana koji reguliše zasnivanje odnosa bez konkursa izbaci kao razlog i drugi opravdani slučajevi, zbog neodređenosti; da se precizira da direktor ocjenjuje radnike; da se izjednače upravni odbori vjerskih škola i javnih, tj. da i prvi imaju četiri člana, ali da za otkaz direktoru trebaju biti tri glasa (tj. ne odlučuje glas predstavnika ministarstva); da se ograniči broj mandata direktora na dva i da se u nadzor rada škola uključi PPZ.

Većina amandmana ukazuje na nedorađene prijedloge, loše ili nikako obrazložene, npr. u vezi s izjednačavanjem regulative za javne i privatne škole. Budući da je upravo privatizacija jedna od tema netransparentnog ideološkog programa Vlade, nejasnoća je dio strategije i teško da će Vlada amandman prihvatiti, ne samo jer bi to značilo vraćanje Zakona na doradu, nego i jer bi to značilo odustajanje od političkog cilja vladajuće većine.

Amandman vezan za udžbenike obrazložen je slabo, pozivajući se na nekakvu usklađenost sa NPP-om, ne vodeći računa o reformskoj tendenciji, tzv. orijentaciji na ishode, unutar koje se izbor nastavnih sredstava, uključujući i udžbenike, ostavlja na volju i odluku nastavnicima; da NPP-a u aktuelnom smislu, kao sume obaveznih sadržaja, neće ni biti.

2.4.5. Sabina Čudić (Naša stranka) je dostavila 28 amandmana, od kojih neki insistiraju na preciznijoj upotrebi termina, a neki hrabro ulaze u ideološka minska polja,



poput prijedloga da se riječ patriotizam zamijeni sintagmom ljubav prema BiH, jer termin nije prigodan i mogao bi se zloupotrijebiti sa djecom u osnovnoj školi. Za ovaj prijedlog nudi se floskula *smatramo*, iako postoji bogata literatura koja ide u prilog kritici patriotizma u obrazovanju.<sup>24</sup> Prijedlog je kozmetičke prirode; ljubav prema državi je zahtjev koji se ne može uskladiti sa načelima i ciljevima obrazovanja, osim ako se ne pribjegne indoktrinaciji. Umjesto jedne emocije (ljubavi – koja je po definiciji slijeпа za nedostatke), savremenoj građanskoj državi potrebni je su osobine razuma: kritička svijest, objektivnost, intelektualna nepotkupljivost i hrabrost, analitičnost...

2.4.5.1. U Pojmovniku Predlagač ovako definiše pojam:

“Patriotizam je izraz koji u najširem smislu označava pozitivan odnos pojedinaca ili grupa prema svojoj ‘domovini’ i emocionalnu privrženost svom narodu.”

Ono što zasluđuje dodatnu analitičku pažnju (osim činjenice da je definicija traljavo klonirana sa Wikipedije) jeste domovina u navodnicima. Teško je dokučiti koju svrhu imaju navodnici. Budući da vjerovatno ne sugerišu ironiju, moguće je da signaliziraju neodređenost. Domovina je, za razliku od naroda, očito teže odrediva. (Zapravo bi trebalo biti obrnuto; domovina ima jasne granice i attribute, narod ne.) Predlagač nije siguran da domovina zasluđuje pozitivan odnos, ali jeste da narod zavređuje emocionalnu privrženost. I pozitivan odnos i emocionalna privrženost ostaju

---

24 Konkretno, u vezi s himnom u školi: Harry Brighouse, *On Education*, London, New York: Routledge, 2016.

bez objašnjenja u ovom Prijedlogu zakona, tako da svakome bude jasno kako taj odnos i ta privrženost u svakidašnjem životu izgledaju, kako se konkretno manifestuju.

2.4.5.2. Ovaj amandman na patriotizam pojavljuje se u sklopu pokušaja redefinisanja ciljeva i načela obrazovanja, čije je ponuđeno rješenje jedna od glavnih slabosti cijelog Prijedloga zakona. Nažalost, hvalevrijedna namjera Sabine Čudić ostaje i sama zapletena u nerazlikovanje ta dva pojma. U najkraćem, osim što bi se redoslijed trebao obrnuti, pa krenuti od načela, razlika je ova:

Načela su vrijednosti koje u obrazovanju moramo poštovati, od kojih ne možemo odstupati, etička pravila koja se ne smiju prekršiti, okvir unutar kojeg se djeluje, naprimjer: jednakost, pravičnost, sloboda izbora, saradnja, empatija, solidarnost, nauka, ljudska prava, očuvanje prirode, nediskriminacija, nenasilje...

Ciljevi su ono šta se želi postići obrazovanjem i uglavnom su vezani za dijete, koje je u središtu obrazovnog procesa. Ciljevi su ono što dijete koje odgajamo i obrazujemo treba da postigne, umije, zna, može na način da uči sa zadovoljstvom, da je motivisano, sretno i zaštićeno u ambijentu škole. (Ovo je naravno samo skica, primjer jednog drugačijeg, manje administrativnog, a više pedagoškog određnja obrazovnih načela i ciljeva.)

2.4.5.3. Iako ne razrađuje koncept vrijednosti u obrazovanja, predlagačica ih je više nego svjesna; a kako one igraju ključnu ulogu u konstituisanju ideologije, ovi amandmani prodiru u tabu zonu nacionalizma u obrazovanju. Kad traži da se predmet vjeronauka liši privilegovane pozicije, u

članu o izbornim predmetima, zastupnica dovodi u pitanje cijelu dugogodišnju (prokazanu!) negativnu praksu, čiju je re-regulaciju predlagač nastojao u tišini izbjeći. Na istom je tragu zahtjev za brisanjem obaveze o nacionalnom izjašnjavanju učenika (zapravo etničkom; nacionalno su uglavnom svi državljani BiH). U prijedlogu se to ne traži od roditelja, ali se traži od djece. Iako neustavna, obaveza se u zakonu našla kao utemeljenje odluke o izboru nastavnog jezika. Očito da bi se ovaj zakonski paradoks lako riješio prihvatanjem činjenice da je jezik jedan i isti za sve (sa različitim imenima, koja bi se mogla upisati u svjedočanstva po izboru učenika).

2.4.5.4. Jedan amandman posvećen je pravima učenica, čije je izostavljanje također bilo veliki nedostatak Prijedloga. Predlagačica u svim svojim amandmanima koristi ženski rod (napomenuvši na početku da pod njim podrazumijeva i muški). I ovaj gest je subverzivan u odnosu na nacionalističku i patrijarhalnu matricu koju Zakon ne ispušta iz čvrstog bratskog zagrljaja, iako je pravno zanimljivo šta će se sa amandmanima desiti uvrste li se u konačni tekst. Hoće li zakonodavac zadržati pluralnost upotrebe roda ili će sve ujednačiti – vratiti u muški?

2.4.5.5. Snažno usmjerenje na univerzalne vrijednosti (jednakost) odražava i amandman vezan za individualni pristup nadarenim učenicama, u kojem se dodatni angažman traži za svakog pojedinca, ne samo za nadarenog. Na tom su tragu i amandmani vezani za učenice s teškoćama: traži se da se iz Prijedloga izbací sintagma teškoće u razvoju, a ostavi samo izraz teškoće, kojih ima više vrsta.

2.4.5.6. U jednom od amandmana skreće se pažnja i na to da nije u dovoljnoj mjeri definisan javni interes kod osnivanja škola. Predloženi amandman nije zadovoljavajuće poboljšanje. U Prijedlogu zakona javni interes nije spomenut u Pojmovniku, ali se definiše posredno, dakle loše, u članu 13:

“Član 13. (Sadržaj elaborata)

Elaborat o opravdanosti osnivanja sadrži:

- a) podatke o osnivaču,
- b) sjedište i naziv,
- c) ciljeve,
- d) nastavni plan i program po kojem će se nastava realizirati,
- e) dokaz o ispunjenosti uvjeta utvrđenih standardima i normativima,
- f) dokaz o obezbijeđenim finansijskim sredstvima za rad škole, kao i
- g) analizu opravdanosti osnivanja škole koja će uključivati da li novoformirana škola ugrožava egzistiranje najbliže ili susjedne škole.”

Član je očito neprecizan i nepotpun: u tačkama *a* do *f* ne definiše se opravdanost nego elaborat, a u tački *g* ne definiše se jasan sadržaj analize opravdanosti. Rečenica je gramatički nekorektna, sa izostavljenim objektom: uključivati šta – dokaze da nova škola ne ugrožava interese susjednih? U čemu je bitna razlika između najbliže i susjedne škole?

2.4.5.7. Generalna boljka zakonopisnog žanra jeste da se rasplinjava u detaljima, a zaobilazi suštinu. Šta čini opravdanim osnivanje jedne škole? Broj djece kojima bi ona bila bliža, do koje bi učenici dolazili sigurnije, koja bi radila

u modernijoj zgradi, u zdravijem okruženju, itd. Tako bi nekako trebalo pisati u Zakonu, prije svih ovih podataka, uvjeta, standarda, sredstava. Školu je opravdano osnovati onda i tamo gdje ima dovoljno djece da je pohađaju. Druga je stvar da li je to istog časa moguće učiniti. Na isti način bi zakon mogao definisati i opravdanost njenog zatvaranja. Te se teme (prestanak rada) dotiče naredni amandman, ali ovlaš. I ovdje se traži izbacivanje eksterne mature iz Prijedloga, s istim razlozima: izostanak analize i evaluacije dosadašnje tri provedene, a u vezi sa školskim odborima predlaže se pet članica, od kojih dvije zaposlenice.

2.4.6. Klub poslanika SBB-a dostavio je pet amandmana. Predlaže se šest članova odbora, jer rješenje u Prijedlogu diskriminira nastavnike i roditelje. I ovdje se traži ograničenje direktorovanja na dva mandata, a za vijeće roditelja pravo da i ono može dati inicijativu za smjenu direktora. Težište je svih amandmana na pitanju (de)politizacije školskih odbora.

2.4.7. Najzad, Mario Vukasović izlazi s osam amandmana.

2.4.7.1. Predlaže da se u Pojmovnik doda objašnjenje za sintagmu *vijeće roditelja*, tijela u okviru kojeg se promoviraju interesi roditelja i učenika škole. Pošto se, jasno, samo pominjanjem u Pojmovniku ne može ojačati uticaj roditelja, drugim amandmanom predlaže se školski odbor od šest članova, od kojih bi dva bila roditelji. Broj mandata direktora i ovdje se ograničava na dva, preciziraju se dodatni uvjeti za izbor, a u vezi s mrežom škola, uz konstataciju da je iz zakona nejasno šta mreža tačno predstavlja, predlaže

se da ministar po tom pitanju uvijek konsultuje lokalnu zajednicu, nastavnike, učenike i njihove roditelje, sindikat... To je prijedlog koji bi se mogao odnositi na sve slične okolnosti i kao takav naći u opisu djelovanja ministra, bez kasnijeg nepotrebnog ponavljanja.

2.4.7.2. U vezi s amandmanom kojim se predlaže da se vannastavne aktivnosti finansiraju iz budžeta škola otvara se još jedno zanimljivo pravno pitanje: da li je amandman moguće usvojiti bez saglasnosti ministarstva finansija, odnosno, da li bi sve predlagače amandmana trebalo obavježati da takvu saglasnost sami traže, jednom nakon što je to ministarstvo dalo saglasnost na cijelosti.

## **2.5. Formalne saglasnosti**

Kao što je ranije rečeno, proces čitanja i usaglašavanja primjedbi po javnoj raspravi trajao je sedam mjeseci. Dio tog vremena potrošen je, vjerovatno, na čekanje saglasnosti nadležnih institucija (Ministarstva pravde i uprave Kantona Sarajevo, Ureda za zakonodavstvo Vlade Kantona Sarajevo, Ministarstva finansija Kantona Sarajevo i Ekonomsko-socijalnog vijeća za područje Kantona Sarajevo).

### 2.5.1. Ministarstvo pravde potvrdilo je da

“Prijedlog Zakona o osnovnom odgoju i obrazovanju je propis kojim se ne povređuju prava zaštićena Evropskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda i drugim međunarodnim konvencijama kojima se štite ljudska prava.”

Ovo se može prihvatiti samo pod uslovom da je jedan jezik s tri imena maternji svim đacima u Kantonu. U protivnom, ignorisanje prava na obrazovanje na maternjem jeziku srpske, hrvatske i ostalske djece ne može se smatrati njegovim nepovređivanjem. Amandmani, dostavljeni nakon ove potvrde, ukazali su na još neke oblike diskriminacije, poput one s privilegovanjem vjeronauke. Na jednom više teoretskom nivou rasprave moglo bi se postaviti pitanje i o odnosu indoktrinacije i prava djeteta.

2.5.2. Ured za zakonodavstvo Vlade Kantona Sarajevo izjavio je da

“nema primjedbi na dostavljene prijedloge Zakona o osnovnom odgoju i obrazovanju i Zakona o srednjem obrazovanju po pitanju njihove usklađenosti sa odredbama ustava, kao i pozitivno-pravnim propisima navedenim u obrazloženju predmetnih materijala. (...) Dostavljeni materijali su pripremljeni u skladu sa Uredbom o postupku i načinu pripremanja, izrade i dostavljanja propisa (‘Službene novine Kantona Sarajevo’, broj: 21/11- Novi prečišćeni tekst, 30/11-Ispravka i 23/15), te se isti mogu razmatrati na jednoj od narednih sjednica Vlade Kantona Sarajevo. (...)”

Ako se navedena Uredba (o postupku i načinu pripremanja, izrade i dostavljanja propisa) ne bavi pravopisom, sintaksom, logikom, individualnom odgovornošću i transparentnošću, onda bi se u tom smislu morala preraditi i dopuniti. Ured, koji se pojavljuje ovdje u ulozi pravnog recenzenta, morao bi ozbiljnije i stručnije, a ne birokratski suho i formalno, analizirati ponuđeni tekst. Zastupnici,

članovi Radne grupe, ministar, članovi Vlade, uglavnom u većini nemaju odgovarajuće pravne kompetencije da to učine.

2.5.3. Ministarstvo finansija nema primjedbi uz uvjet da se izmijeni član 110. zakona i da isti glasi:

“Član 110. (Sticanje prihoda)

1) Pored sredstava koje osigurava osnivač iz člana 109. ovog zakona škola može sticati prihode pod uvjetom da ne ugrozi osnovnu registriranu djelatnost, i to iz:

- a) tekućih transfera drugih nivoa vlasti i međunarodnih organizacija,
- b) donacija pravnih i fizičkih lica i
- c) vlastitih prihoda škole koje uredbom utvrdi Vlada Kantona Sarajevo.

(2) Prihodi iz stava (1) ovog člana uplaćuju se u skladu sa Pravilnikom o načinu uplate javnih prihoda budžeta i vanbudžetskih fondova na teritoriji Federacije BiH (‘Službene novine Federacije BiH’, broj 33/16) i prihodi su škole koja je prihod ostvarila.”

U poređenju s rješenjem iz Nacrta,<sup>25</sup> ovo je daleko jasnije; u pravom smislu mala lekcija kako se piše zakonska odredba. Je li najzad vrijeme da se postavi pitanje: ko piše zakone?

---

25 “Član 111.

(Stjecanje vlastitih prihoda u školi)

(1) Škola može sticati vlastite prihode

- a) donacijom općina
- b) donacijom pravnih i fizičkih lica
- c) iz legata, poklona i zavještanja



2.5.4. Ekonomsko-socijalno vijeće je početkom marta 2017. prosljedilo Ministarstvu obrazovanja prijedloge Udruženja poslodavaca i prijedloge Kantonalnog odbora saveza samostalnih sindikata – Sarajevski kanton, koji su izneseni na sjednici.

“Ekonomsko-socijalno vijeće osnovano je 2006. sporazumom između Kantonalnog odbora Saveza samostalnih sindikata – Kanton Sarajevo, Udruženja poslodavaca u Kantonu i Vlade Kantona Sarajevo, u cilju postizanja ravnoteže između tržišne ekonomije i socijalne pravde putem vođenja ekonomsko-socijalnog dijaloga, kao sistema rješavanja odnosa između potpisnica.

Vijeće prati, razmatra i predlaže eventualne promjene zakona na nivou Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine i Kantona Sarajevo u kontekstu položaja zaposlenika i poslodavaca.”

2.5.4.1. U slučaju Zakona o osnovnom odgoju i obrazovanju, poslodavac je Vlada (Ministarstvo) pa je nejasno zašto bi udruženje poslodavaca davalo mišljenje o, recimo, broju učenika u odjeljenjima. Ono je to ipak učinilo, u 15 tačaka, sa uopštenim i načelnim primjedbama. U naslovu njihovog

---

d) prodajom svojih proizvoda, intelektualnih i drugih usluga

e) realizacijom kurseva i instruktivne nastave

f) od ugovorene školarine u školi kao ustanovi

g) od zakupnina

h) iz drugih izvora koji neće dovoditi u pitanje etiku i humana načela škole kao odgojno-obrazovne ustanove

(2) Svi prihodi stečeni na način pomenut u prethodnom stavu ovog člana zasebno se evidentiraju i koriste u skladu sa pravilnikom koji donosi Vlada, na prijedlog resornog ministra.”

nepotpisanog i neovjerenog dopisa stoji da se primjedbe odnose na tekst Zakona (vjerovatno Prijedloga). Pitanje je u kom trenutku i kako će biti razmatrane, odnosno s kojom i čijom argumentacijom usvojene ili prihvaćene.

2.5.4.2. Samostalni sindikat (onaj isti koji se u javnoj raspravi proslavio zastupanjem interesa Vlade) predlaže izmjene i dopune radnog materijala Prijedloga zakona o osnovnom odgoju i obrazovanju, njih ukupno sedam. Njima se predlaže: da se broj mandata direktora ograniči na dva; da se pooštire kazne za neodgovorne (uvećaju pet do sedam puta); da se odbor depolitizuje dodatnim ograničenjima za članove organa političkih stranaka (izvršna i zakonodavna vlast i članove zakonodavne, izvršne i sudske vlasti); da kandidati za direktora u konkursnoj proceduri dostave Izjavu

“da nisu članovi tijela ili organa niti jedne političke stranke, te da za sve vrijeme obavljanja povjerenih javnih dužnosti neće politički djelovati u smislu postupanja po datim političkim uputama ili preporukama, smjernicama i komentarima političkih stranaka, javnog angažovanja u radu stranačkih tijela ili organa, učešću u organiziranju javnih političkih istupa uključujući i javna istupanja na političkim skupovima stranaka ili njihovih organa i tijela, kao i svim drugim oblicima javnog podržavanja iznesenih stavova političkih stranaka, a na osnovu kojih bi se u javnosti mogla dovesti u pitanje njihova opredijeljena politička nepristrasnost.”

Tu bi izjavu provjerila komisija

“koju imenuje i razrješava Vlada, a koju čini pet članova: jednog člana kojeg predlaže Komisija za obrazovanje i nauku Skupštine, jednog člana kojeg predlaže reprezentativni sindikat iz osnovnog obrazovanja, jednog člana kojeg predlaže reprezentativni sindikat iz srednjeg obrazovanja, te dva člana koje predlaže ministar.

(14) Komisija iz stava (13) ovog člana razmatra sve navode iz dostavljenih prijava i svoje mišljenje o istim dostavlja kantonalnoj inspekciji i Ministarstvu na dalje postupanje.”

Iz prijedloga nije jasno šta bi komisija trebala da radi, kakvo mišljenje da daje, pogotovo nije jasan dio koji se tiče *budućnosti* (odricanja od djelovanja), na kakvo *dalje postupanje*. Nejasno je i kako bi se direktor koji je član neke stranke, ali nije član njenog tijela ili organa, mogao spriječiti da ne djeluje po njenim nalogima. Sve podsjeća na uspostavljanje komiteta za ocjenu moralno-političke podobnosti, o kojoj sada odlučuje višestranačka partija preko svojih delegata u sindikatu i ministarstvu. Obrazloženje (dopuna u čl. 95) je tim čudnije:

“Imajući u vidu da je izvršena depolitizacija članova školskog odbora, kao organa upravljanja (vidi: član 93. stav (11) prijedloga Zakona o OiO), isti princip treba primijeniti i na direktore. Neophodno je depolitizirati obrazovanje, a ovo je jedan od načina da se to uradi, na način kako je to urađeno prije nekoliko godina u ZDK. Na ovaj način izbjegavamo nepotizam pri zapošljavanju, mobing od strane direktora nad radnicima i sl.

Ovim prijedlogom se smanjuje politički uticaj na menadžment škole. Što doprinosi učinkovitijem i kvalitetnijem odgojno-obrazovnom procesu.”

O političkoj podobnosti direktora odlučuje pet političara, i to je put ka neophodnoj depolitizaciji (sic!).

Posljednji prijedlog Sindikata je dijelom nejasan, a dijelom zastrašujuće komičan:

“PONIŠTENJE ŠTETNIH ODLUKA: U članu 118. stav (1) tačka b) i c) postaju jedna tačka koja glasi:

c) poništiti postupke izbora školskih odbora prije stupanja na snagu ovog Zakona, poništiti važeća rješenja o imenovanju Školskih odbora i imenovati školske odbore u skladu sa odredbama ovog Zakona;

Obrazloženje izmjene u članu 118.:

Neophodno je razrješiti postojeće školske odbore i poništiti štetne odluke jer mogu imati posljedice po interes Kantona.

Tačke b i c u navedenom članu odnose se na uvjete za obavljanje djelatnosti i na mrežu škola, ni spojene ni razdvojene nemaju veze sa poništavanjem postupka izbora školskih odbora. U tački g istog člana navodi se obaveza Vlade u skladu s kojom će u periodu od šest mjeseci od donošenja zakona

poništiti važeća rješenja o imenovanju školskih odbora i imenovati školske odbore u skladu s odredbama ovog zakona.”

Obrazloženje za požurivanje poništavanja važećih rješenja o imenovanjima školskih odbora je neozbiljno i već stoga

neprihvatljivo. Štetne odluke, koje mogu imati posljedice po interes Kantona su odluke donesene po svim tada, i u ovom trenutku još uvijek, važećim propisima. Ali poništiti ih prije usvajanja Zakona na osnovu primjedbe na taj (neusvojeni) Zakon pravna je karikatura dostojna ozbiljne interdisciplinarnе analize, uključujući kao disciplinu i psihijatriju.

## **2.6. Nedovršena rješenja**

Članom 119. popisano je šta sve ministar treba da proizvede u narednih 12 mjeseci. Ukupno 27 podzakonskih akata!<sup>26</sup>

---

26 "Član 119. (Obaveze ministra u donošenju i uskladanju ostalih propisa i akata)

(1) Ministar će u roku od 12 mjeseci, od dana stupanja na snagu ovog zakona donijeti bliže propise o:

- a) nastavnim planovima i programima (član 24. stav (5) ovog zakona);
- b) osiguranju ispunjenja osnovnih uvjeta za privatne škole (član 11. stav (2) ovog zakona);
- c) postupku utvrđivanja uvjeta, o sadržaju i načinu vođenja Registra (član 16. stav (2) ovog zakona);
- d) pedagoškoj dokumentaciji i evidenciji (čl. 39. stav (1) i 47. ovog zakona);
- e) eksperimentalnim i alternativnim programima (član 28. stav (4) ovog zakona);
- f) vannastavnim i vanškolskim aktivnostima (član 29. st. (5) i (6) ovog zakona);
- g) ekvivalenciji svjedodžbi (član 32. stav (4) ovog zakona);
- h) udžbenicima i nastavnim sredstvima (član 37. stav (1) ovog zakona);
- i) kućnom redu i etičkom kodeksu (član 38. st. (3) i (4) ovog zakona);
- j) polaganju eksterne mature i vanjskom vrednovanju i samovrednovanju (čl. 24. stav (8), 51. stav (1) ovog zakona);
- k) sistemu uspostave, osiguranja i upravljanja kvalitetom (član 53. stav (3) ovog zakona);
- l) nadarenim učenicima (član 60. stav (4) ovog zakona); m) načinu i obliku provođenja odgojno-obrazovne podrške i stručnog tretmana (član 61. stav (4) ovog zakona);

Radnoj grupi od 12 članova, od kojih je trećina bila iz ministarstva (dvoje profesionalnih pravника) trebalo je šest mjeseci da razmotri 208 primjedbi i prijedloga na Nacrt i porodi Prijedlog zakona. Zašto bi bilo realno da od iste ekipe očekujemo da će proizvesti 27 valjanih propisa? Pri tome, previdom, ili iz nekog drugog razloga, nisu čak ni svi pobrojani u Prijedlogu.<sup>27</sup>

- 
- n) neprihvatljivim oblicima ponašanja i zaštiti učenika – pravilnik o ishrani u školama (čl. 62. st. (2) tačka f) i (3) ovog zakona);
  - o) načinu postupanja svih učesnika odgojno-obrazovnog procesa (član 63. stav (3) ovog zakona);
  - p) posebnim nastavnim planovima i programima za školovanje učenika s teškoćama (član 66. stav (3) ovog zakona);
  - r) o osnovnoškolskom i srednjoškolskom obrazovanju učenika sa teškoćama u razvoju u redovnim školama (član 69. stav (4) ovog zakona);
  - s) o praćenju vrednovanju i ocjenjivanju učenika sa teškoćama (član 70. stav (4) ovog zakona).
  - t) napredovanju, vrednovanju i ocjenjivanju učenika (član 72. stav (8) ovog zakona);
  - u) dodjeli pohvala, priznanja i nagrada za učenike (član 80. stav (4) ovog zakona);
  - v) sadržaju sistematskog ljekarskog pregleda (član 83. stav (2) ovog zakona);
  - z) prijemu i zbrinjavanju radnika (član 88. st. (5) i (6) ovog zakona);
  - aa) polaganju stručnog ispita (član 90. stav (4) ovog zakona);
  - bb) o stručnom usavršavanju (član 91. stav (6) ovog zakona);
  - cc) ocjenjivanju, napredovanju i sticanju stručnih zvanja radnika (član 92. stav (1) ovog zakona);
  - dd) izboru, nadležnostima i radu školskog odbora (član 93. stav (9) ovog zakona);
  - ee) izboru, imenovanju i razrješenju direktora (član 95. stav (3) ovog zakona);
  - ff) o stručnom ispitu sekretara škole (član 101. stav (7) ovog zakona);
  - gg) nadzoru nad zakonitošću rada i stručnom nadzoru (član 111. stav (4) ovog zakona).”

27 Radi se o (član i stav): “*Nastavnim planovima i programima za manjine* (8.6); *aktu o obradi podataka o zdravstvenom stanju učenika* (42.5); *pravilniku/kriterijima o samovrednovanju* (51.1); *aktu kojim se uređuju parametri osiguranja kvaliteta* (53.3); *kriterijima za rad Centra* (67.2); *kriterijima za status persektivnog učenika* (79.3); *bližem propisu o sporazumnoj zasnivanju radnog odnosa* (89.6).”

2.6.1. Ministar će, dakle, u narednih godinu dana donijeti bliži propis o udžbenicima i nastavnim sredstvima, član 37. stav (1) ovog zakona (nastranu što u navedenom članu piše da to treba učiniti ministarstvo). Taj član/stav glasi:

“Član 37. (Udžbenici)

(1) U školi se mogu koristiti samo udžbenici, radni udžbenici, priručnici, radni listovi i zbirke zadataka čiju je upotrebu odobrilo nadležno ministarstvo u skladu sa zakonom.”

S kojim zakonom? Ovim, u kojem piše da će to naknadno urediti ministar bližim propisom? Udžbenička politika potpuno je neuređeno područje u kojem je dosta štete učinjeno na kantonalnom nivou.<sup>28</sup> Da bi se udžbenici odobrili, potrebno je imati standarde; standardi proizilaze iz ciljeva, odnosno ishoda, koji još uvijek nisu definisani i zakonom se ne određuje kad će biti i ko je za njihovo donošenje nadležan i odgovoran. Procedura izrade i štampe udžbenika također nije regulisana, a bez Pedagoškog zavoda ili drugog tijela koje bi preuzelo ulogu izdavača nejasno je kako će se birati izdavač i kome će se povjeriti kolač, tj. nemala dobit od prodaje, ukoliko se prihvati amandman da se odobrava samo jedan udžbenik po predmetu.

Nepreciznost u ovom pitanju može se tumačiti na dva načina: ili Predlagač problematici udžbenika uopšte nije posvetio pažnju ili je ovako široko i na poček postavljenim pravnim okvirom rezervisalo za sebe udio u pomenutom kolaču. Jedno ne isključuje drugo; naprotiv, u sijamskoj su

---

28 Vidi: N. Veličković i N. Ibrahimović, *Svezame, otvori se: Studija slučaja*, Sarajevo: Interkultura, 2012. Također i na: <http://www.skolegijum.ba/dokumenti/index/5>

vezi nebriga o kvalitetu udžbenika i njegovo tretiranje kao robe koja nema konkurenciju na osiguranom tržištu.

2.6.2 Veliki broj podzakonskih akata, koji prate opširan zakon sa 123 člana ukazuje na nedostatak koncepta i vizije u obrazovnoj politici Kantona. S jedne strane, Zakonom se pokušava obuhvatiti sve što na bilo koji način ima veze s obrazovanjem, a sa druge se to što je obuhvaćeno ostavlja nejasnim, nedorađenim, nedomišljenim... Intencija koja se iz toga iščitava jeste da se Zakonom želi strateški osvojiti što veći prostor i unutar njega što veća sloboda djelovanja, ali ne u interesu kvaliteta obrazovanja (jer na tome ni Ministarstvo ni Vlada nisu u protekle dvije godine učinili ništa, odnosno, i ono što su činili bilo je nestručno, površno, neozbiljno, neodgovorno<sup>29</sup>), nego u nastojanju da se iskoriste resursi, bilo materijalni (nekretnine, udžbenici, javne nabavke, prostor<sup>30</sup>), bilo ljudski (kadrovska politika, zapošljavanje podobnih), a s tim u vezi i ideološki, upotrebom obrazovanja kao državnog aparata u altiserovskom smislu.

---

29 Recimo, u vezi sa stručnim usavršavanjem, eksternom maturom i reformom obrazovanja, o čemu je u više navrata pisao *Školegijum*:

- O stručnom usavršavanju: N. Ibrahimović i Nenad Veličković, *Spuštanje znanja*, dostupno na: [http://www.skolegijum.ba/static/biblioteka/54ee34667702c\\_Spuštanjeznanja.pdf](http://www.skolegijum.ba/static/biblioteka/54ee34667702c_Spuštanjeznanja.pdf);

- O eksternoj maturi: N. Ibrahimović, *Eksperiment koji se oteo kontroli*, dostupno na: <http://www.skolegijum.ba/tekst/index/642>;

- O reformi obrazovanja: N. Veličković, "Reforma i krokodili", *Školegijum*, br. 15, 2016, str. 4.

30 Npr. kroz reklame:

"Član 38. (Kućni red i etički kodeks)

(2) U školi je zabranjen svaki oblik reklame, davanja usluga i prodaja proizvoda drugih pravnih i fizičkih lica bez saglasnosti ministra."



### 3. Ideološka netransparentnost

#### 3.1. Kontradiktorni ciljevi zakona

Činjenica koju Zakon prešućuje jeste da se sastav stanovništva u Kantonu nakon posljednjeg rata promijenio i da apsolutnu većinu čine Bošnjaci. Njihova vodeća stranka (tj. ona koja se predstavlja da zastupa njihove nacionalne interese) do sada nije slijedila srpske i hrvatske identitarne politike u obrazovanju, koje su bile radikalno nacionalističke. Aparat je korišten tako da se kulturni (identitetski, nacionalni) inženjering provodio off-record, u slobodi koja se ostavljala nastavnicima, i u vjeronauci koja je, iako izborni predmet, preuzela tu funkciju od istorije i književnosti, u fleksibilnoj udžbeničkoj politici koja je na formalno otvorenom tržištu davala vaninstitucionalnu prednost probošnjačkim udžbenicima.<sup>31</sup> Izvana, u tekstu zakona, u udžbenicima, u javnim istupima odgovornih, u roditeljskoj saradnji, u tolerantnosti na kritiku, obrazovni sistem predstavljao se formalno kao neutralan (u poređenju sa srpskim i hrvatskim on se i mogao takvim ocijeniti), ali je dubinski, kroz odnos prema većinskoj tradiciji, kroz izbor lektirnih tekstova, vannastavnih aktivnosti, u obilježavanju datuma, imenovanju škola, bio (jedno)nacionalan. Samjeravajući se sa modelima u okruženju, teško je zamisliti da je i mogao biti drugačiji.

---

31 Više o tome u N. Veličković, *Školokrečina*, Sarajevo: Mas Media Sarajevo i Fond otvoreno društvo BiH, 2015. Također: A. Soldo i dr. *Obrazovanje u BiH: Čemu (ne) učimo djecu? Analiza sadržaja udžbenika nacionalne grupe predmeta u osnovnim školama*, Sarajevo: Mas Media Sarajevo i Fond otvoreno društvo BiH, 2017.

3.1.1. Prijedlogom ovog zakona dosadašnja se (prividna?) ravnoteža remeti. Najjasnije se to vidi u članu 24. (Nastavni plan i program/kurikulum), o kojem je već bilo riječi u vezi sa stavom 14. (*Ministar će osigurati da nastavni sadržaji, odnosno tematske jedinice koje su posvećene izučavanju zločina genocida počinjenog u Bosni i Hercegovini...*). Već prvi stav, u mucu sa sintaksom, pokazuje da Predlagač ima problem s koncepcijama:

“Član 24. (Nastavni plan i program/kurikulum)  
(1) Odgojno-obrazovni rad ostvaruje se na osnovu nastavnog plana i programa za osnovni odgoj i obrazovanje (u daljem tekstu: nastavni plan i program) do donošenja kurikuluma, kojim se prelazi na usvajanje sadržaja koji će imati definisane ishode učenja, odnosno mjerljive pokazatelje znanja koje je učenik usvojio, i koji će dovesti do jačanja učeničkih sposobnosti.” (Podv. N.V.)

Kada će se donijeti kurikulum, to se Zakonom ne precizira. Kao što se npr. precizira da će se svi školski odbori zami-jeniti dva mjeseca nakon usvajanja Zakona, ili kako će se vršiti zaštita ličnih podataka:

“Član 41. (Informacioni sistem upravljanja u obrazovanju)  
(4) Obrada ličnih podataka u EMIS sistemu vrši se uz korištenje obaveznih mjera tehničke zaštite, koje uključuju pohranu u bazu podataka i pristup serveru, preko mreže kontrolisane s firewall-om. Podaci o prenosu od udaljenih korisničkih računara do servera i obratno zaštićeni su od prisluškivanja i izmjene. Zaštita se provodi upotrebom kriptografije, upotrebom HTTPS protokola i alternativno upotrebom VPN mreža.)”

Hrvatsko iskustvo, a dijelom i sarajevsko,<sup>32</sup> pokazalo je da *prelazak na kurikulum* uopšte nije izvjestan, jer se njime daje velika sloboda nastavnicama i nastavnicima da sami biraju sadržaj, prema vlastitoj procjeni, onaj koji će osigurati da učenici ostvare/postignu predviđene ishode i koji uopšte ne mora (i ne treba!) biti propisan. Budući da ishodi nisu (ako ikako i mogu biti) definisani nacionalno, osim u širem okviru, kao dio univerzalnog i humanističkog pogleda na svijet, *prelazak na kurikulum* znači radikalno smanjenje nacionalnih/etničkih sadržaja, što u nacionalnoj grupi predmeta, ukoliko se želi sačuvati tzv. *multikulturalnost*, bitno redukuje nacionalističke narative i ograničava mogućnost upotrebe obrazovanja kao ideološkog aparata. Alternativa je da se smanje ili sasvim isključe drugi, da se učine nevidljivim, i to je upravo ono što se prikriveno u Prijedlogu uradilo s jezikom, a što implicira i objašnjenje patriotizma kao *pozitivnog odnosa pojedinaca ili grupa prema svojoj domovini i emocionalnu privrženost svom narodu*. Kojem narodu, u sarajevskoj školi? Bošnjačkom, 90%, i ostalima 10%? Ukoliko prikrivena intencija Predlagača ide u tom smjeru, sarajevsko (bošnjačko) školstvo preuzet će srpski i hrvatski ideološki model obrazovanja; to će zadovoljiti etničke apetite unutar kantona i možda očekivanja jednog dijela biračkog tijela, ali će znatno oslabiti kredibilitet dosadašnjeg multikulturalnog pristupa obrazovanju. Podrazumijeva se da će usporiti ili sasvim napustiti

---

32 Hrvatsko: N. Veličković, "Reforma i krokodili", *Školegijum*, br. 15, 2016, str. 4.; Sarajevsko: Amer Tikveša, *Revizija revizije, Hronologija slučaja navodnog izbacivanja bošnjačkih pisaca iz lektire u Kantonu Sarajevo*, 24.10.2016., dostupno na: <http://www.skolegijum.ba/tekst/index/1072>

provođenje reforme, da će podbaciti u ostvarenju ciljeva i da će morati zanemariti neka od proklamovanih načela.

### **3.2. Degradacija nastavnika**

Sama suština obrazovanja u Prijedlogu zakona ostala je u drugom planu vidljivog i agresivnog nastojanja da se sistem zaposjedne i kao resurs i kao izvor moći. Najbolji primjer za to je značajna novina koju Radna grupa ne spominje i ne obrazlaže, da u Prijedlogu zakona više nema člana koji opisuje profil i zadaću nastavnika. U trenutno važećem Zakonu<sup>33</sup> (pogl. VI Nastavnici/nastavnice, stručni saradnici/saradnice i drugi zaposleni) stoji:

“Član 71.

Nastavnik/nastavnica je lice kvalificirano za izvođenje odgojno-obrazovnog rada sa djecom i odraslima, koje treba da ima široko i temeljno opće obrazovanje, da dobro poznaje disciplinu koju predaje, da poznaje psihološko-pedagoške i metodičke osnove nastave i odgoja, kao i da ima ljudske kvalitete neophodne za nastavničku profesiju.

Primarni zadatak nastavnika/nastavnica u osnovnoj školi je odgoj i obrazovanje učenika/učenica.”

U Prijedlogu zakona (u poglavlju XIII Radnici škole) nema čak ni ovako skromnog prepoznavanja nastavnika i nastavnica kao ključnih aktera u procesu obrazovanja, uz učenike, kojima su posvećena cijela poglavlja (IX Učenici, čl. 54–65,

---

33 Zakon o osnovnom obrazovanju (*Službene novine Kantona Sarajevo*, 10/04), dostupno na: <http://mon.ks.gov.ba/sektori/pos/legislativa>

X Učenici s teškoćama u razvoju, čl. 66–71). Predlagač ne smatra za shodno da jasno precizira ulogu nastavnika tako da mu, naprimjer, dodijeli glavnu ulogu u postizanju obrazovnih ciljeva (ishoda), ali da mu onda u istom paketu oslobodi i prava (konkretno, u vezi s ciljevima, da bira nastavna sredstva, prilagođava program, metode i sredstva učenicima i okolnostima).<sup>34</sup> U Prijedlogu se radnik u nastavi vidi kao izvršilac prije svega administrativnih zadataka. Sindikatu nije zasmetalo što direktor ima svoj član u Prijedlogu zakona (pogl. XIV Organi upravljanja i rukovođenja i stručni organi, Član 96. *Prava i obaveze direktora*), ali ne i to što je isto poštovanje izostalo za nastavnike. Ovakvom degradacijom nastavnika degradira se obrazovanje, šalje se jasna

---

34 Mogao se, na primjer, poslužiti opisom zanimanja iz Kvalifikacijskog okvira za opšte obrazovanje, koji finansira Delegacija EU u BiH, a implementira Britanski savjet uz podršku Ministarstva civilnih poslova:

“Obaveza i uloga nastavnika je da podrži razvoj punih potencijala svakog učenika polazeći od njihovog razvojnog nivoa, sposobnosti i potreba, i uzimajući u obzir ciljeve i ishode učenja i poučavanja. Samostalno i s drugim nastavnicima i stručnjacima planira i priprema aktivnosti učenja i poučavanja, te odabire i primjenjuje metode i strategije koje potiču aktivno uključivanje učenika, primjenu znanja, učenje putem istraživanja i rješavanja problema uz korištenje raznovrsnih izvora znanja i nastavnih sredstava, uključujući i informaciono – komunikacijske tehnologije. Nastavnik kreira sigurno, inkluzivno i stimulativno okruženje, potičući kooperativno učenje, uzajamnu podršku i uvažavanje različitosti. Kontinuirano prati i procjenjuje napredovanje učenika i svoj rad i planiranje bazira na dobrom poznavanju njihovog razvoja. Pomaže učenicima da usvoje univerzalne vrijednosti i osigurava prilike za razvoj ključnih kompetencija. Analizira svoj rad i kontinuirano uči, unapređujući svoje profesionalne kompetencije, kao i znanja iz predmetnih područja koje poučava; razvija partnerstvo s porodicom i zajednicom; potiče i održava dobre profesionalne odnose s kolegama i doprinosi razvoju škole i profesije u cjelini. Nastavnik se vodi etičkim principima i kodeksom profesije, poštuje propisana pravila i procedure, djelujući u najboljem interesu svakog učenika.”

poruka da je upravljanje procesom važnije od sadržaja i kvaliteta procesa. U smislu Lismanove *Teorije neobrazovanosti*, ta je intencija ideološka.

### **3.3. Privatne škole**

U svojoj osnovi ideološka je i nedorečenost u vezi sa privatnim školama, ukoliko se zaoštri pitanje standarda i kvaliteta obrazovanja, odnosno ako se dopusti da kvalitet zavisi od novca. U članu kojim se reguliše osnivanje škole, stoji:

“Član 11. (Odluka o osnivanju)

(2) Privatne osnovne škole osnivaju se na osnovu propisa koji donosi ministar.”

Kao što je u jednom od amandmana spomenuto, nema razloga da se škole, bez obzira na to ko je osnivač, osnivaju pod različitim uslovima, osim ako se neko ne favorizuje olakšicama. Pošto propisa za privatne škole nema, možemo nagađati kome će zakon ići na ruku. Dovodeći u vezu težnju Vlade da rad u javnim školama racionalizuje, pitanje je hoće li isti standardi i normativi važiti i za privatne škole. Hoće li, drugim riječima, privatna škola dobiti dozvolu za osnivanje čak i ako *nema najmanje 18 odjeljenja* (12.2.e)? Ne znamo, jer *odluku o broju odjeljenja u privatnoj osnovnoj školi donosi školski odbor* (12.5). Ko čini taj odbor? Ne znamo ni to. Ako se ustanovi da za privatne škole neće važiti isti normativi i standardi, a iz dosadašnjeg iskustva znamo da privatne škole (npr. tzv. *Montesori*) imaju manji broj učenika u odjeljenjima, i da rade po drugim metodama, i da ih upisuju djeca *imućnih*, onda već sada možemo posumnjati u namjere Predlagača da osigura jednake uslove za svu djecu.

Prijedlog zakona je u vezi s razlikovanjem škola dodatno neodređen i u samom imenovanju, jer razlikuje tri oblika: javnu ustanovu, ustanovu i privatnu školu. U Pojmovniku se ne objašnjava niti jedan.

Svojevrsna degradacija znanja, fasciniranost sportskim uspjesima kao patriotskim kapitalom, vidljiva je u članu 21, kojim se predviđa procedura za proglašenje učenika *vrhunskim sportistom*, ali ne i vrhunskim umjetnikom, iako se u članu 79. (*Status perspektivnog učenika*) umjetnost po spremnosti na nastavne ustupke izjednačava sa sportom:

“(1) Redovni učenici u školi mogu imati status perspektivnog učenika.

(2) Status perspektivnog učenika iz stava (1) ovog člana mogu ostvariti učenici koji su proglašeni vrhunskim sportistima i izuzetnim umjetničkim talentima s vrhunskim rezultatima na kantonalnom, federalnom, državnom ili međunarodnom takmičenju.”

Osim što je nedosljedno, ovo rješenje ne određuje koje se umjetnosti pikaju: likovna, književna, glumačka? Predlagač Zakona spreman je malog budućeg Džeku osloboditi matematike, ali nije malog Teslu sklekova i u tome ne vidi osnovu za radikalno drugačije promišljanje koncepta obaveznog javnog školstva. U školi koja bi se prilagođavala interesima, talentima i sposobnostima učenika politika bi ostala bez svog najjačeg ideološkog kanala. Racionalizacija je u polju ideološke borbe dobrodošla i kao dimna bomba koja će od javnosti sakriti antireformsku suštinu zakona.

### 3.4. Vjera

Predlagač Zakona nije smatrao za potrebno da uredi pitanje vjeronauke i nije se potrudio da okonča dosadašnju praksu privilegovanja interesa vjerskih zajednica u obrazovanju. U članu 25. (*Izborni predmeti*) on se bavi vjeronaukom, kao da je ona sinonim za izborni predmet. Formalno se ograđuje od diskriminacije, dopuštajući da đaci koji ne izaberu vjeronauku ne budu dovedeni u gori položaj (vjеровatno tako što bi imali slabiji prosjek, jer bi imali jednu peticu manje, koja je na vjeronauci gotovo zagarantovana). U praksi, međutim, time se široko otvaraju vrata bošnjačkim interesima da putem islamske vjeronauke, unutar tzv. *nacionalne grupe predmeta*, snažno oblikuju svijest i stavove velikog broja učenika,<sup>35</sup> ne pružajući mnogima od njih stvarnu mogućnost izbora. Drugim riječima, umjesto da slobodu izbora omogućiti, stvarajući fer konkurenciju između različitih a jednako kvalitetnih ponuda, Predlagač nastavlja da privilegira jednu. Iako se trudi da ovakvu strategiju predstavi kao nediskriminatornu, u Prijedlogu zakona u članu 121. promakla mu je slika realnog stanja:

“(1) Nastavnici koji su završili učiteljsku školu, srednju muzičku školu, srednju umjetničku školu, srednju fiskulturnu školu ili medresu (...)”

Zašto samo medresu? Da li zato što nakon dvadeset godina nediskriminatorne politike u Kantonu Sarajevo nema niti jednog nastavnika koji je završio drugu srednju vjersku školu ili *zato što je formulišući ovo zakonsko rješenje imao na umu nekoliko konkretnih osoba?*

---

35 Vidi: Soldo i dr., nav. djelo.



### **3.5. Himna**

Članom 33.(3) predviđeno je da školska godina počinje i završava intoniranjem državne himne i podizanjem zastave države Bosne i Hercegovine. I to je novina koje nije bilo u Nacrtu, a koja se volšebno pojavila u Prijedlogu (Radna grupa je u obrazloženju ne spominje, pa ne znamo ko je i zašto i kada to ubacio u tekst). Ukoliko se Prijedlog usvoji i intoniranje postane obaveza, biće ta slika postrojene nijeme djece ispred zastave koja se diže (spušta?) možda najbolja metafora obrazovanja kakvo priželjkuje Predlagač Zakona.

### **4. Zaključak**

Nakon što je povukao Prijedlog sa sjednice, premijer Vlade zakazao je za dva dana (12. aprila) sastanak na koji je pozvao zastupnike i zastupnice, predstavnike roditelja, direktora, sindikata, zainteresirane građane i medije. Na sastanku, koji je sam moderirao, priznao je da Prijedlog nije savršen (zbog pravopisnih grešaka na koje je javnost (sic!) ukazala), ali da se do 26. aprila ili do 10. maja mora usvojiti. Do tada će on, sa svojim timom, učiniti sve da se i preostala neslaganja oko nekih rješenja prevaziđu. U toku sastanka postalo je jasnije i koja: školski odbori, mandat direktora, politizacija obrazovanja. U petnaestoj minuti svog uvodnog obraćanja prisutnima premijer je kazao sljedeće:

“Današnji sastanak je u smislu medija prilika da sve ono što smo mi pričali, ja neću iznositi šta smo se mi tamo dogovarali, vi još jednom ponovite u kameru, da definišemo šta su to razlike i

šta bi mogla biti neka vrsta kompromisa, i da se takav zakon pusti, ja ne znam da li je moguće u narednom turnusu, ja mislim da do maja se mora usvojiti. Dvadeset šestog Vlada ima sjednicu, u petak. Ja ću oba ova materijala staviti u dnevni red. Danas. Pravi se dnevni red. Ako ovo bude dokument koji je istog sadržaja kao prošli, to se nemojte zamjerit i prepast, jer to je administrativno. Moramo tako uradit, jer dva dana prije moramo dostavit materijal za vladu, to znači danas. A ono što se mi danas ovdje usaglasimo pred svjedocima, medijima, i jedni drugima, ovaj će bit tekst koji će se u narednih dvanaest dana modificirat. I ukoliko još nešto vidite da eventualno nije dobro, mi ćemo naravno to koordinirat i popraviti.”<sup>36</sup>

Premijer je zastupnicima, praktično, rekao da će zbog toga što se zakon do maja mora usvojiti dobiti materijale za sjednicu koji neće biti u konačnom obliku, jer će se konačni oblik u narednih dvanaest dana *modificirat*. *Modifikator* će biti Vlada, koja će tekst Prijedloga mijenjati pregovarajući sa zainteresovanim grupama, npr. aktivistima nevladinog sektora zainteresovanog za kvalitetna zakonska rješenja inkluzije. Kako će to učiniti a da ne dovede u pitanje izjavu da neće dodatno opteretiti budžet, nije jasno. I inkluzija i mjere za suzbijanje nasilja u školama i reforma sa sadržaja na ishode podrazumijeva osjetno povećanje budžeta. Premijerov pokušaj da ovaj neformalni sastanak pretvori u zvaničnu podršku Prijedlogu zakona nema nikakvu pravnu težinu, već i zbog toga što je većina zastupnika napustila

---

36 Zvučni zapis: ljubaznošću Alma Midžić, priv. arhiv.

salu nakon prvog sata razgovora. Moguće je, međutim, da će imati medijsku.

Ali za pravnu analizu slučaja otvara se pitanje legalnosti ovakvog premijerovog plana. Mijenjati prijedlog po više ključnih tačaka nekoliko dana pred usvajanje, nakon što su za tekst Prijedloga već dobijene neophodne saglasnosti i mišljenja, ostavljajući zastupnike bez dovoljno vremena da usaglašena rješenja analiziraju, obesmišljava cijelu utvrđenu proceduru.

Pri tome, sasvim je izvjesno da se u tako kratkom vremenu, i pod tolikim pritiskom, neće otkloniti većina manjkavosti evidentiranih u ovoj analizi, već i stoga što o njima na ovom četverosatnom sastanku nije ni bilo riječi.

Prijedlog zakona o osnovnom odgoju i obrazovanju i dalje ostaje neprihvatljiv, iz razloga koji se na kraju mogu sažeti u dvije grupe.

Pravni:

- a. loše obrazloženje potrebe da se zakon donese i netransparentna ideološka motivacija njegovog donošenja
- b. izostanak argumentovanih, dokumentovanih, logički i pravno korektnih tumačenja usvojenih i predloženih rješenja, i s tim u vezi nepažnja, arogancija, ignorisanje prijedloga po javnoj raspravi
- c. izbjegavanje da se urede osjetljiva pitanja, a s tim u vezi nerješavanje pitanja diskriminacije po osnovu prava na obrazovanje na maternjem jeziku (Srba, Hrvata i ostalih)
- d. neadresiranje odgovornosti u zakonskim rješenjima, anonimnost Radne grupe angažovane na izradi Nacrta, u analizi javne rasprave i finaliziranju Prijedloga
- e. nedorečenost ponuđenih rješenja, veliki broj podzakonskih akata, uz istovremeno suvišna ili bezrazložno detaljna rješenja ili rješenja koja su izbjegnuta

f. javna rasprava se provela formalistički, bez stvarnog interesa i želje da javnost ponudi kvalitetan doprinos

g. nestručno i nesistematično sastavljen i nepotpun  
Pojmovnik

h. kratak period zastupnicima i zastupnicama da analiziraju prijedlog i pripreme amandmane

i. izostanak učešća i doprinosa akademske zajednice i nevladinih organizacija

Pedagoški:

a. antireformnska suština

b. loše definisana načela i ciljevi obrazovanja

c. nebriga za kvalitet obrazovanja

d. zanemarivanje uloge nastavnika i nastavnica

e. plagiranje (preuzimanje definicija i rješenja bez navođenja izvora)

Tekst novog Zakona, čak i ako se jezik u sudijskoj nadoknadi popravi, ostaje primjer pravne aljkavosti i institucionalne bahatosti. Kanton Sarajevo dobio je zakon čije je donošenje slabo motivisano, na čijoj je izradi radio anonimni tim jezički i pravno nekompetentnih *stručnjaka*, koji su pred Skupštinu izašli s nepismenim prijedlogom, pojmovnom zbrkom i velikim brojem nepotpunih i u nedostatku podzakonskih akata neprovođenih rješenja, ali iz čije se nejasnoće ipak jasno iščitava odlučna namjera da se obrazovanje u Sarajevu, nakon četvrt vijeka njene neodlučnosti, najzad pretvori u resurs vladajuće stranke i sredstvo odbrane vječito ugroženog nacionalnog identiteta.

## 5. Preporuke

Iako pravni laik, autor ove analize svejedno se na kraju usuđuje da namašta nekoliko preporuka za unapređenje procesa/procedure donošenja zakona.

1. Procedura donošenja Zakona mora biti transparentna. Sva imena aktera, od članova radnih grupa do lektorica, sva rješenja o imenovanjima, stenogrami, odluke skupštine, prilozi sa javne rasprave, rad na usaglašavanju, blagovremeno trebaju biti dostupna na stranici vlade ili ministarstva, pod naslovom *Zakon u izradi*.

2. Rad na izradi nacrtu zakona mora krenuti od analize prečišćenog teksta *važećeg zakona*, u kojem će predlagač, tačku po tačku, obrazložiti pravnim jezikom, ali na primjerima iz prakse, razloge da se neko rješenje briše, dodaje, dopunjava ili mijenja. Takva analiza prilog je tekstu nacrtu zakona.

3. Komentari predlagača na primjedbe i prijedloge dobijene u javnoj raspravi trebaju biti objavljeni u razumnom roku, tako da učesnici imaju priliku nastaviti braniti ponuđena rješenja javno, putem medija ili lobiranjem preko zastupnika.

4. Prijedlog zakona mora biti popraćen obrazloženjem koje će sadržavati:

a. tekst člana iz nacrtu

b. sve dobijene primjedbe u javnoj raspravi (ili na drugi način, ako se dopuste intervencije u tekst izvan javne rasprave, kao što se dopustilo u vezi sa članom o himni i genocidu)

c. tekst ponuđenog rješenja

d. obrazloženje rješenja

5. Zastupnicima i zastupnicama u skupštini mora se ostaviti više vremena (barem mjesec dana) da temeljito iščitaju prijedlog i dostave kvalitetne amandmane, u istom pravnom registru.

## ISTORIJSKA SJEDELJKA

Tematska sjednica Skupštine Kantona Sarajevo posvećena obrazovanju održana je 22. oktobra 2019. godine, trajala cijeli dan i završila se negdje oko ponoći.

Zastupnik Damir Marjanović<sup>37</sup> vjerovatno se neće složiti s tim da je sjedenje bilo besmisleno, jer je rezultiralo usvajanjem njegovih zaključaka, tačnije zaključka Skupštinske komisije za obrazovanje kojom on predsjedava. U najkraćem, najviše kantonalno tijelo obavezalo se da će:

1. gledati na obrazovanje kao na životni stil;
2. oformiti ekspertsko tijelo koje će rukovoditi reformskim procesima i koje će (3) imati obavezu kvartalno informirati Skupštinu

---

<sup>37</sup> Damir Marjanović (1974, samostalni delegat), univerzitetski profesor, oblast biologija.

4. u naredna četiri mjeseca optimizirati i usvojiti strategiju usklađenu sa državnim strategijama i zvaničnim evropskim standardima (dakle, do 22. februara 2020. godine)
5. u narednih šest mjeseci usvojiti i generirati sve zakone i tako stvoriti pravni okvir za reformu (dakle, do 22. aprila 2020. godine)
6. u narednih 12 mjeseci izraditi model licenciranja prosvjetnih radnika, kao mjeru za obezbjeđivanje kvalitetnog nastavnog kadra u predškolskim ustanovama te osnovnim i srednjim školama (dakle, do 22. oktobra 2020. godine)
7. stvoriti uvjete u kojima će biti poštovana autonomija akademske zajednice
8. u narednih 12 mjeseci potpuno uspostaviti Institut za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja (dakle, do 22. oktobra 2020. godine)
9. u narednih 12 mjeseci ustanoviti Fondaciju za razvoj naučnoistraživačke djelatnosti (dakle, do 22. oktobra 2020. godine)
10. u naredna tri mjeseca održati tematsku sjednicu posvećenu inkluziji (dakle, do 22. januara 2020. godine)
11. već naredne godine otvoriti posebnu stavku u budžetu za reformu.

Desetosatno sjedenje je svejedno bilo besmisleno, jer ovi zaključci nisu imali nikakve veze s tokom sjednice. Pročitani su na početku, odmah nakon dvoiposatnog uvođa ministrice obrazovanja Zinete Bogunić,<sup>38</sup> a ponovljeni na kraju, pred usvajanje.

---

38 Zineta Bogunić (1956), magistrica upravljanja u obrazovanju, kandidatkinja Naroda i pravde u Vladi Kantona Sarajevo 2018, ostavku podnijela 2019.



Kao što su to i neki zastupnici primijetili, ali drugačije formulisali, scenario cijelog performansa za TV kamere bio je sasvim neprilagođen temi. Teško je povjerovati da ovakva skupština može reformisati obrazovanje ako nije u stanju razlučiti bitno od nebitnog i fokusirati se na prvo.

Naravno, 29 herojski strpljivih sjedača može imati utisak, pa čak i uvjerenje, da usvajanje zaključaka čini sjednicu *istorijskom* (Marjanović). Iako neki zaključci nisu ništa više od ispraznog fraziranja (npr. *poštovanje autonomije akademske zajednice*), dobronamjeran posmatrač može nakon svega povjerovati da će rezultat ipak biti neki stabilan pravni okvir unutar kojeg će reformske ideje i snage imati dovoljno vremena i resursa da se razviju i ostvare. Ali tok sjednice, začinjjen prikriivenom i s mukom kontrolisanim agresijom prema neistomišljenicima, u sjeni sukoba na akademskoj desnici (Škrijelj – Izetbegović),<sup>39</sup> u prisustvu nijemog premijera i pod dirigentskim kažiprstom *ni luk jeo ni luk mirisao* Konakovića (o tom luku kasnije), ne ostavlja mnogo mjesta takvom isforsiranom optimizmu.

Sa ministricom koja se očito neće baviti onim do čega je Konakoviću stalo, sa zaposlenicima ministarstva koji su uglavnom potvrdili u javnosti stvorenu percepciju o vlastitoj inferiornosti, sa koalicionom vladom *šestorke* koja ne zna šta bi s vrućim krompirom zvanim obrazovanje, sa poslanicima od kojih bi barem polovina morala uzeti dodatne kurseve maternjeg jezika, sa zanesenim Marjanovićem koji

---

39 Rifat Škrijelj (1961, SDA do 2019., potom Narod i pravda), doktor bioloških nauka, rektor Univerziteta u Sarajevu u dva mandata, 2016–2020–2024); Bakir Izetbegović (1956, SDA), dipl. arhitekta, predsjednik stranke od 2015., član Predsjedništva BiH od 2010. do 2018.

bi da vuče konce iz sjene trampeći forenziku za populizam, jedanaest zaključaka zvuče prilično šuplje.

Ko će, naprimjer, i kako, oformiti *ekspertska* tijelo i kako će se ono odnositi prema skrivenim ideološkim zahtjevima koji se pred svaki obrazovni sistem stavljaju? Ko će *usvojiti, optimizirati i usaglasiti* strategiju za šest mjeseci, bez analize razloga zbog kojih zvanične trenutno uopšte nema? Kako za šest mjeseci usvojiti i generirati sve zakone, kad Skupština, koja bi to morala uraditi, na jedanaest pišljivih zaključaka potroši deset sati sjedenja?

### **Tri kamere**

Skupštinska zasjedanja snimaju tri kamere, od kojih iza najmanje dvije sjede kamermani. Dok zastupnici i zastupnice mogu ustati i išetati vani, da protegnu noge i propušu dizne, kamermani jadni moraju sjediti sve vrijeme i boriti se protiv teškog sna. (Tj. ako ne rade u dvije smjene.) Njihov rad sastoji se u tome da pomjere kameru koji cenat lijevo ili desno i nazumaju trenutnog govornika. Dok to rade, a nekad im treba i pola minuta da ispune taj radni zadatak, uključena je kamera na balkonu, koja hvata centar i lijevo krilo, dok desno, rezervisano za goste, ostaje zauvijek nedostupno. Zahvaljujući njoj vidimo zastupnička tjemena i prazna mjesta onih koji su dali sebi pauzu.

Kad se prenos vrati na govornika, ukoliko imamo sreće da niko ne sjedi ispred njega, možemo ga gledati dok govori. Naročito je zanimljivo kad govore oni u zadnjim klupama, jer kad nakon nekoliko sekundi postanu dosadni, gledalac može posmatrati šta rade likovi koji se dosađuju

ispred njih. Ni njima nije lako, skoro pa da im je teže nego kameranima, jer znaju da su u kadru i moraju izgledati pametno, tj. na visini položaja; ne može neko pospan ili tupog pogleda odlučivati o najmanje milijardu keša, da nekretnine ovaj put ostavimo po strani. Oni obično onda ostave mobitele i virkaju u ekran iznad pozornice, na kojem provjeravaju kako izgledaju, jer se na tom ekranu emituje program kantonalne televizije, konkretno upravo ta sjednica uživo. Ko ima kompjuter, pravi se da nešto čita, ko ima pred sobom papire, prevrće ih tamo i vamo ili se nešto sašaptava i smijulji s osobom do sebe.

Uopšte nije lako režirati ovakve prenose i njih vjerovatno u Kantonalnoj televiziji rade režiseri po kazni. Npr. nije problem snimiti ministricu za govornicom, ali šta ako ona ima *prezentaciju*, pa se spusti s plafona platno, a radno predsjedništvo provuče se ispod i pređe u prvi red? Ministrica pokazuje nešto na platnu, ali kamere to ne hvataju. Jedna je previsoko, drugoj je presvijetlo, treća je ostala iza platna. Žena komentariše nešto, a mi ne vidimo šta. Prezentacija je noćna mora svakog režisera skupštinskog prenosa.

Savremena tehnologija omogućava da se materijal učini čitak i TV gledaocima, ali tu tehnologiju ili znanje da je koriste ili volju da cjelovito informišu građane – u Kantonalnoj televiziji nemaju.

Da Kantonalna skupština zaista ima viziju šta s obrazovanjem treba učiniti, imala bi i televiziju koja bi tome služila. Pa bi se njena vlada, umjesto da postavlja i smjenjuje direktorice, bavila pitanjima zašto ta kuća nema redakciju obrazovnog programa, koja bi svakodnevno pratila obrazovne procese, između dvije tematske sjednice, tj. svakih 15 godina.

Da li je iko od 29 zastupnika i zastupnica pomenuo kantonalni javni servis i uopšte ulogu medija u reformskim procesima? Nije. Sve što su o tome imali da kažu bilo je: *pozdravljam gledaoce ispred malih ekrana...*

## **Kurikularna reforma**

S izgovorom tog pomodnog izraza neke zastupnice očigledno se još muče, pa pred kamerama, dok pokušavaju više puta, ispadaju smiješne. Žalosno je, međutim, kako većina ne razumije koji smisao ta riječ, kulikur... kulikul... kurikulum... ima u aktuelnom reformskom procesu. Najbolji dokaz tome je jednoglasnost donesenih odluka. Kad bi ukačile da će rezultat biti drastično smanjenje mogućnosti da nacionalizam određuje nastavne sadržaje, jer će se obrazovanje okrenuti potrebama djeteta, a ne interesima nacionalne elite, cijela opozicija i pola koalicije opreznije bi dizale ruke za procese koji su u toku.

Da pojedinci ipak naslućuju odakle opasni vjetar promjena puše, pokazala su dva pitanja i oba je izravno ministrici postavio zastupnik NiP-a (ne SDA!) Vedran Jakobović: zašto je Hedžića<sup>40</sup> zamijenio Ibrahimović<sup>41</sup> na čelu tima koji radi na reformi i zašto nisu objavljeni zaključci sa Naučnog savjetovanja o jeziku u nastavi, održanom zimus.<sup>42</sup>

---

40 Benjamin Hedžić, prof. njemačkog jezika, direktor Gimnazije Obala i voditelj Stručnog tima za izradu Smjernica za izradu dokumenata kurikuluma Kantona Sarajevo od 2016. do 2018.

41 Namir Ibrahimović, profesor književnosti i BHS jezika, direktor OŠ Safvet-beg Bašagić, voditelj Stručnog tima za izradu Smjernica za izradu dokumenata kurikuluma Kantona Sarajevo od 2018. do ostavke 2021.

42 Tačnije: aprila 2019.

Ministrica je na oba odgovorila kratko: imenovala je Ibrahimovića jer misli da će bolje raditi taj posao, a zaključke savjetovanja je prosljedila školama uz napomenu da će roditelji moći birati jedan od tri naziva ili dva od tri ili sva tri.

Ibrahimović je, za razliku od Hedžića, već dugo vremena prisutan na javnoj sceni kao jedan od rijetkih pojedinaca iz prakse koji ukazuje na loše stanje obrazovanja, oštro kritikuje odgovorne i predlaže rješenja. Upravo ga to u konzervativnim očima čini potencijalno problematičnim. Kao što je problematično, istim očima, i ministricino ignorisanje zimskog kvazinaučnog desanta na kantonalno obrazovanje<sup>43</sup> čiji je cilj bio da preko jezičke politike imunizira aktuelne nastavne sadržaje na virus univerzalizma sadržanog u samoj *ideji ishoda učenja*.

Neupućenost konzervativne većine u detalje (u kojima se krije đavo) rezultat je, po svemu sudeći, nadmene vjere u vlastitu snagu i potpunu kontrolu javnog prostora. Ako se nevladinom sektoru baš troše pare na gluposti, rezonira se nadmeno, pa pumpaju stotine hiljada u edukaciju nastavnika, stručne timove, eksperimentalne programe i sl., neka im bude. Ali kad dođe do realizacije, naići će na odlučno kuš!, na kakvo je naišla i Jokićeva<sup>44</sup> reforma u Hrvatskoj. I to će kuš! raspuhati Marjanovićeve zaključke kao sjeverac maslačkovu glavicu.

---

43 O tome vidi više u N. Veličković, "Zaključci sa Deverli Hillsa", u: *Akademsko šarlatanstvo*, str. 179. i dalje.

44 Boris Jokić (1976), doktor obrazovnih znanosti, znanstveni suradnik u Centru za istraživanje i razvoj obrazovanja Instituta za društvena istraživanja u Zagrebu, voditelj Cjelovite kurikularne reforme ranog i predškolskog, osnovnoškolskoga i srednjoškolskog odgoja i obrazovanja u Hrvatskoj 2016. godine.

## Centar provincije

Tematska sjednica Kantonalne skupštine trajala je deset sati, iako se mogla završiti i za dva, da izvještaj ministrice nije trajao dva i po, da se zastupnici nisu ponašali kao na press-konferenciji Ministarstva, da barem pola pomoćnika ministrice nije odgovaralo složeno na prosta pitanja, da se Stranka i njena odmetnuta frakcija (*Narod i pravda*) nisu nadgornjavale oko slučaja odmetnutog Medicinskog fakulteta,<sup>45</sup> da je, ukratko, famozni Poslovnik predvidio različite vrste rada, prepoznajući situacije u kojima zastupnicima predsjedavajući može oduzeti riječ ako je šuplja ili im barem dijeliti žute i crvene kartone, kad raspravu pretvore u lokalni derbi.

Pošto se u ovom stoljeću ne može očekivati da demokratija izađe na kraj s bezobrazlukom, između ostalog i zato što se u školama o efikasnoj demokratiji ništa ne uči niti se mladi ljudi za takvu pripremaju, ostaje nam da sjednice gledamo kao pozorišne komedije, režirane tako da se smijemo glumcima koji se muče sa svojim ulogama.

U tom desetosatnom samomrcvarenju, glumci su nekoliko puta pomenuli Sarajevski univerzitet kao budući regionalni

---

45 Za potrebe ove fusnote, krajnje uprošćeno: predavati na Medicinskom fakultetu mogu samo profesori koji rade na Kliničkom centru Sarajevo (veća od dvije gradske bolnice). Nakon što je kao stranačko rješenje (SDA) za direktoricu Kliničkog centra postavljena supruga šefa stranke Bakira Izetbegovića, Sebija, kao odgovor na njenu politiku čvrste ruke (s ciljem da se milionski dugovi svedu na nulu, po cijenu da se pacijentima uskraćuju skupi lijekovi, pretrage i liječenja), više uglednih ljekara dalo je otkaz i tako ostalo i bez nastavničkih katedri. To je u stranačkoj frakciji predvođenoj Dinom Konakovićem, koja je prešla u opoziciju, a kojoj je pristupio i rektor Rifat Škrijelj, ocijenjeno kao atak na autonomiju Univerziteta, čija je jedna organizaciona jedinica Medicinski fakultet.

centar, što je naravno bilo u krajnjoj suprotnosti sa provincijalnom nesposobnošću istog tog univerziteta da potvrdi svoju autonomiju. Slušali smo na sjednici uglavnom sve što smo ranije čuli u medijima, pa se sa zanimanjem čekao nastup gostujućeg prvaka Rifata Škrijelja, rektora UNSA. On je počeo maestralno, moleći za dozvolu da probije rok (tj. predviđenih 5-7 minuta) s obrazloženjem na nivou đачkih opravdanja: da će govoriti i u ime bivšeg rektora (Muratovića), koji je bio prijavljen, ali je odustao. Dozvolu mu je pokušala uskratiti zastupnica Jasmina Bivšević-Tokić (SDA), opominjući ga da mu kao gostu pripadaju ista prava i isto vrijeme kao i drugim gostima, na šta je reagovao predsjedavajući Konaković (“Nemojte rektora disciplinirati!”), koji je, da bi mu osigurao duplo vrijeme, slagao da su svi prethodni govornici “išli blizu deset” (minuta).

*Sloumoušn* pokazuje suprotno: Ines Kavalec – 7,30; Azra Sorguč – 6,52; Jasmnika Proho – 7,22; Edo Čelebić – 7,18. Dakle, blizu 7, a ne blizu 10. Možda se na nekoj od narednih sjednica predsjednik Skupštine izvini javnosti zbog ovoga. Bilo bi, naravno, naivno očekivati da odstupi, jer je cijelu utakmicu sudio navijački, pa u žaru suđenja povremenu laguckao i kraduckao, kao naprimjer kad se okomio na ministricu Bogunić, pa iz njene izjave da će podržati neograničene mandate direktora *mahnuo* nužan preduslov koji je za to postavila: stroge i jasne kriterije kvaliteta rada direktora.

Rektor, kojeg i inače bije glas da na trosatnim sjednicama Senata on sam govori dva i po, nije se snašao u ugrabljenoj duploj minutaži, pa je dopustio frustracijama da njegovo izlaganje pretvore u zanovijetanje, zorno demonstrirajući zašto Univerzitet nije dorastao žuđenoj autonomiji: zato

što svoj autoritet ne temelji u čvrstini argumenata, nego u čvrstini pesnice, preuzimajući diskurs vlastodržaca kojima se stavio u službu. Iz nekog razloga, niko od zastupnika nije podsjetio rektora i predsjedavajućeg, dojučerašnje SDA kadrove, da su oni forsirali usvajanje aktuelnog šupljeg zakona koji bi sada, ustanovivši njegovu bušnost, prekrajali po personalnim šavovima. Zar javnost, prije izmjene ijednog zareza u tom pravnom podbačaju, ne bi trebala čuti kako je i zašto do njega došlo? Kako se to ovdje smišljaju i donose zakoni?

## **Zakon u Kukuruzu**

Ako ništa drugo, a to predsjedavajućem Konakoviću nije promaklo, desetosatno mrcvarenje imalo je jednu dobru stranu: šira javnost mogla je vidjeti ko sve sjedi u Ministarstvu za obrazovanje, nauku i mlade i zašto nekima tamo nije mjesto. (Recimo, jer im maternji jezik postane strani čim prestanu govoriti u frazama!)

Frustriran (ali iz pogrešnih razloga!) radom tog Ministarstva, Konaković je dopuštao sebi kao predsjedavajućem neprimjeren sarkazam komentarišući neke diskusije, pa je nakon odgovora pomoćnika ministra za visoko obrazovanje Sifeta Kukuruz<sup>46</sup> na poslanička pitanja, ustanovio da je ovaj govorio 45 minuta, “pun školski sat”.

---

46 Sifet Kukuruz, pravnik u Ministarstvu obrazovanja, nauke i mladih KS, klučan u procesima donošenja više zakona iz oblasti obrazovanja. Na moju molbu (upućenu na njegov službeni mail) da mi pošalje osnovne biografske podatke – nije odgovorio.



Tih 45 minuta, međutim, bilo je dovoljno pažljivom posmatraču da shvati jednu činjenicu koje javnost nije dovoljno svjesna: ministri dolaze i odlaze, ali pomoćnici ministra i stručni savjetnici ostaju i – Kukuruz je tome najbolji dokaz – stvarno upravljaju procesima.

Na Kukuruzovo ime će onaj ko se bude bavio analizom bolonjizacije UNSA nailaziti često. Neće mu biti teško da zapazi kako se ono nalazilo na spiskovima komisija za pripremu nacрта zakona, skromno sakriveno među većinom drugih pravnih diletanata, pa s razlogom može pretpostaviti da je na sastancima na kojima su se kuhale bolonjske splačine on bio glavni kuhar.

U svom školskom času, a koji je zastupnik Zvonko Marić (SBB) nazvao demagogijom, Kukuruz je zamantavao slušaocima svojim tumačenjima zakona sa sigurnošću roditelja u vrline vlastitog delinkventića. Šteta je da takvu superiornost nije pokazao odgovarajući na primjedbe izrečene u javnoj raspravi na očito loš zakon, nego je sakriven u *kolektivnost* komisije prelazio preko očitih pravnih smicalica, kakva je npr. inauguracija jednog udruženja građana – SPUS – u zakonodavni glas Univerziteta.

Pa je i sada (ministrica nije, a ko je drugi to mogao?) izministrirao ekipicu za izradu novog zakona, koju čine, osim njegove malenkosti: predstavnik rektorata, Merima Čaušević, Envera Suljić, Amir Zahirović, Jasmin Velagić, Muhamed Hadžiabdić, Senada Kalabušić, Sead Turčilo, Naris Poljskić, Pjer Žalica i Hamza Vahid al Dein.

Nabrojani su “zasluženo mjesto dobili zbog njihovog naučnog i stručnog društvenog prepoznavanja”, ali ko ih je tačno prepoznao i na osnovu kojih kriterija, elokventni Kukuruz, iako je to pitanje bilo jasno postavljeno (Konaković:

“Imena ljudi iz komisije za novi zakon, kako ste ih birali, ko ih je predlagao”), nije odgovorio. Samo je objasnio da je imenovanje komisije nadležnost Ministarstva. Koga u Ministarstvu? Zakone bi morali praviti timovi pravnika, a ne timovi pravnih diletanata. Komisija koju je predložio Kukuruz može možda uraditi kvalitetnu analizu postojećeg Zakona (svako iz svoje *grupacije*), ukazati na loša rješenja i sugerisati bolja, ali prevesti to na upotrebljiv pravni jezik ne može. A ne može ni samo jedan pravnik. Sportski komentator bi sada zavapio: *Ne sam, Sifete...*

## **Jedno ili dva ministarstva**

Pitanje je u prvom dijelu nastavka postavio zastupnik Aljoša Čampara (SDA): da li se razmišlja o podjeli Ministarstva, jedno za previsoko, drugo za visoko?

Prethodno je nabrojao, ako smo dobro pribilježili (ili je to učinio kasnije zastupnik Samir Suljević?), 61 predškolsku ustanovu, 78 osnovnih škola, 43 srednje škole, četiri univerziteta (od toga jedan javni sa 30 osnovnih jedinica), studentski centar i 83 autoškole.

Pitanje, naravno, ima smisla, jer se iz aviona vidi da ovolikim aparatom ne može upravljati jedno razrijeđeno i dezorijentisano ministarstvo sa desetkovanim pedagoškim zavodom. Nema baš puno smisla rješenje tražiti u podjeli u kojoj će 265 obrazovnih ustanova ostati u jednoj polovini, a pet u drugoj, zar ne?

Ako se o transformaciji ministarstva ozbiljno razmišlja, a takav prijedlog nismo čuli, niti se takva ideja pomenula u Zaključcima, onda bi joj trebala prethoditi jedna stroga i

objektivna analiza, koja bi prije svega ustanovila šta sve Ministarstvo radi, a ne mora (ili ne treba, jer ne zna ili ne može), u kakvoj su vezi sistematizacija radnih mjesta u Ministarstvu sa aktuelnim zahtjevima i potrebama obrazovanja, kojim neiskorištenim resursima raspolaže, a za kojim ima potrebu, ko sve i kakve primjedbe na njegov rad ima i, ukoliko su opravdane, šta je uzrok greškama, propustima i nezakonitim radnjama, kako se (ako se uopšte) utvrđuje odgovornost zaposlenih, kako se *nagrađuju*, a kako *kažnjavaju*.

Dok na takvu analizu čekamo, ostaje nam da se vratimo Čamparinom pitanju. Odakle ono dolazi? Šta su razlozi da ga neko uopšte na taj način postavi? Očito ne upućenost u stvarno stanje i obim problema, nego politički cilj (želja) da se prečicom olakša upravljanje Univerzitetom. Ministarstvo drži ključ kase sa najmanje 130 miliona godišnje, kojima se može regulisati stepen tzv. *akademske autonomije*, pa bi za Čamparinu stranku, ali sigurno ne samo za nju, bilo od velikog značaja staviti taj ključ u svoj džep. Ne postoji, međutim, razlog da se obrazovanje, ako se posmatra u cjelini u kojoj je *postsrednjoškolsko* dio nedjeljivog procesa, dijeli na sugerisani način. Ima možda smisla da se ustanovi neko ministarstvo za nauku, ako baš ne možemo bez novih ministarstava, pa da se ono bavi kvalitetom i učinkom istraživanja, zakonom o nauci i u njemu načelima i standardima naučnog rada, povezivanjem sa svjetskom zajednicom, razvojem projekata i projektima razvoja, ali tako da Sarajevski univerzitet ne bude ni na koji način privilegovan. Tako bi možda bilo jasnije, i vidljivije, koliko malo se taj univerzitet danas bavi obrazovanjem, koliko je tu zapustio svoju društvenu ulogu i odgovornost i

podbacio kao mjesto slobodnog i kritičkog mišljenja. Pa bi prvi korak tako reformisanog ministarstva obrazovanja, koje bi se oslobodilo aktuelnih pitanja birokratizacije nauke, mogla biti revizija postojećih nastavničkih usmjerenja i redefinisane njihovih ciljeva, statusa i praksi.

## **Ajtizacija**

Fascinacija IT tehnologijama zastupnike ne popušta, pa ih je barem trećina trošila vrijeme da postavi pitanje kada će biti, zašto nije, ko programira, gdje se čuva... Sadeta Selimović je u Ministarstvu dobila zaduženje da informiše Skupštinu o finansijskom stanju stvari, pa smo saznali da *nema dovoljno tableta, da ih je 20 po školi malo, pogotovo kad se zna da je rok trajanja opreme informatičke pet godina*, da je vlasnik EMIS-a Ministarstvo, da platforme za online učenje još uvijek nema, da e-dnevnik kasni jer je kredit za tu namjenu (reče li milion?) tek nedavno odobren, da će se dalje razvijati prema strategiji i akcionom planu, od kojih će se prvi usvojiti do Nove godine.

Nije rečeno ko tu strategiju radi, niti u čemu će se razlikovati od postojeće neaktivirane, ali bi svima trebalo biti jasno da je obrazovanje meta, i da će to još dugo biti, trgovaca u mutnom, koji računaju na bjanko fascinaciju digitalnom tehnologijom digitalno polupismenih donosilaca odluka. Tenderi za nabavku takve opreme prolaze kao ugrijan nož kroz puter, nema veze što oprema propada neiskorištena, kupi prašinu po ormarima i vapi za osmišljenim programima koji bi ih uveli u nastavu. Niko od zastupnika, naprimjer, nije pitao gdje se na UNSA razvijaju takve aplikacije,

na kom nastavničkom smjeru se budući nastavnici obrazuju za digitalnu revoluciju? Odgovor bi ostao u raskoraku s IT optimizmom.

Ono što školovanju djece u Sarajevskom kantonu trenutno najviše nedostaje nisu noviji i brži (i skuplji!) tableti, nego jasno definisani ciljevi koji bi se radom na tim tabletima postigli, a onda, naravno, i aplikacije koje bi tome služile. A upravo to bi trebala da skicira, i eksperimentalno razvije, grupa *povučenih* nastavnika u Ibrahimovićevom timu.

Niko od zastupnika nije doveo u vezu tablete i udžbenike. Ako se već imaju prvi, zašto bi se uopšte štampali drugi? Disonantnost desetosatne rasprave i na ovoj temi pokazala je da zastupnike obrazovanje zanima na nivou kafanskog mudrovanja. Osim nekoliko izuzetaka, koji su pokazali da im je stalo do obrazovanja i da su spremni da uče (Jakubović je najbolji primjer), ostali su donosili teške odluke da li da se *afirmišu* pred kamerama ili da ne produžuju mučenje duže nego što je potrebno.

Obrazovanje je složen proces i da bi se o njemu odlučivalo kompetentno treba mnogo čitati, slušati, pitati i učiti. A ono je samo jedan takav unutar mnogih oblasti o kojima se u skupštini donose odluke. Kad to čine, važno je da znamo i zašto, svejedno da li glasaju po savjesti ili po stranačkoj direktivi. I ta direktiva mora imati svoje razloge i oni moraju biti javno dobro obrazloženi. Zato bi svakoj narednoj raspravi vezanoj za uvođenje digitalnih tehnologija u nastavu morala prethoditi *ajtizacija* skupštine, u kojoj ne samo da bismo brzo dobijali stenograme nakon sjednica, nego bi i svaki poslanik imao svoj zastupnički *e-dnevnik* i u njemu odgovarao (sebi i drugima) zašto je glasao onako kako je glasao. Ako im se to čini nerealnim ili nemogućim

(da formulišu i obrazlože svoju odluku donesenu na temelju znanja, što je jedan od ključnih ishoda u kurikularnoj reformi), onda je još manje moguće da za to nesposobna grupa odraslih reformiše školu koja je proizvela takvu nesposobnost.

## Pepezjanija

Nekoliko je zastupnika na bojažljivo pitanje šta sada radi Prosvjetno-pedagoški zavod, tj. zaposleni u njemu, dobilo odrešit odgovor: isto što i do sad – obilaze i nadziru, uglavnom.

To bi pepezjalci trebalo da rade s jasnim ciljem – da kvalitet nastave bude bolji – ali sve što mogu, i sve što uglavnom rade, jeste da gnjave nastavnike i direktore insistiranjem na birokratskim i uglavnom anahronim začkoljicama. Od toga ne mogu ništa ni bolje ni više, jer ili više ne znaju ili bolje ne smiju. U svakom slučaju, šta i koliko oni znaju, o tome javnost malo zna, jer se ti savjetnici ne pretržu baš previše da objavljuju stručne članke ili ne daj bože knjige. Ako bi neki radoznalac, npr., poželio da provjeri kakve kompetencije za mjesto šefice zavoda ima direktorica Nihada Čolić,<sup>47</sup> onako kako to može saznati, recimo, na sajtu PPZ-a Republike Srpske, ostaće u blaženom neznanju. Zar ne bi bilo pošteno, kad već nije obavezno, da ljudi koji ocjenjuju druge i sami budu u istoj poziciji?

---

47 Nihada Čolić, savjetnica u Prosvjetno-pedagoškom zavodu za predškolski odgoj i obrazovanje, kasnije pomoćnica ministra obrazovanja, direktorica PPZ-a, predsjednica Udruženja učitelja Kantona Sarajevo.

Teško je prihvatiti istinu da agilna šestorka efikasno posprema upravne odbore konvertibilnih javnih preduzeća, hrabro rekonstruiše zapušteni GRAS i Vodovod, sprema se da buši Hum i spaja Vogošću s Avazovim šoping-centrom, a, eto, vezane su joj ruke kad treba napraviti inventuru u zakrčljalom PPZ-u. Niko od zastupnika nije doveo u pitanje opravdanost osnivanja Instituta za preduniverzitet-sko obrazovanje, još jedan Marjanovićev elegantni projekat gradnje na trulim temeljima. Niko od zastupnika nije postavio najprostije pitanje: kako je moguće da se ne zna zašto je PPZ godinama zapuštan i na kraju devastiran, ko je vodio i zašto takvu politiku i zar zaista najbolje što trust od 29 vladajućih mozgova može jeste da pedagoški zavod pusti niz vodu.

## Odjava

Ono što se događa u skupštinskoj sali tiče se svih nas. Svako od nas ima pravo od ljudi za koje je glasao očekivati da se ponašaju i rade u skladu s interesima građana kao građana, a ne kao članova ili simpatizera stranaka ili kao pripadnika ove ili one etničke skupine ili kao poslodavaca koji bi da se nakače na budžetsku sisu.

Tematska sjednica je pokazala zašto se obrazovanje treba mijenjati i šta u njemu treba mijenjati. Ako se njegovi ishodi definišu kao popis ljudskih kvaliteta i vrlina koje se mogu unaprijediti odgojem i obrazovanjem, poput sposobnosti za nezavisno, objektivno i kritičko mišljenje utemeljeno u poštovanju logike i činjenica, u osobi hrabroj da svoje stavove artikuliše jasno i pri tome kreativno i

zanimljivo, onda su zastupnici koji mucaju, lažu, prtljaju i gutaju ne slova nego cijele dijelove rečenica, ako ne čitaju s ceduljica pripremljene iskaze ili alogično zaključuju i ne razlikuju izmišljotine od činjenica, najbolji dokaz zašto je dosadašnja škola loša i od kakvih je bolesti treba liječiti.



## PREMAZANI UDŽBENICI

Izvodi iz stenograma sa sjednice na kojoj će se usvojiti Nacrt zakona o udžbenicima

### **Potreba za upotrebom**

Poslaničko pitanje:

Cijenjena predsjedateljice, zastupnici, zastupnice,

Ja imam neke nejasnoće vezano za član 14. (*Broj odobrenih udžbenika*). Tu stoji, citiram:

“(1) Ministarstvo će odobriti za svaki predmet i za svaki razred dva najbolje rangirana udžbenika po ostvarenim bodovima, uz obavezu da prvorangirani udžbenik isključivo bude u upotrebi.

(2) Ostali udžbenici se mogu naći u upotrebi u slučaju povlačenja iz upotrebe prvorangiranog udžbenika i to na način da drugorangirani udžbenik bude odobren za upotrebu.

(3) Rangiranje udžbenika se vrši u skladu sa brojem osvojenih bodova od strane recenzenata.

(4) U svim razrednim odjelima istog razreda za jedan nastavni predmet u upotrebi može biti samo jedan udžbenik i dopunsko nastavno sredstvo istog autora, skupine autora, odnosno izdavača.”

U stavu jedan piše da će se odobriti dva udžbenika, a u stavu dva da će se odobriti i ostali, biva treći i četvrti i peti, nakon što se odobri i drugi. Moje pitanje za ministra je: zar drugi već nije odobren u prvom stavu? Dalje, zašto će se odobriti svi ostali, a ne samo treći? Drugi stav treba promijeniti.

Ministar: Kako?

Premijer: Šta je problem sa drugim stavom? Nećemo ovako do izbora.

Poslanik: Ponavljam: “Ostali udžbenici se mogu naći u upotrebi u slučaju povlačenja iz upotrebe prvorangiranog udžbenika i to na način da drugorangirani udžbenik bude odobren za upotrebu.” Dakle, smisao je da kad se povuče iz upotrebe jedan, mogu se naći u upotrebi i ostali na način da bude u upotrebi drugi. Koliko ja razumijem, ostali se ne mogu *naći u upotrebi*, nego se prvi naredni sa liste može *odobriti* za upotrebu.

Premijer: Dobro, onda ćemo to preformulisati. Dalje, ko se javlja za riječ?

Poslanik: Nisam završio. Iz ovog Nacrta se ne vidi šta se dešava kad se udžbenik povuče iz upotrebe. Hoće li se roditeljima vratiti novac ili će drugi dobiti besplatno?

Ministar: Besplatno. Troškove snosi izdavač povučenog udžbenika. To smo predvidjeli...

Poslanik: Niste jasno. U članu 18. (*Dokumentacija izdavača*) stav 2, stoji doslovce:

“Prije donošenja rješenja o upotrebi udžbenika, radnih udžbenika i drugih nastavnih sredstava, izdavači su dužni dostaviti Ministarstvu izjavu izdavača o preuzimanju pune odgovornosti za sve pogreške koje se pojave u odštampanom udžbeniku, radnom udžbeniku i drugim nastavnim sredstvima, a kojih nije bilo u parafiranom probnom primjerku udžbenika uključujući i finansijske troškove za uklanjanje uočenih nedostataka.”

Tu ne piše da izdavač snosi troškove povlačenja udžbenika, odnosno distribucije novog. A ne mislim ni da bi trebalo, jer od trenutka kad je odobren, udžbenik nije odgovornost izdavača, nego recenzenata, stručnog tima i Ministarstva. Tu se radi o velikim novcima, o poslovnim interesima, zakon mora predvidjeti i pravni lijek za izdavače.

Premijer: Nismo mi pravna apoteka, nego skupština.

Poslanik: Nisam završio. Cijela procedura oko odobravanja je zamršena, nejasna, nedomišljena. Predvidjeli ste da udžbenike ocjenjuju četiri recenzenta, ali da dva eliminišete. A onda opet sva četiri moraju parafirati svaku stranicu rukopisa. Zašto? I šta ako se recenzenti ne slažu? Naprimjer, jedan misli da je Molijer pisao u 19. vijeku, a drugi da nije.

Premijer: A u kojem je, ako nije u devetnaestom?

Poslanik: U sedamnaestom.

Ministar: Zato imamo superrecenzente, da o tome odluče.

Poslanik: Imalo ih je i Federalno ministarstvo, pa je opet u upotrebi udžbenik u kome je Molijer pisac iz 19. vijeka. I u kojem je turban *zavoj oko kape*. Imate cijelu studiju slučaja o greškama u procesu odobravanja udžbenika, jeste li upoznati s njom?<sup>48</sup> Jeste li je koristili u pripremi ovog nacрта?

---

48 Misli se na studiju slučaja *Svezame, otvori se*, Ibrahimović, Veličković.

Ministar: Nismo, angažovali smo eksperte...

Poslanik: Koje? Možemo li znati imena *eksperata* koji su sastavili ovaj nacrt? Zašto nije potpisan?

Premijer: Potpisan je. Potpisala ga je predsjedateljica skupštine.

Predsjedateljica: Molim? Nisam vas pratila, računala sam je li vrijeme za pauzu...

## Opacitet

Poslaničko pitanje:

Uvažena predsjedateljice, uvaženi premijeru, ministre, uvažene kolege poslanici,

Članom 10. (*Zahtjev za odobrenje udžbenika, radnih udžbenika i drugih nastavnih sredstava*) stav (2) određeno je da

“Uz zahtjev, izdavač podnosi i u štampanoj i elektronskoj formi prilaže:

a) rukopis udžbenika, radnih udžbenika i drugih nastavnih sredstava u cijelom obimu, numerisan, uvezan, likovno-grafički oblikovan i jezički uređen, u pet primjeraka, pod šifrom;”

a u tački d:

“mišljenje Ministarstva da rukopis udžbenika zadovoljava stručne kriterije, da je rukopis udžbenika usklađen sa kantonalnim nastavnim planom i programom i da je neophodno izdavanje tog udžbenika u skladu sa iskazanim potrebama kantona.”

Premijer: Dobro, nećete sad čitati cijeli nacrt. Nećemo cijeli mandat raspravljat o jednom nacrtu. Šta je problem?

Poslanik: Pa problem je što se rukopis predaje pod šifrom Ministarstvu, a uz rukopis Mišljenje ministarstva da je rukopis usklađen sa nastavnim planom i sa potrebama Kantona.

Premijer: I?

Poslanik: I, zašto se daje rukopis pod šifrom, ako se već zna čiji je?

Ministar: Zna Ministarstvo, ali ne znaju recenzenti.

Poslanik: A to mišljenje ne daju recenzenti?

Ministar: Ne. To se mišljenje daje od strane Ministarstva.

Poslanik: Koga tačno u Ministarstvu?

Premijer: Pa ne očekujete valjda da u zakonu stoje imena!?

Poslanik: Ne, ali nisam očekivao ni da će u zakonu stajati veličina slova i proreda, stepen opaciteta...

Premijer: Čega???

Poslanik: Opaciteta.

Premijer: Šta je to?

Poslanik: Stepen neprozirnosti. Ali ne Nacrta, nego papira.

Drugi poslanik: Mogu li ja, po istoj stvari. To piše u članu 30. (*Štampanje udžbenika*). Citiram:

“(1) Knjižni blok se štampa na mat papiru, najmanje gramature 80 g/m<sup>2</sup>, a najveće 90 g/m<sup>2</sup>. Papir za udžbenike i druga nastavna sredstva treba biti ekološki čist te treba imati stepen bjeline manji od 110% (poželjno bez optičkih bjelila) i stepen neprozirnosti (opacitet) najmanje 90%. U izuzetnim slučajevima, kad to zahtijevaju posebni razlozi, udžbenici se štampaju na premazanom papiru maksimalne gramature do 115 g/m<sup>2</sup> (likovna kultura, muzička kultura, geografija i slično).”

Ja molim ministra da mi objasni kakav je to premazan papir.

Ministar: Pa papir koji je premazan.

Poslanik: Čime?

Premijer: Pa samo mu ime kaže, premazom.

Poslanik: Kakvim premazom?

Premijer: Premazom za papir. Neće valjda premazom za drvo.

Ministar: Pri čemu i papir treba biti ekološki čist. To smo isto ugradili u zakon!

Poslanik: Prema kojem certifikatu?

Ministar: Šta prema kojem certifikatu?

Poslanik: Prema kojem certifikatu je ekološki čist: Nordic Swan, EU FLower, FSC in PEFC, ÖKOPAPplus, Gmund EKO..?

Premijer: Zašto je to bitno?

Poslanik: Zato što u članu 2. predlažete da se podzakonskim aktom utvrđuju, citiram:

“naučni, pedagoški, psihološki, didaktičko-metodički, etički, jezični, likovno-grafički i tehnički zahtjevi i standardi za izradu udžbenika i dopunskih nastavnih sredstava kao vrsta i oblici u kojima udžbenici i dopunska nastavna sredstva mogu biti izdana, kao (štampano izdanje, elektronsko izdanje, ili komplet udžbenika višestruke namjene)”,

a u zakonu se bavite veličinom slova i proreda i gramaturom papira.

Premijer: Nećemo ovako do prekosutra...

Poslanik: A gdje vam se žuri? Ako napišete u zakonu *ekološki papir*, onda morate napisati i šta pod tim podrazumijevate. Kao što ste napisali da korice moraju biti kunzdruk, 250 do 300 grama. Ne znam da li je uvaženom premijeru

poznato da je sada trend u svijetu da se ekološki papir pravi od stočne balege.

Premijer: Nije nam ideja bila da udžbenike pravimo od balege.

Poslanik: Ali sudeći po ovom zakonu, jeste da pravite balegu od udžbenika.

## **Rupe na svirali od zakona**

Poslaničko pitanje:

Uvažena profesorice, premijeru, ministre,

Ja bih se kratko osvrnuo na član 21. (*Izjašnjavanje nastavnika*). Pročitacu cijeli član, malo je duži...

Premijer: Joooj, nećemo do zakosutra...

Poslanik: Dakle, član 21:

“(1) Izjašnjavanje nastavnika o prikladnosti udžbenika i pripadajućih dopunskih nastavnih sredstava za upotrebu u nastavnom i odgojno obrazovnom procesu provodi se, u pravilu, svake četvrte godine i to u godini u kojoj se u skladu sa odredbama ovog zakona objavljuje ili mijenja Kantonalni spisak obaveznih udžbenika i pripadajućih dopunskih sredstava.

(2) Postupak izjašnjavanja započinje dostavom Kantonalnog spiska odobrenih udžbenika školama.

(3) Ministarstvo će objaviti Kantonalni spisak najkasnije do 15. januara godine u kojoj se u skladu sa ovim zakonom, objavljuje ili mijenja Kantonalni spisak obaveznih udžbenika i pripadajućih dopunskih nastavnih sredstava.

(4) Nastavnici su dužni obaviti izjašnjavanje najkasnije do 1. marta godine u kojoj se u skladu sa odredbama ovog zakona, objavljuje ili mijenja Kantonalni spisak obaveznih udžbenika i pripadajućih nastavnih sredstava.

(5) Prikladnim, za upotrebu u nastavnom i odgojno – obrazovnom procesu smatraju se oni udžbenici i pripadajuća dopunska nastavna sredstva za koje se u postupku izjašnjavanja izjasni najmanje 60% nastavnika.

(6) Izjašnjavanje nastavnika o prikladnosti udžbenika i pripadajućih dopunskih nastavnih sredstava Ministarstvo će objaviti na svojoj web stranici.

(7) U slučaju da se za udžbenik koji je u upotrebi, kao neprikladan, izjasni više od 40% nastavnika, u upotrebu se stavlja drugorangirani udžbenik iz člana 14. ovog zakona.”

Imam više pitanja za ministra. Prvo, u članu 6 piše da se kantonalni spisak objavljuje 1. juna tekuće godine. To isto piše i u članu 11. Kakav je ovo spisak koji se objavljuje 15. januara?

Ministar: To je isti spisak, samo se objavljuje svake četvrte godine, u skladu sa ovim zakonom.

Poslanik: Kojim članom je to regulisano?

Premijer: Pa nećemo sad čitati cijeli Nacrt. Kolege, ovo je *nacrt*, ide u javnu raspravu, 60 dana, sve se ovo može promijeniti, prijedlog može biti skroz drugačiji od nacrtu.

Poslanik: Priznajete da nacrt ne valja?

Premijer: To će pokazati javna rasprava.

Poslanik: Onda je cijela ova diskusija nepotrebna.



Premijer: Pa to ja stalno govorim. Nećemo ovako do prekosutra.

Poslanik: Molim ministra da odgovori u kojim odredbama je regulisan period objavljivanja kantonalnog spiska.

Ministar: U članu 11 (*Rokovi u proceduri odobravanja udžbenika*):

“(1) Javni konkurs za pribavljanje rukopisa udžbenika, radnih udžbenika i drugih nastavnih sredstava za osnovne škole raspisuje se, u pravilu, svake četiri godine, te objavljuje na službenoj web-stranici Ministarstva i u najmanje jednom dnevnom listu, a nakon provedenog postupka izjašnjavanja nastavnika.”

Poslanik: Tu se spominje konkurs, a ne spisak. Osim toga, u sljedećem članu piše da je konkurs otvoren stalno, cijele školske godine. Ja sam pitao za spisak. I, ako sam dobro razumio: spisak se objavi u junu, udžbenici se štampaju u septembru, koriste četiri godine i tek onda se nastavnici izjašnjavaju da li valjaju ili ne valjaju?

Ministar: Ne, mogu već prve godine.

Poslanik: I ako zaključe da ne valja, povlači se udžbenik?

Ministar: Da.

Poslanik: Pa šta će vam onda svi oni recenzenti, superrecenzenti, stručni timovi, parafi, izjave... Zašto ne pustite nastavnike da odmah biraju? Stavite sve rukopise na internet i neka nastavnici glasaju.

Ministar: Ih, nastavnici. Na njih se može uticati.

Poslanik: A na recenzente ne može? Hiljade nastavnika se može korumpirati, a tri recenzenta ne može?

## Ušteda roditeljima, preko dječijih leđa

Poslaničko pitanje:

Mogu li ja samo kratko? U članu 3. (*Osobine udžbenika*) propisuje se da

“(1) Udžbenik treba da se koncipira tako da se ne predviđa mogućnost za crtanje i pisanje, osim u udžbenicima stranih jezika gdje je to neophodno za savladavanje određenih nastavnih sadržaja.”

Zašto je crtanje i pisanje neophodno za učenje stranog jezika, a nije za učenje maternjeg?

Ministar: Intencija je da se udžbenici koriste više godina...

Poslanica: I da djeca ne rješavaju zadatke u udžbenicima, nego da sve prepisuju. U 21. vijeku.

Ministar: Neće prepisivati, rješavaće ih u vježbankama.

Poslanica: Dakle, roditelje ćete poštediti kupovine udžbenika svake godine, ali nećete kupovine vježbanki? A djeca će umjesto jedne knjige, na leđima nositi dvije. Pa će roditelji ono što uštede na polovnim udžbenicima moći uložiti u ispravljanje kičmi.

Ministar: Vježbanke su neobavezne.

Poslanica: Znači, djeca će prepisivati vježbe u sveske.

Ministar: Neće, ako će koristiti vježbanke.

Poslanica: Koje nisu obavezne?

Ministar: Tako je.

Poslanica: Pola djece u razredu će ih koristiti, a pola neće.

Ministar: Ako nastavnik odluči, koristiće ih svi.

Poslanica: Jer će onda postati obavezne?

Ministar: Neće. Ako roditelj ne želi da kupi vježbanku, ne mora.

Poslanica: Ali će onda njegovo dijete prepisivati, dok ostala neće?

Ministar: Roditelj najbolje zna šta je dobro za njegovo dijete.

Poslanica: Ali se kod obaveznog udžbenika ne pita?

Premijer: Ovo nikud ne vodi. Dao sam vam riječ za poslaničko pitanje, a ne za unakrsno ispitivanje. Ko se još javlja za diskusiju? Samo opozicija...

## Dupli standard

Poslaničko pitanje:

Uvaženi skupe,

U vezi sa članom 8. (*Udžbenik na jeziku i pismu nacionalne manjine, udžbenik za vjersku nastavu*) stav (3) – “Ministar odobrava udžbenik za vjersku nastavu, na osnovu pozitivnog mišljenja nadležne vjerske zajednice, odnosno na osnovu ekspertnog mišljenja ukoliko je sproveden postupak ekspertize” – postavio bih pitanje: da li ovo znači da su vjerski udžbenici izuzeti iz procedure recenziranja i odobravanja koja važi za sve ostale?

Ministar: Nisu, njih recenziraju vjerske zajednice.

Poslanik: Zašto?

Premijer: Zato.

## Rokovi

Poslaničko pitanje:

Uvažena predsjedavajuća, uvaženi premijeru,

Meni iz teksta zakona nisu baš jasni rokovi. Naime, u članu 11. (*Rokovi u proceduri odobravanja udžbenika*) stoji:

“(1) Javni konkurs za pribavljanje rukopisa udžbenika, radnih udžbenika i drugih nastavnih sredstava za osnovne škole raspisuje se, u pravilu, svake četiri godine”.

Potom, stav 2:

“(2) Javni konkurs za pribavljanje rukopisa udžbenika, radnih udžbenika i drugih nastavnih sredstava za srednje škole je otvoren tokom cijele školske godine.”

Onda, u stavu 3:

“(3) Izdavači su obavezni da Ministarstvu dostave rukopise za recenziranje do 1. oktobra tekuće godine za narednu školsku godinu.”

Dalje, u stavu 4:

“(4) Spisak odobrenih udžbenika objavljuje se najkasnije do 1. juna tekuće školske godine za narednu školsku godinu.”

I onda, na kraju:

“(5) U slučaju donošenja novog nastavnog plana i programa, Ministarstvo objavljuje Javni konkurs i prije roka, vodeći računa o vremenu potrebnom za pripremu novog udžbenika, rokovima za podnošenje zahtjeva i početku pripreme novog nastavnog plana i programa.”

A ima i 6:

“(6) Vrijeme za pripremu udžbenika u slučaju donošenja novog nastavnog plana i programa ne može biti kraće od 60 dana.”

Meni ovdje nije jasno nekoliko stvari. Znači, 1. oktobra se dostavljaju rukopisi. Javni konkurs se objavljuje 60 dana ranije. To je 1. avgust, kad su svi na odmorima. Znači,

izdavači imaju 30 dana da napišu, urede, recenziraju rukopis, pribave mišljenja...

Ministar: Pa možemo mi i ranije objaviti...

Poslanik: U zakonu piše da ne morate. Piše 60 dana. Predlažete zakon jer hoćete kvalitetnije udžbenike, a onda ostavljate 60 dana da se oni naprave!? A onda od prvog oktobra do prvog juna, znači osam mjeseci, osam!, ostavljate vremena recenzentima da ocijene rukopise. I nigdje ne piše do kada oni moraju da završe ocjenjivanje.

Ministar: Pa računali smo na žalbe...

Poslanik: Jeste, 15 dana. A ne osam mjeseci.

Premijer: Šta je pitanje, nećemo ovako do prekosutra.

Poslanik: Nemam pitanje. Zapravo, ne da nemam pitanje, nego nemam riječi.

## **Krava muzara**

Poslaničko pitanje:

Imam ja, po istom članu 11, stav 5. –

“U slučaju donošenja novog nastavnog plana i programa, Ministarstvo objavljuje Javni konkurs i prije roka, vodeći računa o vremenu potrebnom za pripremu novog udžbenika, rokovima za podnošenje zahtjeva i početku pripreme novog nastavnog plana i programa.”

Može li mi ministar odgovoriti da li se novi nastavni plan donosi svake četiri godine? Odnosno, šta je razlog da se raspisuje konkurs za nove udžbenike? Šta fali ovima sada, tzv. federalnim?

Ministar: To je objašnjeno u obrazloženju zakona.

Poslanik: Znam, čitao sam. Tamo nema analize postojećih udžbenika. Niste se pozvali niti na jednu, iako ih je urađeno nekoliko. Da li su postojeći udžbenici u skladu s ovim zakonom koji usvajamo?

Ministar: To ja ne znam...

Poslanik: A ko treba da zna?

Premijer: Znaju roditelji koji neće pet udžbenika nego jedan.

Poslanik: Ali taj jedan će opet svi morati da kupe, je li tako? Donošenje zakona opravdате uštedom za roditelje, ali njime ustvari pripremate tržište za novo čerupanje. Ako već želite da im olakšate, zašto ne osigurate besplatne udžbenike?

Premijer: Od kojih sredstava?

Poslanik: Od onih koje ste namijenili privatnim firmama za online platforme, naprimjer. Milion, za početak.

Premijer: Udžbenici koštaju mnogo više.

Poslanik: I roba su na zaštićenom tržištu, na kojem vi postavljate pravila igre. Kad smo već kod toga, u članu 9. predviđate da i Ministarstvo, odnosno Prosvjetno-pedagoški zavod, bude izdavač.

Ministar: To je samo za svaki slučaj... Ne planiramo...

Poslanik: Ali u Mišljenju Ministarstva finansija, u prilogu Nacrtu ovog zakona, stoji drugačije. Citiram:

“U obrazloženju dostavljenog materijala Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade navodi da je ovim Zakonom predviđeno da Ministarstvo može biti izdavač udžbenika odnosno Prosvjetno-pedagoški zavod kao sastavni dio Ministarstva. U tom smislu Ministarstvo u narednom periodu namjerava izvršiti određene

promjene i u organizacionom smislu u Prosvjetno-pedagoškom zavodu formirati odjeljenje koje će se baviti izdavačkom djelatnošću i potpunom udžbeničkom politikom. Na ovaj način se neće javiti potreba za upošljavanje novog kadra. Određeni troškovi koji će se pojaviti, u slučaju da Ministarstvo štampa udžbenike, će se refundirati prodajom udžbenika. Na taj način se ne predviđaju nikakvi novi finansijski izdaci koji bi nastali kao posljedica donošenja Zakona o udžbenicima.”

Očito, vi ste razmišljali o biznisu sa udžbenicima, jer vidite da je to sigurna roba i ovim zakonom se osiguravate da ćete vi musti tu kravu.

## **Niskotiražni i visokotiražni**

Poslanik: Mogu li ja dobiti riječ, držim ruku već deset minuta. Hvala. Mene zanima zašto u pojmovniku imate izraz *niskotiražni*, a nemate *visokotiražni*? Tj. nigdje u Nacrtu i u obrazloženju nisam vidio o kojem se broju udžbenika i o kojem tiražu radi?

Ministar: Zašto je to važno?

Poslanik: Zato što cijenu ne možete odrediti samo prema troškovima, nego i prema tiražu. Koliko djece imamo po razredima, koliko predmeta?

Ministar: Ih, pa ko će to izračunat?

Poslanik: Pa nije teško. Prošle godine je upisano u svih devet razreda u Kantonu 36.404, a ukupno za devet razreda osnovne škole treba, prema planu i programu, 109 udžbenika. Znači, u prosjeku, 10 udžbenika po učeniku. To je

360.000 udžbenika. Ako koštaju 10 KM, to je prihod od 3.600.000 KM. Godišnje. Tj. prve godine, a narednih manje, zbog polovnih udžbenika. Dodajte na to 16.048 srednjoškolaca, isto prosjek 10 udžbenika po razredu, 160.000, po 10 KM, to je 1.600.000. Ukupno pet miliona. Godišnje. Bez drugih kantona, koji nemaju kapacitete da sami štampaju sve.

Ministar: To su pretjerane brojke.

Poslanik: A koje nisu? Imate li analizu tržišta?

Ministar: Nemamo.

Poslanik: Nego donosite zakon na osnovu čega?

Ministar: Piše u obrazloženju. Evo:

“Na ovaj način je za određene nastavne predmete odobreno 4, 5 ili 6 udžbenika, čime se stvara velika zabuna na početku svake školske godine, kako kod roditelja i učenika, tako i kod nastavnika. Trenutna praksa u osnovnim i srednjim školama u Kantonu Sarajevo je da predmetni nastavnici preporučuju učenicima koji će udžbenik nabaviti i koristiti u nastavnom procesu. Podrazumijeva se da je svaki preporučeni udžbenik od strane predmetnog nastavnika obavezno na Spisku odobrenih radnih udžbenika, udžbenika, priručnika, radnih listova i zbirki zadataka za osnovne škole, gimnazije i srednje tehničke i stručne škole. Roditelji koji imaju dvoje i više djece u školi se na ovaj način suočavaju sa problemima jer ne može starije dijete udžbenik na korištenje dati mlađem djetetu, ako predmetni nastavnik zatraži drugi udžbenik za korištenje. Na ovaj način se roditelji nepotrebno izlažu finansijskim izdacima, jer



su primorani kupovati/nabavljati udžbenike koje preporučiti predmetni nastavnik. Na početku svake školske godine novi spisak odobrenih radnih udžbenika, udžbenika, priručnika, radnih listova i zbirki zadataka za osnovne škole, gimnazije i srednje tehničke i stručne škole, izaziva velike nedoumice i nejasnoće kod učenika i roditelja, prilikom kupovine istih, jer roditelji često žele i prije početka školske godine da nabave udžbenike, ali su prisiljeni da odgađaju kupovinu do početka školske godine I dobijanja informacija koje su udžbenici preporučili predmetni nastavnici.”

Poslanik: Koliko roditelja s dvoje i više djece imate da kupuju različite udžbenike?

Ministar: Nemam taj podatak.

Poslanik: Znači, predložili ste zakon, pokrenuli cijeli aparat, a bez ijedne analize, bez ijednog istraživanja? Zbog dvadeset ili pedeset roditelja koji moraju kupiti dva udžbenika za isti predmet, vi ćete sada natjerati sve roditelje da kupe sve udžbenike za sve predmete. I ponovo, kao i u Zakonu o obrazovanju, okrećete nastavnike protiv roditelja. Problem je, citiram, što su roditelji *primorani kupovati/nabavljati udžbenike koje preporučiti predmetni nastavnik*. Pa riješite problem, oslobodite ih te obaveze! Donesite zakon po kojem udžbenici nisu obavezni!

Ministar: Jeste li vi završili školu bez udžbenika?

Poslanik: Kad sam je ja završavao, nije bilo interneta.

## ***Iskustvo obatri superrecenzenta***

Poslaničko pitanje:

Poštovana predsjedateljice, poštovani premijeru, ministre, U članu 26. (*Povlačenje udžbenika iz upotrebe i postupak brisanja udžbenika sa Spiska*) u stavu (3) piše:

“Tim superrecenzenata za pojedini udžbenik broji tri člana formira se od predstavnika nastavnika iz nastavnog procesa i po mogućnosti nastavnika metodičara za konkretan nastavni predmet sa univerziteta, oba sa najmanje po deset godina iskustva.”

Predlažem amandman, koji glasi: “Tim superrecenzenata za pojedini udžbenik broji tri člana formira se od predstavnika nastavnika iz nastavnog procesa i po mogućnosti nastavnika metodičara za konkretan nastavni predmet sa univerziteta, *obatri* sa najmanje po deset godina iskustva.” Predsjedateljica: Stavljam amandman na izjašnjavaње. Ko je za...

## **Lica i recenzenti**

Poslaničko pitanje:

Poštovana predsjedateljice, poštovani premijeru, ministre, U članu 10. (*Zahtjev za odobrenje udžbenika, radnih udžbenika i drugih nastavnih sredstava*), pod tačkom (k) stoji da izdavač mora dostaviti

“dva primjerka recenzija odnosno stručnih mišljenja za rukopise od strane dva lica sa odgovarajućim visokim obrazovanjem, kompetencijama

iz određenog predmeta i / ili stručne oblasti, sa desetogodišnjim iskustvom, od strane recenzenta koje angažira izdavač.”

Ovdje je jasno da recenzente angažira izdavač, ali nije jasno s kojim ciljem.

Ministar: Pa da napišu dvije recenzije, kako nije jasno?

Poslanik: Ne, recenzije pišu dva lica sa odgovarajućim visokim obrazovanjem, kompetencijama iz određenog predmeta i/ili stručne oblasti, sa desetogodišnjim iskustvom.

Ministar: Pa ta dva lica su recenzenti.

Poslanik: Od čije strane?

Ministar: Od strane izdavača.

Poslanik: Dakle, smisao je ovaj: da izdavač mora dostaviti dvije recenzije od strane dva recenzenta angažirana od strane izdavača?

Ministar: Tako je.

Poslanik: A šta onda radi stručni tim recenzenata od četiri člana izabrana od strane Ministarstva?

Ministar: Ocjenjuje rukopise recenzirane od strane recenzenata izabranih od strane izdavača.

Poslanik: U članu 12. (Stručni timovi za recenziranje udžbenika), stav (7) predviđa se da “od četiri ocjene recenzenata, najniža i najviša ocjena neće ulaziti u ukupan zbir bodova kojim se vrednuje rukopis udžbenika”. Da li to znači da će se udžbenik birati na osnovu dvije recenzije od strane šest recenzenata?

Ministar: Ne, nego od strane dva recenzenta.

Poslanik: Koja?

Ministar: Ona koji daju najsrednjije ocjene.

Poslanik: Nemam više pitanja. Hvala.

Ministar: Hvala bogu.

## Švedski sanduk

Poslaničko pitanje:

Uvažena profesorice, uvažena gospodo, kolege poslanici, Ja imam nedoumica oko člana 2 (*Pojmovi*). Tu se udžbenik definiše kao, citiram:

“didaktički oblikovano nastavno sredstvo koje se koristi u odgojno-obrazovnom radu u školi za sticanje znanja, vještina, formiranje vrijednosnih stavova, podsticanje kritičkog razmišljanja, unapređenje funkcionalnog znanja i razvoj intelektualnih i emocionalnih sposobnosti učenika, a čiji su sadržaji utvrđeni nastavnim planom i programom koji je baziran na ishodima učenja.”

Primjećujem da nigdje ne piše da je udžbenik knjiga, štampana stvar. Po ovome kako stoji u zakonu, udžbenik bi mogao biti i švedski sanduk u sali za tjelesni odgoj.

Premijer: Kako se švedskim sandukom potiče kritičko mišljenje?

Poslanica: Isto kao i s udžbenikom matematike: nikako, ako je nastavnik nekritičan. Meni je inače čudno da vi ide te sa zakonom o udžbenicima prije zakona o nastavnicima.

Premijer: Vama iz opozicije je sve čudno što mi predlažemo.

Poslanica: Još nisam završila. U pojmovima ste objasnili šta je radna sveska, zbirka zadataka, što je nepotrebno, jer to svi znaju. Niko za zbirku zadataka neće reći da je radna sveska. Ali ste propustili da objasnite šta znači, naprimjer, jezički uređen rukopis. Niste rekli na kojem jeziku će se udžbenici štampati. Niste naveli hoće li oba pisma biti podjednako zastupljena. Imate član 5 (*Udžbenički standard*), ali sadržaj tog člana nema veze sa standardima nego

sa didaktičkim, metodičkim i pedagoškim principima. Ne znamo, naprimjer, šta znači *spor u smislu autorskih prava*, kako se određuje *uža specijalnost*, šta je *odgovarajući fakultet za diplomu lektora*, šta znači *u pravilu*, kakvom pravilu, šta su *minimalni tehnički uslovi*...?

Premijer: Pa kad bi sve to objašnjavali, zakon bi imao petsto stranica.

Poslanica: Onda niste morali objašnjavati ni pobočne linije po tazbinstvu.

Ministar: Objasnili smo minimalne tehničke uslove. To je poglavlje X.

Poslanica: To nisu minimalni tehnički uslovi, nego obavezne ili propisane i preporučene grafičke veličine. Tehnički uslovi su jedno, format stranice, veličina pisma i kakvoća papira drugo.

Premijer: A vi ste stručnjakinja za štampu?

Poslanica: Nisam, ali sam pitala stručnjaka. I evo šta kaže:

“Ovdje se prije svega misli na tehničke karakteristike knjige, i one se DJELOMIČNO propisuju: format, vrsta papira (njegova gramatura) i sl., ali i ostavljaju nedorečenim u smislu kvaliteta izbijeljenosti i opaciteta što su čisto optičke vrijednosti (član 30, stav 1). Nedorečenost se odnosi i na vrstu poveza, jer se samo zahtijeva da knjiga ... ‘treba da omogućava višegodišnju upotrebu’ (član 31), a ne navodi precizno taj povez (npr. lajmano ili šiveno koncem!?!). Dakle, djelomično se propisuju tehničke karakteristike knjige (član 28, član 30 – stavke 1 i 2, pa i član 32, stav 2), a djelomično sugerira kako GRAFIČKI OBLIKOVATI (član 29, stav 1, 2, 3 i 4; član 30, stav 3 i 4). U članu 29,

stav 1 se naslovljava sa 'pismo udžbenika' ali se ne navodi to pismo (njegov tačan naziv – npr. Times New Roman), već se OPISNO ističe samo zahtjev za jasnoćom grafičkog znaka i čitljivošću teksta... Jasno je da ovako formulisani kriteriji ostavljaju slobodan prostor da npr. imaginarni član komisije na osnovu svojih – subjektivnih doživljaja 'bjeline papira' ili 'čitljivosti grafičkog znaka', a ne na osnovu objektivnih i preciznih kriterija može OSPORITI neki od kandidiranih (na konkurs prijavljenih) udžbenika..."

A ovo se ne odnosi samo na tehničke karakteristike, nego na cijeli biznis sa udžbenicima.

## Tazbinstvo

Poslaničko pitanje:

Poštovani premijeru, ministre, gospođo profesorice,  
U članu 37. (*Obaveze raspisivanja javnih poziva*) u tački (3), stoji:

“Recenzenti ne mogu biti autori koji su u zadnjih pet godina pisali za izdavačke kuće koje su dostavile rukopise na Javni konkurs za pribavljanje rukopisa za određeni razred i bliski srodnici autora udžbenika, radnih udžbenika i drugih nastavnih sredstava i to po pravoj liniji bez ograničenja, a po pobočnoj liniji do četvrtog stepena krvnog srodstva i drugog stepena po tazbinstvu.”

Mene kao poslanika zanima, konkretno, da li od moje amidžinice zaovin dajdžić iz prvog braka po pobočnoj liniji može bit recenzent udžbenika u Kantonu Sarajevo?

Odgovor: To će se precizirati Pravilnikom o tzbinstvu Kantona Sarajevo. Je li taj vaš amidžić nastavnik metodičar? Poslanik: Nije amidžić nego dajdžić, i nije moj nego od zave mi u amidžinice. Znam da je završio neki fakultet po pobočnoj liniji, al jedini nam on u familiji nije zaposlen, pa ja ne bi glaso za ovaj zakon ako je diskriminatoran po našu nezaposlenu omladinu.

## Marža

Poslaničko pitanje:

Poštovana predsjedateljice, poštovani premijeru, ministre, U članu 2. (*Utvrdjivanje cijene*) u tački (5), stoji:

“Prilikom utvrđivanja najviše cijene udžbenika i pripadajućih dopunskih nastavnih sredstava Komisija odluku temelji na zbiru prosječnih troškova izrade udžbenika i pripadajućih dopunskih nastavnih sredstava uvećanom za najviši iznos marže izdavača.”

Mene zanima hoće li cijena biti odštampana na udžbeniku?

Ministar: To je regulisano članom 30, u kojem stoji:

“(2) Korice udžbenika se štampaju na papiru, minimalne kvalitete kunzdruk papira, minimalne gramature 250 g/m<sup>2</sup>, a maksimalne 300 g/m<sup>2</sup>. Korice moraju biti lakirane ili plastificirane.”

Drugi poslanik: Ako sam dobro razumio član 30, format udžbenika će biti kvadratni metar?

Ministar: Format nije preciziran, ali je precizirana veličina slova i tip. Evo, u članu 29, stav (3) lijepo piše: “Tip slova, naslovi tema, podnaslovi tema i nastavne jedinice trebaju biti tako dizajnirani da čine slojevitost nastavne građe.”

Prvi poslanik: Znači, nastavne jedinice treba dizajnirati da čine slojevitost nastavne građe? To je jasno, ali niste mi odgovorili hoće li cijena biti odštampana na koricama.

Ministar: Neće, jer je članom 23. (Korekcija cijene udžbenika i pripadajućih dopunskih nastavnih sredstava) predviđeno da

“(1) Cijena udžbenika i pripadajućih dopunskih nastavnih sredstava se za vrijeme dok traje obaveza upotrebe može mijenjati za godišnju stopu inflacije koju objavljuje organ nadležan za statistiku.

(2) Cijena se može mijenjati i u slučaju pojave objektivnih tržišnih okolnosti koje direktno utiču na promjene troškova.”

Treći poslanik: Šta su objektivne tržišne okolnosti za već odštampane udžbenike?

Premijer: Dajte, gospodo, nećemo ovako do prekosutra. Imamo još tačaka dnevnog reda.

## **Štampajmo domaće**

Poslaničko pitanje:

Poštovana predsjedateljice, poštovani premijeru, ministre, Članom 19. (*Štampanje i dostavljanje udžbenika*), stav (3) predviđeno je sljedeće:

“Udžbenici se štampaju u Bosni i Hercegovini, osim udžbenika stranih jezika i onih za koje se utvrdi da se ne mogu štampati u Bosni i Hercegovini koji mogu biti štampani i u inostranstvu.”



Ministarstvo je vrlo precizno propisalo tehničke karakteristike štampanja udžbenika i, prema tome, nejasno je šta može biti povod da se utvrđuje može li se udžbenik ili ne može štampati u BiH.

Premijer: To nije pitanje, nego konstatacija. Idemo dalje.

Poslanik: Pa evo, u formi pitanja: Koja je budala sročila rečenicu *Udžbenici se štampaju u Bosni i Hercegovini, osim (...) onih za koje se utvrdi da se ne mogu štampati u Bosni i Hercegovini koji mogu biti štampani i u inostranstvu?*

Premijer: Nacrt potpisuje Predsjedateljica, neka ona odgovori.

Predsjedateljica: Šta, nisam slušala...



## NASILJE KAO MJERA ŠTEDNJE

Dokument upućen Sindikatu prosvjetnih radnika (a s kojim su upoznati i neki direktori škola) bez zaglavlja, s datumom u potpisu – Sarajevo, 09.05.2015. godine i s potpisom – PREMIJER – poslan iz kantonalnog ministarstva obrazovanja, ima tri i po reda dugačak naslov:

PROGRAM MJERA RACIONALIZACIJE BUDŽETA MINISTARSTVA ZA OBRAZOVANJE, NAUKU I MLADE KANTONA SARAJEVO U CILJU UNAPRJEĐENJA KVALITETA NASTAVNOG PROCESA I SUKCESIVNE ISPLATE TUŽBI UPOSLENIKA OSNOVNOG I SREDNJEG OBRAZOVANJA.

Dokument je napisan oficirski bahato, s ciljem da bez dobre argumentacije najavi i opravda administrativno nasilje koje KANTONALNA vlada ima namjeru izvršiti

nad obrazovanjem. Ukratko, ako ste glasali za obećanih 100.000 radnih mjesta,<sup>49</sup> a prosvjetni ste radnik ili ste završili fakultet nastavničkog smjera ili još studirate, glasali ste za to da ostanete bez posla, da za isti novac radite više ili da se ne zaposlite u narednih nekoliko godina.

Vlada to, naravno, ne kaže tako. Nego uvijeno, svaljujući krivicu na same prosvjetne radnike, one koji su morali tužbama i preko suda naplatiti zarađeni novac:

“U nastojanju da očuva stabilnost i likvidnost budžeta, a s ciljem smanjenja i racionalizacije svih troškova, te prevazilaženja problema tužbi uposlenika osnovnog i srednjeg obrazovanja...”

Drugim riječima, ljudi će izgubiti poslove zbog svojih kolega, koji su zbog loših odluka ministarstva bili prinuđeni tužbama naplaćivati zarađeno. A ne zbog toga što se godinama obrazovanjem niko ozbiljno ne bavi i što garniture jednako nesposobnih političara, smjenjujući se na dobro i redovno plaćenim mandatima, nemaju konstruktivna rješenja.

Ne pominjući vlastitu odgovornost, vladajuće stranke obrazlažu stezanje kaiša “opštom ocjenom da je javni sektor u Bosni i Hercegovini predimenzioniran i nefunkcionalan u odnosu na potrebe i mogućnosti privrede i građana koji ga finansiraju.”

Naravno, mi ne znamo čija je ta *opšta ocjena*. Na koji se to javni sektor odnosi? Ko je i prema kojim standardima zaključio da je obrazovanje nefunkcionalno? Kako

---

49 Misli se na izborno obećanje predsjednika SDA Bakira Izetbegovića iz 2014. godine. Korektnu analizu ispunjenja dao je portal Istinomjer: <https://istinomjer.ba/sta-nakon-100-000-radnih-mjesta/>

velevlažna vlada zamišlja da osnovna škola bude funkcionalna u odnosu na potrebe privrede i građana? Da se radi ušteda skrati sa devet na četiri obavezne godine, nakon kojih bi siromašna djeca mogla s urednim svjedočanstvima četkati cipele zastupnicima i tajkunima? Hoće li ministri i vlastitoj djeci uskratiti sve što planiraju uskratiti siromašnim školama?

Kao ilustraciju loše prakse koju želi da okonča, vlada navodi da se “odluke o prijemu uposlenika donosi autonomno u javnoj ustanovi, dok se sredstva za isplatu plaća uposlenika obezbjeđuju iz budžeta Kantona Sarajevo”.

Hoćemo li na sajtu vlade vidjeti gdje je to tačno urađeno, ko je to tačno uradio? Koje su škole bez valjanog razloga uzimale više para iz kantonalnog budžeta? Koliki je taj iznos?

Vlada dalje tvrdi: “Sistem obrazovanja je jedan od primjera gdje postoji potreba racionalizacije upošljavanja. Broj učenika je sve manji svake školske godine zbog niskog nataliteta, dok broj nastavnika raste, umjesto da opada”.

Koja analiza to pokazuje? Gdje je objavljena? Ko ju je radio? Ovakve se stvari ne mogu lupati tek tako. Broj učenika se ne smanjuje svake školske godine, zadnje tri se povećava, barem tako stoji u tabeli u istom ovom dokumentu: ove školske godine (2015.) upisano je 4432, prošle 4145, pretprošle 4049.

Ali i da nije tako, hoće li mjere štednje, motivisane ovim zanemarljivim razlikama, važiti i za zdravstvo: hoće li se otpuštati pedijatri iz domova zdravlja? Hoće li se smanjivati i broj ministara u vladi, srazmjerno padu nataliteta?

## Konkretne mjere vlade

U obrazloženju planiranih mjera racionalizacije, vlada je nezadovoljna činjenicom da 90% budžeta za obrazovanje odlazi na plate i naknade troškova zaposlenih, pa onda planiranu čistku opravdava i time kako će uštedeni novac uložiti u unapređenje nastave. I opet, nedostaje analiza stanja nastave, iz koje bi se vidjelo kakvo je unapređenje potrebno i koliko će to koštati.

Nego se cijela ova operacija, s teškim ishodom za mnoge aktere, opravdava paušalnim ocjenama, amaterskim čitanjem statistike i rafalanjem fraza.

Da, 90% budžeta odlazi na plate, a one su svejedno i dalje male, tri puta manje od ministarskih, i nerijetko kasne. Umjesto da angažuje resurse koje do sada nije koristila, ili nije dovoljno (roditelje, medije, NVO sektor, Univerzitet), vlada svoju umnost i odlučnost iskazuje baveći se tonerima. Zvuči kao satira, a ne kao zvanično mišljenje s najvišeg mjesta, ova posvećenost uštedi na prevozu: “3.1.1. U postupku priznavanja prava zaposlenika na prevoz, obavezno koristiti daljinar i istog se dosljedno pridržavati.”

Šta ćemo s toplim obrokom? Ne mogu mršavi dobijati isto kao i debeli. Na vagu, svi!!!

Još je smješnija tačka 6. iz dopisa:

“6.3. Kancelarijski i potrošni materijal – Iako su troškovi nabavke kancelarijskog materijala svedeni na najmanju moguću mjeru i dalje insistirati na:

6.3.1. nabavci ograničenih količina neophodnih za funkcionisanje ustanova,

6.3.2. zalihe svesti na minimum,

6.3.3. printati sve akte u 'economodu', koji će omogućiti duplu uštedu u troškovima nabavke tonera, a neznatna je razlika u kvaliteti štampe (manje tamna) i samo izuzetno štampati u 'normal' modu akte koji idu u objavu,

6.3.4. sakupljati stare tonere

6.3.5. stari i upotrijebljeni papir deponovati na određeno mjesto radi prodaje starog papira otkupljivačima.”

Satiričar već zamišlja direktore kako stoje ispred školskih toaleta i nastavnici im dijele po tri lista iz rolne, s napomenom da ih poslije upotrebe odlože na određeno mjesto, radi prodaje otkupljivačima. Iako bi valjalo razmisliti i o tome da se školska kanalizacija nekako preusmjeri u bazene u kojima bi se skupljalo đubrivo za školske farme, na kojima bi nastavnici bez dovoljno norme uzgajali krompir radi prodaje otkupljivačima.

Ali vlada koja svoje kompetencije demonstrira na poznavanju tonera smješnija je od najtužnije satire. Nesposobna da misli dalje od uštede na sijalicama, ona je ozbiljna samo kao prijetnja obrazovanju. (“6.2.2. racionalizirati upotrebu energenata (grijalice, sijalice, uređaje i sl).”)

Ovako taj slon u prodavnici porculana razmišlja:

“Broj nastavnika od školske 2015/2016. godine biće manji zbog sticanja zakonskih uslova za penziju, a oni koji ostanu u radnom odnosu (nastavnom procesu), bit će plaćeni u zavisnosti od rezultata rada i uspjeha njihovih učenika. Tada će početi finansiranje škola prvenstveno na osnovu broja učenika kao kriterija. Samim tim bit će smanjen broj odjeljenja i škola.”

Prevedeno u razumljiv jezik, racionalizacijom se planira povećanje broja djece u odjeljenjima. Tako će se smanjiti broj potrebnih učionica, koje će se onda valjda moći iznajmljivati (otkupljivačima papira?). Nastavnici će raditi više, za isti ili manji novac, sretni što ga uopšte dobijaju, što nisu i sami izvršili kao skupljači korištenih rolni tariguza. Hoće li i policijske stanice biti finansirane na isti način: prema broju privedenih? Je li količina mjerilo kvaliteta, u poslovima od javnog interesa? Hoće li i ljekari biti plaćeni prema broju pacijenata? Po formuli: kraći pregledi, više pacijenata, veća plata? Jesmo li zaista glasali za ljude koji ovako otvoreno i bešćutno računaju na biologiju kao na rješenje ekonomskih problema? Je li baš tako rečeno na izborima – da budućnost prosvjete zavisi od brzine starenja prosvjetnih radnika?

## **Do 5. jula moraju biti urađene liste tehnoloških viškova**

Kao da se igraju piljaka, a ne da odlučuju o ljudskim egzistencijama, ovako u vladi planiraju i obrazlažu uštede:

“Ukidanje ‘matičnih’ i pretvaranje u područne svih škola koje imaju mali broj učenika. Izvršiti spajanje (fuziju) svih osnovnih škola koje ne ispunjavaju uslove utvrđene standardom (min. 18 odjeljenja). Na taj način se smanjuje administracija i dva menadžmenta spajaju u jedan. Osim toga, udruživanjem odjeljenja sa malim brojem učenika u ovim školama pojavljuje se višak nastavnog osoblja, kao i višak administracije i pomoćnog osoblja i istovremeno smanjuju troškovi.



Višak radnog prostora, osiguran kroz ovu mjeru racionilizacije, treba koristiti za iznajmljivanje i sticanje finansijske dobiti.”

Imamo li računicu koliko bi se novca uštedjelo ukidanjem Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke? Otpuštanjem federalnog ministra, naprimjer, sačuvala bi se tri radna mjesta učitelja. A iznajmljivanjem njegovog kabineta stekla bi se, s obzirom na položaj i kvadraturu, pristojna finansijska dobit. Jer, ako je stvarno cilj ušteda u obrazovanju otpuštanjem viška administracije, onda bi se trebalo krenuti od te stranačke firme.

Međutim, suština plana racionalizacije svodi se na ovo: Ministarstvo treba da plati dug po osnovu tužbi prosvjetnih radnika i ono će potreban novac sakupiti uskraćujući ga prosvjetnim radnicima:

“Mjerama racionalizacije u budžetu resornog ministarstva pojavio bi se suficit 10 miliona KM. Ostvareni suficit bi se koristio isključivo za potrebe resornog ministarstva, prije svega isplate pravosnažnih presuda i na unapređivanje kvaliteta odgojno-obrazovnih procesa u školama Kantona Sarajevo.”

Kojeg kvaliteta? Šta je za vladu kvalitet u obrazovanju? Kako će se unaprijediti kvalitet ako će se unazaditi nastavnik? U šta će biti uloženi suficit? U labaviji tretman tonera i sijalica ili u kupovinu loših udžbenika ili u kvazistručno usavršavanje učitelja ili u štampanje prigrupnih materijala za eksternu maturu<sup>50</sup>?

---

50 Vidi o tome: Ibrahimović, *Eksperiment koji se oteo kontroli*, <https://skolegijum.ba/tekst/print/642> i; *Rođendan ministrovog siročeta*, <http://www.skolegijum.ba/>

Nije *kvalitet* cilj ovog nasilja obrazloženog potrebama štednje. Nego pokoravanje prosvjetnih radnika i stranačko preuzimanje kontrole nad obrazovnim procesom.

Zato se problemu i pristupa ovako: nasilno i bahato, gordijevski, bez argumenata, bez analiza, bez empatije, bez razumijevanja, bez vizije. Valjda su podijeljene sve nekretnine u kantonu i privatizovani svi zdravi resori u privredi, pa evo sada dolazi red i na javni sektor. A u njemu škola, uz računicu da će ljudi koji je završe, takvu nikakvu, biti jeftini, jednom kad i oni postanu roba široke potrošnje. Osim povlaštene manjine pod zaštitom partijskih mafija.

*Do 5. jula moraju biti urađene liste tehnoloških viškova, kako bi zaposlenici sa liste bili adekvatno zbrinuti*, kaže se u dopisu, odrješito.

Tu je sada na potezu sindikat. Hoće li klepiti ušima i napraviti dil sa stranačkim igračima (što bi bila potvrda da ga vode ljudi i sami u istom timu) ili će na svojim zastavama umjesto *Zimnica* ispisati *Solidarnost*? Ne samo sa kolegama koji će ostati bez posla, nego i s đacima koji će ostati bez učitelja.

A pod tu bi zastavu onda morali stati i roditelji, ukoliko ne žele da bagra nezalica određuje cijenu njihovoj djeci.

Plaćajući škole po broju učenika.

---

[tekst/index/572/rodjendan-ministrovog-siroceta](https://www.skolegijum.ba/tekst/index/572/rodjendan-ministrovog-siroceta); i *Ponavljanje razreda – četvrti put*, <https://www.skolegijum.ba/tekst/index/1000/ponavljanje-razreda-cetvrti-put>.

# ŠKOLOPOVLUK

## **Sila nezakona**

Ukupna vrijednost netransparentno i po svemu sudeći kriminalno utrošenog budžetskog novca u sarajevskom kantonalnom ministarstvu obrazovanja dostiže milionski iznos. Bilo da se radi o skijama, sistemima za vatrodojavu, golovima za mali nogomet ili obrazovne platforme,<sup>51</sup> činje-

---

51 Radi se o aferama za mandata ministra Elvira Kazazovića vezanim za javne nabavke. U vezi sa nabavkom skija za tzv. zimsku školu skijanja, za osnovne škole u Kantonu Sarajevo, ministar(stvo) je dogovorilo unaprijed kupovinu od Intersporta, za oko pola miliona maraka. Da bi izbjeglo raspisivanje tendera i rizik da se pojavi bolji ponuđač, ministar(stvo) je naredilo direktorima da svaka škola posebno napravi ugovor sa Intersportom, za sumu simbolično manju od 7.000 maraka, što je granica do koje se javne nabavke mogu ugovarati direktnim sporazumom. Naređenje (od 28.12.2017.) glasi:

---

“U skladu s telefonskim razgovorom i uputama i ovim putem Vas obavještavamo da je potrebno sljedeće:

- ispuniti potrebne podatke vezane za Vašu školu u dostavljeni draft ugovora za nabavku sportske opreme
- direktor/ica potpisati i ovjeriti isti u četiri primjerka
- potpisane ugovore je potrebno odnijeti u Intersport – Merkator (Ložionička 16), sutra (29.12.2017) od 8.30h kako bi direktorica Intersporta potpisala iste.

S Poštovanjem,

Vlada Kantona Sarajevo

Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade”

Bez potpisa. Bjelodano je da škole i direktori nisu bili samostalni ugovarači, i očito nisu učestvovali u pregovaranju, a nisi imali ni adekvatne školske pravilnike da izvrše ovu naredbu. Ministar Kazazović je objasnio, u Avazu (16. januara) da “zbog brzine isporuke opreme, Ministarstvo je sklopilo ugovor s firmom Intersport, jer jedini imaju fabriku”. U bazi podataka javnih nabavki BiH, nema ni Intersporta kao ponuđača, ni Ministarstva obrazovanja u Vladi Kantona Sarajevo kao kupca. Prije bi se moglo reći da je sklopljen *dogovor*, mimo zakonskih procedura. Kazazović je za Avaz izjavio da se skije kupuju novcem koji se “pojavio [kao] višak sredstava pred kraj godine”. (Višak od čega?) Prema dostupnoj dokumentaciji, novac je prebačen sa računa Ministarstva privrede, sa stavki sa razvoj poljoprivrede i male privrede, u iznosu od 400.000 KM.

Na sličan način nabavljeni su sistemi za protupožarnu zaštitu za sve srednje i osnovne škole u Kantonu Sarajevo, nakon što su u okviru racionalizacije otpušteni, prenzionisani ili prebačeni na druga mjesta noćni čuvari. Kupovina nije bila u planu nabavki i nije raspisan tender. Ministarstvo je pozvalo direktora preduzeća *Supernova* na sastanak Aktiva direktora škola, predstavilo im njihovu ponudu, a predstavnici tog preduzeća kasnije su obišli škole i s direktorima potpisali ugovore o isporuci, ali na iznos koji je, pogađate, simbolično manji od 7.000 KM.

Škole, njih oko 70, obišao je i Nermin Hadžić, direktor kompanije Tree D One d.o.o., osnivača obrazovne platforme osnovna.ba. Osnovna.ba omogućava učenicima samostalno učenje preko kompjutera, na sadržajima koje su (prema izjavi direktora) kreirali timovi profesora i profesorica za svaki predmet pojedinačno, prema “dostupnim i odobrenim knjigama koje škole koriste u svim kantonima FBiH i u RS-u”. Za platformu je naknadno dokazano da sadrži veliki broj materijalnih grešaka, da su zadaci prepisani, da su rješenja netačna, da su metodički loša a sam interfejs stranice očajan. Za tu su se platformu posebno zalagali ključni ljudi opozicije, Predrag Kojović (Naša stranka) i Dino Konaković (Narod i

nice ukazuju na to da vladajuća koalicija (čini se da je nebitno da li *pozicija* ili *opozicija*) koristi javno obrazovanje kao resurs iz kojeg preusmjerava novac u privatne džepove (stranačkih, ličnih ili poslovnih prijatelja?) a na štetu kvaliteta nastavnog procesa.

Nažalost, prećutna saglasnost proteže se i dalje od skupštinske većine – na direktore škola, a onda i na same nastavnike. Najbolji primjer za duboku moralnu krizu obrazovnog sistema je nabavka opreme za tzv. *školu skijanja*. Ukupno 65 direktora škola je dobilo nezakonit nalog da potpiše ugovor sa firmom Intersport i svi do jednog su to učinili; niko, niti jedan, slovima nula, cifrom 0, nije se

---

pravda, prethodno SDA). Platforma je bila i jedan od razloga ostavke ministrice Zinete Bogunić, koja je za TV N1 izjavila da su ona i Konaković *poseban raskorak imali oko informatičke platforme Osnovna.ba*:

“Predsjedavajući je dovodio dvojicu prijatelja da mi pokažu kako funkcioniра ta platforma i insistirao da se što prije kupi. Međutim, u konsultaciji sa informatičkim ekspertima sa Univerzitetsko-informatičkog centra sa Elektrotehničkog fakulteta te sa Prirodno-matematičkog fakulteta, odustala sam od te kupovine. Eksperti su naglasili da je ta opcija preskupa, pola miliona maraka. Pored toga, ako bismo kupovali takvu platformu, insistirala sam na javnom pozivu za nabavku na koji bi se mogli javiti i drugi ponuđači što je zakonska obaveza. Konaković nije bio raspoložen za objavu javnog poziva, ali nakon mog insistiranja tražio je prije objave poziva javne nabavke da on pročitа i eventualno korigira tekst.”

Najzad, u vezi s nabavkom golova za rukomet i mali fudbal, a nakon nekoliko nesreća na školskim igralištima vezanim za zastarjelu opremu, Ministarstvo je četiri puta raspisivalo tender. Tri su obarana zbog nezakonito postavljenih uslova. U prvom je osim toga traženo 96 golova za oko 136.000 KM s PDV-om, a na kraju je za istu sumu kupljeno 45, čija je realna cijena od 900 do 1.000 KM plus PDV. Izabrana je najskuplja ponuda.

Vidi naslove na [www.skolegijum.ba](http://www.skolegijum.ba): *Slalom kroz zakon, Usitni, pa kupi, Platforma osnovna.ba opet tema, Kupili 45, a mogli 96 golova*.

obratio inspekciji ili medijima, braneći na taj način ugled škole, lični i profesionalni integritet!

Prvi ljudi javnih ustanova, u kojima se manje-više cjelokupna dječija populacija glavnog grada Bosne i Hercegovine obrazuje i **odgaja**, dalo je primjer kako se treba postaviti prema sili nezakona: sluganski i poslušnički. Nakon što je afera objelodanjena, većina je ostala nijema, nezainteresovana za pitanja koliko je do kraja zime skija zaista isporučeno školama, kako je novac preusmjeren u nekakvu *školu skijanja*, zašto su tako lako i tako brzo pristali da budu potrčci osobi nedorasloj ugledu i odgovornosti ministra obrazovanja.

Od tih se pitanja, međutim, ne može odustati. Svaki od tih direktora se svakodnevno, u složenom poslu rukovođenja školom, poziva na zakon. S kojim pravom sada oni mogu tražiti od nastavnika, roditelja i đaka da ga poštuju, ako sami to nisu učinili, kad su mogli, trebali i morali? Kakav je prilog odgoju djece ćutanje pred samovoljom nadređenih? Da li je cijena njihovog direktorovanja pristanak da interes stranke bude ispred dobrobiti đaka? Vrijedi li zaista par Intersportovih skija više od asistenta u inkluzivnoj nastavi? Je li šarlatanska stranica *osnovna.ba* bolje rješenje od nastavnicima pristojno plaćene dopunske nastave? Zar se zaista sve važno što djeca u sarajevskim školama na kraju 21. vijeka trebaju znati može sažeti u nekoliko narodnih *mudrosti*: Pokornu glavu sablja ne siječe... Kad si u kolu, valja igrati... Junakova majka prva zaplače... Jezik parla, a guzica plaća... Koga zmija ujede, guštera se boji... Nemoj pa se ne boj?

## Koeficijent 50

Neka od pomenutih pitanja postavljena su ministru u skupštini. Naime, zastupnik Mario Vukasović je na 40. radnoj sjednici Skupštine Kantona Sarajevo, održanoj 4. aprila 2018. godine, u okviru tačke dnevnog reda *Poslanička pitanja, inicijative i odgovori*, a u skladu sa Poslovnikom Skupštine Kantona Sarajevo, postavio zastupničko pitanje:

- “1. Nakon što je preduzeće Eding telecom u posljednje dvije godine dobilo posao vrijedan 2 miliona KM u dvije godine za projekat elektronskih učionica, a zatim i licencu od Ministarstva za oblast obrazovanja odraslih, sada su dobili i posao obuke nastavnika iz informatike za prvi i drugi razred u vrijednosti od 200.000 KM. Koja je referenca na osnovu koje je baš ova kompanija odabrana, da se njima baš dodijeli toliki novac, s obzirom na to da su osnovani prošle godine?
2. Zašto nisu objedinjene sve nabavke iz oblasti vatrodajave i nabavke opreme za skijanje nego je Ministarstvo novac posebno prebacivalo svakoj školi i na taj način izbjeglo tendersku proceduru?
3. Zašto je Ministarstvo kod nabavke golova izabralo najskuplju ponudu i za 136.000 KM nabavilo 45 umjesto planiranih 96 golova, kolika je bila prvobitna ponuda?”

Odgovori ministra Elvira Kazazovića slijede u sloumoušnu.

- “1. (Zahvaljujem, predsjedavajuća, i koristim priliku da vas sve pozdravim, kao i gledaoce kraj malih ekrana.) Želim da odgovorim na pitanja uvaženog zastupnika Maria Vukasovića koja se

odnose na problematiziranje određenog dijela javnih nabavki u sektoru za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo.”

Ukupno 42 riječi, ništa konkretno. Izjava *želim da odgovorim* je suvišna. Ministrova je *obaveza* da odgovori.

“2. Napraviću kratki uvod: obzirom da dolaskom nove Vlade, što se tiče resora obrazovanja, napravili smo velike reforme, hrabro, istrajno i odlučno, u cilju da promijenimo dosadašnji sistem koji nije bio funkcionalan, prije svega u resoru obrazovanja i tako, ne povećavajući budžet resornog ministarstva, uspjeli smo da jednim racionalnim pristupom, koji je nekad bio i dosta ambiciozan od strane nas, zaustavili te negativne procese i negativne interesne grupe i ostvarili višak vrijednosti i na taj način te vrijednosti uložili u opremanje, u infrastrukturu škola, u osiguranje škola i sve ostale.”

Ukupno 90 riječi.

Još uvijek nema odgovora na pitanje. Tvrdnja da su napravljene velike reforme nije tačna. Tema nije u vezi sa postavljenim pitanjem. Ne postoje analize *funkcionalnosti dosadašnjeg sistema*, pa je i taj dio izjave proizvoljan i kao takav nebitan. Drugi dio rečenice je konfuzan. Ministar obrazovanja očigledno nije u stanju sastaviti složeniju rečenicu. I dalje ne znamo: šta su bili negativni procesi, šta je ambicioznost u racionalnom pristupu, ko čini negativne interesne grupe (i šta je njihov interes?), kako je ostvaren *višak vrijednosti*, šta je višak vrijednosti, i od čega, u obrazovanju, koliki je on tačno bio i gdje se tačno uložio. Bez svih ovih detalja, iskaz je, još jednom, proizvoljan, dakle nebitan, i suvišan.



“3. Na taj način smo stekli jako puno neprijatelja, znači tih interesnih grupa koje pokušavaju na bilo koji način da ospore taj naš uspjeh problematizirajući, uglavnom kod javnih nabavki, one najznačajnije naše projekte koje je javnost prihvatila sa oduševljenjem.”

Ukupno 38 riječi.

Tvrđnja da je javnost prihvatila najznačajnije projekte s oduševljenjem je također proizvoljna. Ministarstvo nije radilo istraživanja javnog mnijenja na tu temu.

Ministar svoj proizvoljni utisak o radu (svog) ministarstva, nepotkrijepljen relevantnim činjenicama, nevezan za temu, sada namjerava povezati s temom, tako što pitanje zastupnika dovodi u vezu sa *interesnim grupama* koje se protive: a) reformama, b) opremanju škola, c) osiguranju škola, d) izgradnji infrastrukture. Insinuira da je i zastupnik Vukasović dio te interesne grupe. I dalje ne znamo koje niti koji su njeni motivi za destrukciju obrazovanja.

“4. (Prvo pitanje se odnosilo na *nabavku i opremanje elektronskih učionica*.) Uvaženi zastupniče Vukasović, jednoglasno ste donijeli budžet u kojem jedna od stavki budžeta resora za obrazovanje, nauku i mlade je bila i elektronske učionice.”

Ukupno 34 riječi.

Činjenica da je budžet donesen jednoglasno nema nikakve veze s pitanjem kako je nabavka izvršena. I ponovo nebitno. Pominjanjem zastupnika i korištenjem množine, uz *jednoglasno*, odgovornost se želi prebaciti na Skupštinu.

“5. Procedura nalaže da se formira komisija za javne nabavke. Komisiju za javne nabavke čine eksperti iz Kantona, ne samo iz resora, nego iz

Kantona koji su na raspolaganju i ta komisija ima zadatak da izvrši javnu nabavku i to je jedan proces u kojem svi oni koji imaju ambicije da apliciraju imaju mogućnost da utiču i na tendersku dokumentaciju, da se žale Agenciji za javne nabavke u svim procesima te javne nabavke.”

Ukupno 72 riječi.

Pitanje je bilo, podsjetimo se: koje su reference kompanije kojoj su dodijeljena sredstva. Ministar ovdje drži lekciju, smušeno i nejasno, o proceduri, koja je poznata, propisana i koju zastupnici znaju. Po svemu sudeći, ministar se obraća TV gledaocima, koje želi uvjeriti u zakonitost i korisnost svoga rada. Cijeli iskaz je, međutim, ponovo nerelevantan. Saberimo: 348 riječi do sada, a još nema odgovora ni na prvo od tri pitanja.

“6. U ovom slučaju ste spomenuli konzorcij koji je uspio da prođe i da realizuje ovaj projekat u kojem se nalaze, mislim da su dvije firme kao konzorcij, da su prošle kod nabavke elektronskih učionica i poslije to povezujete sa da je jedna od tih firmi, to jest jedan od vlasnika te firme, kasnije, takođe po zakonu o obrazovanju odraslih, to je prvi zakon koji ste jednoglasno donijeli kao Skupština, i koji je jako značajan zakon da uredi oblast obrazovanja odraslih, rekli ste da jedan od tih firmi, od osnivača, je kasnije osnivač jednog centra za obrazovanje odraslih, a to je prvi centar koji je registrovan u Kantonu Sarajevu.”

Ukupno 109 riječi.

Zastupnik Vukasović nije pominjao konzorcij, nije pominjao nikakve firme, nije pominjao vlasnika firme. Još

uvijek nema odgovora na pitanje. Ponovo se odgovornost prebacuje na Skupštinu (*prvi zakon koji ste jednoglasno donijeli...*). Pitanje se odnosilo na firmu Eding telecom. Iz 109 riječi ministra nije jasno ko je *konzorcij*, koliko firmi je umiješano, ko je čemu i čega osnivač, o kakvom se centru radi... Ponovo elementarna nesposobnost da se sastavi jasna izjavna rečenica i odgovori jasno na postavljeno pitanje.

“7. I problem se javlja kada kod javnih nabavki taj centar kao prva osnovana organizacija, dobiva prvu javnu nabavku za edukaciju nastavnika, to jest učiteljica informatike jer smo uveli nastavni predmet informatiku od prvog razreda, kada Elektrotehnički fakultet nije konkurentan.”

Ukupno 39 riječi.

Kakav se problem javlja? Ministar zastupničko pitanje doživljava kao problem? Ali, najzad, naziremo nešto nalik odgovoru. Neki je novoosnovani centar (privatna firma) dobio posao da obrazuje učiteljice, iz oblasti kojom se bavi Elektrotehnički (javni) fakultet. Razlog: ETF nije konkurentan. Zašto nije? Ne znamo.

“8. Moram da kažem da je moja obaveza, kao i resornog Ministarstva, da poštujemo zakon i da smo mi molili kolege sa ETF-a da se registruju za oblast obrazovanja odraslih jer na drugi način nemaju mogućnost da prođu, nisu uopšte u mogućnosti da budu ravnopravni i da na taj način ostvare javnu nabavku kod obrazovanja odraslih.”

Ukupno 56 riječi.

Dakle, ETF nije konkurentan jer nije registrovan, po zakonu, koji je donesen nedavno i vrlo vjerovatno s ciljem

da se angažuje privatni sektor. Odgovor na pitanje, kakve reference ima firma osnovana prije godinu dana, glasi: jer jedina ona ispunjava uslove Zakona o obrazovanju odraslih. Ukupno: 8 riječi.

“9. (Sljedeće pitanje odnosi se na nabavka vatroopreme). Znači, mi smo kao resorno ministarstvo opredijelili se da praksu noćnih čuvara koja je postojala 15 godina i koja nas je koštala na godišnjem nivou skoro 5 miliona maraka zaustavimo i da napravimo ogromne uštede i da škole opremimo vatrodojavom, alarmnom dojavom i nadzorom i na taj način ostvarimo mogućnost za osiguranje škola i ušli smo u projekat osiguranja škola gdje se ovom prilikom problematizira nabavka vatrodojave kada, a sada moram spomenuti i način trezorskog poslovanja, kada mi imamo plan nabavki u toku godine, međutim, na kraju kalendarske godine sva sredstva koja nisu utrošena kroz projekte, gdje nisu uspjele se sprovesti javne nabavke, idu na saniranje deficita, stav ove Vlade je bio da se ne bavi isključivo saniranjem deficita koji je napravila prethodna vlada, već da pokuša da realizuje jako značajne projekte za sve resore.”

Ukupno 143 riječi.

Ministar govori o uštedi na noćnim čuvarima: oni su otpušteni, a umjesto njih je uveden sistem vatrodojave i protivpožarnog osiguranja (od materijalne štete?) škola. Kolike su te uštede: ne znamo; da li je proces završen: ne znamo. Ali znamo da nije odgovor na pitanje:

*Zašto nisu objedinjene sve nabavke iz oblasti, čime se zaobišla tenderska procedura?*

U drugom dijelu rečenice spominje politiku vlade prema deficitu prethodne vlade. Ovdje se odgovornost prebacuje na prethodnu vladu, koja je stvorila neki deficit, a koji se ranije rješavao na račun neuspješnih javnih nabavki. To je nova tema i nema veze s pitanjem, a iz konfuzne rečenice svejedno ne znamo ništa više: ni da li se i kako deficit sada rješava, koji su značajni projekti, ko i kako odlučuje o toj *značajnosti*, na koje se resore misli. Problematizira se i trezorsko poslovanje, i to nejasno: šta nije uredu s trezorskim poslovanjem?

“10. U ovom slučaju, obzirom da smo imali veliki broj inspekcijskih prijava zbog čega škole u Kantonu Sarajevo nemaju *vatrodojavu*, opredijelili smo se da dio sredstava direktno preusmjerimo, znači, to je bila odluka, a mogu povezati i *skijanja* odmah, odluka Vlade i kod skijanja kada dio neutrošenih sredstava preraspoređuje na škole u cilju da se realizuju ovi projekti, da se stvore normalni uslovi za funkcionisanje škola.”

Ukupno 65 riječi.

I nema odgovora na pitanje zašto se izbjegla tenderska procedura. A za skije, odgovornost je prebačena na Vladu. Pri tome, kupovina skija nema nikakve veze s *normalnim funkcionisanjem škola*. Nismo dobili odgovor i sada bi se ovim pitanjem (izigravanje zakona) moralo baviti tužilaštvo.

“11. Koristim priliku da čestitam, često me zastupnik Sejo Bukva pita zbog čega ne spomenem, znači, na inicijativu zastupnika Seje Bukve i na vaše prihvatanje i na veliko prihvatanje Vlade, realizovali smo jedan *istorijski projekat*, to je *škola skijanja*, gdje ponovo pojedinci, a znamo o kojim

se portalima radi, pokušavaju da problematiziraju javnu nabavku skija gdje se Vlada opredijelila da sredstva prebaci školama i da škole direktno nabave opremu i da na taj način preko 4000 učenika nauči vještinu skijanja.”

Ukupno 80 riječi.

Postavljeno pitanje Ministar koristi kao priliku da čestita. Kome? Sebi ili zastupniku Bukvi. Pri tome, projekat nije dovršen, nikada nije bio razrađen i predstavljen. I ovdje se odgovornost prebacuje na Vladu (*Vlada se opredijelila da sredstva prebaci...*). Odgovor bi onda bio: Ministarstvo nije provelo zakonsku proceduru jer je Vlada riješila da sredstva podijeli na drugi način? Dovoljno je bilo i 15 riječi, iako taj odgovor ne bi bio dovoljan. Ko je u Vladi tako odlučio? Ko je izabrao Intersport i njemu mimo tendera prebacio pola miliona?

Ponovo se pominju neprijatelji, portali i pojedinci, koji problematiziraju rad ministarstva. TV gledaoci bi trebalo da zaključe da problema u radu nema, da je sve urađeno po zakonu, a da je zastupničko pitanje rezultat kampanje koja se u medijima vodi protiv ministra i Ministarstva. Insinuiru se, ponovo, da su zastupnička pitanja postavljena zlonamjerno.

“12. (I zadnja nabavka koju takođe pominjete je nabavka sigurnosnih golova.) Nakon nemilog događaja koji se desio na Dobrinji kada je stradao dječak zbog loše opreme, tada ovih golova, Federalno ministarstvo se opredijelilo da izdvoji dio značajnih sredstava za sve škole na području BiH u cilju da se počne nabavljati ta sigurnosna oprema, znači sigurnosni golovi koji su

licencirani u EU i mi smo dobili dio sredstava i krenuli u tu javnu nabavku.”

Ukupno 73 riječi.

Počinje se istorijatom, ali ponovo konfuznom rečenicom, bez jasnije uzročno-posljedične veze među događajima: a) nemio događaj (pogibija dječaka); b) investicija Federalnog ministarstva; c) kretanje u javnu nabavku.

Ne zaboravimo: Pitanje je bilo *zašto je Ministarstvo kod nabavke golova izabralo najskuplju ponudu i za 136.000 KM nabavilo 45 umjesto planiranih 96 golova, kolika je bila prvobitna ponuda?*

“13. Imali smo tri pokušaja gdje nikada se nije, a nije bio uslov najniža cijena, već da se zadovolje certifikati koje je predvidjelo Federalno ministarstvo, aplicirali smo i tek u četvrtom pokušaju pojavljuje se firma sa tim certifikatima koja je ostvarila javnu nabavku.”

Ukupno 42 riječi.

I dalje istorijat, bez konkretnog odgovora. Iz rečenice se naslućuje da u prva tri pokušaja nijedna ponuda nije imala certifikat o sigurnosti. Ministar *provlači* kroz odgovor da uslov nije najniža cijena nego certifikat, što je samo polovično tačno. Uslovi koji se ne isključuju su i najniža cijena i certifikat!

“14. Mi smo insistirali da se ovo ponavlja iz razloga što bi bili poslije, ako bi se desio neki nesretni slučaj, rekli bi evo imali ste sredstva, imali ste sve, niste nikada to realizovali, vratili ste sredstva Federalnom ministarstvu i zbog toga smo bili istrajni i hvala bogu da smo ovaj uspjeti sprovesti tu javnu nabavku gdje nam se problematizira da

je jedna firma odbijena zbog niske cijene, a to je, kako me je komisija upoznala, po Zakonu o javnim nabavkama.”

Ukupno 80 riječi.

Objašnjava se motiv, iako se on ne dovodi u pitanje. Samovrednuje se rad (*bili smo istrajni*), bez adekvatne analize, osim, indirektno, nadnaravne verifikacije (*hvala bogu*). Odgovor je: Po zakonu ne moramo izabrati najnižu ponudu, pa smo zato izabrali duplo skuplju (13 riječi). Iako arogantan, ovaj se odgovor mora zapamtiti. On otkriva logiku upravljanja obrazovanjem: otpuštaju se radnici da bi se uštedjelo u obrazovanju, a onda se ušteđenim novcem razbacuje, neodgovorno i mimo zakonskih procedura.

“15. Mi smo mogli dati ta sredstva Mašinskoj školi da na praktičnoj nastavi napravi te golove za sve škole u Kantonu Sarajevu, ali tada ne bismo imali taj certifikat i ne bi imali sigurnost da se sutra neće ponovo desiti taj nesretni slučaj. Imali smo čak i jednu prozivku zašto nisu instalirani ti golovi iz razloga što je dio direktora tražio da prođe ovaj zimski period kada bi mogli biti oštećeni, već kad počne realizacija nastave tjelesnog odgoja na vanjskim terenima da se to omogući da se instaliraju po neophodnim standardima.”

Ukupno 92 riječi.

Cijeli je dodatak nebitan, jer je već odgovoreno na pitanje. Ali se ovdje pravi motiv –nedomaćinsko, a moguće i koruptivno ponašanje – sakriva (opravdava!) skretanjem pažnje na sigurnost djece.

“16. Evo pokušao sam, možda sam bio malo opširan, ali radi javnosti da imate te informacije kako



naši projekti na koje smo ponosni pokušavaju da se omalovaže, da se stavi nama mrlja u cilju interesa vjerovatno onih koji su povrijeđeni jer smo im uskratili neke novčane benefite i sve ovo što smo uradili. (Hvala.)”

Ukupno 53 riječi.

Ministar i javno priznaje da se u odgovoru obraćao TV gledaocima (radi javnosti), informišući je da su projekti Ministarstva (na koje je ponosan) uredu, a da su postavljena zastupnička pitanja pokušaj omalovažavanja. I ponovo insinuira: a) da iza svega stoji neka neprijateljska grupa čiji je motiv b) osvetnički, pošto ona nije dobila novčane benefite. Ne kaže koja, jer zna da bi odgovarao za klevetu, ukoliko ne bi imao dokaze za to što tvrdi. (Očito ih i nema, jer bi inače to učinio.)

Ministar je odgovorio na dva od tri postavljena pitanja, za šta mu je trebalo 1108 riječi, umjesto 21. (Nazovimo to *koeficijentom 50*. Pedeset riječi umjesto jedne!) Oba odgovora su priznanje da nije poštovao zakon. *Logorejom* je nastojao to prikriti. Odgovarajući, pokazao je nezavidan nivo govornih kompetencija, nesnalaženje u sintaksi, nezavršavanje rečenica, konfuzno mišljenje. Objašnjenje (nipošto opravdanje!) je nepripremljenost, ali prije svega nastojanje da se izbjegne konkretan odgovor.

*Koeficijent 50* je opšteraiširena pojava (dakle, ne samo u Skupštini Sarajevskog kantona) karakteristična za parlamentarni rad koji prate kamere javnih servisa. On ukazuje na:

- a. tendenciju da se istupi koriste u svrhu samopromocije
- b. tendenciju da se sabotira konstruktivan rad, jasnoća iskaza i izbjegne utvrđivanje odgovornosti, skretanjem

pažnje sa bitnog na nebitno ili njenim otupljivanjem, us-pavlivanjem, dugim i nefokusiranim govorenjem  
c. nepostojanje zaštitnih mjera od ovih vrsta zloupotreba  
U vezi s ovim, Skupština bi mogla i morala ustanoviti me-  
hanizme sprečavanja zloupotrebe skupštinskog prostora i  
vremena. Predsjedavajući odnosno predsjedavajuća morali  
bi imati ovlasti da insistiraju na jasnim, kratkim i konkret-  
nim odgovorima na zastupnička pitanja, te da kažnjavaju  
sve koji tu obavezu izbjegavaju. To je od suštinske važnosti,  
za zajednicu koja se smatra demokratskom.

Izbjegavanje ministra obrazovanja da odgovori jasno na  
postavljena pitanja, propuštanje prilike da u skupštini  
objasni ono što nije na sajtu svog ministarstva važan je si-  
gnal i za međunarodnu zajednicu. Ukoliko ovakvo uprav-  
ljanje obrazovnim resursima smatra neprihvatljivim (uz  
opisano nepoštovanje zdravog razuma, logike i elementar-  
ne pristojnosti), onda bi se od njega jasno morala ograditi,  
a svoj angažman u polju obrazovanja definisati i kao jasan  
pritisak na političke strukture da ovakve prakse eliminišu.  
Zastupnik Vukasović tada možda još nije znao za album  
*Skupimo domaće*, inače bi svojim pitanjima dodao i ovo:  
Kako se taj album pojavio 20. februara 2018. u zbornicama  
svih sarajevskih osnovnih škola?

## **Kupujmo domaći Poršte**

Na albumu stoji markica *Kvalitetan proizvod, Proizvedeno  
u Bosni i Hercegovini*. Na listi proizvoda koji se u albumu  
reklamiraju – a kako bi učestvovali u nagradnoj igri od uče-  
nika se očekuje da ih sve kupe – nalaze se smoki, čokolada,

kečap, paštete, hrenovke, zaslađeni sokovi... dakle, sve ono što je pravilnikom o ishrani u školama zabranjeno ili redukovano na *dva puta mjesečno*. Među reklamama u ovom albumu pod znakom *Kupujmo i koristimo domaće* našla se i firma Porsche Sarajevo.

Album nema impresum, ne zna se ko ga je i gdje štampao, ko su stručnjaci, pedagozi i metodičari koji su ga uobličili, ko je odgovoran za sadržaj. Fingirajući didaktičnost, autori su marketinške poruke naslovili sa *Da li ste znali*, koristeći jezik i informacije neprilagođene uzrastu đaka, uz jednolična i neinventivna grafička rješenja.

Ministar Elvir Kazazović i njegov pomoćnik Abid Fejzić, dan kasnije, 21. februara, u razgovoru drugim povodom izjavili su da album nisu vidjeli i da ne znaju da je u školama. Suočen s pitanjem kako je to moguće, kad Zakon izričito zabranjuje *svaki oblik reklame, davanja usluga i prodaju proizvoda drugih pravnih i fizičkih lica bez saglasnosti ministra*, ministar je, priznajući da ne čita sve što potpisuje, jer *toga nekad bude hrpa* na njegovom stolu, pozvao i uključio u razgovor savjetnicu Nihadu Čolić, koja je taj predmet vodila. Ona u cijeloj stvari ne vidi ništa problematično, a nije se ni udubljivala, jer je sve *Kapo dogovorio sa premijerom* (Konakovićem, op. N.V.). Njen je posao bio da *pazi da se ispoštuje pravilnik o ishrani*.

Da li se zaista 27.000 primjeraka nečega može naći u školama uz saglasnost ministra a samo na osnovu dogovora *Kape sa premijerom*? Dosije predmeta u Ministarstvu sastoji se od dva lista. Na prvom, neprotokolisanom, poslanom najvjerojatnije faksom, bez datuma, s potpisom Admira Kape i pečatom Udruženja, stoji (doslovno):

“Predmet: Molba za davanje saglasnosti

Poštovani dr. Kazazović

Obraćamo Vam se sa molbom ispred udruženja Kupumo I koristimo domaće – kvalitetno proizvedeno u BiH da nam izdate saglasnost za realizaciju projekta ‘Upoznajmo BH proizvode’. Projekat planiramo realizovati u školama KS I to među učenicima od prvog do šestog razreda. Planiramo da šampamo album u koji bi djeca lijepa bar kodove BH prizvoda. Projekat ima za cilj da naši učenici razviju svijest o BH artiklima.”

Na ovaj zahtjev odgovoreno je iz Ministarstva 28. novembra 2017. na sljedeći način (i opet, doslovno, tj. sa pravopisnim greškama):

“Predmet: Saglasnost, dostavlja se

Cijenjeni,

Obratili ste se Ministarstvu za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo sa molbom za realizaciju projekta. ‘Upoznajemo BiH proizvode’ u osnovnim školama Kantona Sarajevo, a koji ima za cilj razvijanje svijesti kod naših učenika o artiklima koji se proizvode u našoj domovini.

S obzirom da se radi o promociji bosansko-hercegovačkih proizvoda putem štampanih albuma koje dijelite učenicima, ovim putem Vas obavještavamo da smo **saglasni** sa aktivnostima koje želite provesti ovim Projektom.

Želimo vam puno uspjeha u budućem radu.

S poštovanjem.

Ministar

Elvir Kazazović”

Uz ministrov potpis, na saglasnost koje se ne sjeća, jer dopis nije ni pročitao, stoji i potpis osobe koja je materijal pripremila – Čolić Nihada.

Ministarstvo je, dakle, dalo saglasnost *bjanko*, na materijal koji nije vidjelo, samo zato jer se *radi o promociji bosansko-hercegovačkih proizvoda putem štampanih albuma* koji će se dijeliti učenicima. Nije postavilo niti jedan uslov (npr. da se album dostavi na recenziju, prije distribucije), nije zatražilo dopunske informacije (npr. o kriterijima izbora proizvoda koji će se reklamirati), nije postavilo uslove o didaktičkim standardima koje bi taj materijal morao zadovoljiti. Institucija od koje se očekuje da štiti interese učenika i roditelja, tako što će svoje odluke zasnivati na potpunom uvidu u relevantne činjenice i njihovoj stručnoj obradi i analizi, ovdje se pojavljuje kao instrument jaranskog dogovora. Sloumoušn: Dogovorio Kapo s premijerom, savjetnica poturila ministru na potpis i 27.000 reklama za Porše, kupujemo domaće i kvalitetno osvane jedno jutro u svim sarajevskim školama.

A čips i čokoladice, koje je to isto Ministarstvo stavilo svojim pravilnikom o ishrani na crnu listu, moraju se kupiti ukoliko se želi osvojiti nagrada.

Na web-sajtu *Udruženja Kupujmo i koristimo domaće* – kvalitetno proizvedeno u BiH nema kriterija po kojima se postaje član Udruženja, odnosno opisanih standarda koje proizvod mora zadovoljiti da bi dobio markicu/znak i podršku udruženja. Time se možda može objasniti da se djeci polovni folksvagenovi auti predstavljaju kao domaći proizvod. Admir Kapo, direktor Udruženja Kupujmo i koristimo domaće – kvalitetno proizvedeno u BiH, zamoljen za objašnjenje, odgovara:

“Mi smo poslali upit svim preduzećima, u oko 70 kompanija, i jedini uslov je bio da su njihovi proizvodi stalno dostupni u prodavnicama na području kantona Sarajevo i to u svim prodavnicama. To je oko 70 kompanija. Konkretno DITA-e nema jer su oni ušli u neku svoju vlastitu kampanju i nisu bili zainteresovani.

Neke kompanije su plaćale, neke ne, u zavisnosti od onog što su željeli da vide u ovom našem materijalu, ideja je bila da djeca barem vide kako izgledaju svi ti domaći proizvodi, da ih znaju prepoznati kada ih vide u prodavnici, ali morate znati da je fond nagrada oko 30.000 KM i da smo štampali 27.000 ovih albuma, a sve to treba isfinansirati.”

Na naknadno postavljena pitanja –

Kada je Ministarstvu poslao zahtjev za saglasnost?

Koji su kriteriji Udruženja za dobijanje znaka Kvalitetan proizvod – Proizvedeno u BiH?

Šta određuje jedan artikal kao strani, a šta kao domaći? (Kako se u albumu našao Porše?)

Koje su sve kompanije bile pozvane da učestvuju, po kojem su kriteriju odabrane?

Koliko se od njih tražilo da plate reklamni prostor u albumu? – Kapo je odbio odgovoriti, jer *projekat nije obavezujući za učenike*.

Ni savjetnica Nihada Čolić, čiji se potpis nalazi pored ministrovog, na pitanje kako objašnjava neusklađenost sadržaja albuma sa pravilnikom o ishrani i kako ocjenjuje tačnost tvrdnji u albumu, nije željela odgovoriti. Priliku da objasni svoju ulogu u projektu *neobavezujućem za učenike* izbjegao je i premijer Konaković.

## Oprematizacija

Da li bi, da je ministar obrazovanja u zadnjem mandatu bio profesor doktor fizike umjesto profesor doktor skija-nja, Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo pola miliona maraka dalo za obnovu opservatorije, umjesto što je dalo za kupovinu skija?

Ne bi.

Zašto?

Zato što bi i premijer također morao biti profesor fizike, a ne profesor fizičkog? Možda.

Ali još i više, i prije toga, zato što obnavljanje opservatorije ne bi oduševilo roditelje glasače ni izbliza toliko koliko ih je oduševila kvaziškola skijanjanja. Jer u kumovu slamu njihovi mališani mogu blejati i na monitorima, a biceps i tricepsi se ne mogu razvijati skijanjem po tastaturi i sa džojstikom. Roditeljima glasačima je, barem politika tako vjeruje, a tu politiku ti roditelji svake četiri godine biraju, jasno da žive u vremenu u kojem su mišići važniji od vijuga. Jasno im je i da žive u državi koja nema nikakvu ozbiljnu strategiju ni razvoja ni obrazovanja ni nauke i u kojoj se snalažljivost cijeni više od svakog znanja. Jasno im je da su šanse da djeca odavde odu u svemir kao kosmonauti mnogo manje nego da ostanu ovdje kao konobari (na olimpijskim bori-lištima). A i djedovi im iz duvara šapuću da se svakih 50 godina treba pripremiti na rat, pa je dobro da tijela budućih generacija budu zdrava, za rađanje, ubijanje i umiranje. Najzad, roditelji znaju da se nebo ovdje jasnije vidi kroz plafon bogomolje nego kroz teleskop opservatorije. Zato će opservatorija na Trebeviću izbjeći sudbinu podži-čarne kafane samo ako neki mahniti stranac odbroji pola

miliona za njeno obnavljanje. Nijedan političar ovdje neće inkasirati dovoljan broj roditeljskih glasova ako umjesto, naprimjer, na šarlatansku online platformu usmjeri novac iz budžeta na nekakvo astronomsko društvo. Upravo je to dobitna kombinacija za buduću evropsku farmu radne snage: zdrav propuh u zdravom tijelu. Ali zato će se za svetu kravu informatiku uvijek naći poneki miliončić.

Iskustva roditelja su u tom smislu dragocjena. "Inicijativa za izučavanje informatike od prvog razreda devetogodišnje osnovne škole bila je vijest koja me jako obradovala", piše jedan čitalac Školegijuma.<sup>52</sup>

"Tada sam bio roditelj prvačića. (...) Zamišljao sam kako će taj jedan čas sedmično prvačićima biti interesantan, kako se svaka učionica u samo 45 minuta može pretvoriti u muzej, kino, pozorište, diskoteku... Kako će učiteljice i učitelji obogaćivati sadržaje ostalih nastavnih predmeta i prezentovati najaktuelnije primjere iz prakse, koliko će im se olakšati rad s djecom... (...) Moja kćerka je te godine krenula u prvi razred i svjedok sam kako je, zajedno sa kolegama i kolegicama iz razreda, nestrpljivo čekala čas informatike. Potpuno su se pripremili za sticanje novih znanja, ali i očekivali trenutke za kompjuterske igrice, slagalice, bojanke, novu muziku, smiješna videa i fotografije... Skoro pa dvije školske godine poslije, pozitivna osjećanja djece i iskazano zadovoljstvo roditelja prerasta u zbunjenost, dosadu i otpor, odnosno otvoreno nezadovoljstvo.

---

52 *Ministar Kazazović i 140 elektronskih učionica*, <https://www.skolegijum.ba/tekst/index/1410/ministar-kazazovic-i-140-elektronskih-ucionica>



Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade je, sa zakašnjenjem od dva mjeseca, u novembru te školske godine, kupilo računare, potrebnu opremu i softvere. Isporučili su ih i instalirali u osnovnoj školi moga djeteta, te još drugih 69 škola u Kantonu Sarajevo. Takođe sa zakašnjenjem od dva mjeseca, izmijenili su nastavne planove i programe i pokrenuli su edukaciju učitelja i učiteljica. Najavili su i pripremu udžbenika i/ili radnih sveski za novi predmet, koje nisu realizovali do danas.

Prvo polugodište je brzo prošlo i djeca, valjda zbog navedenih kašnjenja, nisu imala nastavu iz informatike. Roditelji su pak imali tri sastanka o temi kako pripremiti djecu za nastavu. Duže od šest sati (tri puta po dva sata roditeljskih sastanaka), s ostalim roditeljima, slušao sam izlaganja o kvaliteti kupljene opreme, visokim cijenama računara i ormarića za njihovo punjenje, njihovoj velikoj osjetljivosti te kako djecu moramo dobro pripremiti da budu pažljivi u radu na časovima informatike, kojih nije ni bilo. Obaviješteni smo i da ćemo u slučaju kvara opreme izazvanog padom, oštećenjem ili nestručnim korištenjem snositi troškove njihove opravke ili kupovine novih uređaja.

Edukacija nastavnog kadra se nastavila kontinuirano provoditi u drugom polugodištu, ali se konačno i nastava iz informatike počela izvoditi. Jednom sedmično djeca su napamet učila dijelove računara i opreme (monitore, tastature,

miševe, printere, skenere...). Makazama su izrezivali isprintane dijelove računara s A4 papira i lijepili ih u sveske. Crtali su, uz ocjene iz likovnog vaspitanja, dobijene tablete, odnosno računare. Mogli su ih ponekad i upaliti, ali pod strogim nadzorom učiteljica i učitelja. Neka djeca su odmah odbijala rad na računarima, jer su im roditelji zaprijetili da dobro paze kako da rukuju opremom. Skoro svaki čas je započinjao kašnjenjem, jer se čekala nastavnica, odnosno nastavnik informatike iz starijih razreda, da 'pokrenu' opremu... Ni roditeljima ni učenicima nije jasno kako, ali prva školska godina učenja informatike se završila i svi učenici prvačići, bez stvarno stečenog znanja i vještina, dobili su neke zaključene ocjene. Čekao se drugi razred.

Naredne školske godine, odnosno druge godine izvođenja nastave iz predmeta informatika u školi moga djeteta, a pretpostavljam i u ostalih 69 škola u Kantonu Sarajevo, nastavljeno je na isti način kao i godinu ranije. Ponovo je Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade nabavilo opremu, isporučili su i instalirali još 70 kompleta računara, nastavlja se obuka učitelja i učiteljica, još mijenjaju planove i programe, odnosno pripremaju udžbenike... I dalje nastavnici i nastavnice informatike iz starijih razreda startuju računare i opremu za učitelje i učiteljice, opet se kasni sa početkom tog jednog časa informatike sedmično. Djeca su, uz rijetke aktivnosti pisanja slova na tabletima i bojenja geometrijskih oblika na računarima, došla

i do testa provjere znanja, u novembru 2017. Na času informatike, na 'veoma kvalitetnoj i skupo plaćenju računarskoj opremi' je izvedeno testiranje svih učenika i učenica drugog razreda, i to u parovima. Sva pitanja iz testa su bila rješavanje neke vrste rebusa, odnosno na tabletima i platnu za projekciju su izložene riječi i crteži koje treba ispravno spojiti. Tako, na primjer, riječ ZAGRADA i crtež SLONA treba da daju rješenje ZASLON; spoj riječi S NAMA i crtež Disney princeze treba da daju rješenje SVILA... Svaka sličnost s izvedenim testiranjem je namjerna, jer se kao takva i desila. Ako su djeca, u drugom navedenom primjeru, kojim slučajem kao rješenje naveli SNJEŽNA PRINCEZA, i pri tome potpuno tačno napisali tu riječ koristeći se tastaturom računara, rezultat im nije bodovan, odnosno označen je kao netačan...

Nema smisla dužiti dalje s opisivanjem ove agonije, a ne reforme osnovnog obrazovanja u Kantonu Sarajevo, iznositi dodatne primjere izučavanja ENIGMATIKE, a ne INFORMATIKE od prvog razreda osnovne škole, rezultati ove intervencije Ministarstva za obrazovanje, nauku i mlade su stvarno žalosni.

Da zaključim: Djeci je dosadno i sada nerado idu na nastavu informatike; roditelji su potpuno nezadovoljni i ne znaju ni kako se postaviti u cijeloj situaciji i od koga tražiti odgovornost za aktuelni haos; učitelji i učiteljice su u nezavidnom položaju jer implementiraju nečije planove i programe,

pošto u njihovom pripremanju i donošenju navodno i ne učestvuju.

Od Ministarstva nema konkretnijih informacija o efektima ili bar očekivanim rezultatima reforme. Doduše, povremeno mediji prenesu vijesti da je Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo potpisalo nove ugovore o nabavci i isporuci računara i opreme za sve škole u Sarajevu. Tako sam i došao do informacije da je, za opisani i po meni potpuno neuspješan eksperiment uvođenja informatike, do danas utrošeno najmanje 2.211.596,80 KM (dva miliona dvije stotine jedanaest hiljada pet stotina i devedeset šest konvertibilnih maraka i osamdeset konvertibilnih pfeninga). Ovo su javni podaci preuzeti sa web stranice Ministarstva. (...) Neke stvari mi sada mnogo jasnije izgledaju, a u demokratskim društvima bi bile jasne i pravosudnim organima i postale bi predmetom krivičnih procedura. Mislim da se radi o potpuno neefikasnom i nesvrshodnom utrošku javnih budžetskih sredstava, odnosno para nas građana Kantona Sarajevo.”

Sad je prilika i da posegnem za dokumentacijom sa 90. sjednice vlade, održane u jeku godišnjih odmora, 27. jula 2017. Na toj sjednici, pod tačkom 14. data je saglasnost<sup>53</sup>

---

53 Zapisnici sa sjednica nisu javno dostupni. Tvrdnja da je memorandum potpisan zasniva se na činjenici da je projekat uvršten u budžet za narednu godinu. U materijalu za sjednicu predviđen je zaključak ovog sadržaja:

“1. Daje se saglasnost za potpisivanje Memoranduma o razumijevanju između Ministarstva za obrazovanje, nauku i mlade Kantona

za potpisivanje *Memoranduma o razumijevanju*, u kojem, između ostalog, stoji da se radi o

“privatno-javnom partnerstvu između firme Tree D One d.o.o i Ministarstva za obrazovanje, nauku i mlade”, tj. o “poslovno-tehničkoj saradnji usmjerenoj na implementaciju projekta – učenja kroz Platforme, koje su: Učilica.ba (rana prevencija i inkluzija djece s posebnim potrebama od 2 do 6 godina u predškolskom obrazovanju); Osnovna.ba (za učenike od 1. do 9. razreda osnovne škole, u skladu s nastavnim planom i programom u KS, i to za predmete Matematika, Bosanski jezik (sic!), Engleski jezik, Hemija, Biologija i Fizika); Srednja.ba (za učenike srednjih škola, nije navedeno koji predmeti); Fakultet.ba (za studente).”<sup>54</sup>

---

Sarajevo i Tree D One d.o.o. o realizaciji projekta edukativne platforme Osnovna.ba.

2. Predmet memoranduma je poslovna tehnička saradnja usmjerena na implementaciju projekta – učenje kroz Platforme.

3. Finansiranje Projekata će biti predmet pojedinačnih projekata i ugovora.

4. Trajanje Memoranduma nije vremenski ograničeno i evaluira se godišnjom procjenom rezultata projekta/saradnje.

5. Za realizaciju ove odluke zadužuje se Ministarstvo

Premijer

Dino Konaković”

54 U nastavku se objašnjava da se radi o “sporazumu čiji je naredni korak definisanje projektnih i podprojektnih zadataka; zajedničkoj želji za opštedruštvenom koristi; projektu čiji je cilj poboljšanje predškolskog, osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja; načinu da znanje bude dostupno svima, na brz i jednostavan način, uvijek i svuda; o metodu koji će ukloniti strah od kompleksnih lekcija i omogućiti učenicima da bez stresa i straha od neuspjeha savladaju građivo.”

Dalje se navodi da implementacija projekta treba da donese dobrobit za Ministarstvo, Vladu, Tree D One, škole, djecu, studente, nastavnike, profesore i

Memorandum ima osam stranica, nakon kojih je predla- gač, Tree D One, priložio još 23 stranice različitih priloga, od kojih jedan promotivni na engleskom jeziku, i poslovnu ponudu za usluge za Osnovnu.ba u visini 842.400KM (sa PDV-om) i za materijale za nastavnike 140.400 KM, ukupno 982.800 KM, dostavljenu 27. marta 2017. Uz ponudu su među priložima pismo podrške održavanju prezentacija u osnovnim školama, kao i strogo povjerljiv (sic!) projekat edukativne platforme.

Ministarstvo je za sjednicu Vlade pripremlilo Obrazloženje, na dvije stranice, nepotpisano i nedatirano, u kojem između ostalog stoji da je Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo prepoznalo “važnost i potrebu za kreiranjem školskog okruženja koje je podržano tehnologijama i koje pruža mogućnost za rad i razvoj učenika u skladu sa zahtjevima modernog doba” kao i “potrebu za zaključenjem partnerstva sa Tree D One u cilju implementacije projekta on-line edukativnih platformi zasnovanih na novom konceptu učenja.”<sup>55</sup> Ono stoga zagovara

---

roditelje. Planira se i finansiranje prema zajedničkom dogovoru, licenciranje sadržaja od treće obostrano prihvaćene strane. Tree D One će u sklopu Know how – tehničke podrške brinuti, između ostalog, o “održavanju i upgrade-u servera i ostalog hardvera, kao što je e-mail servera; upravljanju call centrom; kreiranju, programiranju i unosu digitalnih sadržaja lekcija, online uputstava za sve korisnike, lektorisanju, dnevnom backup-u sistema; održavanju socijalnih medija, i mobilnih aplikacija; U provedbi plana Ministarstvo i Firma formiraće zajedničke timove koji će intenzivno saradivati i vršiti redovan nadzor i evaluaciju.”

55 U funkciji poslovnog agenta privatne firme, Ministarstvo dalje predstavlja robu: “Osnovna.ba je inovativna i prva interaktivna obrazovna platforma za online učenje u Bosni i Hercegovini koja prati sadržaje nastavnih predmeta prema nastavnom planu i programu prikazujući ih kroz multimedijalne okvire. Kvalitetni i pažljivo obrađeni nastavni materijali ističu se primjerenim didaktičko-metodičkim pristupom. Stručni nazivi i terminologija u saglasnosti su sa

---

naučnom nomenklaturom i postojećim dostignućima i propisima, i kao takav je u potpunosti usklađen sa nastavnim planom i programom. U platformi osim tekstualnih lekcija postoje i interaktivni zadaci i kontrolni testovi, koji ne služe samo za provjeru znanja već pomažu da se nastavni sadržaj još bolje i lakše savlada uz alatku Pomoć koja se nalazi kod svakog pitanja. Na platformi je moguće izvući i statistički podatak koliko je učenik vremena proveo na sistemu, na koji način je učio te kakve je rezultate postigao što pomaže i roditeljima i nastavnicima da imaju uvid u napredak djeteta/učenika. Platforma također omogućava roditeljima i nastavnicima direktnu komunikaciju putem razmjene privatnih poruka i izvještaja.

Prednost implementacije projekta za Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo je baza podataka korisnika Osnovna.ba koje je značajan izvor informacija i statističkih podataka za praćenje trendova u nastavi kao i sama identifikacija za dodatno poboljšanje i napredovanje.

Prednosti škole su:

Motivacija nastavnog osoblja za pripremu kvalitetnijih časova te za povećanje IKT kompetencija.

Bolja komunikacija sa roditeljima, nastavnicima i učenicima.

Prednosti za nastavnike:

Platforma je kreativni priručnik za pripremu nastave.

Poboljšanje kvaliteta nastave.

Detaljan uvid i praćenje rada i napretka svakog učenika, svakog razreda – po predmetima.

Saradnja i komunikacija sa profesorima i nastavnicima iz drugih škola.

Prednosti za učenike:

Sadržaj je u potpunosti usklađen sa nastavnim planom i programom.

Interaktivan, zanimljiv i kreativan pristup učenju.

Mogućnost neograničenog ponavljanja istih lekcija.

Prednosti za roditelje:

Roditelji kroz pristup njihove djece, su također uključeni u sistem u posebnom zaštićenom režimu u kojem imaju pristup statističkim podacima o načinu rada i postignutim rezultatima njihovog djeteta.

Projekat pored platforme Osnovna.ba, koja je namijenjena za učenike osnovnih škola od 1. do 9. razreda, obuhvata i sljedeće platforme:

Učilica.ba – namjenjena za ranu prevenciju i inkluziju djece sa posebnim potrebama od 2-6 godina u predškolskom obrazovanju.

Srednja.ba – namjenjena za učenike srednjih škola od 1. do 4. razreda.

Fakultet.ba – namjenjan za studente visokoobrazovnih institucija.

potpisivanje Memoranduma uvjeravajući kantonalnu Vladu da se time postiže “Dalja modernizacija i informatizacija obrazovanja” i “olakšavanje procesa učenja kod naših učenik”, da tako “nastavnici i roditelji također imaju uvid u dodatni proces učenja van škole”, da “korištenje edukativne platforme Osnvna.ba pruža korisnicima i razvoj opšte informatičke pismenosti” da će tako biti “omogućen pristup i djeci sa posebnim potrebama” te da “korištenje platforme predstavlja jedan vid inkluzije djece sa posebnim potrebama u obrazovanju”, da će se otvoriti “u slučaju vanrednih situacija (bolest, vremenske nepogode i sl.) – mogućnost nadoknade gradiva na način učenja na daljinu (Distance learning)”.

Obrazloženje nije datirano niti potpisano. Iako je prema tome ono odgovornost ministra, ne zna se ko stoji iza navedenih tvrdnji – on, neka komisija, recenzentski tim? Ono što se zna jeste da nikakva analiza nije provedena, da nijedna škola nije bila uključena u odgovarajući pilot-projekat, da aktivni nastavnika nisu bili uključeni u kreiranje i evaluaciju sadržaja, kao niti cijelog sistema, da postojeći

---

Ciljevi partnerstva Ministarstva za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo i TreeD One jeste podizanje obrazovanja na jedan viši nivo kroz informatizaciju, online učenje u skladu sa nastavnim planovima i programima, prezentacija i integracija projekta u predškolskim ustanovama, osnovnim, srednjim školama i visokoobrazovnim institucijama u Kantonu Sarajevo, unaprijeđenje i podrška djeci sa posebnim potrebama, podrška inkluziji u obrazovanju te unapređenje i razvoj cjelokupnog procesa obrazovanja.

Trajanje Memoranduma nije vremenski ograničeno i evaluirat će se godišnjom procjenom rezultata projekta/saradnje koji će ujedno biti predmet Memoranduma. Finansiranje projekta će biti prema zajedničkom dogovoru, razumijevanju i mogućnostima za svaku platformu koja će biti predmet pojedinačnih projekata i ugovora. (...)”



sadržaji na osnovna.ba nisu recenzirani. Ukratko, većina navedenih tvrdnji u Obrazloženju, koje same po sebi nisu šuplje fraze, proizvoljne su i navijačke.

One su također ponižavajuće za stotine nastavnika kojima se između redova poručuje da svoj posao ne rade dovoljno kvalitetno, da nemaju dovoljno dobru komunikaciju, da koriste nedovoljno dobre priručnike za nastavu, da nemaju detaljan uvid u rad učenika, itd. Pri tome, ni za takve insinuacije Ministarstvo nema realne pokazatelje, a ukoliko bi one bile tačne, onda bi glavni krivac za takvo stanje bilo ono samo.

Navedeno obrazloženje je i neodgovorno prema građanima. Ne samo da hrli u novi krug ulupavanja para u svetu obrazovnu kravu informatiku, bez adekvatnih analiza, nego sve to radi i bez usvojene strategije obrazovanja, bez dovršenih ishoda učenja, bez jasne koncepcije udžbeničke politike i zaobilazeći u potpunosti postojeće društvene resurse, u ovom slučaju katedre nastavnih fakulteta UNSA, Zavod za informatiku i statistiku Kantona Sarajevo i Prosvjetno-pedagoški zavod.

Najzad, ono što je najopasnije u planiranoj saradnji jeste potpuno nedefinisano vlasništvo. Iz Memoranduma se ne vidi ko će biti vlasnik nastavne i metodičke građe, uključujući i pitanje autorskih prava, softvera, baze podataka i sl. Hoće li kompletno javno obrazovanje Kantona Sarajevo u sferi informatizacije na kraju zavisiti od jedne privatne firme? Tada bi politički cilj cijelog mandata ove vlade, njene skupštinske većine i ministarstva obrazovanja bio jasan: pribavljanje materijalne koristi favorizovanim privatnim kompanijama, na račun društvenih resursa i na štetu građana.



## NACIJA I RETARDACIJA

Iako su rezultati PISA istraživanja za Bosnu i Hercegovinu objavljeni krajem 2019. godine potvrdili mračne prognoze stručnjaka, javnost je nekoliko dana bila iskreno iznenađena *našim* slabim plasmanom. (Kao da je riječ o Eurosongu!) U nesvakidašnjoj jadikovci mnogima je promakla ključna informacija: da đaci u bh. javnom obrazovanju zaostaju tri godine za svojim vršnjacima iz zemalja s boljim školstvom. U nastavku će se kroz nekoliko naoko nepovezanih priča pokušati adresirati odgovornost za to masovno retardiranje.

### **Privatizacija evanđelja**

Sarajevski Katolički školski centar je *privatna* škola s autonomijom u okviru važećeg kantonalnog zakona o

(osnovnom<sup>56</sup>) odgoju i obrazovanju. Njen se rad finansira iz kantonalnog budžeta.<sup>57</sup> S tim u vezi zanimljivo je razjasniti kako je taj amalgam privatnog i javnog pravno utemeljen i kako se *privatno* odnosi prema javnom (drugačije: religijsko prema sekularnom).

S obzirom da je KŠC škola koja ima visoke standarde i uživa veliki ugled u javnosti,<sup>58</sup> moglo bi nas zanimati da li te standarde KŠC doseže u skladu ili uprkos(!) kantonalnom okviru, odnosno koje standarde bi od KŠC-a mogle preuzeti i ostale škole u Kantonu Sarajevu već prema tome koliko ti standardi zavise od vjerske dimenzije organizacije rada ustanove.

Aktuelni Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju (usvojen u maju 2017.) predviđa/dozvoljava da školu može osnovati i privatno pravno ili fizičko lice.<sup>59</sup>

---

56 Osnovno obrazovanje predmet je ove analize zbog svog obaveznog karaktera. I dalje, u tekstu, gdje se bude pominjao sarajevski Katolički školski centar "Sv. Josip", misliće se na osnovnu školu u njegovom sastavu.

57 Prema budžetu Kantona Sarajevo za 2015. godinu, rad škole je podržan sa 1.951.700 KM. Poređenja radi, prema istom izvoru, najbliža susjedna škola, Silvije Strahimir Kranjčević, dobila je 805.000 KM. Izvor: [http://skupstina.ks.gov.ba/sites/skupstina.ks.gov.ba/files/budzet\\_kantona\\_sarajevo\\_za\\_2015\\_godinu\\_0.pdf](http://skupstina.ks.gov.ba/sites/skupstina.ks.gov.ba/files/budzet_kantona_sarajevo_za_2015_godinu_0.pdf)

58 Ovo se uglavnom odnosi na osnovnu školu. Prema podacima Školegijuma (br. 9, 10/2014), u tekstu o eksternoj maturi (*Eksperiment koji se oteo kontroli*, Namir Ibrahimović, str. 8-11), Opća realna gimnazija u okviru KŠC-a je na desetom mjestu po prosjeku ocjena svršenih osnovaca koji upisuju srednje škole u Kantonu Sarajevo. Moguće je da bi analize rađene drugim metodama pokazale drugačiji rejting.

59 "(1) Školu kao ustanovu može osnovati domaće i strano pravno i fizičko lice u svim oblicima svojine (u daljem tekstu: osnivač) uz odobrenje ministra i uz prethodnu saglasnost Vlade Kantona Sarajevo (u daljem tekstu: Vlada) i konačne saglasnosti Skupštine Kantona Sarajevo (u daljem tekstu: Skupština). Čl. 9. (Osnivač), Sl. novine Kantona Sarajevo, broj 23, četvrtak, 15. juna 2017."

Pri tome sredstva za osnivanje i rad osigurava osnivač.<sup>60</sup> Osnivači KŠC-a su, prema Uredbi o odgoju i obrazovanju u Sustavu katoličkih škola za Europu,<sup>61</sup> katoličke biskupije ili redovničke zajednice Bosne i Hercegovine.<sup>62</sup>

Istom uredbom definišu se

“svrha odgoja i obrazovanja; razine obrazovanja; prava i obveze roditelja; uloga i obveze škole; standardi u odgoju i obrazovanju i primjena nastavnog plana i programa; tijela za uspostavu standarda u odgoju i obrazovanju; osnivač škola u okviru Sustava; tijela na razini Sustava; status katoličkog školskog centra; ustrojstvo škole u Sustavu; pedagoška dokumentacija, evidencija i javne isprave; stjecanje viših stručnih zvanja; akti škole; praćenje i nadzor nad provedbom ove Uredbe; zaštita prava i prijelazne i završne odredbe”.

Praktično, Uredba ima obim i sadržaj okvirnog i kantonalnog zakona, nad kojima se postavlja u nadređenu poziciju, prema članu 2:

“(1) Odredbe županijskih zakona iz oblasti odgoja i obrazovanja i odredbe Zakona o ustanova Federacije BiH i drugih propisa primjenjuju se na djelatnost osnovnog i srednjeg odgoja i

---

60 “(1) Osnivač škole osigurava sredstva potrebna za osnivanje i rad škole, u skladu s pedagoškim standardima za osnovni odgoj i obrazovanje (u daljem tekstu: standardi) i normativima školskog prostora, opreme, nastavnih sredstava i učila (u daljem tekstu: normativi). Čl. 10. (Sredstva za osnivanje i rad škole), Sl. novine Kantona Sarajevo, 23/2017.”

61 Uredba o odgoju i obrazovanju u sustavu katoličkih škola za Europu, Sarajevo, 20. srpanj 2013. godine, potpis Msgr. dr. Pero Sudar, biskup Promicatelj katoličkoga školstva, dalje u tekstu i napomenama: Uredba.

62 Uredba, čl. 10.

obrazovanja u okviru Sustava, ako ovom Uredbom nije drukčije određeno.

(2) Odredbe ove Uredbe imaju prednost nad drugim propisima iz oblasti osnovnog i srednjeg odgoja i obrazovanja.” (Podv. N.V.)

Ova se *inokosnost* izvodi iz Temelnog ugovora između Svete stolice i Bosne i Hercegovine od 19. aprila 2006. godine, koji su potpisali Alessandro D’Errico i Ivo Miro Jović, a u kojem se članom 11 reguliše pravo osnivanja obrazovnih ustanova.<sup>63</sup>

Uredba očito ignorira drugi dio prve rečenicu, u kojem jasno stoji da katolička crkva ima pravo osnivanja obrazovnih ustanova *poštujući zakonske odredbe Bosne i Hercegovine.*

---

63 “1. The Catholic Church has the right to establish educational institutions at all levels and to administer them according to its own norms, while respecting the legal dispositions of Bosnia and Herzegovina.

2. Bosnia and Herzegovina will accord to such institutions the same rights that are guaranteed to state institutions, including financial treatment and the recognition of academic degrees and any university qualifications obtained.

3. Bosnia and Herzegovina guarantees to the pupils and students of educational institutions (cf. section 1 above) the same rights as pupils and students of state educational institutions of the equivalent level. The same rule also applies to the teaching and non-teaching staff of such institutes.”

Prijevod Tome Vukšića:

“1. Katolička crkva ima pravo osnivati obrazovne ustanove bilo kojega stupnja i njima upravljati prema vlastitim pravilima, poštujući zakonske odredbe Bosne i Hercegovine.

2. Bosna i Hercegovina će tim ustanovama u svemu jamčiti ista prava koja su zagwarantirana državnim ustanovama, uključujući novčanu potporu i priznanje stečenih akademskih stupnjeva i sveučilišnih diploma.

3. Bosna i Hercegovina učenicima i studentima obrazovnih ustanova (usp. stavak 1. ovoga članka) jamči ista prava koja imaju učenici i studenti državnih obrazovnih ustanova odgovarajućega stupnja. Isto pravilo se primjenjuje također na nastavno i ne-nastavno osoblje tih ustanova.”

Stvar je snage i odlučnosti sekularne države hoće li takav odnos prihvatiti.

U konkretnom slučaju sekularna država ponaša se inferiorno, do mjere da ne reaguje na potencijalnu diskriminaciju,<sup>64</sup> na čije se suzbijanje obavezala i koju sama deklarativno zabranjuje.<sup>65</sup>

U vezi s jezikom, međutim, sekularna država ostaje nedovoljno artikulirana, jer propisuje da se “nastava i drugi oblici odgojno-obrazovnog rada u školi izvode [se] na jednom od tri zvanična jezika konstitutivnih naroda Bosne i

---

64 Članak 101(2): “Posebni uvjeti za zasnivanje radnog odnosa u školi za osobe koje sudjeluju u odgojno-obrazovnom radu s učenicima jesu moralne odlike i ljudske vrline, sukladne katoličkom nauku, poznavanje hrvatskog jezika i latiničnog pisma u mjeri koja omogućava izvođenje odgojno-obrazovnog rada, odgovarajuću vrstu i razinu obrazovanja kojom su osobe stručno osposobljene za obavljanje odgojno-obrazovnog rada.” (Podv. N.V.) Na koji način se prilikom zapošljavanja provjeravaju moralne odlike i ljudske vrline sukladne katoličkom nauku? Kako se procjenjuje mjera poznavanja hrvatskog jezika koja omogućava izvođenje nastave? Ovako formulisan zahtjev otvara vrata diskriminaciji po osnovu jezika, religije i vjerovanja.

65 Čl. 6. Zakona o osnovom odgoju i obrazovanju, *Službene novine Kantona Sarajevo*, 23/2017:

“(1) U školama je zabranjena svaka vrsta diskriminacije učesnika u odgojno-obrazovnom procesu zasnovane na spolu, rasi, seksualnoj orijentaciji, tjelesnom ili drugom nedostatku/invaliditetu, bračnom stanju, boji kože, jeziku, religiji ili vjerovanju, uvjetima upošljavanja, napredovanju, političkim ili drugim uvjerenjima, nacionalnom, etničkom ili socijalnom porijeklu, vezi s nekom nacionalnom zajednicom, imovini, rođenju, zbog upotrebe bilo kojeg zvaničnog jezika Bosne i Hercegovine u usmenom i pisanom izražavanju učenika ili na nekom drugom statusu.

(3) Ne može se vršiti diskriminacija učenika pri prijemu, učešću u aktivnostima škole ili u bilo kojoj drugoj odluci vezanoj za tog učenika na osnovu toga što u školi, u usmenom ili pismenom izražavanju koristi bilo koji od zvaničnih jezika Bosne i Hercegovine.”

Hercegovine, koji se imenuju jednim od tri naziva: bosanski jezik, hrvatski jezik ili srpski jezik.” (Podv. N.V.)

Pri tome određuje i da “do kraja četvrtog razreda učenici će učiti oba pisma Bosne i Hercegovine.”<sup>66</sup>

Formulacija *jedan od tri zvanična jezika koji se imenuju bosanski jezik, hrvatski jezik ili srpski jezik* neprecizna je i kao takva nije se smjela pojaviti u zakonu. *Ili* ovdje dopušta da se svaki od tri jezika može nazvati svakim od tri naziva, a što onda sugeriše da između *tri* jezika nema razlike. Što i jeste činjenica. Ako se ova nepreciznost tumači na način da se u Bosni i Hercegovini govore tri različita jezika, onda je već i ona zbog prvog dijela rečenice diskriminatorna, jer isključuje mogućnost da se nastava izvodi na preostala dva. Diskriminatorna nije jedino pod uslovom da se podrazumijeva da je jezik *jedan* sa tri različita naziva, što sugeriše drugi dio rečenice. Zakonodavac očito nema predstavu kako da razriješi ovu napetost između potrebe da se favorizuje jezik nacije i da se istovremeno izbjegne diskriminacija, pa se odlučuje za formulaciju koja dopušta različita tumačenja.

Katolički školski centar koristi ponuđenu nepreciznost tako da za jezik nastave uzima hrvatski (dok odredbu o oba pisma ignoriše):

“(1) Nastavu i druge oblike odgojno-obrazovnog rada, škole izvode na hrvatskom jeziku i latiničnom pismu. (Podv. N.V.)

(2) Jezici konstitutivnih naroda Bosne i Hercegovine upotrebljavat će se u svim školama, sukladno Ustavu Bosne i Hercegovine.

---

66 Isto, čl. 7. (Upotreba jezika i pisma u nastavi)



(3) Svi učenici će u školama izučavati pisma koja su u službenoj uporabi u Bosni i Hercegovini.

(4) Jezik i kultura hrvatskog naroda i drugih konstitutivnih naroda, kao i svake značajnije manjine koja živi u Bosni i Hercegovini, poštovat će se i izučavati u školi u najvećoj mjeri u kojoj je to izvodivo.”<sup>67</sup>

Nejasno je kako će se jezici konstitutivnih naroda upotrebljavati u svim školama i kako će se izučavati oba pisma, ako se nastava odvija na hrvatskom i na latinici. Formulacija *sukladno Ustavu Bosne i Hercegovine* nema drugi cilj osim da kamuflira derogaciju Zakona. Ustav BiH ne bavi se upotrebom jezika u nastavi.<sup>68</sup> Pitanje na koje Uredba ne odgovara, a nije to dosada javno učinio ni Osnivač ni Promicatelj jeste ovo: zašto se hrvatskom jeziku daje prednost u sustavu katoličkih škola? Da li svojim autoritetom iza ove jezičke diverzije stoji i Sveta stolica? Da li se Vatikan na ovaj način odredio prema *hrvatskom* jeziku kao *jeziku katolika* u Bosni i Hercegovini, ili je to ipak samo neka lokalna ujdurma?

Jezička politika u obrazovanju glavni je alat tri konstitutivna bosanskohercegovačka nacionalizma; načinom na koji definiše nastavni jezik u Uredbi o sustavu svojih škola katolička crkva djeluje kao promicateljica i saučesnica hrvatskog nacionalizma u Bosni i Hercegovini. Iako je to i samo po sebi degradirajuće za jednu nadnacionalnu organizaciju

---

67 Čl. 7. (Nastava na hrvatskom jeziku) Uredbe o odgoju i obrazovanju u sustavu katoličkih škola za Europu, Sarajevo, srpanj 2013. godine

68 U čl. 1 se definišu: kontinuitet, demokratski principi, sastav, promet usluga, roba, lica i kapitala, glavni grad, simboli, državljanstvo. Jezik se, osim kao osnova za diskriminaciju, ne pominje.

kakva je Katolička crkva, još uvijek ne mora biti loše po same korisnike. Treba ispitati koji se sadržaji promiču na *hrvatskom jeziku*.

Djelimičan, ali za potrebe ovog rada dovoljan, uvid u te sadržaje nude rezultati istraživanja *Obrazovanje u BiH: Čemu (ne) učimo djecu*, izvedeni iz analize udžbenika nacionalne grupe predmeta za sva tri (bosanski, hrvatski i srpski) nastavna plana i programa, od 6. do 9. razreda osnovne škole,<sup>69</sup> a od kojih se neki koriste i u katoličkim školama u BiH.<sup>70</sup>

Istraživački tim opredijelio se da analizira i udžbenike iz vjeronauke s obzirom na “važnost religijskog obrazovanja u formiranju vlastitog i kolektivnog identiteta, stava prema drugima i prema društvu u kojem pojedinac živi”.<sup>71</sup>

Ispitujući koje se vrijednosti promoviraju u udžbenicima istraživači su zaključili “da opći ciljevi vjeronauke u školama, pored *strukturnog poučavanja u vjeri*, uključuju i razvijanje i usvajanje univerzalnih ljudskih vrijednosti i poštovanje ljudskih prava i osnovnih sloboda”<sup>72</sup>, ali se vrijednosti ne predstavljaju kao univerzalne već kao religijske i tada više ne govorimo o univerzalnim već o partikulariziranim vrijednostima. Konkretno,

---

69 Andrea Soldo i dr. *Obrazovanje u BiH: Čemu (ne) učimo djecu*, Sarajevo: Mas Media i Fond otvoreno društvo, 2017.

70 Prema Uredbi, čl. 53.(1) “u školi se upotrebljavaju udžbenici prema Popisu kojeg, na prijedlog stručnih aktiva Sustava, za svaku školsku godinu, odobri Promicatelj”. U vrijeme istraživanja, na snazi u KŠC-u su bili udžbenici za osmogodišnju osnovnu školu. Oni su u međuvremenu promijenjeni, ali su negativni primjeri iz čitanki ovdje navedeni ostali. Udžbenici vjeronauka ostali su isti.

71 *Obrazovanje u BiH: Čemu (ne) učimo djecu*, str. 259.

72 Isto, str. 261.

“sadržaji koji govore o univerzalnim vrijednostima tako da poželjni ciljevi i ponašanja nisu određeni religijskim principima i uvjerenjima jedne religije ili etničkom i religijskom pripadnosti prepoznati su u sedam udžbenika, u samo 8% ukupnog broja analiziranih lekcija”<sup>73</sup>

Iako Uredba o odgoju i obrazovanju u sustavu katoličkih škola za Europu definiše kao jedan od svojih ciljeva

“d) razvijanje svijesti o pripadnosti državi Bosni i Hercegovini, vlastitoj kulturnoj samosvijesti, jeziku i nasljeđu, na način sukladan civilizacijskim tekovinama, upoznajući druge i drugačije, poštujući različitosti i njegujući međusobno razumijevanje, trpeljivost, solidarnost među svim ljudima, narodima i zajednicama u Bosni i Hercegovini i svijetu”<sup>74</sup> (Podv. N.V.)

u udžbeniku vjeronauka za 8. razred o ateizmu se govori ovako:

“Ateizam znači bezboštvo, dakle odgajanje bez Boga. Tvrde da je to izraz napretka. Iz iskustva najnovijih događanja znamo da se bez Boga i protiv Boga ne odgaja plemenite ljude, a vrlo često se odgaja takve koji su stvorili Oswiecim. Ivan Pavao II. Pred suvremenim oblicima ateizma treba ponuditi kršćanstvo kao ‘civilizaciju ljubavi’, zauzimati se za istinu o čovjeku i Bogu osobnim životom, ali i putem medija te društvenim zalaganjem. Na taj način će se danas, u svijetu vrlo brzih informacija

---

73 Isto, str. 268.

74 Čl. 5, stav 3 Uredbe.

i tehničkih dostignuća, broj ateista postupno smanjivati.”<sup>75</sup>

Različitosti se poštuju, ali samo dok su u okviru dogme. Ateisti očito ne spadaju među *sve ljude* (u smislu da zaslužuju razumijevanje, solidarnost i trpeljivost, ma šta ona u ovom kontekstu podrazumijevala).

U istom udžbeniku netačno se i pristrasno predstavlja položaj religijskih zajednica u Kraljevini Jugoslaviji:

“Iako je Kraljevina Jugoslavija svim vjerama jamčila ravnopravnost, Srpska pravoslavna crkva bila je privilegirana te je gotovo uživala status državne Crkve. Katolici su živjeli u podređenom položaju. Bilo im je onemogućeno napredovanje u državnim službama. Vlast je sustavno ometala rad katoličkih škola i bolnica, ukidala organizacije katoličke mladeži te Crkvi protuzakonito oduzimala brojne posjede. Nastojanje svete stolice da ugovorom s Kraljevinom Jugoslavijom riješi položaj katolika, zbog protivljenja političkih vlasti i pravoslavlja, bilo je neuspješno.”<sup>76</sup>

Osim što se politička istorija crkve daje bez jasne i transparentne pedagoške svrhe, način na koji se pojednostavljuje kompleksna tema u službi je hrvatskog nacionalizma, koji svoj politički legitimitet bazira na figuri istorijske nepravde koju je sada (samo on) pozvan ispraviti. Istraživači primjećuju da udžbenici vjeronauka nisu

---

75 Isto, str. 273-274. Navedeni citat iz: Josip Periš, *S Kristom u život 8*, Zagreb – Sarajevo: Kršćanska sadašnjost, 2008. Lekcija: *Ateizam i vjerska ravnodušnost*.

76 Isto, str. 281. Iz navedenog udžbenika J. Periša, lekcija: *Crkva u Hrvata za vrijeme svjetskih ratova i poraća*.

“prilagođeni populaciji kojoj je namijenjen – učenicima koji žive i pohađaju školu u Bosni i Hercegovini. Sadržaji u udžbenicima za katolički vjeronauk impliciraju da je *naša domovina* – Hrvatska. Tako se, npr., naglasak stavlja na kulturni i drugi razvoj Hrvatske dok se BiH samo spominje, navode se imena samo hrvatskih književnika ili se, pak, učenici upoznaju s nastankom pojedinih svećeničkih redova u Hrvatskoj, pri čemu se ignoriše postojanje i rad tih istih redova u BiH”<sup>77</sup>

Za to zapažanje navode primjere:

“Hrvati su u svoju današnju domovinu došli u VII. stoljeću iz Bijele ili Velike Hrvatske. U novoj su se domovini prvi put susreli s kršćanstvom... Zbog čega je naša povijest, kao i povijest svih europskih naroda, započela krštenjem?”<sup>78</sup>

“Jeste li ikada čuli za neku knjigu koja sadržava hrvatske zakone? Primjerice, hrvatski Ustav?”<sup>79</sup>

“Siromaštvo je jedan od najvećih svjetskih problema. Više od 10 000 ljudi svakog dana umire od gladi. U Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini mnogi žive u siromaštvu i neimaštini. ... Mnogi svećeniци, redovnice, redovnici i ostali vjernici odlaze u daleke zemlje u kojima ljudi ne poznaju Isusovu Radosnu vijest. Za njih kažemo da odlaze u misije

---

77 Isto, str. 283-284.

78 Isto, navedeni citat iz: Ružica Razum, *Ja sam put 5/6*, Logovita, 2014. Lekcija: *Pokrštavanja Hrvata i ulazak u zajednicu kršćanskih naroda*.

79 Isto, str. 281. Iz navedenog udžbenika R. Razum, lekcija: *Kako upoznati i razumjeti Bibliju i koristiti se njome*

i nazivamo ih misionarima. Saznaj nešto više o misionarima iz Hrvatske koji žive i djeluju u dalekim misijskim zemljama.”<sup>80</sup>

(...)

“Pronađi i opiši jevrejsku zajednicu u Republici Hrvatskoj!”<sup>81</sup>

U udžbenicima katoličkog vjeronauka, zaključuju istraživači, “ne ostavlja se mogućnost diskusije o temama kao što su ateizam, partnerstvo van bračne zajednice, razvod, eutanazija, pobačaj, kontracepcija, homoseksualnost i sl.”<sup>82</sup> Drugačije rečeno, stavovi Crkve izneseni u udžbeniku predstavljaju se kao jedino ispravni i društveno prihvatljivi, čime se ne podržavaju otvorenost i prihvatanje onih koji ne dijele takve stavove i koji ne žive takav način života. Uporište za ovakvu instrumentalizaciju obrazovanja Osnivač je osigurao Uredbom:

“(2) Opći ciljevi odgoja i obrazovanja proistječu iz općeprihvaćenih, univerzalnih vrijednosti demokratskog društva te vlastitih vrijednosti Sustava, utemeljenih na načelima Evandjelja, posebnostima nacionalnog, povijesnog, kulturnog i vjerskog nasljeđa naroda i nacionalnih manjina koje žive u Bosni i Hercegovini.”<sup>83</sup>

U istoj rečenici navode se tri *vrijednosna* sistema – univerzalistički, evanđeoski i nacionalni – a da se nigdje ne daju

---

80 Isto, str. 284. Iz navedenog udžbenika *R. Razum*, lekcija: *Isusovi učenici – svjedoci istine i ljubavi*

81 Isto, str. 285. Josip Periš, *Zajedno u ljubavi 7*, Zagreb – Sarajevo: Kršćanska sadašnjost, 2009. Lekcija: *Judaizam*.

82 Isto, str. 295.

83 Čl. 5. Uredbe.

njihove karakteristike, na osnovu kojih bi se razumjelo, npr., u čemu se razlikuju *univerzalne* vrijednosti od vrijednosti *utemeljenih na načelima Evanđelja*? Jesu li šire prve ili druge, šta prve propuštaju pa je potrebno angažovati druge? U navedenoj studiji, a i u primjerima ovdje, pokazano je da Evanđelje služi/koristi redukciji univerzalnih vrijednosti, njihovoj partikularizaciji i praktično, njihovom odbacivanju. Deklarativno ih, dakle, Uredba prihvata, ali ih praktično, kroz sadržaj predmeta (udžbenika) odbacuje, u korist tzv. vlastitih, *evanđeoskih*.

Konkretno, u vezi s abortusom, *evanđeoski* nauk je u propisanim udžbenicima ovaj:

“Pobačaj (abortus), teška je povrjeda pete Božje zapovijedi. Prema stalnom nauku Crkve ljudski život treba štiti od samoga začeća. Roditelji su po svojoj naravi simbol sigurnosti i ljubavi za dijete. Oni svoj roditeljski poziv pobačajem grubo narušavaju. Pobačaj nije ‘pravo’ žene, jer dijete začeto u njezinoj utrobi ljudsko je biće s svojim pravima. Iskustvo nam je pokazalo da teške posljedice pobačaja najviše pogađaju upravo majku. Okolnosti počinjenog djela slaba su utjeha i opravdanje za, pobačajem pogođenu, cijelu obitelj. Život je uvijek Božji dar. Tko ga nasilno oduzima, odbacuje Božju ljubav te tako ne priznaje Boga kao jedino-ga gospodara života.”<sup>84</sup>

Citirani *nauk* je kao takav u suprotnosti sa važećim zakonima Bosne i Hercegovine (u Federaciji iz 1977, a u Republici Srpskoj iz 2008) koji pravo na odluku ostavljaju ženi. Kao

---

84 Isto, str. 295-296. Iz Periš: *Zajedno u ljubavi* 7. Lekcija: *Svetost ljudskog tijela*.

takav, on se ne bi mogao naći u udžbeniku javnog i sekularnog obrazovanja, osim na drugačiji način: tako da se predstavlja kao jedan od mogućih ideoloških stavova vezanih za konkretno pitanje. To da se ipak nalazi, kao *jedini mogući*, posljedica je nepreciznih zakonskih odredbi i njihovog preslobodnog tumačenja i primjenjivanja.

Spregu religije (ovdje katoličke vjere) i nacionalizma (ovdje hrvatskog) u obrazovanju moguće je pratiti i na sadržajima udžbenika za predmet hrvatski jezik i književnost, u dijelu koji se odnosi na srodne teme. Istraživači u studiji *Obrazovanje u BiH: Čemu (ne) učimo djecu* konstatirali su da

“odgojni i socijalizirajući ciljevi i sadržaji nastave hrvatskog jezika od šestog do devetog razreda insistiraju na razvijanju pozitivnih stavova, poštovanju i ljubavi prema hrvatskom jeziku kao bitnoj odrednici nacionalnog identiteta, kulture i tradicije Hrvata u Bosni i Hercegovini.”<sup>85</sup>

Oni zapažaju da su

“vjerske teme u pravilu isključive, jednosmjerne, samo formalno i površno otvorene za druge vjere i nikada za ateizam. Ovakav pristup ostavlja sve druge učenike izvan nastavnog procesa, jer oni na postavljene zadatke ne mogu odgovoriti.”<sup>86</sup>

---

85 Isto, str. 221.

86 Isto, str. 227. Zaključci istraživanja podjednako se odnose na sve *tri vjeronauke*, pri čemu najviše negativnih primjera ima u udžbenicima pravoslavne. Za odnos *univerzalnog* i *evanđeoskog* bitan je integralni zaključak:

“U 12 analiziranih udžbenika vjeronauka/e, koji sadrže 346 lekcija, sadržaji koji govore o univerzalnim vrijednostima tako da poželjni ciljevi i ponašanja nisu određeni religijskim principima i uvjerenjima jedne religije ili etničkom i religijskom pripadnosti prepoznati su u 28 (8%) lekcija. Od ovog broja, u 10 lekcija (3%) univerzalne



Navode primjere:

“Prouči i opiši kako krišćani proslavljaju trenutak Kristova rođenja. Kako se Kristovo rođenje obilježava tijekom religioznih obreda, a kako u obiteljskom okruženju? Potraži podatke i ukratko opiši kako svoje vjerske blagdane slave pripadnici drugih vjera?<sup>87</sup>

Napiši sastavak na temu *Božićna noć*.<sup>88</sup>”

U sarajevskom KŠC-u (kao i u drugima iz Sustava katoličkih škola za Europu) koriste se, dakle, udžbenici čiji sadržaji ne odgovaraju ni svim proklamovanim ciljevima samog Sustava, a pogotovo ne okvirnom i kantonalnom zakonu. *Pravni osnov* za takvu praksu osnivač škole osigurava ignorisanjem zakona na čije se poštovanje obavezao u aktu iz kojeg izvodi svoj legitimitet – sporazumu Bosne i Hercegovine i Svete stolice.

Posljedica te strategije jeste promoviranje vrijednosti hrvatskog nacionalizma (koje nisu identične ni *katoličkim* ni *evanđeoskim*). Njen glavni mehanizam je jezik, koji se zahvaljujući nepreciznosti u zakonskim formulacijama tretira kao etnički/nacionalni ekskluzivitet, dok se istovremeno izbjegava njegov naučni, lingvistički opis.

Sve ovo moguće je zahvaljujući slabostima nadležnih institucija i organa, koji propuštaju da u obrazovanju zastupaju i brane principe i vrijednosti sekularne države. Kad bi to

---

ljudske vrijednosti se samo spominju, dok se u 18 lekcija (5%) ove vrijednosti promoviraju” (str. 302).

87 Isto, str. 227. Citat iz Olga Lekić, Biljana Nikolić: *Moja čitanka 7*, Lekcija: *Sveta noć*, Selma Lagerlof

88 Isto, str. 228. Citat iz Olga Lekić, Biljana Nikolić: *Moja čitanka 8*, Mostar: Alfa, 2011. Lekcija: *Na Badnjak*, Ksaver Šandor Gjalski

činili, Katolički školski centar morao bi se odreći *zakonskih* formulacija kojima legalizira indoktrinaciju. Tada bi se na radikalno drugačiji način otvorilo pitanje kvaliteta obrazovanja ne samo u KŠC-u nego i u cijelom kantonu.

Konkretno, zahvaljujući čemu, uprkos ovdje uočenoj tendenciji, KŠC uživa ugled i povjerenje roditelja koji ga smatraju jednom od najboljih (najpoželjnijih) škola u Kantonu? Roditelji kao razlog ističu dobru opremljenost škole, njen multikulturalizam (procenat nebošnjacke djece u njoj je veći nego u drugim školama), visoke standarde u učenju i poučavanju, razvijen program vannastavnih aktivnosti. Iako u prefiksu katolička, škola ne opterećuje đake obavezom da pohađaju časove vjeronauka; vjerskih simbola (raspela, Gospi) u učionicama nema. Dobrovoljno je i za đake i za nastavno osoblje prisustvo vjerskim obredima. Paradoksalno, statistički, po broju đaka koji ne pohađaju vjeronauku, KŠC je manje *religiozna* ustanova od većine drugih osnovnih škola u Kantonu koje nemaju *vjerski predznak*.

Visoke standarde škola održava između ostalog i zahvaljujući ugledu koji uživa i koji joj osigurava priliv odličnih đaka, iz *dobrostojećih* porodica. *Elitizam* je također bitan resurs ove škole.

Većina drugih osnovnih škola u Kantonu, koje nisu *privatne*, ne privlače *građansku elitu*, nemaju dodatne izvore prihoda (što utiče na slabiju opremljenost), teže i sporije provode reforme, limitirane su u odlučivanju složenijim birokratskim i administrativnim procedurama, pri čemu je odgovornost nejasno raspršena od ministra, preko pedagoškog zavoda, do direktora i upravnih odbora, između kantonalnog i lokalnog nivoa vlasti. Pri tome, posljednjih

nekoliko godina sve te škole rade pod pritiskom i u strahu od tzv. *racionalizacije*, kako se skraćeno naziva politička tendencija smanjenja ulaganja u obrazovanje, a čije posljedice mogu biti otpuštanje nastavnika i zatvaranje pojedinih škola.

U poređenju s javnim školama, nad kojima je upravljanje podijeljeno i zakomplikovano različitim političkim interesima i uticajima na različitim nivoima (školskom, opštinskom, kantonalnom, stručnom, sindikalnom...), KŠC ostavlja utisak stabilne, sigurne, dobro vođene institucije, koja djeci i roditeljima garantuje najviše rezultate. U istom poređenju (privatno-*katoličkog* i javno-*bošnjačkog* modela škole), pitanje nepoštovanja zakona čija je posljedica nacionalistička indoktrinacija ne čini se ni bitnim ni hitnim. Praktično, u sredini koja je dominantno bošnjačka, ali koja se u Zakonu o odgoju i obrazovanju ne objavljuje kao većinska, čija nacionalistička elita i sama koristi loša, neprecizna i nejasna zakonska rješenja, primjer KŠC-a ne može se vidjeti drugačije nego kao pozitivan.

Takva *pozitivnost* podrazumijeva parazitsku privatizaciju (u smislu da *privatno* parazitira na javnom dobru i zajedničkim resursima), inferiornu sekularnost i indoktrinaciju u službi nacionalizma. Nijedno od toga nije vrijednost koju obrazovni sistem glasno postavlja kao svoj cilj. Drugačije rečeno, sistem je otuđen od ogromne većine svojih korisnika, dijelom bez njihove svijesti o tome, a dijelom bez instrumenata kojima bi njime ovladali.

## Dvije mature pod jednim krovom

Ovo posljednje naročito je aktuelno uoči maturalnih ispita za osnovce u Kantonu Sarajevo. Tada roditelji đaka sarajevskog Katoličkog školskog centra nisu sigurni za šta tačno njihova djeca treba da se pripreme, za koliko ispita: tri ili pet.

Zabunu izaziva nastojanje školske uprave da uvede *svoju* maturu, koja bi bila u skladu sa planom i programom po kom su se đaci Katoličkog školskog centra obrazovali. U tom pogledu je inicijativa razumna i opravdana i mogla se lako braniti željom uprave da zaštiti svoje maturante, koji bi inače bili u neravnoj poziciji, i oštećeni, jer se pitanja sastavljaju prema *kantonalnom* planu i programu, po kojem oni nisu učili.

Jedan od načina bio bi da sve škole u Kantonu rade po jednom i zajedničkom, *inkluzivnom* programu. Zašto ne rade? Svrha je nastavnog plana i programa da definiše sadržaj obrazovanja, na osnovu ciljeva oko kojih je postignuta opšta saglasnost i koji su potom definisani i zakonom. Nakon što zajednica odluči šta obrazovanjem želi postići, šta djeca nakon završenog školovanja treba da znaju, umiju i cijene, stručnjaci u nastavnom planu i programu odrede put kojim se do tog cilja treba doći. Put je *popločan* nastavnim sadržajima, oblastima i temama koje će djeca upoznati i u vezi s njima sticati očekivana znanja i vještine i usvajati poželjne vrijednosti.

Jasno je da onaj ko donosi zakon i određuje ciljeve ima interesa osigurati i njihovo postizanje. Ukoliko zakone određuje nacionalizam, a takav je trenutno slučaj u Bosni i Hercegovini, onda će on nastojati da obrazovanje bude

takvo da djeca tokom školovanja usvoje one vrijednosti koje su nacionalizmu poželjne i ona znanja i vještine koje će mu osigurati opstanak.

Odatle dolazi velika važnost tzv. nacionalne grupe predmeta. Interes etnonacionalizma da odgaja *svoju* djecu prema svojim potrebama (koje su uistinu samo potrebe etničke ekonomske elite) uslovio je pojavu tri različita nastavna plana i programa, koji se praktično ne razlikuju u predmetima poput matematike ili biologije, nego u predmetima koji se tiču tzv. *nacionalnih* vrijednosti, kakve su tradicija, religija, teritorija, a na više načina i jezik.

Međutim, *Okvirni* zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini nigdje ne pominje etnonacionalne vrijednosti kao svoj cilj. Nigdje u tom zakonu ne piše da je cilj obrazovanja odgojiti Bošnjaka/Srbina/Hrvata. To tako ne piše jer bi onda postala previše očigledna diskriminacija u odnosu na djecu koja iz raznih razloga taj cilj ne žele postići. Ili, da ne miješamo još uvijek želje djece s ciljevima obrazovanja, objelodanjivanjem etnonacionalističkih interesa u obrazovanju postalo bi jasno da se njima poništavaju univerzalne vrijednosti. Postavilo bi se pitanje: koju to istinu dijete može i treba čuti kao Srbin, a koju ne može razumjeti i prihvatiti kao Hrvat? Istina i pravda tako više nisu temeljne etičke vrijednosti, nego su vlasništvo ideologije na vlasti koja ih vezuje za svoju perspektivu. Istina je ono što je *naša* istina, a pravda ono što je pravedno *za nas*. Svoj interes etnonacionalizam štiti na različite načine, pa i preko završnog ispita, tj. pomenute eksterne mature.

Eksterna matura je ispit na kraju osnovnog školovanja, s ocjenjivačima izvan same škole. Svrha takvog ispita je da se ustanovi *kvalitet znanja* ispitanika (konkretno učenika

završnog razreda devetogodišnje osnovne škole), ali i kvalitet rada nastavnika, a posredno i kvalitet škole u kojoj se nastavni proces odvija. Rezultati mature, praćeni jedno duže vrijeme (više godina), mogu dati i važne podatke akterima u obrazovnoj politici, koji prema njima mogu korigovati nastavne planove i programe ili se odlučiti za radikalnije reforme.

Rezultati su izuzetno važni i zbog nastavka školovanja, jer su praktično presudni u upisnoj politici. Što bolje rezultate pokaže na maturi, đak ima bolje šanse da upiše srednju školu koju želi. I obrnuto, lošiji rezultati smanjuju mu mogućnost izbora. Zato eksterna matura i jeste izrazito stresna situacija, i za djecu i roditelje, ali i za nastavnike i za školske uprave.

Način na koji se eksterna matura provodi u Sarajevskom kantonu udaljava je od njene svrhe; pitanja su takva da objektivna procjena kvaliteta nije moguća, a sam koncept bodovanja i ocjenjivanja nepravičan je prema djeci, koju po raznim osnovama preferira ili diskriminira. Sve je to posljedica loših nastavnih planova i programa, u kojima je obrazovne ciljeve sabotirao etnonacionalizam. Budući da su sve vrijeme išli na ruku partikularnim prije nego univerzalnim vrijednostima, oni nisu nikad jasno definisali šta se stvarno i zašto od djece očekuje i kako se to konkretno i pravično može provjeriti. U takvim uslovima eksterna matura ne može biti više nego improvizacija, ali ona to nije slučajno. Upravo takva, nefunkcionalna i bez vizije, ona može biti sredstvo pritiska vladajuće ideologije na đake, roditelje i nastavnike. Čak i ako znaju da sadržaji propisani nastavnim planom i programom nisu kvalitetni i da od njih nema koristi, svi se moraju angažovati na

njihovom usvajanju, jer će se to smeće na maturi vrednovati kao zlato.

Zahtjev katoličkih škola za vlastitom maturom sada se čini još više opravdanim. Katoličke škole ne žele improvizovati. To međutim ne znači da nastavnici i uprave drugih škola žele. Samo, oni nemaju pravni osnov da to traže. Dok katoličke škole, barem tako vjeruju njihovi osnivači, imaju, temeljeći tu vjeru na Ugovoru između Svete stolice i Bosne i Hercegovine, i pozivajući se na lokalni zakon koji kaže da “Privatnu školu mogu osnovati domaće i strane fizičke i pravne osobe, u skladu s principima i standardima utvrđenim ovim zakonom i ostalim uslovima i kriterijima utvrđenim u propisima u oblasti obrazovanja.”<sup>89</sup>

*Katolička škola za Europu* je, dakle, privatna škola čiji se rad finansira iz budžeta Kantona. Da li joj privatnost dopušta da ima plan i program drugačiji od kantonalnog?

Ne bi trebalo, jer sporazum sa Svetom stolicom ne odbacuje zakonske odredbe Bosne i Hercegovine sadržane u Okvirnom zakonu o osnovnom i srednjem obrazovanju.

Tu, u općim odredbama, stoji ovo:

“Organi vlasti nadležni za organiziranje obrazovnog sistema u Brčko Distriktu BiH, Republici Srpskoj, Federaciji BiH i kantonima, u skladu sa ustavom (u daljem tekstu: nadležne obrazovne vlasti), ustanove koje se prema važećim zakonima u Bosni i Hercegovini registriraju za pružanje usluga u oblasti predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja i obrazovanja odraslih (u daljem tekstu: škole), i druge stručne institucije u oblasti obrazovanja,

---

<sup>89</sup> Službeni glasnik BiH, broj: 18/03.

obavezni su primjenjivati i poštivati principe i norme utvrđene ovim zakonom i osigurati obrazovanje pod jednakim uslovima za sve učenike.

Principi i standardi utvrđeni ovim zakonom i na osnovu ovog zakona ne mogu se smanjivati.”

(Podvukao N.V.)

Međutim, u katoličkom čitanju zakona ti se principi smanjuju, o čemu je već bilo riječi, u vezi s jezikom i pismom nastave (hrvatski i latinica).

Bilo bi dobro pročitati negdje obrazloženje – zašto su hrvatski jezik i latinično pismo podesniji od ćirilice, bosanskog i srpskog, za promicanje katoličkih i europskih vrijednosti. Kada je to i kako hrvatski jezik postao aparat katoličkog odgoja i obrazovanja? Zašto i kako i odakle odjednom u katoličkom sustavu škola za Europu jezik i kultura hrvatskog naroda dobijaju povlašteni status? Kako se ugovor sa Svetom stolicom pretvorio u *hrvatiziranje* obrazovanja?

## **Jezik i nacionalizam**

Jezik je u obrazovanju trojanski konj nacionalizma. Zloupotrebom *prava na jezik* kao zagaranovanog ljudskog prava, lokalni nacioni na mala vrata u obrazovni sistem u Bosni i Hercegovini uvode sadržaje koji su često u suprotnosti s proklamovanim opštim obrazovnim ciljevima. Zahtjev roditelja *bošnjačke djece* za nastavom na bosanskom jeziku, u Vrbanjcima i Konjević-Polju,<sup>90</sup> nije

---

90 Vidi o tome više u *Konfliktionsi, pravo na jezik kao pravo na indoktrinaciju*, u N. Veličković, *Laža i apanaža*, Beograd: Fabrika knjiga, 2017, str. 32 i dalje.



bio zahtjev za kvalitetnijim obrazovanjem. Roditelji nisu postavili suštinsko pitanje o tome da li i kako i za koga *nastava na srpskom jeziku*, na kojem oni ne žele nastavu za svoju djecu:

- a) omogućća pristup znanju kao osnovi za razumijevanje sebe, drugoga i svijeta u kojem se živi;
- b) osigurava optimalni razvoj za svaku osobu, uključujući i one s posebnim potrebama, u skladu s njihovim uzrastom, mogućnostima i mentalnim i fizičkim sposobnostima;
- c) promovira poštivanje ljudskih prava i osnovnih sloboda, i priprema svaku osobu za život u društvu koje poštuje principe demokratije i vladavine zakona;
- d) razvija svijest o pripadnosti državi Bosni i Hercegovini, vlastitom kulturnom identitetu, jeziku i tradiciji, na način primjeren civilizacijskim tekovinama, upoznajući i uvažavajući druge i drugačije, poštujući različitosti i njegujući međusobno razumijevanje, toleranciju i solidarnost među svim ljudima, narodima i zajednicama u Bosni i Hercegovini i svijetu;
- e) osigurava jednake mogućnosti za obrazovanje i mogućnost izbora na svim nivoima obrazovanja, bez obzira na spol, rasu, nacionalnu pripadnost, socijalno i kulturno porijeklo i status, porodični status, vjeroispovijest, psihofizičke i druge lične osobine;
- f) postiže kvalitetno obrazovanje za građane;
- g) postiže standarde znanja koji se mogu komparirati na međunarodnom, odnosno evropskom

nivou, koji osiguravaju uključivanje i nastavak školovanja u evropskom obrazovnom sistemu;

h) podstiče cjeloživotno učenje;

i) promovise ekonomski razvoj;

j) uključuje u proces evropskih integracija.

Sve su ovo, naime, zakonom definisani ciljevi obrazovanja. Pri čemu treba obratiti pažnju na stav d); na čiji se *vlastiti kulturni identitet, jezik i tradiciju* misli? Umjesto da osporavaju pravo nacionalizmu da uzurpira obrazovanje i pretvori ga u svoj indoktrinacijski aparat, roditelji su za svoju djecu tražili samo da se promijeni jezik na kojem će se ta podvala nastaviti.

Šta, međutim, ako se s istim zahtjevom pred obrazovnim vlastima i OHR-om pojavi grupa roditelja koja će za svoju djecu tražiti nastavu bez nacionalističke indoktrinacije i na *sva tri jezika*, formalno, a suštinski na jednom istom? (Policentričnom, kakav su engleski, njemački, španski...) Na čija će se konstitutivna prava oni moći pozvati? Ili njihova djeca već užurbano uče engleski, ne videći se uključena u europske procese kao roblje nacionalnih elita.

Ako đaci Katoličkog školskog centra na kraju budu polagali dvije mature, prvo *katoličku* (tri predmeta) pa potom kantonalnu (pet predmeta), razlog tome neće biti manje nacionalizma u obrazovanju, nego više. Inače bi svoju prvu maturu spremali po kvalitetnim, a ne po hrvatskim udžbenicima i ne bi dva puta odgovarali na jednako priglupa pitanja.

## Svakodnevno ponižavanje struke

Kvalitetom udžbenika i smisljenošću pitanja trebalo bi se baviti, prije svih drugih, Ministarstvo obrazovanja. Umjesto toga, ono se bavi Pravilnikom o internoj i eksternoj evaluaciji, gdje između ostalog piše: “Dežurni profesori su različitih spolova shodno potrebi napuštanja učenika prostorije iz opravdanih razloga.”<sup>91</sup>

Sudeći po konstrukciji o *različitim spolovima i potrebi napuštanja učenika prostorije*, tu bi evaluaciju trebao proći i kantonalni ministar, prof. dr. Elvir Kazazović, koji potpisuje Nacrt pravilnika. Citirana je rečenica gramatički nepravilna, a zbog toga i praktično besmislena. Dežurni profesori nisu različitih spolova shodno potrebi učenika, nego *shodno* svojim spolnim karakteristikama, prije svega ženskim ili muškim spolnim organima; ne napuštaju se učenici, nego učenici imaju potrebu da napuste prostoriju. Itd. Vjerovatno se članom 9. željelo reći da profesorice i profesori koji dežuraju na testu/ispitu moraju biti istog spola kakvog i učenice/učenici koji napuštaju učionicu da bi piškili/kakili, a ne prepisivali.

Na šta se to konkretno uloga dežurnih profesora Kazazovićevim Nacrtom pravilnika proširuje? Na policijsko praćenje djece u WC i prisluškivanje onoga što rade iza zatvorenih vrata kabine, ako kabina uopšte ima vrata? Pa će muški profesor bolje znati razlikovati prave zvukove od krivih, ako ih proizvodi učenik, a ženska profesorica, ako ih proizvodi učenica.

---

<sup>91</sup> Član 9. stav 5. Nacrta pravilnika o internoj i eksternoj evaluaciji znanja učenika osnovnih i srednjih škola Kantona Sarajevo.

Ali, i ovo je sitničarenje, isprovocirano konzervativnim i malograđanskim standardima koji se polupismenim aktima uvlače u naše obrazovanje. Pravi povod za zabrinutost je član 2, istog Nacrta, kojim se definiše cilj interne evaluacije. On glasi:

“(1) Cilj interne evaluacije je provjera znanja, odnosno predstavlja vrednovanje znanja, vještina i sposobnosti koje su učenici stekli tokom školovanja iz svakog nastavnog predmeta u jednoj školskoj godini.

(2) Interna evaluacija se provodi u svim osnovnim i srednjim školama svake školske godine.

(3) Interna evaluacije se provodi iz svih nastavnih predmeta.

(4) Učenici koji pohađaju 4. razred srednje škole ne podliježu internoj evaluaciji iz nastavnih predmeta iz kojih se provodi eksterna evaluacija / probna matura.

(5) Učenici koji pohađaju 3, 6. i 9. razred osnovne škole ne podliježu internoj evaluaciji iz nastavnih predmeta iz kojih se provodi eksterna evaluacija / eksterna matura.”

Sloumoušn: *cilj vrednovanja predstavlja vrednovanje...*

Cilj internog vrednovanja je sticanje uvida u dostignuti nivo znanja učenika, u jednom određenom periodu. (Ovdje školskoj godini.) Interno je zato što ostaje unutar škole, i/ili zato što uvid u rezultate, putem testova, stiču oni isti nastavnici i profesori koji su za te rezultate odgovorni. Taj uvid, dakle, služi najprije njima, tj. školi (i možda Ministarstvu), a osim njima, još i đacima i roditeljima. To se sve moglo napisati i tako, ali eto nije. A nije zato što ministar Kazazović to ne zna ili (ako je i ovo jedan od onih

papira koje potpisuje a da ih ne pročita) ne zna neko u njegovom ministarstvu ko je dobio zadatak da to u njegovo ime uradi.

Po stoti put, evo, iz tog ministarstva u javnost i u škole izlaze obavezujući akti koji pokreću složene i sveobuhvatne aktivnosti, a koji su sastavljeni jezički aljkavo, pravnički jadno, a stručno još i bjednije.

Možda bi Nacrt pravilnika bio bolji da su oni koji su ga sastavljali imali više vremena i preciznija uputstva. Ali nisu, jer ih je na tu hitnu obavezaao Zakon, usvojen prošle godine, i on nabrzinu, pod pritiskom većinski zastupljenog mediokritetstva. Članom 24. (Nastavni plan i program) tek je u dvije tačke dodirnuti ta tema. Stav 12: “Škola je obavezna svake školske godine provoditi internu evaluaciju za sve nastavne predmete na način i u skladu sa kriterijima definiranim u pravilniku iz stava (8) ovog člana. O rezultatima interne evaluacije škola podnosi izvještaj Ministarstvu.”

A stav 8: “U trećem i šestom razredu provodi se eksterna procjena znanja, koja neće utjecati na zaključnu ocjenu učenika, a na kraju završnog razreda utvrđuje se obaveza polaganja eksterne mature u skladu sa pravilnikom koji donosi ministar.”<sup>92</sup>

I to je sve!

Bez analize stanja, bez jasne svrhe, bez odgovarajućeg pojmovnika, odrezano, ko mesarski, nestručno. Ministarstvo je 28. marta 2018. poslalo školama raspored testiranja, obavještavajući ih da “U toku je provođenje aktivnosti na donošenju Pravilnika o internoj i eksternoj evaluaciji znanja

---

92 Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju, *Sl. novine Kantona Sarajevo*, br. 23/17, 33/17, 30/19, 34/2020.

učenika osnovnih i srednjih škola Kantona Sarajevo, koji će biti proslijeđen blagovremeno svim školama.”<sup>93</sup>

U toj bezglavoj trci s vremenom, a bez stručnog tijela koje bi kompetencijama opravdavalo odgovornost i povjerenje, 23. marta sačinjeni su i objavljeni zbornici ispitnih pitanja s tačnim rješenjima. I oni su puni grešaka svake vrste, bez potpisanih recenzenata (ako ih je uopšte i bilo), ali još se niko od par hiljada nastavnika iz kantona nije oglasio da ih dovede u pitanje. Ili se ogradi od njih.

Sada, kada je proces pokrenut, ne može se mnogo učiniti osim pustiti balvan da ide niz vodu. Ali, ako u prosvjetnim aktivima, sindikatima i udruženjima ima još profesionalnog dostojanstva, ovo može biti prilika da se postavi, institucionalno, pitanje odgovornosti za politiku koja sad već svakodnevno ponižava struku.

Šta je, najzad, svrha ove *evaluacije*, zašto se ona radi istovremeno kad i PISA istraživanje? Prema kojim će se definisanim nastavnim ishodima rezultati ocjenjivati, ko će i do kada uraditi analizu prikupljenih podataka i preporuke na osnovu njih? I gdje je taj, što je taj, da proštiš, kantonalni nastavni plan i program usklađen sa definisanim *ishodima* i *zajedničkom jezgrom* Agencije za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje?

Osim što moraju biti *različitih spolova shodno potrebi napuštanja učenika prostorije iz opravdanih razloga*, dežurni profesori, (isti član, stav 4) *moraju imati obuču koja ne lupa da ne bi ometali rad učenika*. Kad će Kanton Sarajevo imati ministarstvo obrazovanja koje ne lupa? Da ne bi ometalo rad nastavnika.

---

93 Akt broj: 11/04-38-6900-5/18.

## Cedulja

Čemu je, nakon pojednostavljenja, jednak izraz  $x^4 \cdot (-x^2) : x^{5^2}$   
Zaokruži slovo ispred tačnog odgovora.

- a.  $x^5$
- b.  $-x^5$
- c.  $x^{15}$
- d.  $-x^{15}$

Odredi vrijednost parametra  $b$  u jednačini  $y = -2x + b$ , ako je nula funkcije 3.

Zaokruži slovo ispred tačnog odgovora.

- a.  $b = 0$
- b.  $b = 3$
- c.  $b = 6$
- d.  $b = -6$

Ovo su dva od ukupno deset zadataka matorskog testa. I ostalih osam su manje-više slični: hladni, precizni, apstraktni. Ispisani jezikom za koji nikoga nije briga zove li se bosanski, srpski ili hrvatski. Koliko ih je teško riješiti, toliko ih je lako ocijeniti. Ako je a, onda je 0,50 bodova, ako nije, onda je 0,0.

Nijedan od njih moja majka, nastavnica u penziji, ne bi znala riješiti. Ne bi ni većina njenih kolegica i kolega u zbornici. Ni većina roditelja. Možda su svi oni to jednom znali, ali su zaboravili, jer su im druge stvari zauzele mozak. Moja majka je umrla prije nepunih 20 godina. Još čuvam stvari koje su joj nešto značile, iako svako krećenje odnese ponešto. Ali ponekad odnekle ispadne neka sitnica, i zaboli. Recimo, ova cedulja, ispisana nekada lijepim, ali već umornim rukopisom:

|          |            |
|----------|------------|
|          | 190        |
| grijanje | 35,5       |
| telefon  | 23         |
| voda     | 5,5        |
| struja   | 6          |
| mačke    | <u>12</u>  |
|          | 82,0       |
| apoteka  | 40         |
| dug      | <u>20</u>  |
|          | 142        |
| ulje     | 4          |
| šećer    | 1          |
| kafa     | 5          |
| šampon   | <u>2</u>   |
|          | 154        |
| hljeb    |            |
|          | 190        |
|          | <u>154</u> |
|          | =36        |

Tako izgleda matematika koja ostane iza jednog života. Ne tvrdim da su oni maturalni zadaci beskorisni: za nekoliko fakulteta to je neophodno znanje. Ali, matematika u osnovnoj i srednjoj školi morala bi biti šira od toga, drugačija, ljudskija. Možda bi se duže pamtila.

Zamišljam maturalni test sa ceduljicom moje majke. I pitanja:

1. Da li je račun na ceduljici ispravan?
2. Šta je najveća stavka u računu i zašto?
3. 190 je iznos penzije u BiH, 2000. godine. Kolika je penzija danas? Šta sve jednom nastavniku u penziji treba za mjesec dana?



4. Koliko košta hljeb za mjesec dana?
5. Koliki je dug u računu, u procentima?
6. Koliko od penzije ostaje za hranu, u procentima? Kolika bi trebala biti penzija da bi to bilo dovoljno?
7. Koliko zrna kafe se može kupiti za 5 KM?

Itđ.

Ne sjećam se i ne mogu zamisliti da je nekada mojoj majci trebalo da zna ovo:

*10. Površina valjka je  $28\pi\text{cm}^2$ , a prečnik baze valjka je u razmjeri sa visinom kao 4 : 5.*

*Izračunaj:*

- a. dužinu poluprečnika baze,*
- b. zapreminu valjka.*

Iako je to jednom znala, jer je bila odlična učenica. I svirala je lijepo klavir. Plela džempere, pisala pisma, pravila zimnice, krpila odjeću... Samo nije išla redovno na preglede... Heklala miljee, prala kupatilo, vezla goblene, pekla kolače i knedle sa šljivama... Vukla cekere s pijace (da, imali smo i tatu). Ustajala je u 5, da bi skuhalo ručak i pripremila doručak, prije nego u sedam ode na drugi posao. S kojeg, kad bi se vratila u jedan, nastavljala bi prvi: pranje prozora (koju površinu stakla žena opere u stanu, ako stan ima pet prozora, dimenzija xyz, a svaki prozor dva stakla i svako staklo dvije strane?), usisavanje podova, peglanje posteljine, mljevenje kafe (ako je površina valjka mlina xyz, a prečnik baze u razmjeri s visinom x:z, izračunaj: koliko zrna kafe može stati u mlin, ako je zrno dimenzija xyz?). Mislim, možda bešćutnost jednog društva, nesposobnost zajednice da prepozna nepravdu, tlačjenje, privilegije... počinje, između ostalog, njenim poimanjem matematike u

obrazovanju, gdje su sve njene veze s etikom pokidane u tvrdoj apstraktnosti. I možda onaj djetinji strah, od nje, čak i kada imaju petice, nema veze s brojevima, operacijama i formulama, nego s neljudskom hladnoćom krute pedagoške tradicije koju školska inercija odgaja kao vrlinu.

Pomenuti zadaci s domaće eksterne mature možda uskoro budu prošlost. Možda će međunarodna testiranja donijeti nove poglede ne samo na način provjere znanja nego i na put kojim se do tog znanja dolazi i, još važnije, mjesto do kojeg se tim putem želi doći.

## **Prvi put s Pisom na izbore**

Koliko je PISA testiranje opravdalo očekivanja zagovarača promjene obrazovne paradigme u BiH?

U aprilu i maju 2018. godine 6480 učenika iz 213 škola koji su predstavljali 32.313 *petnaestogodišnjaka* u Bosni i Hercegovini radili su *dvosatni* test iz čitanja, matematike i prirodnih nauka. Test iz čitanja sadržavao je pitanje:

“Zamisli da je obližnja biblioteka domaćin predavanja sljedeće sedmice. Predavanje će održati profesorica sa obližnjeg univerziteta. Govorit će o svom terenskom radu na Uskršnjem ostrvu u Tihom okeanu, više od 3 200 kilometara zapadno od Čilea.

Tvoje odjeljenje će prisustvovati predavanju u okviru časa historije. Tvoj nastavnik traži od vas da istražite historiju Uskršnjeg ostrva tako da ćete nešto znati o tome i prije nego što budete prisustvovali predavanju.

Tvoj prvi izvor je članak sa bloga koji je napisala profesorica za vrijeme boravka na Uskršnjem ostrvu.

Klikni na strelicu SLJEDEĆE da pročitaš blog.”

Na sljedećem koraku učenika/učenicu čekao je sljedeći sadržaj:

“Postavljeno 23. maja, u 11:22 h

Gledajući kroz prozor ovog jutra, vidim predio koji sam vremenom zavoljela ovdje na Rapa Nui, kako još nazivaju Uskršnje ostrvo. Trava i žbunje su zeleni, nebo je plavo, a stari vulkani, sada ugašeni, dižu se u pozadini.

Pomalo sam tužna kada pomislim da je ovo moja posljednja sedmica na ostrvu. Završila sam terenski rad i vraćam se kući. Tokom dana ću prošetati brežuljcima da se pozdravim sa moai statuama koje sam proučavala posljednjih devet mjeseci. Evo fotografije nekih od tih upečatljivih statua.

Ako ste pratili moj blog ove godine, znate da su stanovnici Uskršnjeg ostrva klesali moai prije više stotina godina. Te impresivne moai statue bile su isklesane samo u jednom kamenolomu na istoku ostrva. Neke su teške više tona, pa ipak su ih stanovnici Uskršnjeg ostrva uspjeli prenijeti do mjesta veoma udaljenih od kamenoloma, bez dizalica i druge teške opreme.

Godinama su se arheolozi pitali kako su te ogromne statue mogle biti prenesene. Moai su predstavljali tajnu sve do devedesetih godina prošlog vijeka, kada je tim arheologa i stanovnika Uskršnjeg ostrva pokazao da su moai mogli biti preneseni i uspravljeni uz pomoć užadi

napravljene od biljaka, drvenih oblica i greda od ogromnog drveća koje je nekad bujalo na ostrvu. Tajna moai statua bila je razriješena.

Ostala je, međutim, jedna druga tajna. Šta se dogodilo s biljkama i velikim stablima koji su korišteni za prenos moai statua? Kao što sam već rekla, gledajući kroz prozor, vidim travu i žbunje, jedno ili dva mala drveta, ali ništa što bi moglo poslužiti za prenošenje tih ogromnih statua. To je čudesna zagonetka kojom ću se baviti u narednim člancima i predavanjima. U međuvremenu, možete sami istraživati tu tajnu. Predlažem da počnete knjigom Džareda Dajmona (Jared Diamond) koja se zove Propast.”

Potom su slijedila pitanja, od jednostavnijih ka težim. Prvo je glasilo:

“1. Prema blogu, kada je profesorica počela svoj terenski rad?

Devedesetih godina prošlog vijeka.

Prije devet mjeseci.

Prije godinu dana.

Početkom maja.”

Odgovor se krije u drugom pasusu bloga:

“Pomalo sam tužna kada pomislim da je ovo moja posljednja sedmica na ostrvu. Završila sam terenski rad i vraćam se kući. Tokom dana ću prošetati brežuljcima da se pozdravim sa moai statuama koje sam proučavala *posljednjih devet mjeseci*. Evo fotografije nekih od tih upečatljivih statua.”

Ovim pitanjem željelo se provjeriti da li petnaestogodišnjak/petnaestogodišnjakinja mogu da “procijene doslovno

značenje jednostavnih rečenica”, odnosno mogu li da “pretražuju i pronađu jednu eksplicitno navedenu informaciju na istaknutom mjestu, izričito navedenog podatka u jednoj rečenici, kratkog teksta ili jednostavnog popisa.”

Naredna pitanja odnosila su se na više nivoe znanja, odnosno na sposobnost, naprimjer, da prepoznaju temu odlomka, ideju odlomka, vezu između odlomka i svog iskustva ili stvarnosti u kojoj žive, da razlikuju nijanse u značenjima, različite perspektive i intencije, sve do šestog nivoa, na kojem mogu da “upoređuju, kontrastiraju i integrišu informacije koje predstavljaju višestruko i potencijalno sukobljavajuće perspektive, koristeći više kriterija i generišući zaključke preko udaljenih podataka da bi odredili kako se informacije mogu koristiti...”

Citirano pitanje, *kada je profesorica počela svoje istraživanje*, detektuje najniži nivo znanja. I više od polovine upitanih đaka nije znalo da odgovori: devet mjeseci. Preračunato u bodove, petnaestogodišnjaci (petnaestogodišnjakinja za trećinu manje) u Bosni i Hercegovini zaostajali su za svjetskim prosjekom (ne za najboljima!) 85 bodova, što je, preračunato u godine, “razlika od *tri godine školovanja*”.

Polovina naše djece od petnaest godina čita i razumije pročitano kao da ima dvanaest. I tu se ne misli na lektiru, nego na najprostije tekstove. (Tema za drugu priliku je kakve koristi ima od natjeravanja dvanaestogodišnjaka da čitaju Antigonu, Ilijadu, Božanstvenu komediju...)

Polovini generacije u toku devetogodišnjeg obrazovanja ukradene su tri godine.

Preko njihovih stisnutih očiju prešli su tenderi, dositeji, skije, osnovne.ba, emisi, izivljavali su se direktori, inspektori, ministri, recenzenti, komisije, povjerenstva, donosili

zakoni sve jedan gori od drugih, branili vagoni mastera i doktorata u tvrdom povezu deset primjeraka, jahali su na katedrama i kurte i murte, i evo, na kraju prve petine dva-deset prvog vijeka svako drugo dijete, na pitanje kada je profesorica koja se posljednjih devet mjeseci bavila proučavanjem statua na ostrvu započela svoje proučavanje statua na ostrvu, odgovori: prije godinu dana, početkom maja.

Koja rijeka teče ispod ćuprije na Drini? Žepa.

Iz kojeg grada je Mančester Junajted? Iz Junajteda.

Gdje se nalazi čuvena Kelnska katedrala? U Bonu.

Koja je zemlja poznata po škotskom viskiju? Irska...

Po kojoj rijeci su cigare Morava dobile ime? Po Drini.

Koja energija pokreće parobrod? Električna.

Od kojeg se drveta pravi bukov parket? Od lipe.

Po kojoj knjizi je snimljen istoimeni film *Vlak u snijegu*? Po *Družbi Pere Kvržice*...

Možda se nekoliko petnaestogodišnjaka zajebavalo. Možda ih je nekoliko previdjelo to pitanje. Možda ih je nekoliko željelo napakostiti nastavnicima, direktoru, roditeljima... Ali 3.200 od 6.400 nije dalo tačan odgovor na najprostije moguće pitanje!

PISA istraživanje sigurno ima mana. Ne moramo se slagati ni s ideološkim okvirom koji ga opravdava. (Autor ovih redova se ne slaže.) Ali prije nego što se ta pitanja otvore, ovo se treba zatvoriti: ko je odgovoran da svako drugo dijete s navršenih petnaest godina čita kao da ima dvanaest? Kako uopšte može shvatiti lekcije iz istorije, fizike, hemije, biologije, ako pročitano ne razumije na ovako prostom nivou? Iako odgovor ne iscrpljuje sve mogućnosti, glavna odgovornost je na strankama koje su posljednjih dvadeset godina vodile obrazovne politike: a to znači, preko ministarstava u

koja su instalirale svoje kadrove, određivali sadržaje i ciljeve predmeta, odobravali udžbenike, korumpirali sindikate, punili zbornice diletantima i promovisali šarlatane u doktore nauka.

Teško je zamisliti bolji (nažalost!) povod od ovog namjernog zatucanja djece, od krađe tri njihove godine kognitivnog razvoja (malo li je tri, od ukupno petnaest!), da se te stranke kazne, oduzimanjem prava i prilika da se obrazovanjem bave, ako ne do kraja vremena, a onda barem dok ne promijene svoj odnos prema pojmu pravičnosti.

PISA istraživanje definiše pravedan obrazovni sistem kao onaj koji “minimizira uticaj ličnih i društvenih okolnosti, koje su izvan kontrole pojedinca (kao što su spol, etničko porijeklo ili porodična pozadina), na mogućnosti za sticanje kvalitetnog obrazovanja”.

“Jednakost i pravičnost nisu atributi učenika ili škola”, kaže se dalje u Izvještaju, “već sistema”. One koji su takav sistem kreirali i koji ga održavaju, na očitu i strašnu štetu djece, mora se spriječiti da to dalje rade. Načina ima mnogo, ali jedan je u ovom času najpreči: izbori.

Na konferenciji u Parlamentu BiH, nakon objavljivanja prvih rezultata istraživanja PISA 2018, identifikovana je jedna *svijetla tačka* (Ivana Zečević) – odnos petnaestogodišnjaka prema školi. Većina ih: voli školu, smatra nastavnike dobrima, ima velika očekivanja od obrazovanja (čak i oni temeljno nepismeni računaju da će upisati fakultet) i uopšte su sretni, zadovoljni, nešto manje ponosni. A veliki broj često izostaje iz škole.

Cinik bi ovdje zaključio da je obrazovanje očito postiglo svoj cilj i da u njemu ne treba ništa mijenjati. Djeca su nam sretna, šta bismo više. Kao da se potvrdila teza Viktora

Ivančića da djeca od škole dobijaju najviše onda kad u nju uopšte ne idu.

Alternativa cinizmu je vrištanje i psovanje. Kad shvatimo da polovina đaka baš i ne razumije šta ih se pita, ako im se postavi iole složenije pitanje, onda njihovi odgovori na pitanja o sreći i budućnosti treba shvatiti ne kao potencijal (u smislu, djeca su nam super, vole školu, samo da promijenimo metode) niti samo kao krucijalni dokaz lošeg obrazovanja, nego i kao ključnu stratešku pobjedu etnonacionalističkih stranaka. Zato se niti jedna zvijezda političkog bh. realityja nije udostojila da dođe na ovaj važan događaj. Oni imaju razloga da slave. Obrazovanje nam je loše, a dok je takvo, dok polovina populacije ne razumije duže rečenice i ne povezuje dvije kraće i ne razlikuje u njima bitne informacije od nebitnih, oni mogu da lažu, varaju, krađu, obmanjuju, zastrašuju, prijete, oblaćuju... i sve će im prolaziti, i nijednih se izbora ne moraju bojati.

Zato se ni ministar civilnih poslova, čiji je ovo resor, i odgovornost, i koji je sročio za Izvještaj nekoliko prigodnih fraza, nije pojavio, jer šta bi mogao reći u svoju pobjedničku odbranu?

Rezultati se odnose na djecu BiH, nebitni su Srbi, Hrvati, Bošnjaci... Ti rezultati pokazuju da, uprkos svim zakletvama političara u djecu i budućnost, praćenim cmizdrenjem nad padom nataliteta i masovnim odlaskom mladih, etnonacionalističke elite djecu bezočno potkradaju.

Ne samo tako što im ostavljaju zastrašujuće dugove nego još i više jer ih intelektualno, nema bolje riječi za to, *osaćuju*. Iza svih onih svečanih akademija, recitala, obilazaka groblja i spomenika, konkursa u slavu predsjednika, takmičenja u rodoljubnim besjedama, uvijek pod visokim



pokroviteljstvima tih namirisanih glavonja, stoji, evo, činjenica: da više od polovine đaka fizički ima 15, a intelektualno 12 godina. Uprkos sedam, osam, devet ili deset godina provedenih u obaveznom školovanju! Ukrali su djeci, u koju se zaklinju, tri godine! Dok su nas zamantavali svojim koalicijama, svojim paušalima, svojim dogovorima i pregovorima, svojim tegeltijama, svojim *poslaničkim* (lion-rotary) klubovima, krali su godine života djeci onih čije su glasove dobili. I to traje već dvadeset godina. I neće prestati. Jer su ovi rezultati njihov trijumf. Zašto bi išta mijenjali? Zar se nešto strašno desilo? Za koji dan, možda već juče, Izvještaj Pisa istraživanja više neće biti vruća tema. Tamo odakle bi trebalo da vrišti, nije niti bio.

Na zvaničnom sajtu Republičkog pedagoškog zavoda RS, ni slova o rezultatima, do danas. Na sajtu Federalnog ministarstva, isto. Vlada Tuzlanskog kantona, Ministarstvo obrazovanja, ništa... Ministarstvo obrazovanja Kantona Sarajevo, nula...

I mediji su zaradili svoje lakejske nadnice: preveli su vijest sa jezika kriminala na jezik Eurosonga, ističući u naslovima *plasmán*, kao da se o njemu ovdje radi, kao da je obrazovanje takmičenje, kao da je, o užasa, Tuka iznevjerio očekivanja vjerne publike.

Klix: “Bosna i Hercegovina je na PISA testiranju koje je sprovedeno 2018. godine zauzela 62. mjesto, objavljeno je na stranici OECD-a posvećenoj ovom testiranju. Na listi je rangirano 79 država ili ekonomija. Prva dva mjesta zauzimaju Kina i Singapur.”

BHRT: “Od 79 zemalja BiH je zauzela 62. mjesto. Od zemalja regiona najbolja je Slovenija koja je

zauzela 21. mjesto, 29. Hrvatska, Srbija 45, Crna Gora 52. Sjeverna Makedonija i Albanija su zauzele niže mjesto od BiH.”

Avaz: “ALARMANTNO Šta su pokazala istraživanja PISE? Učenici iz BiH najlošiji u region, BiH je na začelju u regiji i od ukupno 79 testiranih zemalja naša zemlja je na 62. mjestu.”

Nezavisne novine: “Svaki drugi učenik u BiH je funkcionalno nepismen, rečeno je na predstavljanju rezultata PISA testiranja koje je sprovedeno 2018. godine, a na kom je BiH zauzela 62. mjesto.”

Oslobođenje: “BiH zauzela 62. mjesto na PISA testiranju, Estonija, Kanada, Finska i Irska su najbolje rangirane zapadne zemlje i zauzimaju od petog do osmog mjesta. Sjedinjene Američke Države se nalaze na 13. poziciji.”

Još će nekoliko dana kolumnisti i poneki stručnjak cimiti javnost i vući za rukav nadležne, još će nekoliko sedmica (do raspusta) nastavnici osjećati stid, a direktori škola hinjiti zblanutost, Valentin Incko nastaviće cuclati svoje bonbonske ovlasti za upalu glasnica, državnoj agenciji (APOSO) neko će već očitati bukvicu što se miješala u svoj posao, pa će PISA opet biti ono što i do sad – mjesto u Italiji, s krivim tornjem koji služi za pravljenje smiješnih selfija.

Ako postoji svijetla tačka Istraživanja PISA 2018, onda to nisu dobronamjerni odgovori djece, od kojih barem za polovinu nismo sigurni ni da su uopšte razumjela pitanja, nego optimizam Ivane Zečević i ostalih nekoliko izvanrednih žena iz radnog tima, čije znanje, posvećenost reformi i vjera u mogućnost boljeg školstva održava slabi plamičak nade da će se stanje popraviti. Ali bez masovne reakcije

pokradenih, koja će obrazovanje učiniti *biti ili ne biti* te-  
mom svakih narednih izbora, protiv okorjelih lupeža one  
nemaju baš velike šanse.

## Vitalno postihnuće

Da o tome nemamo velikih dilema, pobrinula se Narodna skupština Republike Srpske. Na posebnoj sjednici 29. jula 2020. ona je potvrdila insinuciju člana Predsjedništva BiH Milorada Dodika da PISA testiranje kakvo je provedeno 2018. ugrožava vitalne interese Republike Srpske, odnosno da je po te interese veoma štetna odluka Predsjedništva BiH kojom se “odobrava zaključivanje Sporazuma o učešću Bosne i Hercegovine u Programu za međunarodno ocjenjivanje učenika (PISA), a direktorica Agencije za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje da potpiše taj sporazum”.

S tom odlukom, isključivo i zahvaljujući Dodiku, kasnilo se već pola godine. A kad je najzad njegovo *tihovanje* u predsjedništvu *preglasano*, međunarodno testiranje đaka proglasilo se vitalnom prijetnjom po Republiku Srpsku.

Zašto? Ima li gazda Republike Srpske neki dobar razlog za dizanje ovolike panike?

Na *posebnoj* sjednici je između ostalog mumljanja rekao i da se spornom odlukom “skrnavi ustavna nadležnost Srpske. Ako to dozvolimo i prihvatimo neka obećanja i slično, svakako ćemo izgubiti dio autonomije, što ne želimo”.

Kakva ustavna nadležnost? Kojeg ustava? Kako se skrnavi? Kakva obećanja? Kakvu autonomiju? Bla, bla, i slično. Ništa konkretno.

Dobro, od gazde se i ne mora očekivati neka uzorna elokventnost; a visok položaj u politici i jeste povezan s praznogovorom. Zato je možda važnije šta je na *posebnoj* sjednici rekla ministrica prosvjete i kulture Republike Srpske, Natalija Trivić.

Za početak, isto što i njen gazda: “da sporne odluke Predsjedništva u oblasti obrazovanja predstavljaju pokušaj prenosa nadležnosti, što je nedopustivo”.

I opet, kakve nadležnosti? Šta je u testiranju 2018. *izašlo* izvan te nadležnosti? Šta je državna agencija (APOSO) učinila suprotno nadležnostima Ministarstva prosvjete? Ili, još preciznije: šta je uradila suprotno pravilima PISA-e, šta bi to Natalija Trivić uradila drugačije?

Ništa. Nego je sva vitalnost u tome “da obrazovni sistem Srpske bude vidljiv na listi međunarodnih testiranja”, tj. da RS bude “samostalan obrazovni sistem”. Baška Bosna i Hercegovina, baška Republika Srpska. Njenim riječima: “Podržavamo međunarodno priznata testiranja u oblasti obrazovanja ali uz učešće Republike Srpske kao samostalnog obrazovnog sistema”.

Šta bi tačno djeca time dobila? Šta je tu u njihovom interesu? Nijednog slova u materijalima za *posebnu* sjednicu nema o vitalnim interesima djece!

U tim materijalima u vezi s PISA istraživanjem, dan prije njenog održavanja, našlo se trinaest dokumenata, od kojih su ključna četiri.

U *Zaključku* Vlade RS-a, od 14. februara 2020. traži se, između ostalog, da vaspitni obrazovni sistem Republike Srpske bude vidljiv na listi zemalja učesnica, a da se broj škola koje bi učestvovala sa 72 poveća na 122, a Ministarstvo

prosvjete i Pedagoški zavod se zadužuju da do 2024. osiguraju učešće entiteta kao nezavisnog obrazovnog sistema.

*Pismom* Vlade od 14. februara 2020. predlaže se Ministarstvu civilnih poslova BiH da za zajedničkog voditelja imenuje Ninu Ninković, a za člana Upravnog odbora PISA 2021 projekta Natašu Cvijanović.

*Mišljenjem* Ministarstva prosvjete i kulture RS-a, *na ruke članu predsjedavajućeg Predsjedništva BiH Milorada Dodika*, od 6. februara 2019. daju se komentari na prijedlog teksta sporazuma, a koji se odnose na neprihvatljivost korištenja termina “primarni jezik zemlje pravnog subjekta”, zatim na neprihvatljivost korištenja termina “nacionalni” koji se odnosi na državu BiH, pa time dovodi u pitanje “nadležnosti Republike Srpske nad obrazovanjem, kao i cjelovitost i nezavisnost njenog obrazovnog sistema”; te se nakon još nekoliko ovakvih nacionalističkih zanovijeti boldira zaključak:

“Imajući u vidu da je BiH 2018. godine učestvovala u Međunarodnom programu procjene učeničkih postihnuća” (da, piše *postihnuća!*) “PISA i da rezultati testiranja, koji će biti objavljeni 2019. godine, neće dati pokazatelje uspješnosti, niti ocjenu pojedinačnih obrazovnih sistema u BiH, nego će biti prikazana sumarno a takvi rezultati ne mogu služiti obrazovnom sistemu Republike Srpske kao ocjena uspješnosti, niti osnov za kreiranje razvoja, mišljenja smo da Republika Srpska treba da učestvuje samostalno kao nezavisni subjekt.”

Ovu logičku vratolomiju (na osnovu nečega što se nije dogodilo zaključuje se o nečemu što treba da se dogodi), a

koja je omiljena misaona figura polupismenog etnonacionalizma, potpisuje i opet Natalija Trivić.

*Dopisom* Ministarstva prosvjete RS-a članu predsjedništva *Miloradu Dodiku* gazdi se predlaže “pokretanje inicijative o učešću Republike Srpske kao nezavisnog obrazovnog sistema”, budući da “rezultati testiranja, objavljeni 2019. godine, nisu dali pokazatelje uspješnosti, niti ocjenu pojedinačnih obrazovnih sistema koji egzistiraju u Bosni i Hercegovini” tj. “rezultati su dati sumarno za Bosnu i Hercegovinu, te kao takvi ne mogu služiti obrazovnom sistemu Republike Srpske kao ocjena uspješnosti, niti kao osnov za kreiranje razvoja”.

U ovom se dopisu truća još koješta, ali već i citirano je dovoljno za zaključak: potpisnica dopisa, Natalija Trivić, ili svjesno laže ili pokazuje zabrinjavajući nivo funkcionalne nepismenosti.

Istina je da su rezultati u PISA izvještaju dati sumarno, ali se iz baze podataka,<sup>94</sup> uz malo strpljenja i malo više funkcionalne pismenosti lako “izvuku” svi podaci po svakom definisanom parametru, pa i u odnosu na škole i đake iz RS-a. Da je njoj, njenom ministarstvu i njihovom gazdi bilo stalo da to saznaju i da prema tome unaprijede obrazovanje u svom *nezavisnom obrazovnom sistemu*, mogli su, imali su pola godine za to. Ali njima nije stalo do đaka i do kvaliteta obrazovanja, riječima ministrice – do *kreiranja razvoja*, nego do njegove retardacije. Nezavisno obrazovanje kakvo oni zagovaraju i služi tome da se ometanjem djece u kognitivnom razvoju iškoluju nove generacije njihovih glasača.

---

94 <https://www.oecd.org/pisa/data/2018database/>

Njima ne trebaju *egzaktni* podaci, oni vjeruju, kao što svaki etnonacionalista sa dna kace vjeruje, da je obrazovanje njihov zabran i da je znanje ono što polupismena elita nagura u moronske udžbenike. Gazdinska borba za crkveno-školsku autonomiju nije nova u Bosni i Hercegovini i možda je još uvijek politički legitimna. Ali pokrenuta s ciljem da nepotpisivanjem ugovora sa OECD-om onemogući nezavisnu procjenu kvaliteta obrazovanja u 2021. godini, moralno je odvratna.

Za razliku od mnogih sličnih u drugim oblastima, ova demagoška subverzija zorno ilustruje beskrupuloznost domaćih političkih elita, koje ne zabrinjava to što je više od pola petnaestogodišnjaka u Bosni i Hercegovini funkcionalno nepismeno, i bukvalno u trogodišnjem kognitivnom zaostatku za vršnjacima u sretnijim zemljama, nego pitanje *nadležnosti*, pravo gazdovanja nad utucanjem djece u krv i tlo.





## KRAJ DOBA NEVINOSTI

Naziv akta kojim se ministar obrazovanja Elvir Kazazović obraća direktoricama/direktorima osnovnih škola – Instrukcija za postupanje u skladu sa zakonom – ukazuje na nedorečenosti samog zakona, o čemu sam *pisao Ani*.

Da je zakon jasan i provodiv, a jezička politika zasnovana na kriterijima savremene lingvistike, potrebe za dodatnim tumačenjem stava 1. člana 7. Zakona o osnovnom odgoju i obrazovanju Kantona Sarajevo analiziranog u ovoj knjizi ne bi ni bilo.

Da je razlog negovog donošenja bio isključivo ideološko zaposjedanje školstva, na to sam također upozorio. Zato ovaj korak dalje u nacionalističkoj radikalizaciji obrazovne politike ne iznenađuje. Za arhivu dokumenata o pravnom šarlatanstvu u oblasti politike obrazovanja, međutim, potrebno je evidentirati i ovaj dopis ministra školama. U njemu ministar, između ostalog, kaže:

“(...) Shodno tome, skrećemo pažnju da Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju propisuje *broj zvaničnih jezika* na kojima se može izvoditi nastava i drugi odgojno-obrazovni oblici rada i istovremeno utvrđuje precizno njihove nazive.

Imenovanje jezika na kojem se izvodi nastava i drugi oblici odgojno-obrazovnog rada drugačije od imenovanja koje vrši Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju, upućivanje pisane obavijesti ili zahtjeva roditeljima/starateljima učenika da se izjasne o jezicima imenovanim suprotno Zakonu o osnovnom odgoju i obrazovanju ili unošenje u javne isprave naziva jezika suprotno nazivu koji je definiran pomenutim Zakonom, predstavljalo bi postupanje koje je u suprotnosti sa zakonskim odredbama.”

U tom smislu, Ministarstvo skreće pažnju nadležnim organima škole na zakonsku obavezu da: “osiguraju realizaciju nastavnog procesa i drugih oblika odgojno-obrazovnog rada na jednom od tri zvanična jezika konstitutivnih naroda Bosne i Hercegovine, shodno slobodnom izboru i opredjeljenju roditelja/staratelja učenika” i da: “dosljedno primjenjuje zakonsku odredbu koja predviđa da se nastava i drugi oblici odgojno-obrazovnog rada izvodi samo na jednom od tri zvanična jezika konstitutivnih naroda koje Zakon definira kao bosanski jezik, hrvatski jezik ili srpski jezik.”

U nastavku to precizira:

“Polazeći od činjenice da se prema odredbama Zakona o osnovnom odgoju i obrazovanju izbor vrši u pogledu jezika, a ne nastavnog predmeta,

na kojem će se realizovati nastava i drugi oblici odgojno-obrazovnog rada, proizilazi i da se izjašnjavanje roditelja/staratelja može vršiti u odnosu samo na tri jezika koji se zakonski imenuju kao:

- a) bosanski jezik
- b) hrvatski jezik
- c) srpski jezik.

Shodno tome, nadležni organi škole mogu od roditelja u skladu sa Zakonom o osnovnom odgoju i obrazovanju zahtijevati da se slobodno opredijele za izvođenje nastave i drugih oblika odgojno-obrazovnog rada isključivo na jezicima koji su u zvaničnoj upotrebi u Bosni i Hercegovini i koji su zakonski prepoznati.”

Ministar Kazazović, ili onaj ko mu ovakve falsifikate potura na potpis, odlučio je da malo na svoju ruku tumači zakon, pa da onda svoje tumačenje nudi kao konačnu i obavezujuću verziju. Zakon, naime, ne predviđa da se nastava izvodi SAMO na jednom od tri zvanična jezika. To SAMO je ovdje neko dodao, nestrpljivo žureći da dovrši pravno nasilje započeto donošenjem futavog zakona. U tom Zakonu piše o jeziku ovo: “Nastava i drugi oblici odgojno-obrazovnog rada u školi izvode se na jednom od tri zvanična jezika konstitutivnih naroda Bosne i Hercegovine, koji se imenuju jednim od tri naziva: bosanski jezik, hrvatski jezik ili srpski jezik.”<sup>95</sup>

Da je formulacija blago idiotska, to sam također već ranije pokazao, a to što njen potpisnik smatra da je ona precizna,

---

95 *Službene novine KS*, br. 23, 15. juna 2017. Član 7. (Upotreba jezika i pisma u nastavi)

to samo potvrđuje njegove preširoke nekompetencije. Da je posrijedi pravna instrukcija, a ne politička provokacija, potpisnik bi se pozvao na članove zakona iz kojih izvodi svoju *instrukciju*. Ali gle čuda, instrukcija koja bi da brani zakon ne navodi niti jedan ugroženi član tog zakona!

Najprije, sam zakon ne definiše pojam *zvanični jezik*. Ni Ustav BiH se time ne bavi. Ustav Federacije BiH (*Prečišćeni tekst*) propisuje da su “Službeni jezici Federacije Bosne i Hercegovine bosanski jezik, hrvatski jezik i srpski jezik, službena pisma su latinica i ćirilica, a da i ostali jezici mogu se koristiti kao sredstvo komunikacije i nastave” (član 6, podvukao N.V.), a Ustav Kantona Sarajevo također ne reguliše pitanja jezika. U tom su smislu sva pozivanja na ustav(e) pravno-retoričke petarde. Budući nedefinisan u ovom (ili bilo kojem drugom relevantnom pravnom aktu), *zvanični jezik* nije sinonim za *jezik nastave*. Šlampavi zakon, dalje, ne propisuje ni to kako se određuje na kojem će se jeziku (od “tri”) odvijati nastava. Nije predviđeno anketiranje/izjašnjavanje roditelja i ne vidi se kako ih uprave škola mogu natjerati da to učine. Drugim riječima, roditelji nisu obavezni da se o ovom pitanju izjasne, niko ih na to po važećem zakonu ne može natjerati.

U nedostatku pravnog utemeljenja za ovaj upad rudimentarnog nacionalizma u neriješeno pitanje jezika nastave, ministar Kazazović (ili njegov ghost-writer) odlučili su da stvar zamuljaju instrukcijom prikriveno prijeteći direktoricama/direktorima. Pa će pod tom prijetnjom direktorice/direktori početi zaskakati roditelje da se izjasne o nečemu o čemu se *po zakonu* ne moraju izjasniti.

Ministar (ili onaj ko ga *instruira*) ne vidi ni sebe ni svoje ministarstvo u funkciji zaštite prava učenika od svih oblika

diskriminacije, pa i putem jezika, nego kao istureni organ lingvističkog kružoka BANU<sup>96</sup> koji bi braneći *kolektivna* prava sarajevskih Bošnjaka bezobzirno zatirao prava sarajevskih nebošnjaka. Niko nikada nikome u Sarajevskom kantonu nije zabranio da jezik zove bosanskim ili da tako zove i predmet, koji se inače u planovima i programima zove *Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost*. Ali bi sada ovo ministarstvo na daljinsko upravljanje da to pravo nametne svima drugima kao obavezu, pa čak i onima koji sva tri *zvanična jezika* smatraju svojim. Ukratko: nasilno i vulgarno, sasvim suprotno licu koje Sarajevo okreće svijetu, predstavljajući se kao otvoren, multikulturalan i tolerantan Grad.

*Instrukcija za postupanje po zakonu* pokušava pravo ograničiti na dužnost, uvjeren da će joj ta podvala lako proći, jer će većina roditelja na nju pristati, bilo vođena svojim patriotskim emocijama, bilo po inerciji, bilo zato što *pametniji popušta*. Učine li tako, postaće i sami saučesnici u jednom sasvim nepotrebnom nasilju, sa vrlo jasnim elementima diskriminacije. Ni premijer Vlade Kantona, ni predsjednica Kantonalne skupštine, ni Ministarstvo pravde nije odgovorilo na javno postavljeno pitanje: ako se nastava u Kantonu Sarajevo izvodi na *tri jezika* konstitutivnih naroda i po potrebi na jezicima manjina, gdje su u Kantonu Sarajevo programi i udžbenici na srpskom i hrvatskom jeziku (kao relevantan dokaz nediskriminacijske i neasimilacijske prakse)? Kako će izgledati raspored u razredu u kojem će se sedamnaestoro djece opredijeliti za bosanski, dvoje za hrvatski i jedno za srpski?

---

96 BANU, akronim: Bošnjačka akademija nauka i umjetnosti, osnovana u Novom Pazaru 2011. godine, sa sjedištem u Sarajevu. (izvor: bs.wikipedia.org)

Naravno da svi oni znaju, misle i računaju da je jezik jedan i da bi to dijeljenje bilo nepotrebno, glupo, skupo, neracionalno, van svake pameti... I dvadeset su godina pragmatično izbjegavali da to pitanje zaoštre na ustaško-četnički način. Ali evo, to je doba nevinosti izgleda prošlo. I Sarajevo je najzad odgojilo konje za tu destruktivnu trku.

Zato, paradoksalno, ova šeptrljava *Instrukcija* možda dolazi u pravi čas, kao prilika da Sarajevo, koje osim konja ima i tramvaj i autoput i aerodrom, odbije biti hohštaplerska parcela na kojoj će nepismeni dunderi dijeliti djecu u dvije ili tri škole pod jednim krovom (umjesto da sva idu u jednu *dobru*, na jeziku na kojem se svi razumiju i uvažavaju). Možda je ova *Instrukcija* zadnja prilika da ministar Kazazović zaista pretrese svoje ministarstvo i vidi ko u njemu, s kojim kompetencijama i za čiji interes uznemirava javnost, šalje pa povlači svoje akte, omalovažava nastavnike, zastrašuje roditelje.

Možda je ova *Instrukcija* prilika poslanicima u Kantonalnoj skupštini da shvate kako obrazovni sistem nije igračka jedne stranke ili koalicije, da za politiku koju tu vode ne odgovaraju samo svojim biračima, nego svim građanima, a prije svega djeci.

Zadaća i obaveza svih njih nije da favorizuju prava većine, nego da garantuju i osiguraju ista prava svima. I iste slobode. I iste mogućnosti. Iste. Svima.

Dakle, direktorice/direktori: ova je *instrukcija* ideološki motivirana, a pravno neutemeljena i diskriminatorna. Nemate pravnu obavezu da je provedete, ali imate moralnu da od njene intencije zaštitite obrazovni proces.

Dakle, roditelji: ne morate odgovoriti na ovu prijetnju dezorijentiranog ministarstva. Ako će vas to učiniti sretnim

i ako vjerujete da ćete tako svojoj djeci osigurati najbolje moguće obrazovanje, učestvujte u ovom nimalo preuranjenom predizbornom performansu. Ali ako u takvom nastojanju vidite, prozirete ili barem naslućujete nacionalističku ostrašćenost, koju sami ne dijelite, pokažite svojoj djeci bolje lice Sarajeva.

## Ovo izgleda da se pokazalo kao takvim

Šta ministru obrazovanja, nauke i mladih Kantona Sarajevo, osim funkcije, osigurava autoritet lingvističkog savjetodavca? Budući da je prof. dr. Kazazović doktorirao na Sarajevskom univerzitetu, na to se pitanje može odgovoriti analizom jezika njegove disertacije.

Nijedan ministar ne može biti upućen u sve oblasti za koje je odgovoran, pa se u mnogim stvarima mora osloniti na saradnike i savjetnice, a u pitanjima od šireg društvenog značaja i na javne debate i naučno utemeljeno mišljenje struke. Ali i tada, kada zavisi od procjene i rada drugih, morao bi posjedovati neka osnovna znanja o predmetu o kojem donosi odluku. Ukoliko ih nema, a pokazaćemo ovdje na jednom primjeru da je tako u aktuelnom slučaju, onda bi već i zbog vlastitog naučnog kredibiliteta trebao biti oprezniji prema pitanjima za koja nije stručan, iz oblasti u koje nije upućen.

Potpisujući *Instrukciju o upotrebi jezika u nastavnom procesu i drugim oblicima odgojno-obrazovnog rada u školama*, ministar obrazovanja, nauke i mladih prof. dr. Elvir Kazazović se po sili dužnosti, a vjerovatno i stranačke lojalnosti, uključio kao *znalac* u pitanje nastave na maternjem

jeziku. To je pitanje iznimno kompleksno, jer podrazumijeva i problematiku kolektivnih identiteta, manjinskih i većinskih, ljudskih i dječijih prava, obrazovnih ciljeva i vrijednosti, ali i lingvističku, poput standarda pravopisa, sintakse, leksike, gramatike.

Stoga je, čini mi se, legitimno i opravdano zapitati se kojim i kakvim jezikom ministar piše kad piše kao naučnik, kao član Sarajevskog univerziteta, s naučnim zvanjem i titulom koja ga je legitimirala, između ostalog, za odgovornu dužnost ministra obrazovanja i nauke. U tu svrhu analizirali smo prvo poglavlje njegove doktorske disertacije, koja nosi naslov *Uticaj individualno oblikovanih trenažnih programa na povećanje maksimalne jačine dinamičkih stabilizatora koljena kod studenata Fakulteta sporta i tjelesnog odgoja*, a koju je kandidat odbranio na Fakultetu sporta i tjelesnog odgoja u Sarajevu 2009. godine.

Prije uvida u rezultate analize i odgovora na pitanje iz podnaslova, napominjem da mi je glavni cilj ukazati na temeljnu nekonzistentnost i dugoročnu štetnost obrazovne politike koju ministar ovdje simbolično predstavlja. (Politike – ukratko – koja ne uvažava objektivne spoznaje struke, ne oslanja se na aktuelna istraživanja, sama ih ne preduzima, ne provodi analize, a upravlja javnim sistemom kao stranačkim resursom.)

U nastavku se, dakle, ne raspravlja o karakteru ili motivaciji osobe na funkciji, nego o njenim nekompetencijama za predmet o kojem donosi prijeka politička rješenja – za jezik nastave. Ne raspravlja se niti o naučnoj vrijednosti same disertacije, pa je analiza zanemarila druge aspekte rada, poput, naprimjer, kvaliteta citiranja, upotrebe sekundarnih izvora i sl. Njome se želi upozoriti na izostanak



lingvističkih, obrazovnih i akademskih argumenata kod velikog broja učesnika u javnoj debati o jeziku nastave, čiji je ministar istaknuti predstavnik. Zato pitanje nije samo *kojim* je (u smislu naziva standarda) jezikom disertacija formalno napisana, nego i *kakvim* (u smislu njegove razumljivosti i jasnoće).

Analizirano poglavlje obima je 32 stranice. (U doktoratu, koji ima 270, od 7. do 39.)

Prvo zapažanje jeste da jezik doktorata ne poštuje niti jedan propisani standard. Konkretno:

1. Miješa hrvatsku i bosansku normu, pa tako nalazimo: *točka i tačka; sukladno i u skladu sa; sprječavanju i unapređenju; ovisi o, zavisi od*, i pomiješano: *u ovisnosti od; savremena i suvremena, nivo i razina, nauka i znanost; čimbenici i faktori*.

2. Koristi riječi i izraze tipične za *hrvatski* standard: *sudjeluju; pravodobno; pretvorba sistema; natjecateljska opterećenja; temelji se, na temelju; sportska znanost; suradnja; pozornost; glede i usprkos*.

3. Rečenice, kao što je ova: “Veliki broj znanstvenih istraživanja i ekspertnih spoznaja govori da je za minimalne pomake u razvoju motoričkih sposobnosti potrebno između 4 i 8 tjedana (Fleck i Kraemer, 1997.)” preuzima iz drugih izvora<sup>97</sup> zajedno sa referencom, što onda vjerovatno znači da autor ne prilagođava jezik bosanskom standardu kada preuzima iz hrvatskih izvora.

---

97 Ovaj konkretno iz: Igor Jukić, Dragan Milanović, Dinko Vuleta, Zvonko Komes, Dražen Harasin, Josipa Nakić, Luka Milanović: *Individualni dopunski trening*, dostupno na: <https://pdfslide.net/documents/individualnidopunskitrening.html>

4. Miješa srpsku i bosansku normu pa ima *uticaj* naporedo s *utjecaj* te glagole na *-isati*, *-ovati* i glagole na *-irati*: *kontrolisati*; *funkcioniranje*; *definiranje*; *zainteserovani*...

5. Koristi nestandardne riječi i konstrukcije (ne poštuje nijednu normu): *cijelinu*; *procjenjenu*; *pretstavlja*; *nageti* prema unazad; tijelo *nageto* naprijed; *kontraverzno*; kada se *izabire*; *Čak što više*; *iz razloga što*; *Usporedbe prosječnog momenta također bi mogle biti osujećene, jer je prosječna vrijednost određena za svake točke uzduž izokinetičke krivulje.* (str. 26)

6. Pogrešno slaže prijedloge i padeže: *doprinosi za stvaranje krivulje*; *bez obzira o ugaonoj brzini*.

7. Dosljedno, i gdje ne treba, koristi u instrumentalu s umjesto *sa*: u skladu s *sposobnostima*; s *stručnim timom*; provodilo se s *žičanom*.

8. Koristi nestandardne riječi i konstrukcije (kao rezultat nespretnog prevođenja): *kliničari*; *vježbovne brzine*; *trenirajuće brzine*; *radije nego na* (doslovno prevedena engleska fraza *rather than*); *nasuprotno djelovanje*; ili, u rečenicama (kurziv N.V.): “Nažalost, ljudi ne mogu odbaciti svoje masno tkivo obavljajući svakodnevne aktivnosti ili sudjelujući u atletici.” (Misli se: u sportskim aktivnostima); “*Postulitarno* je (premda ne i naučno dokazano) da pretjerana ravnoteža odnosa kod recipročnih mišićnih grupa predisponira zglob ili slabiju mišićnu grupu na povrede.”

9. Griješi u pisanju afrikata *č* i *ć*: *dinamička*; *istraživaći*; *mišići*; *mišić*; *omogućuje*.

10. *Guta h*: slijed *hemijski* reakcija; sa brojem *neuropsihološki inhibitorni* mehanizama.

Sam doktorat je vrlo usko specijalistički i u analizi se nismo bavili ispravnošću korištenih termina niti tačnošću

tvrdnji, poput ove: “Rad predstavlja primijenjenu silu puta udaljenost rotacije.”; “Snaga je vrijeme koje potrebno za vršenje rada.” (str. 21)

Međutim, to svakako ostaje posao za studente koji će učiti iz ove disertacije, jer bi poređenje s izvorima pokazalo da treba sumnjati u smisao i istinitost izrečenog. Tako, naprimjer, konstatacija u stranom izvoru –

“While bilateral differences due these factors are usually in the extremity, athletes partisipatinng in bilateraly asymmetric upper-extremity activities (e.g. tennis, throwing) may differ in strength as much as 15% between dominant and nondominant sides. (Perrin, Roberston, and Ray, 1987)”<sup>98</sup>

– u ovoj disertaciji glasi ovako (str. 27):

“Međutim sportaši koji se bave bilateralno asimetričnim sportskim aktivnostima koje zahvaćaju gornje ekstremitete (npr. bacanje), mogu imati snagu dominantne mišićne grupe čak 15% veću nego dominantnu stranu.” (Perrin, Roberston, i Ray, 1987).

Veliki je broj rečenica čiji je smisao nejasan, čak i besmislen, a čemu je uzrok nepoznavanje osnovnih pravila sintakse maternjeg jezika, prije svega onog o slaganju roda i broja. Slijede primjeri (kurziv N.V.):

“Termin ‘izokinetika’ odnosi se na određenu situaciju u kojoj *mišić ili grupa mišića* se grče suprotno kontroliranoj prilagođenoj *otpornosti*, koji izaziva pomjeranje dijela uda pri stalnoj angularnoj

---

98 *Examination of Musculoskeletal Injuries*, 4th edition, Sandra J. Shultz, Peggy A. Hougglum, David H. Perrin

ili linearnoj brzini unutar propisanog sektora njegovog dometa u kretanju.” (str. 13)

Trebalo bi: u kojoj se mišić ili grupa mišića grče (...) i izazivaju pomjeranje dijela uda...

“*Prednosti izometričnog kretanja podrazumijeva korist kada je kretanje zgloba kontraindicirano i to što ne zahtijeva minimalnu ili nikakvu opremu.*” (str. 14)

Trebalo bi, iako nema mnogo nade za ovu rečenicu: Kada je kretanje zgloba kontraindicirano, prednost izometrične procjene(?) je u tome što je za nju dovoljna minimalna oprema ili je oprema sasvim nepotrebna.

“Snaga pojedine mišićne grupe se obično određuje testiranjem maksimalne količine tereta koja se može podići uzduž opsega kretanja zgloba u bilo jednom ponavljanju (1RM) ili za 10 ponavljanja (10RM).” (str. 15)

Trebalo bi: (...) kretanja zgloba bilo u jednom bilo u deset ponavljanja.

“U skladu s iznesenim, sposobnost kvantifikacije momenta, rada i snage može biti koristan u laboratorijskim kao i kliničkim okvirima. (...) Sposobnost mišića za stvaranje napetosti kroz čitavi ili kroz dio opsega kretanja zgloba je poznat kao dinamička kontrakcija.” (str. 19)

Trebalo bi: (...) mogućnost mjerenja (...) može biti od koristi u (...) okvirima.

“Kompjuterizirani izokinetički dinamometri sad omogućuju kvantifikaciju nekoliko dodatnih parametara, uključujući vršni i srednji moment, vršnu i srednju silu, rad i snagu i ekstrakciju nekoličine

ovih vrijednosti iz bilo kojeg dijela unutar izokinetičke krivulje momenta.” (str. 20)

*Neke količine ili nekolicine?*

“*Mehanizam za povećanje snage koja rezultira iz izokinetičkog treninga, izgleda da je povezana s povećanjem glikolitičkih, ATP-CP i Krebs ciklus enzimnih aktivnosti (Costill i ostali, 1979), te sa sposobnošću da se regrutira više motornih jedinica i možda regrutiranje motornih jedinica na ekonomičniji način (Coyle i ostali, 1981).*” (str. 21)

Trebalo bi da je mehanizam *povezan* a ne *povezana*, i (...) *možda sa njihovim ekonomičnijim regrutiranjem.*

U primjerima koji slijede čitaoci i čitateljice mogu sami nastaviti ovaj rudarsko-lektorski rad:

“Nekoliko faktora doprinosi za stvaranje normalne, glatke i koordinirane izokinetičke krivulje momenta.” (str. 20)

“Interesantno je da se povećanje u snazi koja rezultiraju iz izokinetičnog treninga često javljaju u odsutnosti povećanja u presječnom mišićnom opsegu i hipertrofije (Lesmes i ostali, 1981).” (str. 21)

“Specifičnost koncentričnog i ekscentričnog treninga na sticanje snage je kontroverzno.” (str. 21)

“Trening na većim brzinama ima tendenciju stvaranja snage na i ispod vježbovne brzine. Nasuprot tome, vježbe na manjim brzinama imaju tendenciju stvaranja povećanja koja su specifičnaza (i nešto iznad) trenirajućih brzina.” (str. 22)

“Ovisno o sposobnostima instrumenata, interpretacija izokinetičke procjene obično uključuje

pažljivu analizu sposobnosti ispitanika za stvaranje momenta, rad ili snage.” (str. 23)

“Budući da je računar povezan s izokinetičkim dinamometrom sada omogućuje kvantifikaciju rada, potpuni rad obavljen kroz nekoliko izokinetički kontrakcija može biti bolji indikator sposobnosti izdržljivosti jedne mišićne grupe. Zapravo, Kannus i ostali (1992) su izvjestili da su rad objavljen za vrijeme posljednjih 5 do 25 ponavljanja i potpuni obavljenio rad isto toliko vrijednosti pouzdani i konzistentni kao i mjerenja vršnog momenta.” (str. 24)

“Testiranje preko bilateralno nejednakih opsega kretanja mogao bi osujetiti tumačenje izokinetičkog izvještaja uslijed nekoliko razloga.” (str. 26)

“Mnogi istraživači pretpostavljaju da vrijednost momenta za nepovrijeđeni ekstremitet mogu biti upotrijebljeni kao standard za povratak povrijeđenog ekstremiteta u svoje normalno stanje tokom rehabilitacije.” (str. 27)

“Mišićne grupe na obje strane zgloba nužno djeluju recipročno kako bi proizveli glatku i koordiniranu kretnju.” (str. 27)

“Nasuprot tome, da bi proizveo koljenu flesiju, mišićna grupa koljene tetive kontrahira na koncentričana način (...)” (str. 27)

“Specijalisti za trening snage dugo su već vremena prepoznali važnost treninga kako za mišićne grupe koje proizvode nasuprotno djelovanje oko zgloba (npr. fleksori i ekstenzori, abduktori i adduktori, interni i eksterni rotatori).” (str. 27)

“Korištenje mišića bedara kao primjera, moment kvadricepsa će se smanjiti više nego što će moment koljene tetive porasti na testnoj brzini (Fillyaw i ostali, 1986.)” (str. 28)

“Treba zapaziti da procedura korekcije gravitacije pomaže u podešavanjuradi ove greške kada se određuje odnos koljene tetive/kvadricepsne mišićne grupe uzduž cijelog spektra brzina testiranja. (Appen i Duncam 1986; Fillyaw i ostali, 1986.)” (str. 28)

“Na primjer, odnosi koncentričnih koljenih tetiva prema koncentričnim kvadricepsnim mišićnim grupama tipično su izvještena, a isto je uobičajeno pronaći za odnose ramenih eksternih prema internim rotatorima ramena.” (str. 28)

“Vanjski zglobovi ligamenti i Patearna tetiva je nastavak mišića kvadricepsa, a hvata se na gornji pol patele.” (str. 31)

“Zapravo, pokazano je da sagitalni tibijalni pokret u normalnom tibiofemoralnom zglobovu sam centar rotacije se pomjera u obliku luka (Smidt 1973.)” (str. 33)

“To je bilo iz razloga što u mnogim atletskim aktivnostima koje su uključivale trčanje pozicija kuka je bliža onoj testiranoj kod pozicijenagete unazad, nego kod sjedeće pozicije.” (str. 35)

“Ovo izgleda da se pokazalo kao takvim pri svim brzinama testiranja.” (str. 35)

Iz navedenih primjera može se zaključiti da autor piše nejasno, da klauze povezuje pogrešno, da često koristi pogrešne prijedloge, da ima problema sa slaganjem roda i

broja, a ponekad i subjekta i predikata, da koristi strane riječi i tamo gdje su uobičajene domaće (što upućuje na skroman leksički fond maternjeg jezika). Sve je to građa koja bi se morala savladati u osnovnoj i srednjoj školi, ali škola se time ne bavi, ni ova kojom autor *ministrira* kao što nije ni ona koju je kao đak pohađao.

Iako je uz ovakvu bazičnu jezičku nekompetenciju suviše raspravljati o stilu, neka ostane zabilježen i pokoji primjer stilskih rogbatnosti:

“Ako su radom obuhvaćeni studenti, time je značaj planiranja i nadzora aktivnosti u mnogome značajniji.” (str. 10)

“Svi vidovi individualnog treninga sportaša temelje se na informacijama dobivenih na temelju preciznih dijagnostičkih postupaka.” (str. 12)

“Jedan od njih je inicijalno stanje motoričkog statusa sportaša i razina razvijenosti onih sposobnosti za koje sportska znanost tvrdi da imaju visoku razinu urođenosti.” (str. 12)

“Istraživanja su pokazala da bitni efekti metoda stabilizacije ruku i leđa i bez stabilizacije bili su povezani sa najvećim i najnižim rezultatima.” (str. 34)

Sasvim je sigurno da jezik ove doktorske disertacije nije usamljen primjer nepoznavanja maternjeg jezika i nesposobnosti da se njime govori i piše razumljivo i jasno. Taj jezik autor bi sigurno nazvao *bosanskim*, iskazujući time svoju pripadnost bošnjačkom etničkom korpusu (ili, može se i tako reći, Bošnjacima kao konstitutivnom narodu u BiH, a osim toga i većinskom u Kantonu Sarajevo). Za takvo izjašnjavanje pojedincu nije neophodno lingvističko znanje, a, vidjeli smo iz analize, ni bazično poznavanje



*vlastitog* maternjeg jezika. Da bi se izgradila uspješna akademska i/ili politička karijera, ovdje je, čini se, važnije znati kako se jezik zove nego kako ga funkcionalno koristiti. Funkcionalno, a ne *ispravno*, jer je politika standardizacije, na način da je ukidala varijantnost rješenja, a govornike tjerala na isključive izbore, dajući lektorima mandat cenzora, također bila dio nacionalističke zloupotrebe jezika. I to je poruka koju aktualna vlast, podržana jednim brojem lojalnih lingvista, šalje u javni prostor: da jezik treba da nas povezuje nominalno i deklarativno, a ne funkcionalno i kreativno.

Činjenica da ovako piše, u svojoj doktorskoj disertaciji, ministar nauke i obrazovanja, nije samo problem profesora, doktora i ministra nego i članova komisije pred kojom je disertacija odbranjena (prema odluci Senata, sa 13. sjednice, od 16. 7. 2008. u nju su bili izabrani: dr. Munir Talović, vanredni profesor, dr Sabahudin Dautbašić, vanredni profesor, dr Ivan Hmjelovjec, redovni profesor, dr Muhamed Tabaković, docent i dr Edvin Dervišević, docent), a onda i cijelog Univerziteta, čiji se glavni jezički stručnjaci već dvadeset i kusur godina bave jezikom kao identitarnim i političkim oruđem, a ne kao sredstvom funkcionalnog i kreativnog komuniciranja. Njima je od najveće važnosti kako će se jezik zvati, a od sporedne kako će se ko njime koristiti (osim ako to nije *službeno* i *zvanično*). To što se sve manje čita, to što se sve prostije govori, to što je sve manje sagovornika u javnom prostoru sposobnih da formulišu misao i uobličie argument, to što je jezik mladih sve siromašniji i agresivniji, to što televizijske fraze dominiraju u njihovim iskazima, a engleske konstrukcije potiskuju domaće, sve je to posljedica dvodecenijskih (a na srpskoj i

hrvatskoj strani i mnogo dužih) napora da se jezik upregne u nacionalističku zapregu.

Jedini način da ministar, profesor i doktor Elvir Kazazović iskrca Sarajevo iz te zaprege (prisjećajući se najzad da zastupa interese svih građana kantona, a ne samo većine kojoj i sam pripada, tačnije stranke koja se predstavlja kao ekskluzivna predstavica te većine) jeste da povuče svoju instrukciju i izvini se javnosti što ju je uznemirio petljajući se u nešto o čemu malo zna i čime se nikad nije ozbiljno bavio. Možda bi tim gestom otvorio prostor za jednu ozbiljnu i kompetentnu raspravu koja će dovesti do rješenja prihvatljivih za sve, a ne samo za one kojima jezik nije niti potreban, jer imaju uzde i bič.

U raspravu se, povodom jezika u školi, uključio i premijer Kantona.<sup>99</sup> U obimnom postu, objavljenom na njegovom Facebook profilu, u subotu, 14. 10. 2017. u jutarnjim satima, mediju dakle izabranom tako da mu se može gledati kroz prste dok prijeti, optužuje i laže kako bi utišao sve glasove koji pišu i misle suprotno. Naravno, u tom *neformalnom* obraćanju javnosti on ne citira dopis (*instrukciju*) Ministarstva koji je *zakuhao* sporenja, ne ukazuje na njegove nejasnoće i nedorečenost, na izostanak jasne upute školama šta *konkretno* da rade. Ne odgovara na pitanje zašto je potrebno 40 dana nakon početka školske godine anketirati roditelje o nazivu jezika; na osnovu kojih podataka se došlo do statistike o zastupljenosti naziva BHS jezik u školskoj dokumentaciji.

Na početku, premijer ovako objašnjava u čemu je problem:

---

99 <http://www.skolegijum.ba/tekst/index/1374/jezik-sile>

“Anketni listić koji se svake godine u školama popunjava doživio je ‘drasticne’ izmjene. Nema više b/h/s opcije jer ta opcija u BiH ne postoji, ne postoji taj jezik. Tako kaže Ustav, tako kazu institucije (u ovom slučaju niko nije pitao Institut, fakultet, struku za misljenje).”

Ostavimo po strani pitanje kako neki jezik postoji ili ne postoji; *b/h/s jezik* je skraćenica za tri *službena jezika* u BiH – i bosanski i hrvatski i srpski. Pored toga, nastavni predmet u svom nazivu ima sva tri prisvojna pridjeva, jer podrazumijeva da sve *službene jezike* treba izučavati u školi. Objasnjavajući kalambur iz svog dopisa, ministar Kazazović je u emisiji *Argumenti* (TVSA, 12.10.2017.) izjavio kako se *anketom neće ništa promijeniti, na časovima će se izučavati, kao i do sada, svi jezici ravnopravno*. Zašto je onda sporno, kako primjećuje ombudsmanka za ljudska prava Jasminka Džumhur, da naziv sva tri jezika piše i u dokumentaciji koja se učenicima izdaje u školi? Premijer, kao ni resorno ministarstvo, ne razlikuju naziv jezika od učenja maternjeg jezika u osnovnim i srednjim školama; ne razlikuju ni pravo na naziv vlastitog jezika od obaveze da govore sve službene jezike u BiH. “Tuzan sam” piše Konaković, “jer je ovo napad na moj, bosanski jezik. U Sarajevu, 25 godina nakon agresije, ne bi trebalo da govorimo bosanski? Nije napad samo na bosanski, napad je i na Sarajevo koje kaže da je sasvim normalno da oni koji govore hrvatski i srpski to u glavnom gradu mogu bez ikakvih prepreka.”

Kakav napad na njegov jezik? Kakav napad na bosanski jezik? Ko ga je napao? Ministarstvo svojim dopisom ili oni koji su upozorili da nejasnoće otvaraju put ka segregaciji i

diskriminaciji djece? Ministarstvo je, ustvari, napalo BHS jezik, pozivajući se na Ustav i Zakon koje pri tom pogrešno tumači.

No, ni to nije dovoljno pa se premijer, pravdajući što se opravdati ne da, poziva na agresiju što za cilj ima da se svi neistomišljenici dovedu u vezu s agresorima (u prijevodu: četnicima, jugonostalgicarima, jugokomunistima, jute-lovcima..). Nakon toga, opet očekivano, ide premijerova oda “multikulturalnom” Sarajevu. Onom *Sarajevu* koje po društvenim mrežama sa osjećajem zadovoljstva dijeli brojke s posljednjeg popisa gdje se ogromna većina stanovnika Kantona Sarajeva izjasnila da govori bosanskim jezikom – što je argument da *BHS* ili *b, h, s* ili *b/h/s* svoje mjesto mora ustupiti *bosanskom*. Kantonalni premijer i (u tom periodu) član SDA provodi što većina njegovih glasača želi – u školama gdje su Bošnjaci većina, samo bosanski jezik.

Umjesto da se posavjetuje sa stručnjacima i stručnim institucijama – Institut, Fakultet (što on preporučuje drugima) – koji bi trebali urazumiti ostrašćene političare i uputiti ih kako da pišu jasne dopise (bez obzira na kojem jeziku), kako da poštuju konvenciju o ljudskim pravima i kako da u školama kreiraju okruženje gdje su temelj zajedništvo, saradnja, prijateljstvo i sličnosti i gdje se ne insistira na razlikama koje su, sada, temelj građenja identiteta, premijer na Facebooku brani nepismenost svog ministra jezikom totalitarnog vlastodršca, neubjedljivo ga nazivajući bosanskim. Nažalost, i tamo gdje bi razum morao stanovati, caruje propuh. Otprilike u isto vrijeme na sjednici Nastavno-naučnog vijeća Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu prihvaćena je inicijativa (iako bez jasnih rezultata glasanja) i prosljeđena u dalju proceduru da se

“organizira nastava iz Bosanskog/Hrvatskog/Srpskog jezika za sve nastavnike koji počinju raditi u novoj školskoj godini (2018/2019), a koji nisu imali nastavu iz ovog predmeta, nakon čega bi polaznici ove obuke polagali ispit na Filozofskom fakultetu u Sarajevu.”<sup>100</sup>

Inicijativa je *prošla* bez ozbiljnije rasprave. *Elaborat*, dužine jedne stranice, ne nudi detalje iz kojih bi se dalo naslutiti kako se obuka planira provesti. Ali sadržaj napisanog otvara niz zanimljivih pitanja.

1. Iako dolazi s najviše akademsko-naučne visine, inicijativa ne polazi od provjerenih činjenica. Ona stoji na uvjerenju predlagača da su nastavnici koji na fakultetu nisu imali maternji kao opći predmet nepismeni (pravopisno):

“Naime, nastavnik treba biti primjer i uzor mladima na svakom planu, pa tako i na planu opće pismenosti, a činjenica je da su evidentni brojni primjeri nastavnika koji se ne mogu pohvaliti ovim aspektom.”

U vezi s ovim treba primijetiti:

**a.** Istraživanje koje bi pokazalo da su nastavnici geografije *nepismeniji* od nastavnika istorije nije provedeno. Ako bi se i provelo, i bilo ograničeno samo na dnevnike, tj. rubrike za održane časove, i možda planove nastave, rezultiralo bi ograničenim uvidom u poznavanje pravopisa. Širi bi se mogao dobiti samo testiranjem, na koje bi se nastavnike (ali sve, bez izuzetka!) moralo privoljeti, milom ili silom. Vjerovatnije silom.

---

100 <http://www.skolegijum.ba/tekst/index/1570/uzoravanje-nastavnika>

**b.** Praksa polaganja ispita iz pedagoške grupe predmeta nije isto što i obuka iz maternjeg jezika. Kad obrazlaže da – “Svi nastavnici koji rade u sarajevskim školama moraju polagati ispite iz pedagoške grupe predmeta ukoliko ovi predmeti nisu bili sastavni dio plana i programa na njihovom osnovnom studiju. Ovu praksu smatramo dobrom i ne dovodimo je u pitanje. Međutim, kako nastavnicima treba obuka iz pedagoške grupe predmeta, tako im zasigurno treba i obuka iz maternjeg jezika (pravopisni segment), koju većina nastavnika nije imala u toku svog studiranja.”

– predlagač previđa da pedagoška grupa predmeta podrazumijeva znanja i vještine koje nisu bile zastupljene u programu osnovnih i srednjih škola, dok maternji jezik (pravopisni segment) to jeste.

*Svi nastavnici* posjeduju svjedočanstva kojima *država* (tj. kanton) potvrđuje da su uspješno ostvarili sve obrazovne ciljeve, pa između ostalih i taj da poznaju pravopis svog jezika. Ako ga i nakon završenog fakulteta ipak ne znaju, onda je problem strukturne prirode i ne može se riješiti prinudnim obukama.

Predlagač, Odsjek za bosanski, hrvatski, srpski jezik na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, školuje, već barem pola vijeka, nastavnike kojima je zadatak, između ostalih, *pravopisniti* praktično cijelu populaciju. Očito je da ti nastavnici zbog nečega u tom poslu podbacuju i zadaća bi naučne institucije bila, prije svega, utvrditi razloge, a ne kao monopolista pretvarati obrazovanje u tržište za svoje čudotvorne preparate. Možda je problem u samom fakultetskom programu, u njegovom ograničenom konceptu

svođenja jezika na korpus gramatičkih pravila. Možda je problem u nastavnim planovima i programima za osnovne i srednje škole, možda u lošim i anahronim udžbenicima. Odsjek za bosanski, hrvatski, srpski jezik nije se proslavio, u posljednjih dvadeset godina, istraživanjima i kritikom ove oblasti. U nju je ulazio, uglavnom, kao prodavac stručnih usavršavanja, koja su imala sve osobine akademskog tezgarenja.<sup>101</sup>

c. Kad zaključiti da – “Na taj način, nastavnici će, uz nastavu iz pedagoške grupe predmeta, imati i nastavu iz, nepravedno zapostavljenog, maternjeg jezika.” – predlagač igra na kartu domoljubnog populizma. Mi ne znamo kako je to tačno, sa najvećim fondom sati (uz matematiku), maternji jezik *zapostavljen*? Ko stoji iza te *nepravde*? Predlagač ne osjeća obavezu da u svom *elaboratu* potkrijepi lične utiske činjenicama. Ne radi se, očigledno, o tome da je maternji jezik zapostavljen, nego, vjerovatno, da se u okviru predmeta zapostavlja pravopis.

Zašto naučnici lingvisti s ovog odsjeka poistovjećuju pravopis s jezikom? Radi li se o grešci ili o strategiji da se preko sveopšte (ideološki proizvedene) nacionalne brige za maternji jezik proda paket proizvoda s pravilima pisanja? Kojim metodama su došli do zaključka da je gorući problem obrazovanja svenastavničko nepoznavanje pravopisnih odredbi? Hoće li obrazovanje biti bolje ako nastavnici nastave da ispravnim pravopisom ne pišu o korupciji, nepotizmu, lošim zakonima, mobingu, preopterećenju, birokratizaciji?

---

101 Vidi: [http://www.skolegijum.ba/static/files/biblioteka/pdf/54ee34667702c\\_Spustanjeznanja.pdf](http://www.skolegijum.ba/static/files/biblioteka/pdf/54ee34667702c_Spustanjeznanja.pdf)

d. Ima li hitnost inicijative – već naredna školska godina! – veze s pojavom novog i svakako najboljeg do sada *Pravopisa bosanskog jezika* Senahida Halilovića i potrebe da se on promovira? Pa da se jednim udarcem, po *svim nastavnicima*, riješi i pitanje marketinga i pitanje njegove (nacionalistički ostrašćene) diskvalifikacije. Ako ima, onda će se Senat Sarajevskog univerziteta (ukoliko podrži inicijativu), a potom i Ministarstvo obrazovanja, ukoliko je realizuje, staviti u funkciju partnera u jednom privatnom biznisu.

Nažalost, iz *elaborata* se ne vidi o čemu bi se i kako informisali *svi nastavnici*, pa je već i to razlog da se ova straničica teksta ne pojavi na dnevnom redu Senata.

To nas vraća na početak priče: da je Nastavno-naučno vijeće Filozofskog fakulteta tu straničicu ipak usvojilo i proslijedilo dalje. Sada je ona u proceduri, u kojoj će svaka viša i naredna instanca također inertno podržavati, vjerujući onoj nižoj da svojim autoritetom garantuje njenu opravdanost. A usvojilo je, ponavljam, bez analize, bez šire rasprave, čak i bez svijesti o tome šta ona zaista sadrži jer je većina prisutnih nije ni bila pročitala. Ostaje da vidimo hoće li ove ili neke naredne godine, nakon što godišnji odmori još jednom posluže kao paravan za donošenje problematičnih odluka, od septembra svi nastavnici, ma šta to *svi* značilo, pod raznim vrstama administrativnih prijetnji biti isporučeni interventnom timu za spas ugroženog maternjeg bosanskog, hrvatskog, srpskog jezika.

Niko od donosilaca odluka u tom scenariju neće dovesti u pitanje marginalnost ovog problema u odnosu na trenutno opasniju medijsku nepismenost, na slabe komunikacijske vještine, na nesposobnost sve većeg broja govornika



*maternjeg jezika* da uopšte smisleno i argumentovano komunicira, na problem nečitavanja i nerazumijevanja književnih i drugih zahtjevnijih tekstova. Kao i mnogo puta do sada, i ova kvaziakademska kampanja opravda(va)će se argumentima domoljubnog populizma. Grupni interes proglašiće se opštim, a opšti će se ostaviti na čekanju.

Manje je vjerovatan *scenario 2*, da se aktivni *svih nastavnika* oglase povodom ove inicijative i zatraže ozbiljno sačinjen elaborat, iz kog će im biti jasno:

– kakvu će korist oni, a posredno đaci, imati od ovakve obuke?

– ko će i zašto biti obavezan da je pohađa?

– hoće li pohađanje biti besplatno?

– hoće li 30 časova *obuke* ulaziti u godišnje opterećenje nastavnika?

– hoće li se opravopismenjavanje *računati* kao stručno usavršavanje?

– šta će se desiti s onima koji ispit ne polože?

– koliko će sve to koštati i ko će to sve platiti?

– šta su moguće alternative ovoj obuci?

Nakon čega će odlučiti hoće li pokrenuti mehanizme samoodbrane ili će s velikim entuzijazmom krenuti u odsudnu bitku protiv brkanja č i ć i miješanja je sa ije.



## ŠUPLJINE ZA 21. VIJEK

Analiza jedne vizije obrazovanja za vijek  
čija je prva petina već prošla

Kada je prije osam godina APOSO objavio tzv. Zajedničku jezgru nastavnog plana i programa za bosanski jezik, hrvatski jezik i srpski jezik, uz podršku UNICEF-a, zadovoljstvo zbog postignutog sporazuma odložilo je potrebu njene kritičke analize. Taj se trenutak mnogima činio kao prva u nizu predstojećih pobjeda zdravog razuma nad palanačkom klaustrrofobijom. Postalo je očigledno i gotovo samorazumljivo da ciljevi obrazovnog procesa trebaju biti jasno određeni i da se rad u školama onda mora osmisliti i urediti tako da do tih ciljeva dovede. Taj pomak u shvatanju uloge obrazovanja ostaje najveća vrijednost ovog *državnog* dokumenta.

Uprkos inerciji obrazovnog aparata i otporu stranačkih elita, neki oblik zajedništva osim bušnog krova iznad tri škole ipak je ugledao svjetlo dana, ispod naslovna tri reda verzala: ZJNPP-A ZA BOSANSKI JEZIK, HRVATSKI JEZIK,

SRPSKI JEZIK DEFINISANA NA ISHODIMA UČENJA. Napor uložen u ovaj korak u, bez sumnje, dobrom smjeru zaslužuje poštovanje. Njegova simbolička vrijednost ima izvjesnu težinu i za pregovaračkim stolom za kojim s jedne strane sjede zagovornici reforme, a sa druge njeni protivnici. Nakon osam godina tih teških i sporih pregovora, još uvijek daleko od suštinskih promjena u obrazovanju, ima smisla postaviti pitanje: može li se i sam taj dokument pridružiti razlozima posrtanja obrazovne reforme kojoj je trebalo da služi. Trenutak je dobar: u Sarajevskom kantonu u toku je javna rasprava o 22 predmetna kurikulumu sačinjena na bazi Zajedničke jezgre.<sup>102</sup>

Kako u napomeni na *Online platformi za kurikulum* stoji – “Sadržaji predmetnih kurikulumu su u radnoj, nelektorisanoj verziji i predstavljaju stajališta autora (Stručnog tima za unapređenje nastavnih planova i programa u Kantonu Sarajevo za izradu Kurikuluma, kasnije preimenovanog u Ekspertna radna grupa (ERG) i Stručnih timova za izradu predmetnih kurikulumu) i ona ne odražavaju nužno stavove Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo”, analiza kurikulumu za maternji jezik sačekat će *ozvaničenje*. Ali za javnu raspravu koja je u toku uvid u *okvir* može biti značajan, jer će adresirati odgovornost za ponuđena rješenja. Šta, dakle, ako Zajednička jezgra, osim što ima političku (tačnije: zagovaračku) snagu, ne doprinosi napredovanju na terenu, nego ga otežava i usporava?

Osam godina je kratko vrijeme za vrednovanje procesa poput reforme državnog obrazovnog sistema, pogotovo u tranzicionoj državi kakva je Bosna i Hercegovina i u

---

102 April–maj 2021.

razuđenom sistemu pod jakim uticajem vladajućih etnonacionalizama. I da je ona započeta, bilo bi svakako rano procjenjivati njene efekte. Ali nije, pa se onda u vezi s tim može postaviti razumno pitanje: šta je razlog uzdržanosti aktera u obrazovnom polju prema promjeni školske paradigme? Pod akterima se u ovom pitanju misli na vlast, ministarstva obrazovanja i pedagoške zavode, školske uprave, nastavnike i školsko osoblje i đake, tj. roditelje kao njihove zakonske zastupnike. Također se misli i na akademsku struku s odsjeka koji školuju nastavni kadar i kao naučni autoritet učestvuju u definisanju obrazovnih politika. Očito se odgovor na pitanje mora razložiti u više tema, što prevazilazi namjeru ovog članka. Ovdje će se pokušati saznati postoje li ometajući faktori za provođenje reforme već u prvom dokumentu koji toj reformi daje legalitet (jer dolazi od državne agencije) i legitimitet (jer ga potpisuje respektabilan broj stručnjaka<sup>103</sup>).

---

103 Na uvodnoj stranici dokumenta potpisani su: mr. sc. Marija Naletilić, voditeljica Projekta; Miske Witt, viša konsultantica, *dr. Nancy Clair and Dr. Jan Westrick with Sarah Koehler*, asistentice na Projektu, a uz njih *Projektini tim*: Maja Stojkić, direktorica Agencije za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje, Jasminka Nalo, zamjenica voditeljice, stručna savjetnica za maternji jezik, Hašima Ćurak, stručna savjetnica za predškolski odgoj i obrazovanje, Radmila Jakovljević, stručna savjetnica za ZJNPP-a, Danica Vasilj, stručna savjetnica za razrednu nastav, Mate Živković, stručni savjetnik za predmetnu nastavu Stojan Ljolje, viši stručni saradnik za saradnju sa školama i partnerskim institucijama i koordinaciju rada radnih grupa i drugih tijela, Branko Slivar, Zavod Republike Slovenije za školstvo; i *Projektini tim*: mr. sc. Marija Naletilić, Danica Vasilj, dr. sc. Mate Živković, Stojan Ljolje, Mubera Đajo, Jasminka Nalo, mr. sc. Žaneta Džumhur, Hašima Ćurak, Branka Popić, Radmila Jakovljević, mr. sc. Meliha Spahić, Ana Ćavar, Sla-ven Ljubić, mr. sc. Ivica Augustinović, Greta Kuna, Lidija Mustapić, dr. sc. Katica Krešić, mr. sc. Vesna Varunek, Maja Zelić, Vladimir Radišić, Indira Buljubašić, Andrea Pehar, Ejub Alagić, Bosiljka Spremo, mr. sc. Nijaz Zorlak, mr. sc. Ranko Nestorović, Enisa Mehić, Ankica Grgić Mišković, Dina Borovina.

Da bi se na to pitanje odgovorilo, bilo je potrebno detaljno i pažljivo analizirati tekst dokumenta, prije svega njegov glavni dio izložen u tabeli na preko 30 stranica. (Sam dokument ima ih 46, a sastoji se, osim tabele (tabela), još i od uvoda, pratećih shema, leksikona ključnih termina i literature.) Ta će analiza u nastavku biti izvedena pedantno, što znači da će zbog upućivanja na građu biti zasićena ponavljanjima i nezabavna. Čitalac je u prvom čitanju može preskočiti i preći odmah na zaključke, diskusiju i preporuke. Ali, jer se tu pobrojanim tvrdnjama ipak ne može vjerovati naslijepo, preporučuje mu se da nakon toga žrtvuje još malo vremena i strpljenja kako bi provjerio njihovu logičku utemeljenost na citiranim primjerima iz građe.

## **ANALIZA**

### ***1. Uvod***

Iz uvoda saznajemo nešto malo (ali bitno!) o okolnostima koje su dovele do stvaranja i objavljivanja dokumenta. Sastavljači obrazlažu potrebu izrade jezgre obavezom da se Bosna i Hercegovina uključi u zajednicu država s jasnim obrazovnim načelima, tj. na obavezu da svoje javno obrazovanje prilagodi zahtjevima 21. vijeka. Ne obrazlažući zašto među osam odgojno-obrazovnih područja – jezičko-komunikacijskog, matematičkog, prirodnih nauka, društveno-humanističkog, tehnike i informatičke tehnologije, umjetničkog, tjelesnog i zdravstvenog, te kroskurikularnog i međupredmetnog – upravo jezičko-komunikacijsko definiše prvo (a razloga ima!), oni odmah prelaze na njegovu

definiciju: “Cilj jezičko-komunikacijskog područja je sticanje jezičko-komunikacijske kompetencije”. Već je i ova rečenica mogla biti signal na uzbunu. Kako će djeca steći te kompetencije, kad ih ni stručna elita nema. Evo cijelog odlomka:

“Cilj jezičko-komunikacijskog područja je sticanje jezičko-komunikacijske kompetencije. Jezičko-komunikacijska kompetencija obuhvata jezičku, društveno-jezičku i upotrebnu kompetenciju. Učenici prema dobi i predznanju treba da stiču znanja, razvijaju vještine i sposobnosti usmenog, pisanog i vizualnog komuniciranja u međusobnim i međukulturalnim situacijama privatnog i javnog života. To znači da treba da usvoje i razviju leksička, fonetska i gramatička znanja i vještine primjenjujući ih u područjima slušanja, čitanja i usmenog izražavanja i pisanja u neposrednoj (npr. jezičko posredovanje) i posrednoj komunikaciji (npr. mediji). Takođe će usvojiti znanja i razviti analitičke, interpretativne, ocjenjivačke i kreativne vještine, razviti čitalačke potrebe i stvoriti čitalačke navike, razviti pozitivan stav prema književnosti i kulturi određenog jezika, usvojiti znanja i razviti analitičke, interpretativne, ocjenjivačke i kreativne vještine prikladne govornim i govorno-vizualnim medijima kao sredstvima umjetničkog izraza i javnog saopćavanja i sporazumijevanja, te kulturi svakodnevnog života (štampa, radio, film, televizija, internet...). Učenici će u skladu sa svojim stepenom jezičkog razvoja i općeg razvoja na određenom jeziku znati izdvojiti bitne obavijesti i podatke, prepoznati

suodnose u tekstu, poznavati vrste teksta i jezičke stilove, poznavati jezičke i zakonitosti određenih medijskih te umjetničkih vrsta i oblika, samostalno se koristiti raznim medijima i izvorima podataka, odnosno obavijestima, procijeniti sadržaj i namjeru napisanog ili izgovorenog. Moći će da usmeno i pisano izraze svoje namjere, misli, stavove i osjećaje razumljivo i uvjerljivo, moći će da sastave usmene i pisane tekstove u skladu sa sadržajno-formalnim zakonitostima pojedine vrste teksta te uz odabir odgovarajućeg jezičkog stila. Primijenit će komunikacijske strategije primjerene situaciji i namjeri (npr. u raspravi tražiti objašnjenje, uzeti riječ, zastupati stav), prikazat će slušaocima određeni sadržaj, kao i svjesno primijeniti odgovarajuće strategije učenja.”

Sve se ovo moglo reći kraće i jednostavnije: cilj je nastave maternjeg jezika da svaki učenik do kraja svog školovanja nauči uspješno komunicirati s drugim ljudima, usmeno i pismeno, a s obzirom i na okolnosti te komunikacije. Nešto od toga se u birokratskoj kakofoniji nazire, pogotovo prema kraju navoda. Ali šta znači da djeca treba da usvoje i razviju znanja i vještine “primjenjujući ih u područjima slušanja, čitanja i usmenog izražavanja i pisanja u neposrednoj (npr. jezičko posredovanje) i posrednoj komunikaciji (npr. mediji)”. Kako je to jezičko posredovanje neposredna komunikacija, a npr. mediji *posredna*?

Ili: šta su to *vještine i sposobnosti usmenog, pisanog i vizualnog komuniciranja u međusobnim i međukulturalnim situacijama privatnog i javnog života*, odnosno, šta bi to bila *međukulturalna situacija privatnog života*?



I dalje: šta je *kultura određenog jezika* prema kojoj treba *razviti pozitivan stav*? U ideološkom okviru u kojem ovaj reformski dokument nastaje, *kultura jezika* vjerovatno je kultura naroda – bošnjačkog, hrvatskog i srpskog. Prema tome, standard jezičke kompetencije koju Jezgra ovdje demonstrira jeste NE nazivati stvari njihovim pravim imenom.

Nakon opisa područja, Uvod se okreće Nastavi bosanskog jezika, hrvatskog jezika i srpskog jezika, čiji su ciljevi omogućiti učenicima

“da na odabranim temama steknu znanje, sposobnosti, vještine, stavove i vrijednosti kao temelj za učenje tokom cijelog života, što znači vladanje maternjim standardnim jezikom, razvoj jezičkih komunikacijskih sposobnosti i vještina, odnosno razvijanje jezičkih sposobnosti u govornoj i pisanoj upotrebi jezika u svim funkcionalnim stilovima. Cilj je i razvijanje literarnih sposobnosti, interesa za čitanje, razvijanje interesa i potreba za sadržajima medijske kulture, osvješčivanje značaja znanja bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika razvijanjem poštivanja i ljubavi prema njima, njihovim književnostima i kulturama te poštivanje prema bosanskom jeziku, hrvatskom jeziku i srpskom jeziku, kao službenim jezicima u Bosni i Hercegovini.”

Osim što je sintaksa prve rečenice pogrešna (trebalo je prekinuti nakon *standardnim jezikom*, a novu započeti sa *Cilj je također razvoj jezičkih...*), a sama formulacija karikaturna, problematičan je i sam *cilj*: osvješčivanje značaja jezika razvijanjem poštovanja i ljubavi prema njemu.

Sloumoušn: *osvješčivanje značaja znanja jezika razvijanjem poštovanja prema jezicima te poštovanjem prema njima kao službenim jezicima.*

Kako su sastavljači zamislili da se mjeri postignuće ovog cilja? Naime, na kraju Uvoda oni deklarativno izjavljuju da su ishodi učenja postavljeni u Jezgri “konkretni i mjerljivi”, odnosno da “opisuju ŠTA učenici znaju i mogu uraditi, te se fokusiraju na primjenu i integraciju znanja i vještina opisujući važne i korisne ishode koji su relevantni za život i karijeru učenika u 21. vijeku, a NE opisuju kako podučavati i učiti”.

Kako se ljubav i poštovanje prema službenom jeziku može *mjeriti* i na koji su način to dvoje *konkretni*?

Uvod se završava izjavom da “ishodi učenja ne opisuju ili ne pobrojavaju nastavne sadržaje niti govore šta učitelji ili nastavnici treba da rade u razredu nego su usmjereni na učenike i njihove aktivnosti”.

## **2. Tabela**

Ishodi su dati u tabeli, s redovima u jednoj ili pet kolona. Kolone su označene bojama, ali bez odgovarajuće legende. Uz pojačanu pažnju i povećan rizik od greške, moguće je razlikovati nekoliko cjelina u tabeli koja se proteže na 26 stranica (9-34). Redom bi to bile

- Čitanje: književnost
- Čitanje: informativni tekstovi
- Temeljne vještine čitanja (predškolski odgoj i obrazovanje)
- Pisanje: (predškolski odgoj i obrazovanje – kraj srednjoškolskog obrazovanja)
- Usmeno izražavanje i slušanje (predškolski odgoj i obrazovanje – kraj srednjoškolskog obrazovanja)

### 2.1.1.

Kao ishodi za ČITANJE: *književnost*; u kategoriji *Ključne ideje i detalji* (str. 9) navode se tri. Prvi glasi:

“1. Pažljivo čita ili sluša tekst u cilju razumijevanja i donošenja logičkih zaključaka; citiranje konkretnih tekstova pri pisanju ili govoru u svrhu argumentovanja zaključaka donesenih na temelju teksta.”

Sloumoušn: *citiranje tekstova u svrhu argumentovanja zaključaka donesenih na temelju teksta.*

Šta se htjelo reći? Da učenik tvrdnje vezane za tekst (književni) potkrepljuje odgovarajućim citatima iz tog teksta? Ako jeste, a to je svakako dobra *navika*, ona nije dovoljna. Citat se, naime, mora i protumačiti, tj. pročitati u sklopu cjeline djela. Inače se može previdjeti naprimjer, ironija, pa *citat* razumjeti sasvim pogrešno.

Nejasno je i zašto se od učenika traži da *sluša* tekst, ako se ishod odnosi na *čitanje*. Te su dvije sposobnosti bitno različite i podrazumijevaju različite radnje. Tome šta je potrebno znati i uvježbavati da bi se dobro slušalo (i čulo!) Jezgra ne posvećuje posebnu pažnju.

### 2.1.2.

Drugi i treći ishod za književne tekstove (čitanje) sročeni su ovako:

“2. Prepoznaje i objašnjava ključne ideje teksta i njihove razrade; rezimira ključne ideje na osnovu detalja koji ih dokazuju.”

“3. Analizira likove, događaje i ideje, te njihove međuodnose u tekstu.”

U vezi s ova tri ishoda određeni su indikatori. U Leksikonu na kraju dokumenta indikatori se opisuju kao “primjeri

ponašanja/aktivnosti učenika koji pokazuju stepen dostizanja ishoda učenja. Indikatori pokazuju i opisuju razvijenost vještine, znanja i razumijevanja određene oblasti, odnosno komponente i kao takvi moraju biti mjerljivi.” Indikatori se kroz cijeli dokument odnose na određeni uzrast: 5/6 godina (predškolsko obrazovanje), 8/9 godina (kraj 3. razreda), 11/12 godina (kraj 6. razreda), 14/15 godina (kraj osnovnog obrazovanja) i 18/19 godina (kraj srednjoškolskog obrazovanja).

Indikatori za kraj srednjoškolskog obrazovanja, za tri navedena ishoda glase:

“1. Citira čvrste i korisne dokaze iz teksta u korist analize onoga što tekst posebno navodi, kao i zaključaka donesenih na temelju teksta, što uključuje i utvrđivanje dijelova teksta u kojima je situacija ostala neizvjesna”.

Sloumoušn: *citira iz teksta u korist navoda iz teksta.*

Indikator se ne razlikuje bitno od ishoda, što je znak da sastavljači nisu poopštene zahtjeve preveli u konkretne čitalačke *vještine*; ako nije rezultat nesmotrenog ili neznačajnog prevoda, formulacija “dijelovi teksta u kojima je situacija ostala neizvjesna” znak je nedopustive površnosti potpisnika dokumenta. Kakva je *situacija* ostala *neizvjesna*, u kom smislu neizvjesna? Oblast književnosti ima svoj stručni i teorijski jezik, on se uči na fakultetu i podrazumijeva se da imaoci tih diploma taj jezik suvereno koriste. Zašto to ovdje ne čine?

“2. Utvrđuje dvije ili više tema ili centralnih ideja u tekstu i analizira njihovu razradu kroz tekst, uključujući i način na koji ulaze u interakciju i nadograđuju se jedna na drugu kako bi stvorile složen prikaz; daje objektivan sadržaj teksta.”

Sastavljači i ovdje pokazuju elementarno nepoznavanje književnoteorijske terminologije. Šta je *objektivan sadržaj* književnog teksta? Šta bi bio npr. objektivan sadržaj Dučićeve pjesme *Selo*? Po kojoj *teoriji* književni tekst ima *dvije ili više centralnih ideja*? Htjelo se reći da učenik na kraju svog trinaest godina dugog obrazovanja treba biti u stanju prepoznati temu ili teme koje tekst otvara, pratiti kako ih autor razvija kroz kompoziciju (strukturu) djela, kako taj razvoj završava, kakvu poentu takav završetak sadrži i koja se ideja u takvoj poenti može prepoznati? To bi onda bio jedan jasan zadatak za učenika, ali i za nastavnika koji bi učenika za takvo čitanje trebao osposobiti.

Sastavljači u uvodu naglašavaju da ishodi NE OPISUJU kako podučavati i učiti, da NE OPISUJU ili NE POBJAVAJU nastavne sadržaje “niti govore šta učitelji ili nastavnici treba da rade u razredu nego su usmjereni na učenike i njihove aktivnosti”. Takva je izjava, najblaže rečeno, neodgovorna. Njena je jedina svrha da oslobodi članove autorskog tima stvarnog posla i odgovornosti za primjenu ishoda. Na jedan intelektualno i stručno jeftin način se i teret i moguća krivica za neuspjeh prebacuju na nastavnike.

Kasnije ćemo vidjeti da sastavljači ne govore istinu; oni pobrojavaju nastavne sadržaje, a pokušaćemo objasniti i kada i zašto to čine. Ali ovdje je jako važno naglasiti da se ishodi ne mogu definisati bez sadržaja. Reforma se ne može predstaviti u nekakvoj tabeli koju neki tim međunarodnih stručnjakinja za obrazovanje prodaje od jedne do druge zemlje u zaostalom razvoju, a koju domaća pamet treba samo popuniti posuđenim frazama ili autohtonim besmislicama. Umjesto da se sadržaj predmeta (konkretno: književnosti) prevodi u frazeologiju reforme da bi se

popunila polja u tabeli, bilo je i još je uvijek potrebno reformske fraze *prevesti* u konkretna znanja predmeta. Ono što je u reformskom (tabelarnom) okviru dobro jeste potreba da se znanja povežu s mogućnostima učenika, a to znači, prije svega, s njihovim uzrastom. Jedan od problema postojećeg plana i programa je upravo ignorisanje tih mogućnosti.

### 2.1.3.

Primjer istog nedostatka je i treći indikator u ovom nizu – da osamnaestogodišnjak zna kako da “3. Analizira efekt izbora autora teksta o tome kako razviti i povezati elemente priče ili drame (npr. mjesto odvijanja priče, red radnji, način uvođenja i razvoja likova)”.

Na kraju obrazovanja učenik bi morao *efekte izbora* analizirati na svim književnim vrstama, ne samo na priči i drami. Analiziranje efekta autorovog izbora elemenata književnog teksta (bolje bi bilo reći *tumačenje*, analiza je put do otkrivanja tih efekata) morala bi se savladati u ranijim uzrastima na *redu radnji* (siže?) i na razvoju likova (karakterizacija, motivacija?). U ovom najvišem (najstarijem) uzrastu pažnja bi se mogla usmjeriti na polifoničnost, ironiju, nepouzdanog naratora, intertekstualnost... Za razumijevanje Davičove *Hane* potrebno je sigurnije i obimnije znanje nego za razumijevanje njegovog *Detinjstva*. Ono što Jezgri nedostaje jeste, a nedostaje i svim aktuelnim planovima i programima, popis književnih pojmova koje treba objasniti u toku školovanja, od jednostavnijih prema složenijim, sa primjerima i prijedlozima građe (književnih dijela) čijim čitanjem bi se to objašnjenje uspješno završilo. Taj posao, koji bi morale uraditi katedre i odsjeci studija

književnosti, nikada nije urađen.<sup>104</sup> Istovremeno, u popisima koji bi se iz aktualnih programa možda mogli rekonstruisati uopšte se ne nazire *logika* kojom je izbor izvršen.

#### 2.1.4.

Kao jedan od ishoda za ČITANJE: *književnost* u kategoriji *Vještina i struktura* očekuje se da učenik “4. Tumači različita značenja riječi i izraza, tehničkih, osnovnih i prenesenih značenja iz teksta i utvrđuje kako izbor riječi utiče na značenje teksta” i s tim uvezi daje indikator za uzrast 18/19 godina:

“4. Utvrđuje značenje riječi i fraza koje se koriste u tekstu, uključujući i preneseno i konotativno značenje; analizira uticaj izbora određenih riječi na značenje i ton, uključujući i višeznačne riječi ili jezik koji je naročito svjež, privlačan i lijep.”

Vještinom utvrđivanja značenja riječi, *prenesenih i konotativnih* (sic!), već se davno trebalo ovladati, u ranijim uzrastima; odnosno, to je već morala postati podrazumijevajuća stvar, da se smisao teksta ne može utvrditi ako se ne utvrde značenja riječi u iskazu. Sastavljači, umjesto da insistiraju na tome da se analizom stila dolazi do razumijevanja smisla, stil povezuju s ljepotom. Ko i na osnovu čega određuje kada je jezik *svjež, privlačan i lijep*? Proizvoljnost koja mistifikuje ulogu jezika oslanja se ovdje na upotrebu nestručne terminologije. Ta nestručnost, međutim, tu nije bezazlena, jer sabotira kritičko mišljenje. Jezik se tretira

---

104 Doprinos Fonda otvoreno društvo BiH, kroz biblioteku *Lektira narodu* (npr. knjiga *Šta je pisac htio da kaže*, ili *Od slova do smisla*) nedovoljan je i hendikepiran činjenicom da ne dolazi od zvanične institucije.)

kao vrijednost za sebe nezavisno od uloge koju kao sredstvo komunikacije ima. To ide na ruku identitarnim (etnacionalnim) jezičkim politikama.

### **2.1.5.**

Da je to prikrivena tendencija pokazuje i indikator za ČITANJE: *književnost* iz kategorije *Vještine i strukture* za uzrast 14/15 god. Predviđa se da učenik “6. Analizira određeno gledište ili kulturološko iskustvo koje se odražava u književnom djelu iz neke druge države razumijevajući kulturni identitet.”

Čiji *kulturni identitet*? Pisca ili države? Kulturni identitet je složen pojam. Elementima koji ga čine Jezgra se ne bavi, niti se pojam identitet javlja ranije, pa ovaj zadatak očito dolazi izvana. Sastavljači sugeriraju da bi se čitanje književnog djela trebalo fokusirati na njegove identitetske, partikularne vrijednosti. Koje kulturološko iskustvo bi učenici završnog razreda osnovne škole trebali analizirati u *Malom princu*, recimo? Ili, da podsjetimo na djela iz aktuelnog (*federalnog*) plana i programa: Krilovljevi *Magarac i slavuj*, Ilićeva *Ljubavna priča o donu Nunecu i dona Klari* ili Molijerov *Mizantrop*... Ukoliko postoje dobri razlozi da đaci razumiju ulogu književnosti u oblikovanju i čuvanju nacionalnog (*kulturnog*) identiteta, onda se taj cilj treba postaviti otvoreno i zaštićeno od indoktrinacije.

### **2.1.6.**

U ishodima za Čitanje: *književnost* u kategoriji *Vještine i strukture* za uzrast (8/9 god.) od djeteta se očekuje da “5. Prepozna je/identifikuje pojmove vezane za dijelove teksta (npr. odlomak, poglavlje, scena i strofa), prepozna je redoslijed događaja.”



Uprkos početnoj izričitoj tvrdnji da neće opisivati ili neće pobrojivati nastavne sadržaje, sastavljači sve vrijeme daju primjere. Očito je ta isključujuća uvodna deklaracija bila nerealna; naprosto je nemoguće definisati ishode ne vezujući ih za konkretan sadržaj. Očito je i da to *odricanje od odgovornosti* dolazi iz nesigurnosti sastavljača u autoritet vlastitog znanja. Možda su ocijenili da politička podobnost predstavlja veći kapital od stručnosti? Problem s njihovim primjerima je da zbunjuju umjesto da dopunjuju; kao dije-love teksta nabroje *odlomak* (sic!), poglavlje, scenu, strofu (ali ne i stih, čin, pjevanje...) bez ikakve veze sa zahtjevom da se prepozna *redoslijed događaja* (Misli se na *fabulu*?). Pri čemu događaja u tekstu uopšte ne mora biti: kakav redoslijed događaja đaci mogu prepoznati u Dučićevom *Selu? Vitorog se mesec zapleo u granje...* Je li to događaj? *Noć svetla i plava...* Događaj? *Spava more u nemom blistanju...* Događaj? Itd.<sup>105</sup>

### 2.1.7.

U nastavku ishoda za *Čitanje: književnost*, u kategoriji *Usvajanje i korištenje rječnika*, ishod pod brojem 7. predviđa da učenik “utvrdi ili razjasni značenje nepoznatih i višeznačnih riječi i izraza”. Indikatori ispunjenosti ovog ishoda definisani su prema uzrastima ovako:

“Uz poticaj i podršku prepoznaje značenje nepoznatih, manje poznatih i višeznačnih riječi u sadržaju za predškolski uzrast.” (5/6 god.)

---

105 Ali, da ostanemo kod istog primjera: *kriknu buljina na panju* jeste događaj. Ali je on jedan jedini u pjesmi, nijedan mu drugi ne slijedi, na čemu se onda gradi poenta pjesme.

“Otkriva značenja nepoznatih, manje poznatih ili višeznačnih riječi i izraza.” (8/9 god.)

“Koristi rječnik značenja nepoznatih, manje poznatih ili višeznačnih riječi i izraza.” (11/12 god.)

“Analizira/tumači značenja nepoznatih, manje poznatih ili višeznačnih riječi i izraza.” (14/15 god.)

“Utvrdjuje ili pojašnjava značenje nepoznatih ili višeznačnih riječi i izraza na temelju sadržaja za čitanje i učenje na kraju srednjoškolskog obrazovanja, birajući između više strategija.” (18/19 god.)

Kojih strategija? Iz nabrojanog se može zaključiti da je jedna strategija čitanje sadržaja za svoj uzrast, druga korištenje rječnika, treća leksikona i enciklopedija, četvrta bez ičije pomoći i bez ikakve pomoći. Sastavljači kao da sami nisu načisto podrazumijeva li se da izbor tekstova mora biti primjeren uzrastu, pa s vremena na vrijeme to navedu kao faktor indikatora. Kako, međutim, oni zamišljaju da učenik značenja riječi *otkriva, utvrđuje, analizira, tumači, pojašnjava, prepoznaje?* (Sve su ovo na silu sinonimi, kojima se zabašuruje potpuna nesposobnost da se ovaj ishod prevede u indikatore.) Značenje riječi se može razumjeti iz konteksta ili tražeći pomoć nekoga ko to zna raditi ili korištenjem rječnika. Riječi međutim ima *različito nepoznatih*, pa je za neke dovoljan kontekst, a za neke nije ni nekoliko rječnika. Pa bi se prema svemu tome moglo lako zamisliti šta je primjereno i savladivo djetetu od 6 godina, šta onom od 11, a šta onom koje završava osnovnu, odnosno srednju školu. Za ovakav pristup ne treba mnogo pameti, ali je sastavljači tu nisu pokazali nimalo.

### 2.1.8.

U nastavku tabeliranja ishoda za ČITANJE: *književnost* u istoj kategoriji (*Usvajanje i korištenje rječnika*) indikator za kraj 6. razreda (11/12 god.) glasi ovako: “a. Primjenjuje kontekst dijela književnog teksta u cilju pojašnjenja određenih riječi ili izraza, ukupno značenje riječi ili pasusa, položaj ili ulogu riječi u rečenici”, a za kraj 9. razreda (14/15 god.) ovako: “a. Analizira kontekst književnog teksta u cilju pojašnjenja određenih riječi i izraza, ukupno značenje riječi ili pasusa, položaj ili ulogu riječi u rečenici”.

Šta je *ukupno značenje riječi*? Kako jedanaestogodišnjak može analizirati kontekst književnog teksta? Na koji se kontekst misli? Htjelo mu se reći da mora biti u stanju na osnovu sintagmatskih i sintaksičkih relacija riječi u rečenici razjašnjavati njihova značenja (tj. bez korištenja rječnika)? Izgleda da su sastavljači indikatore formulisali i nasađivali ih u kućice bez ikakvog orijentira o čitalačkim mogućnostima djece prema uzrastu. Ako takav rad ne postoji, što je već samo po sebi skandal za jednu obrazovnu zajednicu i fakultete koji školuju nastavnike književnosti, upravo je izrada Jezgre bila prilika da se neki nacrt takvog orijentira napravi.

### 2.1.9.

Od srednjoškolskog maturanta očekuje se, po istom ishodu, da “c. Provjerava i printane i digitalne opće i specijalizirane referentne materijale (npr. rječnike, leksikone, sinonime) da bi pronašao/la izgovor riječi ili utvrdio/la ili pojasnio/la njeno precizno značenje, kojoj vrsti riječi pripada, porijeklu ili standardnu upotrebu.”

Kakvo *porijeklu* riječi? Možda je umjesto kvazistručnog *opće i specijalizirane referentne materijale* trebalo uz

rječnike i leksikone dodati i etimološke rječnike, rječnike sinonima, žargona, arhaizama, stranih riječi u domaćoj upotrebi... Diplomirana pamet nesigurna (s pravom!) u svoje znanje to često radi: umjesto jednostavnog i konkretnog iskaza bira stručni žargon iako za njim nema potrebe. Utvrđivanje vrste riječi nije zahtjevan zadatak i on se mogao ostaviti mlađima. A od punoljetnika bi se umjesto toga moglo tražiti da korištenjem rječnika ustanove pretencioznost i ispraznost nečijeg iskaza; da dokažu, kad za to ima osnova, da pretjerana glagoljivost nije uvijek znak naobrazbe i pameti.

### **2.1.10.**

U okviru iste kategorije red niže od dvanaestogodišnjaka se traži (str. 12) da “d. Provjerava pretpostavljena značenja riječi ili izraza i ispravno ih koristi (npr. provjerom pretpostavljenog značenja riječi u kontekstu ili u rječniku)”, a od osamnaestogodišnjaka da “d. Potvrđuje preliminarno utvrđeno značenje riječi ili fraze (npr. provjerom pretpostavljenog značenja u kontekstu ili rječniku)”.

Ovo je drugo sasvim jasno.<sup>106</sup> Ako zaključimo da su ovim dvjema formulacijama autori različite osobe, što je za timski rad normalno, ostaje pitanje zašto niko nije kontrolisao napisano i ujednačio kvalitet iskaza. Pitanje je i zašto lektor nije intervenisao.

O lekturi će se više reći kasnije.

Sloumoušn: *Provjerava značenja npr. provjerom značenja.*

---

106 Ovaj glas razuma javlja se povremeno kroz cijelu Jezgru, i zahvaljujući njemu izvjestan broj ishoda formulisan je jasno i konkretno. Vidi. str. 10, ishod 4; str. 11, ishod 7. i 8; str. 15, ishod 17; str. 17, ishod 24; str. 26, ishod 12; itd.

### 2.1.11.

Najzad, još u vezi s ishodom 8. iz kategorije *Usvajanje i korištenje rječnika* – “8. Razumije preneseno značenje riječi, veza između riječi i nijanse u značenjima riječi.” – pred malog maturanta stavlja se zadatak da “b. Analizira nijanse značenja riječi sa sličnim značenjem”, a pred velikog da “b. Analizira nijanse značenja riječi sličnog osnovnog značenja”. Zašto mlađi imaju teži zadatak, tj. veći uzorak, budući da je starijima on ograničen samo na osnovna značenja? Šta bi bile riječi *sličnog prenesenog značenja*: *Kamen* i *sat*, oboje za srce? O tome postoji li potpuna sinonimija mišljenja se razilaze, pa je možda ovdje terminološka zbrka mogla biti izbjegnuta da se đacima dalo da nijanse traže u sinonimima, u jednom slučaju u rječniku, a u drugom u rečenici... Npr.: *zora* i *svitanje*; *A kad ranoranka zora ružoprsta osvane veće...* i *Čovek koji mora da legne sa mrakom a ustane sa svitanjem izgleda mi uvek kao unazađen i nesrećan stvor.*

### 2.1.12.

U kategoriji *Integracija znanja i ideja* ishoda ČITANJE: *književnost* (str. 13) od učenika se očekuje da “11. Prikazuje i ocjenjuje i konkretne tvrdnje u tekstu koristeći validna objašnjenja i relevantne dokaze”.

Ili je jedno *i* višak ili nešto u rečenici nedostaje. Ali bez obzira na to, kakvi se *dokazi* mogu koristiti u ocjeni tvrdnji koje iznose pripovjedač ili likovi u fikcionalnom djelu? Još važnije: šta su *relevantni dokazi* u *integraciji znanja* književnosti? Kad Mustafa Madžar kaže *Svijet je pun gada*, što je konkretna tvrdnja, šta bi učenik s njom trebalo da uradi? Kako da je *prikaže* i *ocijeni*? Ocjenom od jedan do pet? Ta *tvrdnja* pripada liku i služi njegovoj karakterizaciji. Ali taj

lik, sa svoje strane, imaginaran je i služi ideji djela iza koje stoji autor. Konkretno tvrdnje izuzete iz konteksta fikcije i prikazane nezavisno od njega irelevantne su za čitanje književnog djela.

Najzad, dvanaesti ishod iz ove kategorije, koji očekuje da učenik “12. Analizira dva ili više tekstova koji obrađuju sličnu temu ili predmet zanimanja u cilju akumulacije znanja i upoređuje različite pristupe autora”, osim što je sintaksički nespretnan, neodređene je svrhe. Šta je *akumulacija znanja* u nastavi književnosti? Analizirati tekstove s istom tematikom može poslužiti tome da se utvrde razlike između autorskih poetika ili stilskih formacija ili eventualnih promjena u razvoju jednog autora, naprimjer. Komparativni metod je vještina čitanja književnosti kojom treba ovladati, ali sastavljači Jezgre nemaju ideju kako to učiniti.

### 2.1.13.

Sljedeća kategorija ishoda u području *ČITANJE: književnost*, naslovljena sa *Integracija znanja i ideja* očekuje od učenika završnog razreda srednje škole da

“10. Analizira višestruka tumačenja priče, drame ili pjesme (npr. snimljenog izvođenja pozorišnog komada ili njegovog izvođenja uživo ili snimljenog romana ili pjesme), procjenjujući kako svaka verzija tumači polazni tekst. (Uključuje bar jedan komad koji je napisao domaći, evropski i svjetski dramatičar).”

Sloumoušn: *Analizira tumačenja drame ili pjesme, npr. snimljenog romana ili pjesme...* Tumačenje nije isto što ekranizacija, književna kritika se razlikuje od režijskog postupka; integracija znanja (šta god to bilo) može se odnositi na

osobine različitih umjetničkih jezika (ovdje filmskog ili pozorišnog, a s ciljem da se bolje shvate specifičnosti književnog), a ne na *višestruka tumačenja* književnog djela.

#### **2.1.14.**

Red niže u tabeli za ishod “11. Prikazuje i ocjenjuje i konkretne tvrdnje u tekstu koristeći validna objašnjenja i relevantne dokaze” u polju za uzrast do 9 godina stoji: “Nije primjenjivo na književnost?”

Zašto? Načelno, svaki bi ishod trebalo biti moguće prilagoditi svakom uzrastu; zašto dijete od 6 godina ne bi moglo imati stav o tvrdnji iz Zmajeve didaktički proste pjesme – *Poslije svakog jela treba ruke prati...?* Zapravo, ovaj ne pretjerano zahtjevan posao, razumijevanje pojedinačnih tvrdnji i izjašnjavanje o njima, može se kako-tako obaviti samo na banalnim književnim tekstovima ili u vrstama poput eseja ili putopisa, u kojima tvrdnje nisu dio složenih fikcionalnih odnosa. Ali da bi se ocijenila jedna Krležina tvrdnja, npr. neka iz Predgovora *Podravske motivima* – “Ali čovjek, koji želi da bude kirurg, a kirurgiju propovijeda netalentiranim stihovima i spasitelj koji u požaru željezničke katastrofe mjesto nosiljka i potrebitih povoja čita nepismene i nelogične književne rezolucije napisane po nekakvim ‘linijama’, dvostruko je smiješan.” – potrebno je znati ili saznati mnogo toga; ocjenjivanje pretpostavlja upućenost u temu. A to znači da ovaj ishod mora biti u korelaciji s ishodima drugih oblasti i predmeta. U Jezgri takvih uputa na korelaciju nema, pa je i u tom segmentu iznevjerila svoju zadaću.

### 2.1.15.

Još jedan red niže od đaka završnog razreda osnovne škole želi se da “12. Analizira odakle autor crpi inspiraciju i transformiše polazni materijal u konkretno djelo.” Sastavljači rabe teorijski klizav pojam *inspiracija*. Mislilo se na *građu* ili na intenciju ili na oboje? Istovremeno, od učenika završnog razreda srednje škole očekuje se da “12. Pokazuje poznavanje temeljnih književnih djela 18., 19. i 20. vijeka, uključujući i način na koji dva ili više tekstova iz istog perioda obrađuju slične teme.”

Ovdje se odjednom pojavljuje istorijski pristup. Osim što opet sebi skaču u usta, u vezi s obećanjem da neće pominjati sadržaje, sastavljači Jezgre bez obrazloženja ograničavaju znanje o kanonu (svjetske?) književnosti na samo tri vijeka. I ovdje se u punom svjetlu vidi njihova površna arbitrarnost. Možda su ipak mislili na domaću književnost, za koju su nekako zaključili da je prije 18. vijeka nema? Ili Dantea, Šekspira, Bokača, Servantesa, Sofokla, Homera... neće trpati u područje *ČITANJE: književnost*.

Rezultat učenja prema ishodima, a s ciljem razvijanja kritičkog mišljenja, jeste i taj da književnost više ne mora dominirati u predmetnoj građi, niti domaći pisci moraju biti najzastupljeniji. Izvrđavanje toj posljedici reforme (sa sadržaja na ishode) bitan je razlog reformskog neuspjeha.

### 2.1.16.

Na narednoj, 14. stranici, u kategoriji *Opseg i nivo složenosti* teksta definiše se ishod koji predviđa da učenik “13. Nepristrasno i stručno čita i razumije složene književne i informativne tekstove.”



Zašto i književne i informativne, kad se ishodi odnose samo na ČITANJE: *književnost*? Za sada ovaj propust možemo pripisati uredničkoj nepažnji.

## 2.2.

ČITANJE: informativni tekstovi

Uz sve nejasnoće proizašle iz neprecizne sintakse, u uvodu je dobro određen smjer ovoj oblasti. Tu se predviđa(lo) da će se učenik samostalno “koristiti raznim medijima i izvorima podataka” i da će znati “procijeniti sadržaj i namjeru napisanog ili izgovorenog”. Kako se to prenijelo u tabelu?

### 2.2.1.

Kao ishodi učenja za ČITANJE: *informativni tekstovi* u kategoriji *Ključne ideje i detalji* planira se da učenik “15. Određuje ključne ideje i teme teksta i analizira ih naglašavajući važne detalje i ideje koje to dokazuju.”

Uporedimo to sa ishodom iz prethodne sekcije, ČITANJE: *književnost*, u istoj kategoriji –*Ključne ideje i detalji*: “2. Prepoznaje i objašnjava ključne ideje teksta i njihove razrade; rezimira ključne ideje na osnovu detalja koji ih dokazuju.” (str. 9)

Zahtjev se dakle, ponavlja. Ostajemo zatečeni: Stručni i projektni timovi – sastavljeni od direktorica, zamjenica voditeljice, stručnih savjetnica za maternji jezik, predškolski odgoj i obrazovanje, ZJNPP, razrednu i predmetnu nastavu, od pola tuceta mr. sc. i par dr. sc. – ne razlikuju čitanje književnih i čitanje informativnih tekstova. Tj. ne očekuju od đaka da novine čitaju na jedan, a lirsku pjesmu na drugi način. Ovdje, i na drugim mjestima, isti ishodi se ponavljaju za dvije različite vrste čitanja, pa se ona kratkotrajna

nada da se radi o uredničkoj nepažnji gasi. Da stvar bude još gora, indikatori se miješaju, pa se oni koji su validni u čitanju informativnih tekstova odnose na književne, ili obratno.

### 2.2.2.

Jedan od ishoda za ČITANJE: *informativni tekstovi* iz kategorije *Gljučne ideje i detalji* pretpostavlja da učenik završnog razreda srednje škole “14. Analizira tekst i citira jake i kompletne dokaze iz teksta te donosi zaključke na temelju analize teksta i utvrđuje dijelove teksta u kojima je situacija neizvjesna.”

Karikaturalna formulacija *neizvjesna situacija* se ponovo javlja, što ne iznenađuje, jer se formulacije ishoda i indikatora za čitanje književnosti ponavljaju i za čitanje informativnih tekstova. Informativni tekst je npr. izvještaj sa otvaranja izložbe ili vijest o prekidu nastave zbog pandemije ili reportaža sa klizišta ili pregled cijena s pijace ili intervju s direktorom škole... ili bilo koji drugi novinski žanr. Šta bi u izvještaju s izložbe bio *jak dokaz*? Možda se htjelo reći da učenik treba znati da analizira novinski tekst (medijski informativni sadržaj) i da ga vrednuje ili da uočava propuste ili neobjektivnost ili nedostatak činjenica ili proizvoljno izvještavanje? Sve su to vještine koje bi se trebale, mogle i morale naučiti u toku obaveznog obrazovanja koje traje u boljem slučaju barem 15 godina. Ako je za demokratsko odlučivanje važan svaki glas, onda bi ti glasovi morali dolaziti od informiranih, a ne izmanipuliranih osoba. Propuštanje Jezgre da se ozbiljno posveti *metodici* i sadržaju čitanja informativnih tekstova nije samo suprotno deklaracijama i ciljevima na koje se njeni sastavljači pozivaju,

nego je ili otvoreno bahato licemjerno ili je posljedica temeljite nekompetentnosti.

### 2.2.3.

Indikator za kraj srednjoškolskog obrazovanja, za navedeni ishod, u kojem se predviđa da učenik (str. 14) “15. Određuje teme i dvije ili više ideja teksta i analizira njihov razvoj kroz tekst i način njihove interakcije; daje objektivni sadržaj teksta u svrhu kompletne analize” – prepisan je odgovarajući indikator za *ČITANJE: književnost*. To se nastavlja kroz cijeli tekst Jezgre, pa se neće dalje posebno isticati. Važno je istaći da sastavljači dokumenta ne razlikuju specifičnosti književnog i informativnog teksta; štaviše, umjesto u razumijevanje te razlike i definisanje adekvatnih indikatora, oni trud ulažu u prikriivanje tog neznanja, intervencijom u redosljed riječi zahtjeva, dodavanjem ili izostavljanjem nekih riječi ili upotrebom sinonima.<sup>107</sup>

Ishod za kategoriju *Vještine i strukture* za kraj predškolskog odgoja i obrazovanja očekuje od djeteta da “18. Analizira strukturu tekstova i međuodnos rečenica, pasusa i većih dijelova teksta (npr. odlomak, poglavlje)”, dok indikator to konkretizuje u “18. Razlikuje naslovnu stranicu knjige ili časopisa od zadnje stranice.”

---

107 Upor. ishodi učenja za kategoriju *Usvaja i koristi rječnik*:

“21. Objasnjava i primjenjuje prenesena značenja riječi i razlike u značenjima riječi.” (14/15 god.)

“21. Pokazuje razumijevanje figurativnog jezika, odnosa između riječi i nijansi u značenju riječi.” (18/19 god.)

Nesposobnost da se definišu zahtjevi prema uzrastu uzrokuje ponavljanje, a ponavljanje se *stilski* dotjeruje – *figurativni jezik* prepravlja se u *prenesena značenja*, dok smisao ostaje isti.

Ovaj je zahtjev neosmišljen i potcjenjivački. U uzrastu od 5/6 godina neka djeca već imaju omiljene slikovnice, imaju i albume sa sličicama (npr. *Životinjsko carstvo*) pa bi se indikator mogao i trebao odnositi na raspoznavanje cjelina, poglavlja, način isticanja naslova, odnos teksta i ilustracije, pojam o tome kakva je korist od stranice sa sadržajem i sl. Neka djeca, međutim, u predškolskom uzrastu, nemaju slikovnice ili ih imaju ali ih nisu imali od koga naučiti otvoriti. (Pa je dovoljno da razlikuju prvu od zadnje strane korica!) Još ih više možda nema albume sa sličicama, jer im to mala ili nikakva primanja roditelja ili staratelja ne omogućavaju. Jezgra svakako nije dokument koji može riješiti krupno pitanje jednakih prava za svu djecu u obrazovanju, *siromašnu* kao i za ostalu, ali je neshvatljivo kako njeni sastavljači sasvim ignorišu to pitanje. Naime, ukoliko se prag očekivanja postavi nisko, kao što se ovdje čini, vlast i javno obrazovanje praktično se oslobađaju i obaveze i odgovornosti za socijalne nejednakosti koje se onda kroz školovanje još više ističu i produbljuju.

#### 2.2.4.

Jedan od ishoda za čitanje: informativni tekstovi u kategoriji *Usvaja i koristi rječnik* (str. 16) želi da učenik “20. Utvrdi i razjasni značenje nepoznatih, manje poznatih i višeznačnih riječi i izraza korištenjem podataka iz teksta korištenjem konteksta, analizom sadržajnih dijelova riječi i korištenjem općeg i specijalizovanog referentnog materijala po potrebi.” Indikatori su za ovaj ishod, po uzrastima: “a. Uz poticaj i podršku prepoznaje nova značenja poznatih riječi i ispravno ih primjenjuje.” (5/6 god.)

“a. Koristi kontekst rečenice za prepoznavanje riječi ili izraza.” (8/9 god.)

“a. Koristiti kontekst (npr. ukupno značenje rečenice ili pasusa; položaj ili funkciju riječi u rečenici) kao trag prema značenju riječi ili izraza.” (11/12 god.)

“a. Koristiti kontekst (npr. ukupno značenje rečenice ili pasusa; položaj ili funkciju riječi u rečenici) kao trag prema značenju riječi ili izraza.” (14/15 god.)

“a. Koristi kontekst (npr. ukupno značenje rečenice ili pasusa; položaj ili funkciju riječi u rečenici) kao ključ za značenje riječi ili izraza.” (18/19 god.)

U čemu je razlika? Ista se stvar očekuje i od učenika u trećem osnovne i od učenika u četvrtom srednje. Pri tome se kontekst podrazumijeva na pogrešan način; kontekst nije položaj riječi u rečenici, nego ili stvar o kojoj se u tekstu govori (pa je onda potrebno znati dosta o toj stvari; npr. kad Zuko Džumhur u putopisu *Zapisi pod gorom iz Nekrologa jednoj čaršiji* napiše *Plavokosi pukovnik sa Temze*, pričajući istoriju Jerusalima, ne možemo ga razumjeti i znati na koga misli dok ne znamo ništa o prisustvu Britanije u tom području) ili okolnosti u kojima je tekst nastajao ili, ponekad, i okolnosti u kojima se tekst interpretira. Kontekst je nešto šire od teksta, ne uže, kako se može zaključiti iz Jezgrinog *kontekst, npr. položaj riječi u rečenici...*

### 2.2.5.

I u indikatoru vezanom za ishod br. 21. u kategoriji *Usvaja i koristi rječnik* – “a. Tumači stilske figure (npr. hiperbola, paradoks) u kontekstu i analizira njihovu ulogu u tekstu.” (18/19 god., str. 17.) nejasno je na kakav se kontekst misli.

*Kontekst* u kom se stilske figure mogu analizirati može biti samo tekst. Hiperbola je uglavnom jednostavna stilska figura koja se može savladati u nižim uzrastima; paradoks nije. Sastavljači jezgre nisu posvetili dovoljno pažnje stilskim figurama; istina, nisu ni stilu, iako je upravo stil bogat figurama jedno od ključnih obilježja književnog jezika. Stilske figure potrebno je poznavati da bi se tačno mogle shvatiti, tj. da bi se tačno shvatila njihova funkcija u tekstu, šta tačno autor njima želi postići. Ali je ovladavanje njima bitno i za kreativno izražavanje i pisanje. Jezgra u tom pitanju sasvim podbacuje.

Površan i pogrešan način osmišljavanja i definisanja učenja maternjeg jezika u dijelu koji podrazumijeva korištenje rječničkih priručnika prenosi se i na naredni ishod. Od učenika se očekuje da “21. Objašnjava i primjenjuje prenesena značenja riječi i razlike u značenjima riječi”, a indikatori za to postignuće su, prema uzrastima:

“d. Potvrđuje prethodno utvrđeno značenje riječi ili izraze, npr. provjerom pretpostavljenog značenja u tekstu ili rječniku.” (11/12 god.)

“d. Potvrđuje prethodno utvrđena značenja riječi ili izraza, npr. provjerom pretpostavljenog značenja u tekstu ili rječniku.” (14/15 god.)

“d. Potvrđuje preliminarno utvrđeno značenje riječi ili fraze (npr. provjerom pretpostavljenog značenja u kontekstu ili rječniku).” (18/19 god.)

Ponovo su za svaki uzrast zahtjevi isti. Činjenica je da se utvrđivanje značenja nepoznatih riječi može odvijati na različite načine, od kojih su neki jednostavni (provjera u rječniku), a drugi složeni (npr. kad se radi o prenesenom značenju ili o žargonskim izrazima ili o kolokvijalizmima ili

kontekstualnim *zagonetkama*, kao u navedenom primjeru iz *Nekrologa jednoj čaršiji*). Postoje različite vrste rječnika i različite metode *potrage*, pa je sigurno da se pred različite uzraste mogu postaviti različiti zahtjevi, odnosno definisati različiti indikatori. Od đaka se može tražiti i da intervjuišu starije osobe (u porodici ili u komšiluku) i sastave male rječnike arhaizama ili mogu u istoj sredini razgovarati sa inženjerima ili ljekarima ili zanatlijama i načiniti male stručne rječnike, mogu napraviti rječnik fraza u SMS komunikaciji, mogu istraživati žargon, pogrešnu upotrebu stranih riječi i načine kako se odomaćuju, feminističku kritiku jezika, mogu analizirati pravopisne rječnike i povezivati rješenja u njima s aktuelnom jezičkom politikom... Suština je u tome da je jezik živa tvar, da se njegova zanimljivost pojavljuje i u životu, a ne samo na papiru i u rječnicima, pa bi se indikatori mogli definisati i kao rezultati adekvatnih projektnih zadataka. S Jezgrom koja mehanički razdvaja čitanje od pisanja, a pisanje od govorenja i slušanja na prvi pogled se čini da ovo nije mjesto gdje se može iznijeti ovakav prijedlog. (Jer je sastavljanje rječnika *pisanje*, a mi smo trenutno u poglavlju *čitanje*.) To je međutim prvi pogled, i pogled mehanički krut. Upravo je Jezgra mjesto gdje se oblasti trebaju kreativno povezati, i to prije svega kroz dobro osmišljene indikatore. Ako obim dokumenta to ne dopušta, onda ga je potrebno opremiti odgovarajućim priložima. Zašto to sastavljači Jezgre nisu učinili?

#### 2.2.6.

Indikatori u kategoriji *Integracije znanja i ideja za ČITANJE: informativni tekstovi* očekuju da učenik uzrasta 11/12 godina “23. Integriše informacije predstavljene

različitim medijima i formatima (npr. vizualno, brojčano i riječima) kako bi pokazao razumijevanje teme”, a učenik uzrasta 18/19 godina “23. Integriše i ocjenjuje višestruke izvore informacija iznesenih u različitim medijima i formatima (npr. vizualno, kvantitativno), kao i riječima, kako bi se pozabavio/la nekim pitanjem ili riješio/la problem.” (str. 18)

Usporeni snimak: *Integriše kako bi pokazao*, tj. *integriše kako bi riješio/la...*

U navedenom primjeru vidimo kako je tzv. *rodno korektni jezik* neuređen. Negdje je ostao muški rod, negdje se koristi *slešovanje*; to pokazuje kako izjava na početku jezgre da “Izrazi koji su napisani samo u jednom gramatičkom rodu odnose se jednako na ženski i muški rod” nije iskrena, da se sastavljači dokumenta prema jeziku odnose površno i birokratski, prinudno politički korektno, a u suštini nekreativno, tj. suprotno tendenciji same reforme obrazovanja.

### 2.2.7.

Ishod za ČITANJE: *informativni tekstovi* u kategoriji *Integracija znanja i ideja* predviđa da učenik “25. Analizira kako dva ili više tekstova obrađuju slične teme ili predmete zanimanja s ciljem akumulacije znanja ili uporedbe pristupa autora”. Indikator za uzrast predškolskog odgoja i obrazovanja (5/6 god.) to konkretizuje ovako: “25. Uz poticaj i podršku uočava iskustva likova u različitim tekstovima”. (str. 19)

Ne kaže se u kojim INFORMATIVNIM(!) tekstovima, a pošto se barata terminom lik, očito se misli na književne tekstove ili granične žanrove (npr. reportaža, putopis). Sastavljači Jezgre dosljedno ne vode računa o



specifičnostima područja (književni tekstovi naspram informativni tekstovi). Veliki je propust (usljed neznanja ili nesigurnosti) da u više nego skromnom Leksikonu ključnih termina (ako je to već propušteno da se uradi u uvodu) na kraju dokumenta nije barem u naznakama definisana ova distinkcija.

### 2.2.8.

Na istoj stranici (19) i za istu kategoriju *Integracija znanja i ideja* ishod planira da učenik “23. Integriše i ocjenjuje sadržaje predstavljene u različitim medijima i formatima, između ostalog, vizualno, brojčano i riječima”. Od učenika uzrasta 14/15 god. indikator traži da “25. Analizira prve pisane dokumente od historijske i književne važnosti za BiH”, a od učenika uzrasta 18/19 god. da “25. Analizira teme, namjene i retoričke osobine osnivačkih dokumenata od historijske i književne važnosti za BiH iz 17., 18., 19. i 20. vijeka.”

U Jezgri se nigdje ne objašnjava šta bi bili *osnivački dokumenti*, niti o kakvom se značaju i važnosti, historijskoj i književnoj, radi. Sastavljači uprkos svom uvodnom obećanju, da neće propisivati sadržaje, ipak to ovdje čine, s očito nedorečenom i prikrivenom tendencijom. Zadatak da se analiziraju retoričke osobine, ako se retorika razumije kao moć verbalnog uvjeravanja, ima veliku odgojnu i obrazovnu vrijednost, ali samo ako se *BiH* ne idealizira i ako se ne podrazumijeva da se radi o istoj državi bez obzira na njeno uređenje, naziv i granice. (Tj. ako se jedan fiksiran identitet nekritički proteže kroz dugo trajanje.) Ništa od toga ovom Jezgrom nije osigurano, a formulacija indikatora čak upućuje na suprotno. Zašto *retoričke osobine* učenici

ne bi tražili u aktuelnim dokumentima, npr. u zakonu o obrazovanju, zakonu o radu, Dejtonskom sporazumu, statutu svoje škole... Ili zašto ne bi književnu važnost Kulinove povelje, naprimjer, poredili s aktuelnim carinskim povlasticama za invalide. Najzad, zašto se ne bi zapitali ko i po kojim kriterijima određuje *istorijsku važnost* i nevažnost dokumenata.

### 2.2.9.

U okviru kategorije *Opseg i nivo složenosti teksta* za Čitanje: *informativni tekstovi*, ishodom br. 26 planira se da učenik “Čita i razumije složene književne i informativne tekstove”. Preveden u indikatore po uzrastima, taj zahtjev od učenika očekuje:

“26. Čita i pokazuje razumijevanje informativnih tekstova uključujući i tekstove s različitih naučnih područja.” (8/9 god.)

“26. Čita i razumije tekstove koji ne spadaju u beletristiku.” (11/12 god.)

“26. Čita i razumije opširne i složene tekstove koji ne spadaju u beletristiku.” (14/15 god.)

“26. Samostalno i stručno čita i razumije tekstove koji ne spadaju u beletristiku.” (18/19 god.)

Ovdje sastavljači implicitno ipak razlikuju književne i informativne tekstove, ali tako što prve svode na beletristiku. Nejasno je zašto žele da djeca s 8/9 godina čitaju *naučne tekstove s raznih područja*, dok stariji, koji bi s vremenom stekli bolje kompetencije za takvo čitanje, ne. Ponovo se osjeća, kao krupan nedostatak, izostanak jasne podjele i imenovanje žanrova, književnih i informativnih, koji će se naći u obrazovanju. Zašto je sastavljačima bilo važno da

u Jezgru uđu nekakva *osnivačka dokumenta* ali ne i npr. tragedija, sonet, Dekameron, reportaža, kolumna, blog ili vijest?

### 2.3.

Zbunjujući momenat u strukturi Dokumenta događa se na 19. stranici, gdje se u tabeli pojavljuje naslov *ČITANJE*, u polju iste boje kao dva prethodna – *ČITANJE: književnost* i *ČITANJE: Informativni tekstovi*.

Čitanje čega?

Sudeći po nastavku, gdje je prvi ishod *Pojam velikih štampanih slova*, misli se na razlikovanje slova, tj. na elementarnu, temeljnu pismenost.

Sastavljači prema tome nisu riješili strukturni problem: kako povezati vještinu (čitanja) s njenom primjenom, i kako razvijanje i jedne i druge uklopiti u krutu shemu Jezgre. Moguće ih je u tome omela odluka da i dalje privilegiraju književnost, pa su strukturu podredili tome. Mogućnost koja ostaje otvorena za reviziju dokumenta i korekciju ovog problema jeste da se ishodi definišu na razini čitanja uopšte, a da se indikatori vežu za konkretne vrste tekstova.

Tako bi ishodi počeli od savladavanja pisma i razvijanja same vještine čitanja i pisanja, a nastavili uvođenjem sve složenijih tekstova koji zahtijevaju i sve kompleksnije vještine i znanja. Izbor tekstova diktirao bi u tom slučaju interes djece i okruženje u kojem rastu. Nastava bi se bavila tekstovima s kojima oni svakodnevno dolaze u dodir: natpisi u javnom prostoru (firme, bilbordi, table), ambalaža igračaka, slikovnice i knjige za djecu, slovne igre, crtići

i stripovi i sl. Dio ovog (vizuelnog) *materijala* mogao bi duže vrijeme služiti za razvijanje znanja o strukturi jezika, a s vremenom bi se u radni materijal uvodili kompleksniji tekstovi, pa bi recimo reklamni slogani mogli poslužiti kao radni materijal jednako kao i pjesme npr. J. J. Zmaja.

Jedan od krupnijih nedostataka Jezgre je odsustvo primjera; iz ove analize dosada se naslućuje razlog: njih nije ni moglo biti, jer sami sastavljači nisu razriješili ključne stvari, prije svega privilegiranje književnosti (stara paradigma) u učenju prema ishodima (nova paradigma).

### **2.3.1.**

Ishod br. 2 za temeljne sposobnosti čitanja u kategoriji *Fonološka osviještenost* očekuje od učenika da “Pokazuje razumijevanje izgovorenih riječi, slogova i glasova (fonema)”.

Indikator postignuća po tom ishodu predviđa da učenik uzrasta 14/15 god. “Pravilno čita riječi posuđene iz drugih jezika uvažavajući njihovo etimološko porijeklo”.

Na šta se ovdje tačno misli? Kako petnaestogodišnjak može znati, naprimjer, etimološko porijeklo riječi koje su se u našem jeziku odomaćile? Sastavljači se očito dovijaju kako da popune kućice u tabeli, pa *gađaju odoka*. Indikatori, pa i ovaj, morali bi u starijim uzrastima biti jasno naslonjeni na indikatore u mlađim. Postepenost u sticanju znanja i vještina jedan je od glavnih principa učenja; u navedenom primjeru te postepenosti nema. Kako smo na kraju osnovne škole došli to tog zahtjeva vezanog za strane riječi? Negdje je moralo biti objašnjeno i shvaćeno da različiti jezici imaju različite sisteme pisanja i glasnog čitanja, kao i to da svaki ima svoj način rješavanja pisanja i čitanja riječi iz drugih

jezika. Ogroman broj praznih kućica u ovom dijelu Jezgre svjedoči o površnosti kojom su sastavljači jezgre prišli svom zadatku. Jedan dio praznine mogao bi se i morao popuniti temama vezanim za jezičku politiku i identitetsku funkciju jezika, karakterističnu za Bosnu i Hercegovinu. Simptomatično je da sastavljači vrlo konkretno guraju u sadržaj *retoriku* istorijskih dokumenata, ali izbjegavaju da se bave savremenom ideološkom upotrebom jezika.

### 2.3.2.

Ishod iz kategorije *Prepoznavanje i foničnost riječi* predviđa da učenik “3. Prepoznaje i primjenjuje vještine foničnosti i analize riječi”. Odgovarajući indikator potom zahtijeva da učenik na kraju 3. razreda osnovne škole “a. Koristi se dešifriranjem da odgonetne izgovor nepoznate riječi”.

Na kakvo se *dešifriranje* misli? Sastavljači koriste proizvoljne i neadekvatne termine, što je *indikator* nevladanja predmetom i signal neupućenosti u predmetnu terminologiju. Nejasno je i na kakve su nepoznate riječi mislili. Riječi sa znakovima koji ne pripadaju našem sistemu? Stranu riječ napisanu etimološki? *Običnu* našu riječ s tipfelerom?... Čini se da je proces rada na izradi Jezgre podrazumijevao popunjavanje tabele, bez uporišta u stručno-metodičkom iskustvu.

### 2.4.

#### PISANJE

Konstrukcija naslova prati formalnu logiku tabele. Uči se *pisanje*, ali pisanje ovdje nije konkretna radnja (povlačenja linija na način da se mogu prepoznati kao znakovi, slova ili tipkanje), nego oblast u jezičko-komunikacijskom području koja u sebe uključuje, čini se, i druge vrste komunikacije.

S razlogom se pitamo hoće li se onda u vezi s pisanjem uopšte u ovoj viziji obrazovanja za 21. vijek čija je jedna petina već prošla pomenuti olovka, zidne novine, blog, školski portal, književni časopis, molba, zahtjev, biografija, fusnota, kurziv, citiranje, hyperlink, text-processor, auto-correct... Ako je za osnivački dokument iz 18. vijeka bilo mjesta, zašto za korektno citiranje ne bi?

### 2.4.1.

U učenju za pisanje u kategoriji *Vrste i namjene teksta* prvi ishod zamišlja da učenik "1. Analizira poznate (obrađene) teme i tekstove, piše argumente u korist navedenih tvrdnji koristeći validna objašnjenja i relevantne argumente". Indikatori idu dalje:

"1. Pisano izražava argumente kojima dokazuje tvrdnje jasnim argumentima i relevantnim dokazima." (11/12 god.)

"1. Pisano izražava argumente koji dokazuju tvrdnje u analizi poznatih (obrađenih) tema ili tekstova, koristeći validno objašnjenje i relevantne i dovoljne dokaze." (14/15 god.)

"1. U pisanom obliku argumentuje i dokazuje tvrdnjama u analizi poznatih (obrađenih) tema ili tekstova, koristeći validno objašnjenje i relevantne i potrebne dokaze." (18/19 god.)

Sloumoušn: *Izražava argumente kojima jasnim argumentima dokazuje tvrdnje... Dokazuje tvrdnje dokazima...*

Sastavljači ne pokazuju da vladaju terminima opšte logike, na koju se ovaj indikator izgleda odnosi. Šta se htjelo reći: da su mladi ljudi na kraju srednje škole sposobni pismeno izložiti logički ispravnu argumentaciju za svoje tvrdnje?

### 2.4.2.

Ishod učenja za pisanje u kategoriji *Vrste i namjene teksta* traži da učenik “1. Analizira poznate (obrađene) teme i tekstove, piše argumente u korist navedenih tvrdnji koristeći validna objašnjenja i relevantne argumente.” Konkretnije u indikatoru za uzrast 11/12 god. to se zakomplikuje ovako: “c. Koristi odgovarajuće riječi u svrhu pojašnjenja odnosa među pojmovima i percepcijama.”

Indikator je nejasan; na kakve se *pojmove* i *percepcije* misli, na kakve njihove odnose? Šta se htjelo reći; da učenik u pisanju argumenata daje objašnjenja ključnih pojmova koje koristi, kako bi izbjegao dvosmislenost? To bi bilo *mjerljivo* i *provjerljivo*. “Koristi odgovarajuće riječi u svrhu pojašnjenja odnosa među percepcijama” – nije. Možda bismo bolje razumjeli taj koncept *odgovarajućih riječi* da ga sastavljači provode u Jezgri.

### 2.4.3.

U istoj kategoriji, i za isti ishod, jedan od indikatora (za kraj srednje škole) propisuje da učenik “c. Koristi riječi, izraze i rečenice, kao i različitu sintaksu kako bi povezo glavne dijelove teksta, stvorio smislenu povezan tekst i pojasnio odnose između tvrdnji i razloga, razloga i dokaza, te između tvrdnji i protutvrdnji.”

Sloumoušn: *Piše argumente koristeći validne argumente...*

Šta je *različita sintaksa*? I kako bi učenik bilo šta u jezičkoj komunikaciji učinio ako NE koristi riječi, izraze i rečenice...? Možda se mislilo na logičke veznike *slijedi, prema tome, dakle, ako je... onda je... i sl.*? A s tim u vezi da argumentacija mora biti logički tačna? Što onda otvara pitanje gdje se logički tačnom argumentiranju učenik ranije

mogao naučiti? Iako ključni alat kritičkog mišljenja, logika je u Jezgri sasvim nevidljiva, osim u detaljima u kojima sami sastavljači demonstriraju logičke nekompetencije. U tom smislu je mnogo jasniji i upotrebljiviji indikator d. za uzrast 11/12 godina (red niže), gdje stoji: “d. Piše zaključak na osnovu predočenih argumenata u formi rečenice ili kratkog odlomka.” (Šteta što nije naglašeno i da *rečenica* mora biti izjavna.)

#### 2.4.4.

I dalje smo u istoj kategoriji. Ishod br. 2. propisuje da učenik “Piše informativne tekstove uz objašnjenja kako bi se razmotrile i prenijele složene informacije i ideje jasno i precizno djelotvornim odabirom, organizacijom i analizom sadržaja”.

Indikator za uzrast 18/19 god. to razumije ovako: “a. Predstavlja temu; organizuje složene pojmove, percepcije i informacije tako da se svaki novi element nadograđuje na prethodni u jedinstvenu cjelinu; uključuje formatiranje (npr. naslove), grafiku (npr. slike, tabele) i multimedije u svrhu pomoći pri razumijevanju.”

Sloumoušn: *u svrhu pomoći pri razumijevanju.*

Htjelo se reći s ciljem, namjerom, da se čitaocima (ovdje: publici) olakša razumijevanje onoga što se piše (prezentira)? Sastavljači očito podrazumijevaju da je tekst – tzv. *prezentacija*, izlaganje uz podršku slajdova, pripremljenih u *PowerPointu*, naprimjer. Nejasno je zašto implicitno favorizuju takav način *pisanja*. Nejasno je i na kakve *nove elemente* misle, o kakvom se *nadograđivanju* radi. Nejasno je, prije svega, zašto u indikatoru ne koriste riječi iz pretpostavljenog ishoda.



Šta se očekuje od učenika? Da napiše informativan tekst.  
Šta je karakteristika tog teksta? Da razmatra i prenosi neku složenu informaciju? (I ideju...)

Šta bi bila *složena informacija*? Ne znamo.

Kako to radi (prenosi i razmatra)? Tako što djelotvorno bira, organizuje i analizira sadržaj?

Kakav sadržaj? Valjda složene informacije. Šta bi bila složena informacija? Ne znamo.

Očito problem nije samo u nerazumljivosti indikatora, nego i u lošoj sročnosti ishoda.

Od učenika se, pretpostavimo, očekuje da svoje čitaoce (jer PIŠE!) informiše o nečemu što nije prosta vijest; recimo o koristima PISA istraživanja. Šta treba da uradi? Da predstavi kakvo je to istraživanje, šta se i kako njime istražuje, do kakvih se informacija tim istraživanjem dolazi, kome su te informacije *korisne*, tj. do kakvih korisnih promjena one mogu dovesti.

Za većinu *nebeletrističkih* tekstova bitno je da izravno upućuju na stvarnost, da tu stvarnost predstavljaju *dovoljnim* brojem *relevantnih* činjenica, da te činjenice dovedu u kausalnu vezu i da ih logički tačno interpretiraju. Takve tekstove nije u stanju napisati ni većina današnjih školovanih novinara, a ni dobar broj profesora-doktora, pa rasprava o Jezgri otvara pitanje devastiranih i profesionalnih i akademskih standarda. Nemoguće je pripremiti mlade ljude za život u 21. vijeku (čija je jedna petina već prošla) idealizirajući društvo u koje(m) stasavaju, dok istovremeno sve u tom društvu osporava takvu idealizaciju.

### 2.4.5.

Postignuće istog ishoda (“2. Piše informativne tekstove uz objašnjenja kako bi se razmotrile i prenijele složene informacije i ideje jasno i precizno djelotvornim odabirom, organizacijom i analizom sadržaja.”) planira se provjeriti i drugim indikatorima. Tako se od učenika završnog razreda srednje škole očekuje da “d. Koristi jasne rečenice i vokabular iz određene oblasti, te stilska sredstva kao što su metafora, uporedba i analogija kako bi izrazio/a složenost teme”, a onda i da “e. Uspostavlja i primjenjuje formalan stil i objektivan ton baveći se normama i pravilima discipline o kojoj piše”.

Stilska sredstva se ne koriste da bi se izrazila složenost teme, nego da bi se osigurala jasnoća poruke, a u određenim slučajevima i lični odnos pisca prema predmetu. Izbor navedenih stilskih figura je ovdje arbitraran. Dva zahtjeva *d* i *e*, kontradiktorna su: formalan stil isključuje metaforu (osim ako nije okamenjena), objektivan ton moguću pristranost. Jezgra ne propituje vrijednosti; objektivan ton negdje jeste poželjan i dovoljan, negdje nije. Ni žurnalistika nema jednostran pogled na to ima li novinar pravo da se opredijeli za jednu stranu u okolnostima koje su etički jasne i neupitne. Npr. može li vojnike koji masovno streljaju vezane nenaoružane civile nazvati ratnim zločincima, prije pravomoćne presude nadležnog suda?

Nedostatak popisa i opisa jasnih vrijednosti koje u reformisanoj zajedničkoj Jezgri učenice i učenici treba da usvoje ostavlja cijelu Jezgru bez jednog od dva suštinska elementa obrazovanja: odgoja. Odgoj, u smislu formiranja osobe sa jasnim vrijednosnim sistemom, pretpostavlja društveni sporazum o vrijednostima. On u BiH nije postignut. U

njegovoj odsutnosti na djelu je neizrečeni, podrazumijevajući, etnički, nacionalistički, u suštini konzervativan i patrijarhalan, i kao takav suprotan pravnom utemeljenju reforme i Jezgre. Nerazriješeno moralno pitanje podriiva legitimitet Jezgre, njenih sastavljača i reforme uopšte.

#### 2.4.6.

Naredni ishod iz iste kategorije očekuje da učenik “3. Piše pripovijedne tekstove kako bi razvio stvarna ili zamišljena iskustva ili događaje koristeći odgovarajuću tehniku, dobar odabir detalja i dobro strukturiran redoslijed događaja.”

Sloumoušn: *Piše tekstove kako bi razvio događaje...*

Šta se htjelo reći: da učenik napiše priču (pripovijetku, novelu, humoresku, crticu...) tako što će u odgovarajuću kompoziciju unijeti funkcionalne detalje? Ovo je kompleksan zadatak i možda ne bi trebalo očekivati da ga učenici mlađih uzrasta izvršavaju. Pa ne ni svi stariji, nego samo oni talentovani, koji su u toku školovanja pokazali zanimanje za književno stvaralaštvo. To onda u sadržaj Jezgre uvodi pitanje kojeg se ona nije dotakla – definisanje ishoda za različite pojedince unutar istog uzrasta, a koji imaju poteškoće u razvoju ili su posebno nadareni. Postojanje takvih *aneksa* Jezgri olakšalo bi posao sastavljačima i raste-retilo program preobimnog prisustva književnih tekstova. Razvijanje čitalačkih navika ne podrazumijeva i obavezivanje učenika na pisanje književnih tekstova. Ta bi rabota morala biti dobrovoljna ili barem odvojena od bilo kakvog ocjenjivanja, tj. *mjerenja* putem indikatora.

A indikatori izvedeni iz citiranog ishoda su (na str. 25) ovi:

“3. Piše o stvarnim ili izmišljenim doživljajima ili događajima, koji sadrže dobro strukturiran

redoslijed događaja, opise likova i druge važne detalje.” (11/12 god.)

“3. Piše s kritičkim osvrtom nasuprot vrijednosti (esej, rasprava, putopis, reportaže, informacije, itd.” (14/15 god.)

“3. Piše eseje s ciljem razvoja stvarnih ili zamišljenih doživljaja ili događaja koristeći odgovarajuću tehniku, dobro odabrane pojedinosti i strukturu redoslijeda događaja.” (18/19 god.)

Sloumoušn: *Piše s kritičkim osvrtom nasuprot vrijednosti...*

Šta se htjelo reći? Ili nešto bitno nedostaje ili su se stvari pobrkale u prelomu ili je prevod s engleskog nespretan?

Sloumoušn: *Piše koristeći strukturu redoslijeda događaja...*

Možda je lektor ovdje otišao da se ubije?

Šalu na stranu; kakav to esej ima za cilj *razvoj doživljaja*?

Kao da su se prenuli nakon uspjele lobotomije, sastavljajući odjednom imaju potrebu da koriste stručne termine, ali način na koji to čine je nespretan, stoga nejasan i na kraju neupotrebljiv.

#### 2.4.7.

Na ostatku stranice razvijaju se indikatori samo za uzrast maturanata srednje škole:

“a. Motivirše i orijentirše čitatelja iznošenjem problemske situacije utvrđujući jednu ili više tačaka gledišta, i uvođenjem pripovjedača ili likova; stvara napredovanje doživljaja ili događaja.”

Sloumoušn: *stvara napredovanje doživljaja...*

“b. Koristi tehnike pripovijedanja, poput dijaloga, tempa, opisa, refleksije i više zapleta da razvije doživljaje, događaje, odnosno, likove.”

“c. Koristi različite tehnike u cilju razvoja smjera događaja koji čine smislenu cjelinu i stvaraju određeni osjećaj (npr. osjećaj tajnovitosti, napetosti, rasta ili rješenja).”

Sloumoušn: *koristi tehnike u cilju smjera događaja...*

“d. Koristi precizne riječi i fraze navodeći pojediniosti i izraze koji opisuju osjećajne doživljaje da prenese živu sliku doživljaja, događanja, mjesta radnje, odnosno likova.”

Sloumoušni: *koristi riječi navodeći izraze... izrazi koji opisuju osjećajne doživljaje... izrazi opisuju doživljaje da prenesu živu sliku doživljaja...* (Izgleda da se lektor stvarno ubio.)

U svim ostalim poljima na stranici, u njih ukupno dvadeset, za sve druge uzraste, piše: *nije primjenjivo*.

Šta tačno nije primjenjivo? Jedanaestogodišnjak ne može napisati opis ili refleksiju? Petnaestogodišnjak nije u stanju napisati dijalog s dvije tačke gledišta? Jedino što nedvojbeno jeste neprimjenjivo jesu ovi prolupani *indikator*i.

#### **2.4.8.**

Među ishodima za *PISANJE* u kategoriji *Pisanje i distribucija pisanih radova* nalazi se i očekivanje da učenik “6. Koristi savremenu tehnologiju da napiše i objavi radove, te ostvari interakciju i saradnju s drugim”. Indikatori u vezi s njim su:

“6. Koristi informacionu tehnologiju da napiše i predstavi/objavi radove, te ostvari interakciju i saradnju s drugima; *pokaže vještinu kucanja i može u kontinuitetu da iskuca pola stranice.*” (11/12 god.)

“6. Koristi tehnologiju da piše i predstavlja /objavljuje samostalne ili zajedničke pisane radove,

koristeći prednosti tehnologije da prikaže informacije na fleksibilan i dinamičan način, te da pronađe pisane radove drugih.” (14/15 god.)

“6. Koristi tehnologiju, uključujući i internet da piše, predstavlja/objavljuje i ažurira samostalne ili zajedničke pisane radove u odgovoru na stalne povratne informacije, uključujući nove argumente ili informacije.” (18/19 god.)

Šta je razlika između *koristi informacionu tehnologiju* i *koristi tehnologiju uključujući i internet*? Na ovakvo zabušurivanje bezidejnosti već smo upozorili. Ovdje *bode oči* ono *pokaže vještinu kucanja i može u kontinuitetu da iskuca pola stranice*.

Kako se došlo do te mjere: 11/12 godina – pola stranice? Fali još samo da se odredi vrijeme, pa bi se uz đачke knjižice mogli dijeliti i daktilografski certifikati. Jezgra je odlučila da bude gluha za sve učestalije i žučnije rasprave o budućnosti pisanja olovkom.<sup>108</sup> U 21. vijeku, za koji se navodno ovim dokumentom kreira adekvatno obrazovanje, a čija je jedna petina već prošla, većina tekstova pisac se sama, tako što će programi govor pretvarati u tekst. Cijeli se ponor otvorio među generacijama sadašnjih osnovaca i njihovih roditelja, usljed nevjerovatno brzog razvoja tehnologije i odgovarajućih softvera. I čime generacija pelira i indiga planira da premosti taj ponor: zahtjevom da se iskucava pola stranice, u kontinuitetu! Negdje se u

---

108 Helen Russel, *Signing off: Finnish schools phase out handwriting classes*, dostupno na:

<https://www.theguardian.com/world/2015/jul/31/finnish-schools-phase-out-handwriting-classes-keyboard-skills-finland>

tabeli očekuje od nižih uzrasta da pišu čitko štampana slova. Pisana se ne pominju. Problem prepoznat u naprednijim zemljama je da dječiji rukopisi postaju, zbog nepisanja olovkom, sve nečitkiji. Možda bi vidovitiji bio indikator prema kojem učenik treba na pola stranice pisanim slovima napisati diktiran tekst koji će nakon toga morati tečno pročitati?

U svakom slučaju, Jezgra je u promišljanju ishoda za pisanje i tehnologiju raskošno podbacila.

#### 2.4.9.

U vezi s ishodima “7. Pokazuje vladanje pravilima standardne gramatike i njihovom primjenom pri pisanju” i “8. Pokazuje vladanje pravopisnim pravilima i interpunkcijom” u kategoriji *Gramatika i pravopis* (str. 27) indikator za uzrast 8/9 godina je “b. Koristi apstraktne imenice (npr. djetinjstvo, ljubav, ljutnja, misao), glagolska vremena, česte priloge i prijedloge”, a za uzrast 11/12 god. “b. Koristi riječi i oblike riječi (imenice, zamjenice, glagoli), izraze i ustaljene fraze”.

Sloumoušn: *Koristi riječi i oblike riječi.*

Pod kojim okolnostima dijete uzrasta 11 godina ne bi u pisanju koristilo riječi, pogotovo riječi bez *oblika*? Tj. šta bi drugo koristilo? Šifre? Hijeroglife? Emotikone? Teško je rekonstruisati okolnosti pod kojima se mogao sročiti ovakav indikator, a nakon zajedničkog rada tima eksperata i desetina provedenih javnih rasprava ostati u ovom obliku u konačnoj verziji dokumenta. Da majstor stolar šegrtu kaže kako će ga nakon šest godina zanata naučiti da koristi drvo i oblike drveta, šegrt bi potražio ili drugog majstora ili drugog zanat. Možda su ovakve besmislice signal dezorijentacije

sastavljača Jezgre. Bili su obećali da se neće baviti sadržajima, a sad odjednom veliko slovo, interpunkcija, afrikati, je i ije... Možda su njihova proklizavanja u nonsens rezultat nesnalaženja u postavljenom zadatku. Neko je od njih očekivao, nepromišljeno ali s povjerenjem, da jednu uvezenu shemu obrazovnih floskula prevedu u domaće pedagoško iskustvo, ali se pokazalo da je to iskustvo neartikulisano. Ako ništa, ovaj je dokument osvjetlio možda ključni problem reforme: Ona se ne događa ne samo zato što joj političari stoje na putu nego još i više zato što unutar struke nema kapaciteta za njeno provođenje. Ako su političari dosljedno radili sve da je opstruiraju, što se očekivalo i što će i dalje biti teško prelazna barijera, sadržaj Jezgre otkrio je decenijski nazadak struke i potpunu nesposobnost da se osmisli jedno modernije i funkcionalnije obrazovanje.

#### **2.4.10.**

U kategoriji *Istraživanje u cilju izgradnje i prezentacije znanja* (str. 28) ishod br. 11 u poglavlju *PISANJE* predviđa da učenik “11. Nađe dokaze u književnim ili informativnim tekstovima u svrhu podrške analize, razmišljanja i istraživanja”.

Sloumoušn: *nađu dokaze u svrhu podrške analize...*

Stvar stoji obrnuto. Prvo se tekst *analizira*, tj. pažljivo raščlanjuje na manje dijelove, ne gubeći iz vida mehanizme kojima su povezani, pa se tek onda, nakon zapažanja do kojih se došlo u procesu analize, formulišu neki zaključci, saznanja ili *dokazi* za prethodno postavljene hipoteze. Analiza književnog teksta je odavno zanemarena vještina na odsjecima za nastavnike maternjeg jezika i književnosti. Moguće da je tome kumovala i površno shvaćena parola



da je *autor mrtav*, pa da svako ima pravo na svoje tumačenje, nakon čega je analizu zamijenio utisak, a interpretaciju asocijativnost. Svršeni student lošeg nastavnčkog studija ne može ni tokom svog *cjeloživotnog učenja* popuniti tu prazninu, jer nema stručnih časopisa, a stručna usavršavanja se ne *spuštaju* na taj *nivo*. Jezgra možda i nije mogla biti napisana ni drugačije ni bolje, jer bi joj u tom slučaju moralo prethoditi didaktičko razumijevanje književnih dijela (i uopšte jezičke komunikacije), u smislu postojanja i njegovanja umijeća da se iz analize teksta izvede njegova potencijalna didaktička upotrebljivost.

#### **2.4.11.**

U istoj kategoriji za isti ishod – “11. Nađe dokaze u književnim ili informativnim tekstovima u svrhu podrške analize, razmišljanja i istraživanja.” – za uzrast maturanata srednje škole daje se indikator: da “11. U književnim ili informativnim tekstovima pronalazi dokaze za analize, razmišljanja i istraživanja”, tj. da “a. Primjenjuje ishode čitanja u oblasti književnosti”, odnosno da “b. Primjenjuje ishode čitanja na tekstove koji ne spadaju u beletristiku”.

Sad se već osjeća teški umor kod sastavljača; možda niko od onih koji su čitali Jezgru u radnim verzijama nije izdržao do 28. stranice. Popustila koncentracija, otežala zbunjenost, puno je nejasnoća, a sramota pitati... Inače kako objasniti to da ovaj *ekspertni tim* ishod i indikator formulišu na isti način? Kako razumjeti indikator koji traži od učenika da prilikom pisanja primjenjuje ishode čitanja? Koje tačno, kada i zašto baš te?

Nekako se u teškom poslu popunjavanja tabele izgubilo, u cijeloj oblasti pisanja, ono osnovno, jednostavno

i konkretno: šta učenik treba znati da napiše? Molbu? Zahtjev? Pismo? Biografiju? Da popuni anketu? Da je sam sastavi i postavi na web? Da napiše putopis? Reportažu? Jednočinku? Satiru? Izvještaj? Vijest? Reklamni slogan? Kritiku filma? Blurb za knjigu? Pripovijetku? Dnevničku bilješku? Za svaku od nabrojanih i za sve koje nisu nabrojane, potrebno je sintetizovati neko 'zanatsko' iskustvo, osmisliti djeci realno izvedive zadatke, prilagoditi njihov izbor uzrastu i onda osmisliti korake koji ih do postavljenog cilja mogu dovesti lako i uspješno. Bez takve baze, za pisanje, ali i za sve drugo u okviru predmeta, *Jezgra* može stajati kao krov na kući bez temelja, stubova i zidova. Kao što i sad stoji. Nikako. Vidi je samo ko žmiri.

#### **2.4.12.**

U kategoriji *Poznavanje jezika* ishod br. 12 očekuje da učenik "12. Pokazuje razumijevanje kako jezik funkcioniše u različitim kontekstima i zna odabrati odgovarajući izbor forme, rječnika i stila pri pisanju".

Sloumoušn: *Zna odabrati izbor...*

U vezi s navedenim ishodom definišu se indikatori koji predviđaju da učenik:

"a. Bira riječi ili fraze radi efekta." (8/9 god.)

"a. Piše rasprave, eseje, putopise koristeći retrospekciju, dijalog i deskripciju." (14/15 god.)

"a) Piše rasprave, eseje, putopise koristeći retrospekciju, dijalog i deskripciju." (18/19 god.)

Za pohvalu je da su sastavljači *Jezgre* svjesni veze između izbora riječi i efekata koji se tim izborom postižu. Stilistika cijela počiva na toj jednostavnoj relaciji. Stoga onda čudi (zapravo, nakon dosadašnje analize više ništa ne čudi) da

nisu *Poznavanje jezika* barem ovdje *preveli* u stilističke termine. Ali nevezano za to, ostali su dužni objašnjenje: na kakve tačno efekte misle? Kakav efekat, i kod koga, može pisanim tekstom proizvesti devetogodišnjak? Pomoglo bi da znamo koje tekstove u tom uzrastu Jezgra očekuje da đaci pišu. Ali ne znamo ni to. Znamo, međutim, da malo stariji, tj. oni na kraju osnovne i srednje škole, treba da pišu *rasprave, eseje, putopise*. Ne znamo, međutim, zašto u raspravama treba da koriste retrospekciju, dijalog i deskripciju. Nisu li npr. rasprave jedna vrsta *naučnog* pisanja, u kojem su važni postavljanje dobre hipoteze, upućivanje na odgovarajuću građu, funkcionalno korištenje fusnota, pravilno citiranje i sl. Kako su sastavljači došli baš do retrospekcije, dijaloga i deskripcije, kojim procesom selekcije, kojim misaonim bogazama?

U istom primjeru su oba indikatora identična? Zašto bi učenik dva puta radio istu stvar, nakon što ju je prvi put savladao? Sastavljači ponovo zanemaruju postupnost u razvoju znanja i vještina.

## 2.5.

### USMENO IZRAŽAVANJE I SLUŠANJE

Nakon čitanja i pisanja na red dolazi i govor. Potrebu da se toj aktivnosti (sposobnosti, vještini, umijeću, znanju...) posveti pažnja tokom školovanja ne treba obrazlagati. Štaviše, govorne su situacije u svakodnevnicima daleko češće od onih u kojima se traži pisanje. Tome ipak Jezgra posvećuje svega tri stranice.

### 2.5.1.

Prva tri ishoda daju naznaku o tome kako su sastavljači zamislili učenje u ovom segmentu predmeta. Oni predviđaju da učenik:

1. Priprema se i sudjeluje efikasno u nizu razgovora i saradnji s različitim sagovornicima, nado gradnji na idejama drugih i izražavanju vlastitih ideja jasno i uvjerljivo.
2. Integriše i ocjenjuje informacije prezentirane u različitim medijima i formatima, uključujući vizualno, kvantitativno i usmeno.
3. Procjenjuje govornikovo stajalište, argumentaciju i korištenje dokaza i retorike.”

Sloumoušn: *sudjeluje u izražavanju vlastitih ideja...*

Uključujući vizualno, kvantitativno i usmeno... šta? Informacije? Dakle, vizuelne, kvantitativne i usmene informacije? Pretrpavajući zahtjeve detaljima, koje opet biraju nasumično i često pogrešno, sastavljači ne samo da lome kičmu svojoj sintaksi, nego postižu i to da se indikatori iz takvih konstrukcija ne mogu izvesti. Ti su indikatori, osim toga, apstraktni i bez jasne i vidljive veze s većinom, ako ne i sa svim principima na kojima reforma stoji. Ako je cilj reformisanog učenja da pripremi učenike za život u 21. vijeku, čija je jedna petina već prošla, onda je prije svega obaveza reformatora da takav život zamisle. Ovdje im taj posao ne bi ni bio težak, jer teško da će se za deset ili dvadeset godina govorne situacije bitno promijeniti. A one se ne odnose samo na poslovne sastanke, nego i kupovinu, udvaranje, igru, ljekarske preglede, druženje, hobije, nastupe u medijima, učešće u anketama, bejbisiting... Od toga je trebalo krenuti, a ne od *sudjelovanja u izražavanju vlastitih ideja...*

### 2.5.2.

Indikatori za prvi od tri navedena ishoda očekuju od učenika da

“a. Prati dogovorena pravila za diskusiju (npr. slušanje drugih i naizmjenično pričanje).” (5/6 god.)

“a. Priprema se za diskusiju, nakon što se pročita ili prouči traženi materijal; isključivo se oslanja na tu pripremu i druge informacije koje ima o temi radi istraživanja ideja o kojima se raspravlja.” (8/9 god.)

“a. Učestvuje u diskusiji nakon što pročita ili prouči traženi materijal; isključivo se oslanja na tu pripremu pozivajući se na dokaze o temi, tekstu ili pitanju koje treba razmotriti i razmisliti o idejama o kojima se raspravlja.” (11/12 god.)

“a. Učestvuje u diskusiji pripremljen, nakon što je pročitao ili proučio traženi materijal; isključivo se oslanja na tu pripremu pozivajući se na dokaze o temi, tekstu ili pitanju radi poticanja pažljive, dobro obrazložene razmjene ideja.” (14/15 god.)

“a. Učestvuje u diskusiji pripremljen, nakon što je pročitao ili proučio traženi materijal; isključivo se oslanja na tu pripremu pozivajući se na dokaze iz tekstova ili drugih vrsta istraživanja o temi ili pitanju radi poticanja pažljive, dobro obrazložene razmjene ideja.” (18/19 god.)

Što učenik mora znati s osam, isto mora i sa osamnaest! Pri tome, barem polovina od nabrojanog ne odnosi se na usmeno izražavanje, nego na čitanje. Za usmeno izražavanje bilo bi dobro da uvježba ponoviti suštinu onoga što je čuo. Čak i mlađi uzrasti mogli bi kao zadatak imati

intervju; tu bi se vještina govorenja mjerila/ocijenila prema tome koliko razumljivo i jasno postavlja pitanja, koliko umješno postavlja potpitanja (ako ne sluša sagovornika, neće nikako), koliko insistira na konkretnim odgovorima. Vještina govorenja podrazumijeva umješnost da se mijenja intonacija, prave pauze, ponavlja riječ ili fraza, postavljaju retorička pitanja, ubacuju dosjetke i anegdote, poslovice i izreke. Umjeti ispričati vic također je vještina koje nema bez umješnosti da se poenta pripremi. Govorenje uključuje u sebe i praćenje neverbalnih signala slušalaca i reakcije na njih. Sastavljači jezgri, međutim, zamislili su sve učenike kao nekakve vijećnike od kojih se očekuje vještina da iz dremeža pređu na repliku. Biće zanimljivo vidjeti hoće li do kraja ovog poglavlja pomenuti debatne klubove...

### 2.5.3.

Indikator vezan za drugi navedeni ishod – “2. Integriše i ocjenjuje informacije prezentirane u različitim medijima i formatima, uključujući vizualno, kvantitativno i usmeno” – planira da učenik “2. Integriše više izvora informacija prezentiranih u različitim medijima i formatima (npr. vizualno, kvantitativno i usmeno) kako bi mogao/la donositi odluke i rješavati probleme, procjenjujući vjerodostojnost i tačnost svakog izvora i zapisivajući bilo kakvo neslaganje podataka”.

Sloumoušn: *zapisivajući...*

Izvor ne može biti tačan, može samo vjerodostojan. Tačnost se utvrđuje neovisno o (ne)vjerodostojnosti i odnosi se na sadržaj informacije. Možda se mislilo da se informacija koja dolazi od izvora zabilježi i prenese tačno? Na kakvo se neslaganje podataka misli? Na koje medije? Kakve odluke?

Pretpostavimo da učenik treba ići na skijanje za vikend, i da prati na medijima vremensku prognozu, kako bi donio odluku da li da zadaću uradi ranije. Vidio je mape i animacije na televiziji, slušao izvještaje o vlažnosti i pritisku na radiju, pogledao grafikone u novinama, provjerio simulacije oblačnosti u aplikacijama na mobitelu. (Je li to dovoljno različitih medija i formata?) I šta ako se podaci ne slažu? S kojim kompetencijama treba da izabere kome da vjeruje? Kako da donese odluku? Cjelokupno obrazovanje treba da vodi ka tom cilju: naučiti mladog čovjeka kako da odlučuje u opštu korist a u okviru nje i u svoju, pametno, odgovorno, promišljeno, moralno... Gurati taj krupan cilj u sitan indikator još je jedan pokazatelj nemoći sastavljača Jezgre da obave važan društveni posao.

#### 2.5.4.

U sklopu učenja usmenog govorenja i slušanja, u vezi s ishodom “4. Prezentira informacije, nalaze i dokaze tako da slušatelji mogu slijediti tok obrazlaganja, a organizacija, razvoj i stil primjereni su zadatku, svrsi i publici”, od petnaestogodišnjaka se očekuje da “4. Iznosi tvrdnje, nalaze i dokaze u korist *toga* jasno, sažeto i logično, tako da slušaoci mogu slijediti tok obrazlaganja, a organizacija, razrada, suština i stil primjereni su svrsi, publici i zadatku”.

U korist čega *toga*?

Jedna je stvar *prezentirati* informacije, a sasvim druga dokaze. Nesretno korištenje strane riječi *prezentacija*, koja već ima suženo značenje govorenja uz *prikazivanje* (slajdova) podriva čitav pristup učenju govorenja i slušanja, jer neprestano vuče indikatore u suprotnom smjeru: ka čitanju i pripremi grafičkih materijala. Zašto se indikator

nije mogao sročiti jednostavnije: Izgovara svoju argumenciju jasno, tempom koji osigurava da ga slušaoci prate bez teškoća? Ili: sintaksu i leksiku prilagođava sposobnosti (pretpostavljenim) slušalaca? Ili: Važne dijelove svog usmenog izlaganja naglašava pauzama, gestikulacijama ili na neki drugi svrsishodan način? Itd. Ali to bi onda bilo više indikatora, što najzad samo sugerije da ishod možda nije dobro formulisan.

### 2.5.5.

Za ishod iz iste kategorije – *Prezentacija znanja i ideja* – koji od učenika očekuje da “5. Koristi digitalne medije i vizualno izlaganje podataka da strateški prikaže informacije i ojača razumijevanje prezentacija”, predviđaju se indikatori:

“Dodaje po želji crteže ili druga vizualna izlaganja opisima kako bi time osigurali više pojedinsti.” (5/6 god.)

“Pravi zanimljive i dinamične audio snimke priča ili pjesama koje ilustruju tečno čitanje razumljivim ritmom; dodaje vizualne efekte gdje je to prikladno da naglase ili podvuku određene činjenice ili pojedinosti.” (8/9 god.)

“Uključi multimedijalne komponente (npr. grafiku, slike, zvuk) i vizualne efekte tokom prezentacija kako bi pojasnili informacije.” (11/12 god.)

“Strateški *koristi* digitalne medije (npr. tekstualne, grafičke, audio, vizualne i interaktivne elemente) kako bi *unaprijedio* razumijevanje nalaza, objašnjenje dokaza, te *pojačali* interes.” (14/15 god.)

“Strateški *koristi* digitalne medije (npr. tekstualne, grafičke, audio, vizualne i interaktivne elemente)



tokom prezentacije kako bi *unaprijedili* razumijevanje nalaza objašnjenja i dokaza, te *pojačao/la* zanimanje.” (18/19 god.)

Sloumoušn: *Strateški koristi kako bi unaprijedili te pojačali...* Podsjetimo se, pošto su sastavljači Jezgre to očito zaboravili: bavimo se USMENIM IZRAŽAVANJEM I SLUŠANJEM! Zašto bi tu učenici snimali sebe kako *čitaju*? I zašto sastavljači pretpostavljaju da govor nije dovoljan, tj. da se informacija ne može prenijeti govorom ako se ne pojača vizuelnim efektima? Odakle to nepovjerenje u usmeno izražavanje? Pa, teško je vidjeti drugi razlog osim tog da sami sastavljači nisu vični govorenju, da se i sami u toj svojoj nesigurnosti oslanjaju na *digitalne multimedijalne komponente*, pa i ne misle da se nešto drugo ima i treba naučiti. Ko je barem jednom prisustvovao tim prezentacijama i stidio se slušajući kako presenter(ka) čita doslovno ono što je na slajdu napisano, u najmanje tri različita fonta i ukrašeno nekim besplatnim okvirom, zna kakav se mrak iza osvijetljenog platna krije.

## 2.6.

Sa *Usmenim izražavanjem i slušanjem* završava se 26 stranica obimna tabela sa oblastima na koje je razloženo jezičko-komunikacijsko područje ili konkretnije, za sada, predmet maternji jezik i književnost. Naredne stranice, pod naslovom *Oblasti, komponentne i ishodi za učenje za bosanski jezik, hrvatski jezik i srpski jezik u BiH* u istoj formi tabele, daju pregled svih pomenutih ishoda. U tom se pregledu sad jasnije vidi kako sastavljači Jezgre ne razlikuju čitanje književnosti od čitanja informativnih tekstova. To je zgodna prilika da se registruju još neki primjeri.

### 2.6.1.

ČITANJE: književnost, *Vještina i struktura*: “21. Iskazuje razumijevanje prenesenog jezika, veza između riječi i njansi u značenjima riječi.”

Šta je *preneseni jezik*? Mislilo se na *metaforičan jezik* i/ili na prenesena značenja riječi?

“22. Usvaja i ispravno koristi niz riječi i fraza iz određene oblasti dovoljnih za čitanje, pisanje i slušanje za nastavak obrazovanja i i životne uloge; pokaže neovisnost u sticanju rječnika kad naiđe na nepoznatu riječ koja je važna za razumijevanje ili izražavanje.”

Sloumoušni: *Usvaja i koristi niz riječi... Fraze dovoljne za čitanje, pisanje, slušanje i životne uloge... Sticanje rječnika...*

*Nepoznata riječ važna za razumijevanje ili izražavanje...*

Čega? Šta su sastavljači Jezgre željeli reći: da učenik može samostalno ustanoviti značenje neke ključne ali njemu nepoznate riječi?

### 2.6.2.

U sekciji *PISANJE, Vrste i namjena teksta*: “3. Piše pripovjedne tekstove kako bi razvio stvarna ili zamišljena iskustva ili događaje koristeći efikasnu tehniku, dobar izbor detalja i dobro strukturiran redoslijed događaja”.

Zašto bi u informativnom pisanju pisao zamišljene događaje i pripovjedne tekstove? Ali osim tog temeljnog nerazlikovanja oblasti, ova je formulacija problematična i zbog svoje očajne sintakse i zbog kvazistručnog lupetanja: šta ikome znači efikasna tehnika, nakon trideset pet stranica neefikasne? Tekstovi se ne pišu da bi se razvila izmišljena iskustva. Ako su informativni, pišu se da bi informisali.

Ako su književni (npr. pripovjedni), pišu se da bi ispričali priču, a pričom izrekli neki stav, vjerovanje, opredjeljenje... Jasnoća je osnovni kvalitet dobrog stila; to je još Kvintilijan uvjerljivo pojasnio. Ali koliko je sastavljača Jezgre uopšte čitalo Kvintilijana? Čini se malo, jer je stilska nemoć zauzela najveći dio teksta Jezgre.

## 2.7.

Na stranicama 39. i 40. data je tabela pod naslovom *Definicije i legenda za prožimajuće pokazatelje*. Uz pokazatelje stoji oznaka za fusnotu, ali se optimistično očekivanje da će u fusnoti biti objašnjeno šta su ti prožimajući pokazatelji izjalovi. U fusnoti se uputi na izvor tabele: “Iz dokumenta: Ključne kompetencije i životne vještine za Bosnu i Hercegovinu. Program zapošljavanja i zadržavanja mladih. (2011. god.)”

Lijeva kolona tabele naslovljena je sa “Ishodi učenja”, desna “Prožimajući pokazatelji”.

Pa tako lijevo: “Ishodi učenja za pismenost koja se odnosi na kreativno-produktivnu kompetenciju”, a desno:

“Proizvodnja mnogih ideja, proizvoda, pretpostavki.

Povezivanje ideja.

Donošenje zaključaka nezavisno.

Zamišljanje, vizualizacija alternativnih rješenja.

Kritičko razmišljanje pri rješavanju problema.

Kognitivna sposobnost tolerisanja suprotnih ideja.

Efikasno korištenje informacija, znanja i činjenica pri rješavanju problema.”

Čovjek bi pomislio da se kreativnost i produktivnost đaka u oblasti maternjeg jezika pokazuje u onome što piše

(kreiranje) i objavljuje (proizvodi): tome bi mogle poslužiti razredne zidne novine, školski časopis, sadržaji na web-stranici škole, samizdati, slikovnice, stripovi, računarske igrice sa razvijenim scenarijem i sl. Svaka od tih stvari ostavlja otvorene mogućnosti i za *cjeloživotno poduzetništvo*. Svaka od njih je, da upotrijebimo tu starinsku riječ, *zanatska* vještina. Ali sastavljači kao da i sami obeshrabreno vjeruju da od književnosti nema nikakvog haira (osim zaposlenja u nekom ministarstvu ili zavodu) pa tu svoju apatiju preko ovako napisane Jezgre prenose na nastavnike i učenike. Možda je nemali broj nastavnika okrenuo leđa reformi jer ih je užasnula ta bezvoljnost?

## 2.8.

Kao jedan od priloga tabeli navode se na stranicama 41. i 42. "Principi definisanja ishoda učenja". Njih ima pet – znanje, transparentnost, učestvovanje, ponavljanje i umjerenost – i svi skupa predstavljaju "pet načela za definisanje ishoda učenja (IU). Svako od ovih načela važno je za kvalitetan razvoj ishoda učenja".

U literaturi nema upute na izvor ove odrješite mudrosti. Kako se ovakve tvrdnje nađu u strateškom dokumentu, da li je to zaključak nekog ozbiljnog istraživanja ili samo još jedan loš prevod neke internetske naplavine?

### 2.8.1.

Prvo *načelo*, ZNANJE, sastoji se, veli nam Jezgra, od "Dvije vrste znanja" koje su obje "neophodne za razvoj ishoda učenja za jezičku pismenost". Te su vrste "(1) znanje vrednovanja" i "(2) tehničko znanje i vještine". Pošto "stavovi i vjerovanja određuju čovjekov pogled na svijet i utiču na

njegovo ponašanje”, to onda “stručnjaci koji rade na definisanju ishoda učenja treba da budu potpuno predani tom zadatku da bi ti ishodi mogli pružiti svakom djetetu osnovu za uspjeh u školi i životu nakon školovanja”.

Stručnjaci koji su radili na definisanju ishoda u Zajedničkoj jezgri nisu bili potpuno predani tom zadatku. I šta nam ostaje? Ko će se sad, nakon i umjesto njih, *potpuno predati*?

“Stručnjaci koji rade na razvoju ishoda”, poučavaju nas dalje *stručnjaci* koji su svoj rad na razvoju ishoda, vidjeli smo kako, otaljali, “moraju imati tehničko znanje i vještine najmanje u dvije oblasti”. Te su oblasti “Stručno znanje u oblasti sadržaja: jezička pismenost, matematika, itd.” i “Stručno znanje o ishodima učenja: svrha definisanja ishoda učenja i osnovni elementi sistema koji se zasniva na ishodima učenja.” Osim toga, stručnjaci “moraju poznavati različite načine razvrstavanja dokumentacije o ishodima učenja i elementima ocjenjivanja i praćenja koji odgovaraju ishodima učenja.” Pa da nam nešto ne bi ostalo nejasno, daju

*“Primjer*

Njemački nacionalni obrazovni standardi. Stručnjaci za izradu standarda imaju visok stepen znanja o sadržaju, razvoju djece i adolescenata, ocjenjivanju, evaluaciji i mjerenju, te su angažovali vanjske stručnjake s tim znanjima za različite poslove u okviru izrade standarda.”

Sloumoušn: *iako njemački stručnjaci imaju visok stepen znanja, angažovali su vanjske stručnjake s tim znanjima...*

### 2.8.2.

Drugo načelo, TRANSPARENTNOST, podrazumijeva da su “proces, svrha i definisanje ishoda učenja jasni.” Ni to načelo, vidjeli smo, u Jezgri nije ispoštovano.

### 2.8.3.

Treće načelo, UČESTVOVANJE, razložno pretpostavlja da “Ishodi učenja treba da budu odraz same vizije obrazovne reforme koja je zasnovana na znanju, vještinama i stavovima 21. vijeka. Ukoliko vizija odražava saglasnost aktera (roditelja, učenika, nastavnika i članova zajednice) tada svi mogu učestvovati u pružanju podrške akademskom, socijalnom, emotivnom i fizičkom razvoju djece.”

Šta se, međutim, događa ako *vizija* (čija, uostalom!!!) **ne** odražava saglasnost aktera, kao što jeste slučaj u trenutku kad se Jezgra objavljuje? Ispod tog Damaklovog pitanja prolazi se bez osvrtnja. Vizija učenja prema ishodi-ma nema saglasnost jednog dijela nastavnika, vjerovatno nema ni većine roditelja, a niti svih stranačkih kadrova koji danas upravljaju obrazovanjem. Zašto je nema i kako se to može promijeniti?

### 2.8.4.

Na četvrtom načelu, PONAVLJANJU, zasniva se “Proces razvoja ishoda učenja”, tj. “ponavljaju se koraci, a rezultati prethodne faze su informacije potrebne za narednu fazu”. Iako ne znamo šta su *faze procesa*, možemo pretpostaviti da se misli na uzrast učenika i period od tri ili četiri godine u kojem se trebaju postići planirani rezultati, definisani za kraj svakog od tih perioda. (Jer se pretpostavlja da se djeca razvijaju različitim tempom i da su ciklusi od tri

ili četiri godine dovoljni da oni *sporiji* dostignu one *brže*.) Ponavljanje stečenog znanja u tom slučaju bi bilo uvod u naredni ciklus sticanja novog. Koraci se **ne** ponavljaju, jer je besmisleno tražiti ili očekivati od petnaestogodišnjaka da koračaju koracima šestogodišnjaka. Nažalost, loše objašnjenje (Ili možda samo loš prevod?) sastavljači su bukvalno shvatili, pa se na mnogo mjesta isti indikatori pojedinih ishoda ponavljaju u više različitih uzrasta.

### 2.8.5.

I najzad, peto načelo, UJEDNAČENOST, podrazumijeva “(1) proces razvoja ishoda učenja” i “(2) rezultati aktivnosti koje se odnose na ishode učenja”.

O odnosu na (2) smatra se da “pokazatelji znanja i vještina koje učenici treba da savladaju kako bi bili spremni za 21. vijek” trebaju biti “isti za svu djecu, bez obzira na nacionalno porijeklo, geografsku lokaciju, socijalno-ekonomski status, spol ili jezik”, pri čemu “stručnjaci za razvoj ishoda učenja postavljaju visoka očekivanja za svu djecu kroz definisanje ishoda i pokazatelja učenja za 21. vijek”.

Na prvi dio obrazloženja ne može se staviti krupnija primjedba, ali treba dodati: da djeca u obrazovni proces ne ulaze jednaka, nego već *formatirana* vjerovanjima i stavovima porodica i sredina iz kojih dolaze, a pogotovo različito poticana ili sputavana socijalno-ekonomskim uslovima u kojima su sticala prva znanja o svijetu. Ako je ciljna linija ista za sve, onda treba jasno reći da obrazovanje nije takmičarska trka, nego šetnja u kojoj treba osigurati da svi učesnici zajedno (ujednačeno!!) prođu kroz cilj. Osim toga, neoprezno je, najblaže rečeno, u sredini kakva je Bosna i Hercegovina u istu ravan stavljati socijalne i nacionalne razlike. Dok prve

bitno utiču na mogućnosti i šanse pojedinca, druge ne igraju u tom smislu nikakvu značajniju ulogu.

Drugi dio obrazloženja načela *ujednačenosti* – da “stručnjaci za razvoj ishoda učenja postavljaju visoka očekivanja za svu djecu kroz definisanje ishoda i pokazatelja učenja za 21. vijek” na kraju ove analize, koja je pokazala da visoka očekivanja sastavljači Jezgre nisu stavili ni pred sebe, a kamoli pred djecu, može se shvatiti samo kao nehotična ironija na vlastiti račun.

### **3. Zaključak**

Primjedbe date kroz analizu teksta Zajedničke jezgre mogu se radi preglednosti grupisati u četiri cjeline.

Prva se odnosi na strukturu dokumenta. U njoj se na mnogo mjesta formulacije ishoda podudaraju s formulacijama indikatora. Isti indikatori primjenjuju se za različite uzraste. Na više mjesta ishodi su neosmišljeni ili brzopleto potcjenjivački. Apstraktni iskazi nisu podržani adekvatnim primjerima, a tamo gdje se primjeri ipak daju češće zbunjuju nego što su korisni. Korelacija (u smislu naznaka o činjeničnoj povezanosti sa drugim nastavnim oblastima) potpuno je izostala. Definisanje indikatora ostalo je nedovršeno, o čemu svjedoči veći broj praznih polja u tabeli. Pri odabiru i nabranjanju konkretnih znanja kojima treba ovladati unutar područja presuđivale su površnost i proizvoljnost. *Leksikon* korištenih termina i pojmova ostavio je mnoge ključne riječi bez objašnjenja. Oblast čitanja pojavljuje se u strukturi dva puta.

Druga grupa primjedbi vezana je za stručna pitanja. Indikatori su formulisani tako da ne osiguravaju ni



konkretnost ni mjerljivost. Apstraktni zahtjevi definisani ishodima nisu adekvatno *prevedeni* u odgovarajuću stručnu terminologiju. Umjesto preciznih termina koristi se kvazistručni žargon. Ne primjenjuje se terminologija opšte logike. Miješaju se oblasti čitanja i usmenog izražavanja. Na isti način se pristupa čitanju književnih i čitanju informativnih tekstova. Indikatori validni u čitanju informativnih tekstova odnose se na književne, ili obratno.

Treća grupa primjedbi tiče se jezika. Rečenice su preopširne, leksika neprecizna, termini proizvoljni. Politički korektno frazerstvo izražena je *stilska* osobina. Stil se povezuje sa svježinom i ljepotom umjesto sa jasnoćom. Stručnim žargonom prikriva se neznanje. Rodno korektan jezik koristi se sporadično. Griješi se u slaganju roda i broja. Osjetljive teme *apsolviraju* se praznogovorom.

Četvrta grupa primjedbi odnosi se na obrazovnu politiku. Ne daje se čista i potpuna slika konteksta. Ne propituje se odgovornost aktuelnih politika. Etničko se predstavlja kao kulturno.

Cijeli dokument i na formalnom i na sadržajnom nivou suprotan je vrijednostima za koje se deklarativno zalaže. Ne daje primjer reformom zamišljene funkcionalne i kreativne jezičke komunikacije. Iako izjavi na početku da neće pobrojavati nastavne sadržaje, to ipak često čini, ali bez sistema i argumentacije, čime teret i moguću krivicu za neuspjeh njenog provođenja prebacuje na nastavnice i nastavnike. Ako joj većina njih nisu do sada bili saveznici, jedan od važnih razloga leži u toj *podvali*, a mnogi drugi u primjedbama koje su ovdje navedene.

#### 4. Diskusija

Ovakav rezultat analize teksta dokumenta Zajedničke jezgre otvara i neka pitanja za diskusiju, koja je također moguće grupisati po srodnosti teme.

Prva grupa pitanja odnosi se na šire shvaćenu pismenost. Jezgra nije riješila problem definisanja ciljeva. Apstraktne formule ne kazuju nam mnogo o tome kako i koliko pismenu mladu osobu želimo obrazovati i odgojiti tokom osnovnog i srednjeg školovanja. Da li želimo sačuvati tradiciju pisanja olovkom ili ćemo se pomiriti sa izumiranjem pisanih slova i čitkog rukopisa – to nije samo zgodna tema za prepirku u zbornici i na društvenim mrežama, nego projekcija budućnosti o kojoj se moramo izjasniti. Pisana slova se u Jezgri ne spominju, ali ne zato što smo se nešto o toj projekciji dogovorili, nego zato što to pitanje nije ni postavljeno. A ono je jedno od desetina konkretnih sličnih na koja bi se odgovori morali naći u jednom ovakvom dokumentu. Ne čini se, recimo, da će komunikacija mobilnim telefonima naprasno prestati. *Jezik* na kojem se ona sada odvija u nekim je bitnim stvarima drugačiji od jezika koji se uči u školi. Ako reformisana škola priprema učenice i učenike za 21. vijek (čija je jedna petina već prošla!) i čini to u jezičko-komunikacijskom području, zašto se ne bavi i tim jezikom? Pitanje je legitimno, jer objavljena verzija Jezgre uvažava tehnološke inovacije, čak toliko da usmenu komunikaciju često svodi na tzv. *Power-Point prezentacije*. One u nekim situacijama imaju nesumnjivu prednost, olakšavaju i poboljšavaju komunikaciju, ali još uvijek postoje, i imamo razloga vjerovati da će još dugo postojati, i druge, u kojima ćemo se morati oslanjati samo na glas,

pokret i mimiku. Retorika je riječ koja se na par mjesta spominje u Jezgri, ali nismo sigurni šta nama ona danas znači. Takmičenja koja su popularna u Republici Srpskoj, iz tzv. govorništva, dobar su materijal za raspravu ne samo o tome kako i zašto tu vještinu želimo u školi razvijati nego i kako to ne trebamo raditi!

Vještine se, međutim, ne razvijaju samo u školi, niti se u njoj stiču sva znanja. Projekcija učenja u javnom školstvu za 21. vijek (čija je prva petina već prošla), morala bi biti svjesna te svoje *konkurencije* i pretvoriti je u saveznika. Škola, ukoliko želi biti moderna, ne može biti tvrđava koja se grčevito brani od svega izvan nje. U području jezičke komunikacije ta se *anksioznost* najlakše dijagnosticira u vezi sa književnošću. Jezgra je tu krenula ne od nule, nego iz minusa. Onaj dio akademske zajednice kome je književnost predmet izučavanja, a koji školuje buduće nastavnice i nastavnike, decenijama zapostavlja pitanje uloge književnosti u savremenom obrazovanju. *Nauka* u ovo područje obrazovanja ulazi s autoritetom institucije, ali ne i praktičnog, savremenog znanja. Njeni kadrovi drže monopol na tzv. stručna usavršavanja, ali su uglavnom bespomoćni pred izazovima koje učenje prema ishodima pred njih postavlja. Iako raspolaže svim potrebnim resursima da obavi prijeko potrebne poslove, a prije svih redefinisanje uloge koju književnost danas može i treba imati u obrazovanju, npr. tako što će stvoriti bazu preporučenih metodičkih čitanja književnih djela prema odgovarajućim uzrastima, ta *naučna* elita crpi svoju energiju iz intelektualne inercije. Studentice (i pokoji student) čije se znanje kuje ispod te pегle ulaze u učionice zatečene naknadnom spoznajom o praktičnoj uzaludnosti svog petogodišnjeg studija.

Ohrabren s najvišeg mjesta mantrom da je autor mrtav pa da je svako slobodan tekst tumačiti kako ga volja, taj kadar za 21. vijek, čija je prva petina već iza nas, nema mnogo izbora osim da naoružan tom *slobodom* oslobodi čak i želje da uopšte išta čitaju. Umjesto optimizma u vezi s ulogom književnosti u obrazovanju, prije svega u moralnom razvoju mladog čovjeka, sa katedre se šire dosada i apatija. Razlog predavanja inerciji je i strah od gubitka privilegija koje književnost, kao oruđe identitarnih politika, danas uživa u polju obrazovanja.

Kao kreator Jezgre i zagovarač promjene nastavne paradigme, taj kadar ne može računati na svoje iskustvo, jer je ono iskustvo konzervativnog studija i zastarjelog plana i programa; ne može se pozvati na relevantna domaća istraživanja jer ih uglavnom nema ili ih nije čitao; ne može se pouzdati u svoj stav, jer zna da nije utemeljen u promišljanju koje se izbrusilo kroz debate, polemike, rasprave; najzad, zbog svega toga, ne može ni sebi ni drugima jednostavno, jasno i razložno objasniti zašto je *novi* bolje od *starijeg*. Paradoksalno, u području jezičke komunikacije, on kao *učitelj za 21. vijek* ostaje u svom zagovaranju nemošt i stoga neuvjerljiv.

Naravno da za ovu pogubljenost učitelja postoje razlozi i izvan njega samog. Jezičko-komunikaciono područje je teritorija na kojoj bosanskohercegovački etnonacionalizmi grade svoje najčvršće odbrambene linije. Iza nje je nedodirljiva konstrukcija kolektivnog identiteta, konstruisana upravo na jeziku, za koji se nekritički i nenaučno pretpostavlja i bez dokaza uzima da u Bosni i Hercegovini nije jedan zajednički, nego da su ih tri posebna. Ne dovodeći tu laž u pitanje Jezgra i sama laže kad sebe predstavlja kao

promotora kritičkog mišljenja. Tragikomična slika ovog samozavaravanja je lektura, koja se bavila utoravanjem rukopisa u jedan od tri standarda, umjesto da je objavila rat besmislicama, kvazistručnom žargonu, fraziranju i šupljanju. Jezgra se grčevito drži loših prevoda i nerazumljivih apstraktnih formulacija: jer sve dok tako čini ne mora se suočiti s kompromisom koji je kompromituje. Ako je na jednoj strani izgubila podršku jer je nerazumljiva, na drugoj jer je izdala principe naučnosti, ovdje ostaje bez nje i zato što je paktirala s vragom. Čini se da je taj pakt neizbježan, jer *politika* (tri vladajuće etnonacionalne stranke) a ne struka odlučuje o tome kakvo će obrazovanje biti. Reforma je, drugim riječima, u ovom trenutku moguća samo pod uslovima koje postavlja onaj ko reformu ne želi. Dok se to pitanje na zaoštri i dok struka sama ne osvoji dovoljno jaka politička oruđa, ova i sve buduće *jezgre* imaće samo simboličan značaj. A štetu koju čine produbljujući nepovjerenje u mogućnost promjene tek treba procijeniti. Iako nigdje ne pominje termin indoktrinacija, što je također razlog za sumnju u dobre namjere, Jezgra pretpostavlja da tog zla u nastavi neće biti. Ali na više mjesta, pa i u vezi s jezikom, propušta priliku da joj zabrani pristup. Zato nigdje ne predviđa da se mladi ljudi tokom svog obrazovanja informišu o jezičkoj politici države čiji su građani i o identitetskoj funkciji jezika u njoj. Sluganski odnos struke prema obrazovnim vlastima vidljiv je i na planu proklamovanih vrijednosti, a u vezi s njima nepostavljenih odgojnih ciljeva. U njihovoj odsutnosti djeluje tzv. skriveni kurikulum, koji favorizuje etničke i patrijarhalne vrijednosti. Propustivši da mu se suprotstavi, Jezgra ga ovjerava najmodernijim uvoznim mastilom.

Iz tog kompromisa (protežeri dokumenta braniće se time da je iznuđen) proizilazi i posljednja grupa pitanja, ona vezana za pravičnost u obrazovanju. Jezgra vidi kao jedan od ciljeva obrazovanja formiranje kompetentnog građanina, osobe dakle koja će razlikovati informaciju od manipulacije, pa zahvaljujući toj vještini odluke o svom životu u zajednici donositi na osnovu valjanih informacija. Nažalost, vidjeli smo u analizi, Jezgra nema ideju kako bi školovanje takvog građanina u jezičko-komunikacionom području trebalo da izgleda. Ako se ponegdje oprezno i bojažljivo dotakne stvarnosti, onda je to stvarnost tržišta, utakmica konkurencije, a ne slika odnosa izrabljivanja i socijalnih nepravdi proisteklih iz tog tlačenja. I tu Jezgra iznevjerava svoja obećanja o pravičnosti, jer idealizuje uzroke posljedica koje želi da promijeni. Iako je u Bosni i Hercegovini pogrešno u istu ravan stavljati socijalne i nacionalne razlike, Jezgra to čini, navodeći i na taj način vodu na mlin protivnika reforme. U konkretizaciji svog apstraktnog vizionarstva ona je također zaboravila da nagovijesti obavezu da ishodi i indikatore prilagođava mogućnostima učenika i učenika. Škola bi morala htjeti, znati i moći kompenzirati startne razlike među djecom, ali se Jezgra time ne bavi. Najзад, kao potvrda valjanosti zaključaka dolazi javna rasprava o kurikulumu izvedenom iz ovog dokumenta, u Kantonu Sarajevo, otvorena na mjesec dana od sredine aprila 2021. Ne ulazeći ponovo u detalje četiri puta obimnijeg teksta za predmet maternji jezik, već i letimičan pregled prvih stranica otkriva iste greške i probleme: ne razlikuju se ishodi od indikatora, česta su nepotrebna ponavljanja, formalizam strukture guši njenu smislenost, književnost se i dalje privilegira, ohrabruje se odnos prema jeziku kao oruđu identitarnih (etničkih) politika, nedostaje uputa za

čitanje i razumijevanje (uključujući i odgovarajući rječnik)... Neke su formulacije preciznije, besmislice iz Jezgre su uglavnom uklonjene, ali je najvažnija stvar i dalje ostala netaknuta: sadržaji, koji su čini se svi samo preneseni iz važećeg NPP-a, ostali su pobrojani izvan ishoda i indikatora. I opet ne vidimo vezu između *starog* i *novog*, niti znanje struke da stare sadržaje redefiniše i uklopi u novu paradigmu. I sama *javna rasprava* ne daje razloga za optimizam. Zamišljena kao popunjavanje ankete na pitanja koja počinju sa “da li”, i bez vidljive i osmišljene aktivnosti ministarstva da kroz nju dođe do kompetentnih sagovornika, ona će po svemu sudeći biti što i sve slične dosadašnje: formalno pokriće za predstojeće političke odluke i argument u ućutkivanju svake kasnije kritike.

## **5. Preporuke**

Kad sve ovo zna, iako je sve to još uvijek mnogo manje od svega što bi trebalo i što se može znati, čovjek teško može odoljeti izazovu da zamišlja šta bi se sve moglo činiti da se stanje promijeni, a perspektiva prosvijetli.

Najprije, morali bi se reformisati nastavni odsjeci, tako da programe prilagode i podrede reformisanoj školi. Na istom mjestu bi se moralo uložiti mnogo više truda, znanja i energije u odgovarajuća istraživanja, eksperimente i analize. Posebno bi se nastava na drugom i trećem stepenu trebala tome okrenuti. U saradnji s pedagoškim zavodima (tamo gdje nisu upropašteni!), zavodom za udžbenike, nevladinim sektorom i bh. izdavačima, sav bi taj živi rad trebao biti i objavljivan, pa kao takav otvoren za kritiku i unapređivanje.

Zagovarači reforme morali bi se, ukoliko žele masovnu podršku, obratiti javnosti (najprije roditeljima i nastavnicima) razumljivim jezikom i uvjerljivim argumentima, koristeći sve raspoložive kanale komunikacije. Bez podrške te javnosti opstrukcije vlasti neće ustuknuti. Javne rasprave morale bi biti, u skladu s nazivom, i *javne* i *rasprave*, a to znači da bi se morale provoditi duže, uz bolju pripremu i uz kvalitetnu moderaciju. Osim ankete na stranici ministarstva, ona bi morala u sebe uključiti i različite vrste recenzija, debatne TV-programe, stručne skupove, uključnje predmetnih aktiva i sl.

Nevladine organizacije mogle bi pomoći u okupljanju svih aktera opredijeljenih za promjenu obrazovne paradigme s ciljem da kao jedinstven pokret postanu relevantna politička snaga.

Svaki sličan naredni posao morao bi proći strože i stručnije recenzije. Put novca, bez obzira odakle dolazi, morao bi biti transparentan, a odgovornost konkretna i pojedinačna. Izrada ovog dokumenta sigurno nije bila jeftina. Onaj ko je sve to preplatio ostaje sebi dužan odgovor: kako da sada sav taj trošak opravda.

Nemoguće je dovoljno naglasiti koliko je promjena obrazovne paradigme potrebna. I nije u ovoj analizi postavljeno pitanje hoće li do nje doći (hoće), nego kojim putem. A od odgovora zavisi i koliko će to putovanje trajati, odnosno koliko će djece (u desetinama hiljada) zaostati na tom putu iza svojih stvarnih mogućnosti. Dobrih namjera ima na pretek, ali one očito nisu dovoljne. Možda ima i dovoljno znanja, ali to ne možemo znati dok se ne pokaže. U ovom dosadašnjem osmogodišnjem bauljanju nismo ga baš često vidali.



## VUK, KOZA I KUPUSARA

Prethodna obrazovna *reforma* (2003) u Bosni i Hercegovini prihvatila je evropske standarde sa figom u džepu. Ova koja sada kuca na blindirana vrata nosi odbačen prtljag prethodne: afirmaciju dječijih prava, orijentaciju na ishode učenja i *kurikularni* pristup.

Povod da zavirimo kroz ključaonicu i vidimo ko stoji iza zatvorenih vrata je *Konsultativna radionica o izradi kurikuluma za devetogodišnju osnovnu školu u Federaciji Bosne i Hercegovine*, koja je u organizaciji Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke održana 23. decembra 2013. godine u hotelu Evropa Garni u Sarajevu.

Na sajtu Federalnog ministarstva o njoj, između ostalog, stoji ovo:

“Nakon šest javnih rasprava o Okvirnom nastavnom planu i programu za devetogodišnju osnovnu

školu u Federaciji Bosne i Hercegovine, održanih u Sarajevu, Zenici, Tuzli, Bihaću i Mostaru, na kojima je učestvovalo više od 300 nastavnika, savjetnika PPZ-a, direktora škola, roditelja, predstavnika sindikata te predstavnika nevladinog sektora, Koordinacija ministara obrazovanja i nauke u Federaciji Bosne i Hercegovine je, na prijedlog Radne grupe za utvrđivanje metodologije revizije Okvirnog nastavnog plana i programa za devetogodišnju osnovnu školu, donijela zaključak da je neophodno izraditi kurikulum za devetogodišnju osnovnu školu u kojem će težište obrazovnog procesa biti premješteno *sa sadržaja na ciljeve i rezultate obrazovanja*. Na javnim raspravama je, između ostalog, istaknuto da su silabusi različitih predmeta strukturalno neujednačeni, da nastavni programi polaze od programskih sadržaja, a ne od ishoda učenja, da su postojeći nastavni programi zadržali svoju preskriptivnu funkciju – broj sati za određena područja je unaprijed definisan, što umanjuje fleksibilnost u planiranju i programiranju dinamike učenja u skladu sa potrebama i mogućnostima djece, da princip individualizacije i diferencijacije nije ispoštovan jer postojeći ONPP polazi od unaprijed zadatih sadržaja, što je naročito izraženo u višim razredima te da se programski sadržaji ponavljaju i preklapaju unutar istog i više predmeta u nekoliko razreda ili cijelog obrazovnog ciklusa.”

Kurzivni dio je kopiran iz *Analize nastavnog plana i programa za devetogodišnje osnovno obrazovanje* koju je

Ministarstvo obrazovanja i nauke Kantona Sarajevo objavilo oktobra 2011. godine.<sup>109</sup> Propust da se na taj izvor ukaže nije slučajan. Osim što je loš primjer đacima kojima je prepisivanje zabranjeno, Federalno ministarstvo očito ne želi sagledati problem u cjelini i informisati javnost o njegovoj dubini i složenosti, jer iz mnoštva važnih zaključaka Analize citira samo nekoliko.

Na pomenutoj radionici prisutnima su (prema sajtu Ministarstva radi se o više od 40 članova stručnih komisija za izradu kurikuluma za nastavne predmete: Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost, Engleski jezik, Njemački jezik, Francuski jezik i Arapski jezik) podijeljene podebele bijele fascikle s naslovom na naljepnici: “Stručna komisija za izradu kurikuluma (Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost)”.

Vjerujemo da će analize sadržaja ovog radnog materijala pokazati zašto ljudima koji vode posao oko reforme obrazovanja ne treba vjerovati da znaju šta rade ili, još gore, da svjesno rade na štetu generacija djece koje će se obrazovati po reformisanom, *kurikularnom* programu.

Sadržaj fascikle (Detaljan opis sadržaja priložen je na kraju teksta) čine:

- primjerak Okvirnog nastavnog plana i programa od 1. do 9. razreda devetogodišnje osnovne

---

109 Autori analize: Abid Fejzić, Ministarstvo obrazovanja i nauke Kantona Sarajevo, Nihada Čolić, Prosvjetno-pedagoški zavod Kantona Sarajevo, dr. Nenad Veličković, Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu, mr. Radmila Rangelov-Jusović, Centar za obrazovne inicijative Step by Step, mr. Zineta Bogunić, Osnovna škola *Čengić-Vila I*, Namir Ibrahimović, prof. književnosti naroda BiH i bosanskog jezika, Osnovna škola *Safvet-beg Bašagić*, i Dženana Trbić, Fond otvoreno društvo BiH.

- škole u Federaciji Bosne i Hercegovine (Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost),
- 14 stručnih/autorskih priloga koji predstavljaju stručna mišljenja potpisnika,
  - 40 anketnih listića sakupljenih tokom *javne rasprave*,
  - spisak učesnika na drugoj javnoj raspravi održanoj u Zenici (nema mjesta ni datuma),
  - kontakt-podaci članova stručnih komisija za izradu kurikuluma.

## 1. Stručni/autorski prilozi

Ovaj komplet od 14 priloga sačinjen je ispod svakog profesionalnog standarda. Ne zna se ko ga je sastavio, kome ga upućuje, kako je sačinjen, ko su ljudi čija su mišljenja uturena pa isturena, zašto su baš oni pozvani da govore o reformi. Neki su od njih potpisani titulama, neki očigledno nisu *stručnjaci*. Nema ni sloveca o metodologiji rada, nema hronologije aktivnosti u protekle četiri godine, nema izvještaja sa održanih javnih rasprava, ko je šta predlagao, da li je baš svaki prijedlog prihvaćen, ako neki nisu zašto nisu, ko je sve mogao da predlaže, ko je i kako bio pozvan. Stručne službe Federalnog ministarstva, a ne vidimo ko bi drugi iza ove kupusare stajao, bavile su se uglavnom kopiranjem i heftanjem materijala. Različita oprema tekstova, pretežno bez naslova, zaglavlja i konteksta ukazuje na to da nije bilo jasnog uputstva učesnicima kako da dostave primjedbe i prijedloge, na šta da obrate pažnju, za koju svrhu pišu to što pišu.

Sadržaj i kvalitet priloga je neujednačen, na štetu kvalitetnih. Ako se odbace tri privatna, preostali se mogu podijeliti u dvije grupe: konkretni prijedlozi i opšta razmatranja. Konkretni prilozima, osim ako ne ukazuju na materijalne greške, nisu argumentovani, subjektivni su i promašuju glavno – prelazak sa sadržaja na ishode učenja. Njihovi se autori ponašaju kao električari koji mijenjaju osigurače, iako su instalacije već izgorjele. Opšta razmatranja često su puko teoretiziranje, prikrivene rasprave s neistomišljenicima ili potencijalnim kritičarima. Nekoliko ih je neurednih, na brzinu nabacanih teza, više kao koncept istrgnut iz notesa nego kao izgrađen i izražen stručni stav.

Uprkos tome, u nekoliko priloženih tekstova ima dobrih i korisnih prijedloga (npr. prof. Amele Šehović) i nekoliko koji zaslužuju raspravu.

Međutim, ko će tu raspravu organizovati, ko će je voditi, ko će je zaključiti i ko će odrediti njene rezultate? Federalno ministarstvo, sudeći po kupusari iza koje stoji, očigledno nema dovoljno ni znanja ni htijenja da vodi tako odgovoran posao. Ono funkcioniše tako da se u javnosti predstavlja kao nosilac aktivnosti, ali bez političke moći, pa onda i bez realne odgovornosti. Na njegovom čelu je ministar populista<sup>110</sup> koji nastoji u svom mandatu sakupiti što je

---

110 Damir Mašić (1979. Gračanica), diplomirani politolog, član Glavnog odbora SDP-a, od 2011. federalni ministar obrazovanja. Odnos *esdepeovske* politike prema obrazovanju duhovito je i istovremeno potresno opisao Namir Ibrahimović, poredeći biografije političara (Damira Mašića) i nastavnika (svoju), povodom čestitke ministra upućene prosvjetarima za Dan učitelja:

“Dnevnik nastavnika

Moj nemjerljivi doprinos obrazovanju

Namir Ibrahimović

08.10.2014

---

On je opet kandidat, nosilac liste SDP-a za Parlament FBiH, ja sam i dalje nosilac zadaćnica i đakčkih problema. On se usiljeno smješka sa predizbornih brošura tražeći glasove da može dići još jedan kredit, kupiti još bolji auto, useliti u još veći stan, zaimati još više zemlje.

Rođeni smo iste godine – 1979., on u januaru, ja u decembru. Srednju školu smo završili 1998. Studirali smo u Sarajevu – on je 2005. diplomirao na Fakultetu političkih nauka, ja na Filozofskom fakultetu 2004. godine. Iste godine počinjem raditi u osnovnoj školi, on radi već od 2001. godine; studira i radi. Ja primam kredit Vlade Zeničko-dobojskog kantona (150 KM mjesečno), on prima plaću i paušal u Parlamentu BiH – 2.100 KM mjesečno. I naredne četiri godine – do 2006. radi u Parlamentu, ovaj put Federacije BiH, plaća mu je nešto manja – 1.750 KM. No, 2006. kada je opet izabran kao zastupnik u istom parlamentu, mjesečna primanja značajno rastu – 3.229 KM, a u međuvremenu se ženi i supruga zarađuje plaću u školi – tada 843 KM. Toliko iznosi i moja plaća te godine. Već 2010. plaća u školi je veća – i njegova supruga, moja supruga i ja zarađujemo mjesečno po 980 KM. On zarađuje 3.371 KM i u međuvremenu je postao ministar u Vladi Federacije BiH. On je Damir Mašić, visoki funkcioner SDP-a, ja sam anonimni nastavnik u osnovnoj školi.

Trenutno, on živi u općini Novi Grad, u stanu vrijednosti 135.000 KM, ima zemljište u Binježevu u vrijednosti 12.000 KM i jedan je od četvero vlasnika nekakvog puta. (Izvor: <https://imovinapoliticara.cin.ba/profil.php?profil=33>) Ja sam podstanar u općini Novi Grad. Ministar ima još 90.000 KM kredita da otplati, ja samo 20.000; vozim opel astru staru 14 godina, on suprugin auto – Peugeot 308 (vrijednost 12.000 KM). On ima pravo na službeno auto i vozača 24 sata dnevno (<http://www.fbihvlada.gov.ba/bosanski/zakoni/2013/uredbe/5.html>), ja na gradski tramvaj. On ima sina, ja kćerku.

On o mom radu misli sve najbolje. (Ja o njegovom mislim sve najgore. Razlozi su <http://www.skolegijum.ba/tekst/index/489/kladjenje-na-mrtvog-konja>) U ovogodišnjoj čestitki povodom Dana nastavnika (zajedno sa federalnim šefovima sindikata osnovnog i srednjeg obrazovanja), odaje mi priznanje:

*Biti prosvjetni radnik i odgajatelj je puno više od zvanja i posla (...) Vaša uloga u odgoju i obrazovanju mladih naraštaja za sve životne izazove je nemjerljiva, a važnost vašeg posla i svakodnevnog rada ogromna, kako za budućnost našeg obrazovanja tako i za napredak cjelokupne zajednice i društva.*

To što on zove nemjerljivim i ogromnim, zahvaljujući CIN-u, ipak je mjerljivo. Moja nemjerljivost i ogromnost manje su četiri puta od njegove (njegova je godišnja plaća 40.452, a moja 11.760).

moguće više političkih poena za sebe i stranku iz koje dolazi. Istovremeno, iako ima ovlasti nad svojim stručnim službama, on očito nema interes da svoja ovlaštenja korisno upotrijebi i rad stručnih službi upristoji, tako da je moguće u svakom trenutku i na svakom nivou utvrditi ko šta radi i ko je za šta odgovoran. Ta okolnost onda ide na ruku lobijima zainteresovanim da iz obrazovanja izvuku što je moguće više koristi, materijalne, finansijske, kadrovske i političke. Njima je put do stručnih službi otvoren i one su otvorene za takvu *saradnju*. (U studiji slučaja *Svezame, otvori se* pokazano je na jednom primjeru kako to funkcioniše.<sup>111</sup>) Stručne službe, sakrivene iza potpisa neuračunljivog ministra (u smislu da na njega niko ne računa kao na čovjeka koji se iskreno zalaže za kvalitet, pravičnost, odgovornost i druge krupne riječi kojima se filuju izborne sarame), vode obrazovnu politiku, čiji je rezultat i ovdje opisana kupusara.

## 2. Javna rasprava

U materijalima Federalnog ministarstva nema napomene o tome kada je dotična *javna rasprava* raspisana niti ko se odazvao. Priloženi su ispunjeni anketni upitnici na dvije

---

On je opet kandidat, nosilac liste SDP-a za Parlament FBiH, ja sam i dalje nosilac zadaćnica i đaćkih problema. On se usiljeno smješka sa predizbornih brošura tražeći glasove da može dići još jedan kredit, kupiti još bolji auto, useliti u još veći stan, zaimati još više zemlje.

Ja se nisam kandidovao. Ali možete glasati za mene.

Tako što nećete za njega.”

111 Namir Ibrahimović i Nenad Veličković, *Svezame, otvori se: Studija slučaja*, Sarajevo: Interkultura, 2012.

stranice, njih ukupno 32, pod naslovom: *Javna rasprava o Okvirnom nastavnom planu i programu za devetogodišnju osnovnu školu u Federaciji Bosne i Hercegovine*. Na četiri pitanja –

1. Da li u Okvirnom NPP-u ima materijala ili bilo kakvih drugih grešaka?

2. Da li je sadržaj primjeren uzrastu djece u svakom razredu od 1. do 9. razreda?

3. Da li su dobro definisani ishodi učenja i standardi znanja?

4. Da li postoji korelacija sa ostalim predmetima?

– odgovore je dalo 19 učitelja/učiteljica i 11 nastavnika/nastavnica. Na prvo pitanje dato je 16 potvrdnih odgovora, na drugo 2, na treće 12 i na četvrto 8 (na više od polovine upitnika nedostaje druga stranica). Učesnici su, prema onome što su upisali u polja za lične podatke, došli iz Dubrave Donje, Zeline Donje, Brijesnice, Sarajeva, Goražda, Živinica, Međide Donje, Podorašce i Gradačca. Upitnici nisu obrađeni; u materijalima nema izvedene statistike, niti komentara. Nema sažetih zaključaka. Nema zapisnika o tome kako je rasprava (ako je održana) tekla. Jasno je da ova loše dizajnirana anketa, sa svega četiri pitanja čija važnost nije nigdje obrazložena, nema ni težinu ni značaj. Prijedlozi koji su dati, a pozivaju se uglavnom na iskustvo, stoje na labavim nogama subjektivnosti. Iako gotovo pola učitelja/učiteljica traži povratak brojčanog ocjenjivanja, niti jedan taj zahtjev nije argumentiran. Što ne čudi, jer bi svako objašnjenje bilo suprotno kurikulumu orijentisanom na ishode po trijadama.

Ispred učiteljske i nastavničke konzervativnosti i dalje stoji neugodno pitanje: šta su konkretni i mjerljivi rezultati



prakse i iskustva na koje se pozivaju? Nemjerljive živimo, u društvu koje je sve nepismenije, nehumanije, neobrazovanije.

### 3. Vuk, koza i kupus

Federalni reformatori ponašaju se kao onaj čovjek koji čamcem hoće prebaciti na drugu obalu vuka, kozu i kupus, ali tako da i vuk bude sit (na grani) i koza na broju i kupus čitav. Drugim riječima, oni bi da uvedu kurikularni model učenja prema ishodima, ali ne bi da se ikome zamjere; ni etnonacionalizmu koji kroji obrazovnu politiku, ni lobijima koji finansiraju izborne kampanje, ni doživotnim predsjednicima aktiva kojima je glavni obrazovni cilj penzija. Pitanje je samo da li to rade svjesno, pa je prema tome ova kupusara namjerno puna nelogičnosti, kontradiktornosti, proizvoljnosti, paušalnosti. Ukoliko se na nju kao na argument legitimnosti budu pozivali u predstojećim izmjenama zakona i ukoliko takvi zakoni stupe na snagu, to će značiti samo jedno: da smo tom *kozmetičkom* reformom i narednih deset ili više generacija djece osudili na mučenje tupim predmetima. I tada će biti jasno da ministarstvo nema drugu funkciju osim da utoljuje vučiju glad vlasti i klera, pretvarajući kupusarskim trikovima ljudske mozgove u kozije, koji onda svojim *stručnim mišljenjima* (npr. zalaganjem da se *Pjesma o kuji* zamijeni *Pjesmom o keruši*) daju legitimitet šaćici ljudi da na račun obrazovanja ostvare milionski profit u još jednom cirkulusu devetogodišnjeg presipanja iz šupljeg u prazno.

Ukoliko aktuelni ministar želi opovrgnuti ovakav po svoju politiku poražavajući zaključak, može učiniti, između mnogih drugih, i ovih nekoliko stvari:

Prva je da objavi na sajtu ministarstva jednu pristojnu hronologiju aktivnosti vezanih za reformu, iz koje bi bilo lako vidljivo šta se i s kojim ciljem činilo i do kojih je rezultata dovelo, s imenima osoba koje su taj posao vodile i njihovim godišnjim izvještajima. Sve to naravno sa što manje fraza i bombastičnih citata, a sa što više pojedinosti, brojeva, statistički obrađenih anketa i konkretnih zaključaka. Podrazumijeva se da bi i sva izvorna dokumentacija također trebala biti dostupna.

Druga je da se iz dostupnog materijala izdvoje one teme oko kojih je potrebno otvoriti ozbiljniju raspravu; nije uopšte nužno trošiti novac na dnevnice i organizovati kupusarske sastanke. Kvalitetni argumenti, objašnjenja, ideje i rješenja sasvim se dobro mogu predstaviti i opet na sajtu ministarstva, uz moderaciju stručnjaka iz odgovarajućih oblasti i već postojećih komisija.

Treće, mogao bi poraditi i na ozbiljnoj medijskoj kampanji koja bi dobrim razlozima zagovarala nužnost reforme, na način da zainteresovane aktore (prije svih roditelje i nastavnike) pridobije za promjene.

Ali prije svega, morao bi imati svijest o tome zašto je cijeli ovaj posao važno uraditi i zašto je propuštanje da se to učini saučesništvo u sabotazi budućnosti.

## MANIFEST

Čitalac, čak i ako nije trošio vrijeme na analize dokaznog materijala, mogao je u izboru tekstova razlučiti četiri tematske cjeline. Tema prve je pravni okvir javnog obrazovanja, tema druge deformisane procedure političkog odlučivanja, tema treće posljedice loših politika u samoj nastavi, a četvrte uzroci jalovosti obrazovnih reformi.

Prve tri drže se Sarajevskog kantona, a u četvrtoj se evidentira i doprinos sa viših razina, federalnog i državnog.

Zaključci bazirani na predloženim *dokazima* poražavajući su: obrazovanje je sasvim i potpuno ostavljeno na milost i nemilost improvizaciji, u kojoj glavnu riječ vodi neobrazovana i interesno povezana politička *elita*. Ne postoje stručna tijela s dugoročnim ciljevima, mandatima i odgovornom kadrovskom politikom. Sloboda mišljenja i inicijativa ograničena je identitetskim (etnonacionalnim,

bošnjačkim/hrvatskim/srpskim) zahtjevima. Upravljačka struktura prvenstveno je okrenuta zaštiti stranačkih interesa u obrazovanju – konzervativnim programima, za- pošljavanju lojalnih ili kontroli trgovanja nastavnim sredstvima kroz manipulacije javnim nabavkama, naprimjer. Kvalitetan doprinos nevladinih organizacija kratkotrajan je i marginalan. Međunarodni faktor s većim uticajem (OSCE, UN, USAID i sl.) nema rješenje za etničko posva- janje obrazovanja kroz manipulativno tretiranje jednog zajedničkog jezika kao “tri različita”. Akademaska zajednica nezainteresirana je za propitivanje vlastite uloge i odgovor- nosti u ozbiljnim obrazovnim podbačajima koje registruju internacionalna istraživanja. Također se nedovoljno uklju- čuje u profiliranje i ispitivanje alternativa akutnoj devasta- ciji školstva.

Optimizam koji se širi sa školskih zidova, iz saopštenja ministarstava, sa Facebook profila nastavnika hrani se namjernim neviđenjem korupcije, bezakonja, nestručnosti, nasilja i vlastite uloge u tome. Apatija i inercija su ključne vrijednosti koje škola isporučuje generacijama učenika. Hrabrost, kritičnost, samostalnost, pravičnost, solidarnost imaju samo verbalnu težinu, u stvarnosti su kao primjeri činjenja neuporedivo rjeđi od pragmatičnih odluka, sitnog kompromiserstva, netalasanja, klimoglavisanja. Zagađenje banalnošću i mediokritetstvom pomračilo je svjetlost pro- svjete.

Svejedno, izabrani tekstovi nisu sakupljeni u ovu knjigu da bi čitaoca ostavili u tom mraku. Osvijetljene su u njima, naime, stvari koje ne valjaju i koje se mogu promijeniti. Promjena podrazumijeva drugačije politike, što znači da javnost mora od političara tražiti drugačiji odnos prema

obrazovanju. Ta javnost, praktično svi koji trpe posljedice loše škole, a to znači većina građana, ima priliku kroz izborni proces potaknuti i poticati tu promjenu. Ona prije toga mora biti cjelovito i objektivno informisana, a još prije toga upućena (poučena?) kako da odlučuje na osnovu takvih informacija. To, međutim, neće biti moguće bez resursa kojima vlast raspolaže. Resursi nevladinih organizacija nikad nisu dovoljni. Kreativnost i subverzija pojedinaca, nastavnika, bibliotekara, direktora, aktiva, zajednica roditelja mogu doprinijeti tome da se sistem okrene u smjeru suštinske reforme. Njih, vjerujem, ova knjiga može ohrabriti na takve korake. Kad se stvari svedu na suštinu, a tome je poslužila pomalo cjepidlačka metoda protegnuta kroz sve tekstove, ostaje premalo mjesta za uzmak u apatiju. Najzad, možda mrak ne guta škole samo zato što su stranačke hobotnice potamnile horizont, nego i zato što nas je previše kojima je lakše pred neugodnim činjenicama žmiriti. Na više mjesta u knjizi, a pogotovo u preporukama, sugerisano je šta se i kako konkretno može tražiti, i dobiti. **Transparentnost** u radu obrazovnih vlasti, recimo, stvar je jedne odluke. Zašto bismo čekali, ako uopšte ikad dočekamo, otvaranje *vikiliksova*, *panama* i *pandora*, kad objavljivanje takvih informacija (i transakcija) može biti dnevna obaveza zaposlenih? Nije li institucija službene tajne nespojiva s javnim poslovima? Možda ova opaska zvuči naivno, u sjeni korumpiranog sudstva i moralnom hrđom nagriženih etičkih vrijednosti društva, ali svejedno nije pogrešna.

Iako u podnaslovu knjige stoji da se njen sadržaj odnosi na Sarajevski kanton (administrativnu jedinicu koja u dejtonskoj Bosni i Hercegovini uređuje oblast obrazovanja,

jednako kao i drugih devet kantona, a pored njih i Republika Srpska, i posebno distrikt Brčko), upućeni čitalac lako će shvatiti da se slika, uz neznatne izmjene, može odnositi i na druge političke zajednice. Uvjeren sam da stanje nije bitno drugačije, a to znači ni bolje, u susjednim državama (Srbiji i Hrvatskoj) iako na prvi pogled njihova razvijenija infrastruktura ukazuje na suprotno. To što one nemaju *tri službena jezika* nego svaka po jedan svoj (svejedno jedan isti) ne znači da jezik ne zloupotrebjavaju na isti način. Kad se jednom nacionalizam dijagnosticira kao teška hronična bolest savremenog školstva, ne bi trebalo biti teško ispod različitih zastava vidjeti iste tikove na licima prosvjetara.

**Nacionalizam** je, prema tome, ideologija koja koči obrazovnu reformu, a njegovi stranački kadrovi u obrazovnoj politici personalno su krivi za intelektualno retardiranje bh. petnaestogodišnjaka, detektovano i opisano u PISA izvještaju za 2019. godinu. Vidjeli smo u nekim od ovdje sakupljenih tekstova šta su njihovi motivi da se obrazovanjem uopšte bave: crpljenje resursa i finansijska kontrola procesa. Ako je uopšte moguće zamisliti političku opoziciju vladajućim partijama, onda bi njen najvažniji programski zahtjev morala biti upravo reforma obrazovanja. Ne floskule o nezaposlenosti i ne dokazivanje patriotske lojalnosti kroz narrative kolektivne traume, nego: stvaranje jednako dobrih prilika za svu djecu, za svako dijete.

Jednakopravnost djece u moralnom je smislu još lakše braniti nego jednakopravnost svih građana, jer se kod maloljetnika jasno razlikuju potrebe i prava pojedinca i motivi osobe koja u ime tog pojedinca donosi odluke. Ako odrastao pojedinac u mnogim stvarima ima slobodu odlučivati

na vlastitu štetu, niko nema pravo takve odluke donositi u ime i na štetu drugog, u ovom slučaju djeteta. Čak ni apsolutna roditeljska ljubav ne može biti oslobođena kritičkog propitivanja, ako se ističe kao opravdanje. Roditelji upravo stoga moraju biti pošteno informisani i kvalitetno poučeni o tome kakve su štetne posljedice odluka koje donose u ime djece. Ustanoviti autoritet koji će garantovati validnost tih informacija i takvog poučavanja jeste nužan korak u reformi. To da su prosvjetno-pedagoški zavodi ugašeni ili marginalizovani očito je antireformnska taktika. Možda programi nevladinih organizacija za cjeloživotno učenje mogu donekle kompenzirati hendikep zavoda, ali NVO sektor to izbjegava, jer u umrtvljenom diskursu sve što je drugačije zvuči radikalno. Zašto bi, međutim, zahtjev za ukidanje povlastica konfesionalnim zajednicama u javnom obrazovanju bio radikalniji? Nije li, naprotiv, radikalniji bio njihov upad u škole, njihova agresivnost u borbi za te povlastice, za mjesta u školskom rasporedu, za privilegije nad vjerskom konkurencijom?

Kapaciteti omladinskog aktivizma također se mogu usmjeriti u kampanju za moralnu dosljednost u vezi s principima obrazovanja. Ako sva djeca zaslužuju jednake prilike i uslove, onda se elitizam u obrazovanju mora sabotirati, osuđivati, ometati, osporavati, čak i pravno sprečavati. Je li etično žmiriti na nepravdu u javnom školstvu pa je onda ispravljati kupovinom znanja u privatnom sektoru? Nije, jer to poništava princip jednakosti sve djece u zajednici kojoj pripadamo.

Ali sve dok javnim obrazovanjem upravlja i raspoložbe nacionalizam, blagonaklon nejednakostima, škola ne nudi univerzalne vrijednosti. Ako građanska alternativa

(ekonomska i intelektualna) želi sebe vidjeti kao nenacionalnu i kao etičnu, onda ne može ostati apolitična. Mora bolje obrazovanje tražiti za svu djecu u javnim školama umjesto da ga kupuje samo za svoju, u privatnim. Samo tako neće propasti u kontradiktornost.

Ako je nemoguće u dnevnoj politici zastupati visoka načela bez sitnih kompromisa, svejedno ti kompromisi nikad ne mogu i ne smiju biti kompromisi oko načela. Upravo mladi, koji u načela imaju više povjerenja (iako i oni sve pliće i kraće), mogu zaoštriti to pitanje (etičnosti, pravičnosti, dosljednosti) u porodičnim okruženjima. Uz dobre argumente sa aktivističkih platformi možda bi više njih prepoznalo i osudilo intelektualnu pasivnost roditelja, umjesto što bi požurilo da se ugleda na nju.

**Jezik nastave** je najbolji primjer za to. On je jedan, zajednički. Predstava o tri različita lažna je, ali politički pragmatična konstrukcija koju ne podupiru ni stvarnost ni nauka. S tom lažni nema kompromisa i na agresivno bahatu drskost kojom se promovira treba odgovoriti jasnim odbijanjem, a ne dvosmislicama u imenovanju jezika na kojem (ne) obrazujemo djecu. Otpor tom nasilju čak ne bi trebao biti ni težak u ovom trenutku, jer njega ne podržavaju niti Ustav BiH niti Okvirni zakon o obrazovanju na državnom nivou. Prema tome, sve *finte* unesene u niža zakonska akta mogu lako biti osporene. Nastavu na “tri jezika” nemoguće je organizovati osim ako se njome, kao i konceptom “dvi-je škole pod jednim krovom” ne žele priznati i prihvatiti metodi etničkog čišćenja kao poželjan model *suživota*. Nema razloga da donosioci odluka u međunarodnim organizacijama nastave nacionalističku retoriku uvažavati kao da se radi o nepobitno naučno utvrđenim činjenicama.



Pristajući da svoje materijale *sročavaju*, štampaju i publikuju na “tri jezika” oni čine kompromis s načelima koja zastupaju. Iako su tu da brane evropske principe jednakosti i zagarantovanih ljudskih prava, oni povlađuju etničkoj većini legitimisanoj kroz koruptivan izborni proces. Kad tako ne bi činili, njihov izmijenjen stav – da je jezik jedan, a da se podrazumijeva da svi građani Bosne i Hercegovine mogu komunicirati bez problema svako koristeći standard koji izabere, čemu i obrazovanje može doprinijeti – ohrabrio bi i motivisao pojedince (đake, roditelje, nastavnike...) da zahtijevaju u nastavi takvu (inkluzivnu) komunikaciju. Važno je također jačati osjećaj sigurnosti pojedincima ili grupama koje nisu zaštićene mehanizmima etnonacionalnih stranaka. Njihovoj vidljivosti mogu doprinijeti i mediji, kada bi obrazovanju pristupali kritički. Kao i u slučaju prosvjetno-pedagoških zavoda, i mediji su, bilo privatizovani bilo javni, ali pod kontrolom vladajućih stranaka, stavili ovu temu na marginu. Sport, kriminal, estrada, crna hronika čine stalne rubrike dnevnih novina, ali ne i škola. O njoj se piše prigodničarski (npr. povodom početka školske godine, Dana učitelja, mjeseca knjige...) ili senzacionalistički. Samoubistva đaka i lažne diplome, računa se, donose više čitalaca od neprekidnog žurnalskog praćenja procesa nastave i upravljanja njime. Mediji su zapustili svoju glavnu funkciju, da budu korektivi javnih politika, mjesto formiranja i izražavanja jakog javnog mnijenja, koje jasno gleda na stvari, dobro je informisano i sposobno da argumentuje i artikuliše javni interes. Mediji su također zapustili i svoju edukativnu funkciju jer ne slijede visoke standarde žurnalizma. Istina više nije apsolut kome se teži, nego konstrukcija prilagodljiva potrebama vlasnika medija.

U privatiziranom medijskom prostoru, u kome javni servis uređuju privatni stranački interesi, nezavisni mediji ostaju bez većeg uticaja, ako se uopšte i održe. I upravo je priča o Školegijumu, časopisu, magazinu i portalu pokrenutom da kritički prati (informiše, analizira, interpretira, vrednuje) obrazovanje, dobar primjer za sliku stanja u bosanskohercegovačkom obrazovanju. Finansiran izvana i bez vanjskog uplitanja u uređivanje, u jednom periodu štampan kao magazin, na 128 kolor stranica, on je bio dostavljan besplatno, u tri primjerka, na adrese preko 800 škola u Bosni i Hercegovini. Za tri godine, koliko je to trajalo, nije izazvao niti jednu reakciju “iz baze”. Redakcija nije dobila kritike, nisu otvorene teme “s terena”, niko od nekoliko desetina hiljada zaposlenih nije iskoristio taj *prostor slobode* (da se artikulirano i argumentovano propituje kvalitet obrazovanja) kao priliku za lični angažman. Niko. Štaviše, vrlo brzo je *ideologija* Školegijuma prepoznata kao provokacija i opasnost po postojeći *status quo*, pa je na nju odgovoreno ignorisanjem. Uz neke manje konceptijske izmjene magazina je onda nastavio izlaziti kao komercijalni časopis, gdje je skupa s poklon-knjigom iz edicije *Lektira narodu* koštao 5 KM. Odgovor čitalaca ponovo je izostao. Remitenda tiraža od 2.000 primjeraka kretala se između 60 i 80 procenata. Jedno istraživanje uticaja i recepcije magazina, na fokus-grupama, pokazalo je da sadržaji ne udovoljavaju očekivanjima čitalaca, u ovom slučaju mahom nastavnika i roditelja. Ali uglavnom zato, tvrdim, što su ta očekivanja bila niska i što većina ispitanika nije željela da se o školi piše kritički. Kritičko pisanje, naime, podrazumijeva i kritičko mišljenje, a ono opet, kod osoba na višim stupnjima moralnog razvoja, i odgovornost koja zahtijeva angažman.

Školegijum je pokazao, a pokazuje još uvijek, kao internet-ski portal, da je zona komfora aktera u obrazovanju vrlo solidno branjena raznim vrstama tvrdih uvjerenja. Ne vidim, međutim, drugi način da se ta ograda ukloni osim da se dokazuje, stalno i uporno, koliko su neka od tih uvjerenja loše zasnovana na predrasudama, poluinformacijama i nekonzistentnom mišljenju. Možda društvene mreže nude prostor za takav vid aktivizma, iako na prvi pogled djeluju kao najtvrdi rovovi predrasuda. Sve popularniji podkasti i iskustva online nastave proširuju mogućnosti takvog djelovanja. Ali glavna bitka ipak se mora voditi na neprijateljskom terenu, u medijima koje kontrolišu protivnici reforme. Te kanale, jer imaju najveći doseg, koriste glavni krivci za postojeće stanje i tu im se mora staviti do znanja da *gluposti* stranaka iz kojih dolaze ne zastarijevaju. (Zato su uz imena protagonista ovdje bilježene i stranke iz kojih dolaze.) Ana Babić, recimo, doživotno je zadužila Stranku za bolju budućnost i sve njene buduće izborne perjanice da objasne politiku te stranke prema obrazovanju. Dok god je faktor političkog odlučivanja u Sarajevskom kantonu, naprimjer, Dino Konaković, mora ga se podsjećati na greške koje je činio (u dresovima dvije stranke) i insistirati na tome da ih prizna i garantuje da ih neće ponavljati. Tragično propuštanje da uredi tržište udžbenika SDP-ovog ministra Damira Mašića obavezuje i dvanaest godina kasnije njegovu stranku da artikuliše svoj odnos prema ciljevima i principima obrazovanja, a prema tome i svoje praktične političke korake. Zadaća novinara ili oponenta u dijaloškim emisijama jeste da im pripiše jasnu i trajnu odgovornost za loše stanje obrazovanja. Mediji dakle očito jesu i sredstvo i mjesto borbe za promjenu postojeće loše obrazovne paradigme.

Složimo li se da rezultat obrazovanja ne mogu biti glupost, bezobrazluk, lijenost, laganje, onda svaki postupak političara za koji možemo dokazati da izražava glupost, lijenost, nepoštenje ili bezobrazluk postaje i tema obrazovne reforme. Ni sa jedne druge pozicije kao s pozicije zahtjeva za bolje školstvo ne može se s više smisla, a možda i snažnije podsjećati političare da njihove gluposti ne zastarijevaju. A ako ih se upornim i glasnim podsjećanjem na to privoli da odgovornije (poštenije, promišljenije) odlučuju, boljitak će se osjetiti i u drugim oblastima. Važnost borbe za reformu školstva tim je veća jer je lošu politiku nemoguće popraviti bez popravljavanja same škole. Na prvi pogled to se čini zatvorenim krugom. Ali taj krug nije apstrakcija, njega čini u Bosni i Hercegovini više od milion aktivnih sudionika obrazovanja. To znači da se na mnogo mjesta može prekinuti. Glupost ne zastarijeva, osim ako je prestanemo razlikovati od mudrosti. Prethodne stranice pune su opisa kako da to ne radimo. One su najzad i znanje, utemeljeno u činjenicama i valjanoj argumentaciji, o školi kakva ne treba da bude. Do čitaoca je, svakog posebno, šta će sa tim znanjem učiniti.

**Sarajevo, oktobar 2021.**



CIP - Katalogizacija u publikaciji  
Nacionalna i univerzitetska biblioteka  
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

371.26(497.6 Sarajevo)

VELIČKOVIĆ, Nenad

Glupost ne zastarijeva [Elektronski izvor] : obrazovna politika u Kantonu Sarajevo, u sloumoušnu / Nenad Veličković. - El. knjiga. - Sarajevo : Mas Media : Fond otvoreno društvo BiH, 2021. - (Školegijum lektira ; 23)

Način pristupa (URL): [http://www.skolegijum.ba/static/files/magazin/pdf/61c04017916ca\\_Lektiranarodu23-Glupostnezastarijeva.pdf](http://www.skolegijum.ba/static/files/magazin/pdf/61c04017916ca_Lektiranarodu23-Glupostnezastarijeva.pdf). - Nasl s nasl. ekrana. - Opis izvora izdana 13. 12. 2021. - Bibliografske i druge bilješke uz tekst.

ISBN 978-9926-414-17-7 (Mas Media)

ISBN 978-9958-749-31-5 (Fond otvoreno društvo BiH)

COBISS.BH-ID 46649094



